

Krelecsényi László / Mészáros János

Kelecsényi
László
**MO-
ZI-
BO-
LON-
DOK**

MB

160.806

FSK

Anna Prucnal

Alain Delon

Claudia Cardinale

Rade Markovic

Olyan regény ez, amely annyira hiányzik a mai prózából, amely visszaadja az olvasás örömét, amely megmutatja, hogy a lélektani realizmusnak és a dokumentarizmusnak is vannak még új lehetőségei egy posztmodern korban, olyan, amely úgy tud korszerű lenni, hogy közben gazdagon merít egy már-már elfeledett hagyományból.

A **Mozibolondok** egy lassan serdülő fiú és egy lassan hervadó város egymásra találásának különös története. A főhős, aki nehezen találja meg a helyét a világban, idegenül mozog iskolákban, bérházakban, családi eseményeken, a valóság elől egy képzeletbeli világba menekül: a mozi lesz az otthona, a filmvászon hősei lesznek példaképei, barátai és szerelmei. Így ismeri meg a várost, így szerez, lassan, valóságos élményeket és barátokat.

Mindez a hatvanas évek elején történik, Budapesten, egy városban, amely kiiktatózott a történelemből, ahol egy kicsit megállt az idő, ahol valahogy minden olyan, mintha csak egy filmben létezne.

Csak a mozi, csak az felnőtt igazán: ez az európai film nagy évtizede.

Meg az ifjúságunké.

Jolsvai András

Kelecsényi László
Mozibolondok

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Kelecsényi László

Mozibolondok

iskolaregény

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Fekete Sas Kiadó
Budapest
1997

*A kötet
a Magyar Könyv Alapítvány
támogatásával jelent meg*

HB 160.806

1997

© Kelecsényi László, 1997

Lehet nagyításokat csinálni ötven év múlva is, a nagy tépésekről, a megszabadulásokról, mert megvannak a felvételek negatívjai, még ha sokszor nem is tudsz róla, hogy megőrizted.

Ottlik Géza

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ENDOCARDITIS

Minden történetnek három, egymástól többé-kevésbé különböző nézőpontja létezik. Ebből a háromból néha kettő, sőt, olykor egy is lehet. Ez a látzólagos paradoxon a történetek cselekvő, elszenvedő és megfigyelő alanyait veszi számításba. A mindenható, mindentudó, teremtő istenként működő írók réges-rég hitelüket veszítették. Manapság bújócskázni illik, eljátszani a história be nem avatkozó, ítéletektől tartózkodó, kukucskáló leíróját. Ekkor máris két rétegre vékonyul a lehetséges kapcsolat: cselekvők és tetteket elszenvedők maradnak a színen. Ha pedig önmagáról vall valaki, egyetlen pontba sűrűsödik a háromoldalú viszonyrendszer. (Állítólag ez a bújócska a modernség egyik fő ismérve. Az viszont biztos tény, hogy egyes esetekben nemcsak cselekvőként tilos beleavatkozni az elmondott történetbe, de még a megfigyelő kényes feladatát is ajánlatos másnak, például az egyik szereplőnek átadni.)

Hétéves koromban beteg lettem.

Szívizomgyulladás, állapították meg a tüszős mandula szövődeményeként fellépő baj okát. Hosszú időre, hónapokra kimaradtam az iskolából; fel voltam mentve tanulásból. Ágynyugalom lett az osztályrészem, sok fekvés, pihenés, közben ismétlődő orvosi

vizsgálatok. Vérvétel, injekciókúra, s más fehérvérsejtes rémségek.

Elsős osztálytársaim leveleket írtak nekem, a betegnek. Kitépelt kockás és vonalas irkalapokon jöttek a felébe, negyedébe hajtogatott üzenetek. Tizenhét irkafirkát kaptam, pedig majdnem negyvenen voltunk az osztályban, de így is nagyon örültem a helyesírási hibákkal tarkított ákom-bákom leveleknek; volt, aki még sormintát is rajzolt, mint íráslecke után szoktuk.

Egyébként csak a házi orvos látogatott. Egy százast kapott havonta, akár volt beteg a családban, akár nem. Most megdolgozott a pénzéért. Betegségem hónapjaiban gyakorta megfordult nálunk, injekciókat adott. Utáltam öltönyének szúrós, orvosi rendelőt idéző szagát. Jövedelekor igyekeztem aludni, hogy álmomban érjen a fecskendő döfése.

A magányosan töltött hetek után megváltásként ért a nyájas idős orvos tanácsa. „Drágaságom”, mondta anyámnak utánozhatatlanul kedélyes hanghordozással, „vigyék minél többet szabadba a gyermeket.” Így mondta, a gyermeket. „Rövid séták, könnyű kirándulások, néha egy mozi. Addig is kikerül az elzártságból.”

Hurrá! Éljen a jóságos Scholz doktor. Ujjongtam magamban; tanítás helyett moziba fogok járni. Míg mások az egyszereggel kínlódnak, filmeket nézhetnek majd.

A csodák nem maguktól jönnek létre, meg kell dolgozni értük, legalábbis segíteni nekik, hogy elérhessenek. A legnagyobbhoz, az életben maradás csodájához végképp kevés bármilyen külső hatalom, szerencse vagy egyenesen isteni beavatkozás. Kell még az is hozzá, hogy ne legyünk gyávák, vegyünk részt a csoda létrehozásában. Életakarát – talán így lehetne nevezni a nem is annyira titkos módszert,

melyet öntudatlanul alkalmaz, aki képes a rejtjeles üzenet meghallására.

Csoda akármilyen lehet, vagy majdnem akármilyen. Egy váratlan találkozás vagy egy megismételhetetlen helyzet; de az lehet egy ötös osztályzat fizikából vagy kémiából, utált tárgyából, egy elmaradt óra valamelyik rettegett tanárral, egy kedves lány mosolya. Csoda, igen, csoda lehet a betegség is. Ajándék, menekülés, szabadság, kegyelmi állapot. S ebben az a legszebb, hogy nem lehet akarni, erőltetni, csak teljesen váratlanul, a sors kedvezményezettjeként, megkapni a felmentést a kényszer alól, hogy szabályok fogságában éld az életedet.

Engem tehát majdhogynem orvosi receptre vittek moziba. Csoda volt ez is, mágia, varázslat a sötét nézőtéren.

A fejünk fölött egyre szélesedő fénynyaláb, amely egy üvegablak mögötti titokzatos lyukból sugárzott, a terem elején kifeszített vásznat elérve képpé változott. Emberek mozogtak rajta, autók, vonatok száguldoztak, vagy mozdulatlanokba dermedt a vászon, de mi közeledtünk feléje, s egyszer csak belevarázsolódtunk. Sötétben ültünk, mint lefekvés és villanyoltás után a szobában, mikor még nem jött álom a szemünkre, s ilyenkor, féléber állapotunkban emlékeztünk visszajátszotta az elmúlt nap eseményeit, vágyak és fantáziák szövődtek a valóságba, míg nem megérkezett végre az igazi rendező, az álom.

Így éreztem a moziban, is, csak hogy ott kezdettől fogva jelen volt a rendező, nem kellett várni rá, azonnal belevitt a történet sűrűjébe, ugyanolyan féléber állapotba sodort, mint a lassan érkező esti álom.

Nem voltam egyedül ebben a köztes állapotban. Sokan ültek körülöttem, akikben ugyanaz játszódott

le, mint bennem. Zavartalanul, de külön-külön éltük át a közös élményt, mint amikor egy éjjelen többen álmodnak azonosan. A vetítés végén kissé szégyenkezve pislogtunk egymásra. Nem csupán a hirtelen felgyulladó lámpák fénye miatt; úgy éreztük, megles-tük nézőtársunk álmát, kifürkésztük egymás legbensőbb titkait.

Titkon mindig arról ábrándoztam, sose érjen véget ez a jótét félhomály. „Most vagyunk a közepén, most vagyunk a felénél”, ismételgettem büvölten, mikor még javában benne jártunk a történetben, még mes-sze sejtett a végkifejlet, egyúttal a villanygyújtás ideje. Egészen benne lenni a filmben, leginkább ott, a közepén, mint egy hosszú vakáció belsejében, júliusban, mikor távoli még a rettenetes szeptember.

Sajnos, mindig vége lett, túlon túl hamar kapcsol-ták föl a villanyokat.

Azaz mégsem lett egészen vége. Az utcára érve folytattam a filmet. Hosszú perceken, néha fél órán keresztül éltem a szerepekben, folytattam a történe-tet, az álmokat. Hiába akartak kilendíteni ábrándozá-saimból, én még a moziban ültem – éltem. Képzele-tem szárnyalását nem zavarhatta semmi. Kis időre kiszabadultam a valóság rabságából. A három kiter-jedésű életből a kétsíkú, röpke álom mindenható al-kotójává és teremtettjévé váltam. Életet adtam vala-minek, ami aztán perceken belül összeomlott, bele-folyt a köznapi élet szürkéjébe, betegségbe vagy lec-keírásba, feddő szülői szóba, iskolai megszegyenyítés-be, félelembe, igen, leginkább a félelembe.

A moziban nem féltem.

Ez sem egészen igaz.

Igenis, néha féltem.

Például Laurence Olivier tekintetétől. Meg a bosworthi csata előtti éjszaka megelevenedő, fenye-gető szellemektől. *Ejtsd el a tompa kardot*, ezt az

átkot suttozták-szisztegték a bitorló, gyilkos király áldozatai. Nem értettem, miért olyan nagy baj a tompa kard elvesztése; ez még inkább növelte félelmem. Ám hiába kellett (volt miért) Richárdot gyűlölni, a tekintete mégis megbabonázott, s fogva tartott. Laurence Olivier tekintete.

Rosszul aludtam azon az éjszakán, bolygattak a szellemek. Tizenkét évesen mégiscsak kissé korán randevúztam ezzel a félelmetes darabbal, s még félelmetesebb szereplőjével. (Évekkel később mégis a *III. Richárd* lett a kiindulópontja a gimnáziumi rémségekről Zénóval közösen írt operánk szövegének. *Jégcsap vagy, kedvességed megfagyott: Szólj – hozzájárulsz, hogy meghaljanak?*, idéztük veretes szövegét a kémia-feleltetés borzalmait átélve.)

Ha féltem is néha, a filmek minduntalan folytatódtak bennem. Környezetem azonnal észrevette, hogy nem ott vagyok, ahol éppen időzöm, magamon kívül járok, de békén hagytak, tudomásul vették, hogy „megint színházat játszok”. Így mondták. Hamar elmúlt a jótékony hatás, vissza kellett térni a jelenlétebe, az ittbé és a mostba.

Azért imádtam a mozit, mert ott nem volt muszáj másnak lennem, mint ami vagyok, vagy amit akarok. Két órára nyugton hagytak. Nem kellett szót fogadni, leckét írni, hátratett kezekkel ülni a padban, fogat mosni este-reggel, fésülni, udvariasan köszönni a felnőtteknek, megigazítani a szőnyegrojtót, és az ördög tudja, még miféle nevelési és illemtani szabályoknak eleget tenni. A moziban nemcsak a sötétben szövődő ábrándokat élveztem, hanem legalább annyira azt is, hogy korlátozás nélkül önmagam lehettem; szabad, szabad, és megint csak szabad. A szereplőkkel oda mehettem, ahová akartam – minden kényszer nélkül. Mivel semmit se követeltek, vígan velük tartottam – bárhová.

Lehettem, ami lenni óhajtottam. Akár semmi. Tizenéves kölyök egy négyemeletes pesti bérházból, király a francia trónon, dzsungelbe kitett árva, rettetgető hírű, feslett kalandor, ifjú leánykák lovagias megmentője, madár az erdőn – minden, és senki, és semmi. A külvilág ilyenkor békén hagyott: ez folyton újramezhető, korlátlanul ismételhető csodaszámba ment. Ezért jártam vissza másodszor, harmadszor, amennyiszer csak lehetett, ugyanahhoz a filmhez.

(Ez sincs egészen így. Az is számított, mit vetítettek. A mese, a szereplők, a táj, a pesti utca, a körüli fák, a sárga villamos nyitott peronja, a kalauz, akinél hetven fillérért átszállójegyet válthattál. Bármit nem néztünk meg újra, csak azért, hogy moziban ülhesünk.)

Már régen meggyógyultam, újra iskolába jártam, megint lettek kötelességeim, órarend, leckeírás, fegyelmezett magaviselet, de a mozizás varázsa nem múlt el, sőt megsokszorozódott. Gyorsan szedtem a lábamat közeli törzshelyünk, az Omnia pénztárához igyekezve. Régi nevén emlegettük, senki se mondta azt, hogy megyek a Nyomda- és Papíripari Dolgozók Szakszervezetének Gutenberg Művelődési Otthonába mozijegyet váltani. Sietni azért kellett, hogy megkaphassam a legjobb helyet, a második sor közepén lévő két zsöllyét, melyek előtt nem állt szék az első sorban. Anya rövidlátása miatt mindig a nézőtér elejére kellett üljünk. Mani néni, a pénztáros már cinkosan mosolygott, mikor szűk kis fülkéje elé kerültem, el se kellett hadarnom jól betanult mondókámat. „Két jegyet kérek az első előadásra, a második sor közepére, vagy ha nincs, a harmadikba, mindenképpen belülré.” Olykor néma fejrázással jelezte, hogy csak a negyedikbe tud belépőt adni, csakis középre, miként kértük. A harmadik sor kicsit többre került, három fo-

rintba darabonként, a második sor közepén egy forint hetvenért nézhettük kedvenceinket.

Főként az Omniába jártunk: apránként csatlakoztak melléje a környékbeli utánjátszók. Premier moziba csak kivételes alkalmakkor mentünk. Láttam én filmet falra vetítve is. A mélyépítőknél néztünk meg egy kedves olasz vígjátékot, egy elefánt játszotta a főszerepét. Az egykori kávéházban nem volt vászon, a halovány olajfestékkel mázolt falon mozogtak a *Jó napot, elefánt!* szereplői. Ismétелhetetlen szenzációként hatott ez, még a nyaralás közben meglátogatott keskenyfilmes, balatoni mozi se múlta felül a fal-film élményét; vászon még azon az olcsó fürdőhelyen is volt, igaz, vetítés közben többször le kellett állni tekercest cserélni, mert csak egy géppel vetítettek. Kényelmetlen, fából ácsolt lócákon ültünk, de a képek újra meg újra nekilódultak a lepedőn.

A mozit a fehér vászon jelentette, amelyen megjelentek előttünk az emberi alakok. Ezeknek az árnyaknak a valóságosságában egyikünk sem hitt. Kétsíkú képeken mozogtak, léteztek, színtelenül (a színes film ennél is valószínűtlenebbül hatott) – ez az árnyékbirodalom mégis igazzá vált a szememben, mert kizárólagosan birtokolhattam. Ha valóságos nem lehetett, mégis minden egyes kockáját igazzá változtatta a mozgás trükkje.

A mozi volt a másik élet, a csoda. Az az élet, amelyre mindig (később, felnőttkorban is) mindenki vágyódott, de elérni talán sohasem tudta. Aki valamilyen képp mégis elérte (vagy azt hitte), nem lehetett bizonyos benne, hogy az-e a másik élet, amit annak hisz, vagy csupán valamiféle köztes akármilyen, nem igazi, legföljebb a megszokáson túli valami.

Ez a másik élet mindig eljött, másfél-kétórányi időre megjelent a moziban, még a híradó idején is, hiszen álomszerűen hatott az is (legtöbbször ugyanúgy

rendezték, mint a játékfilmeket). Ezt a másik életet hét-nyolcéves koromban megkaparintottam, s azóta se engedtem el. Jobb abban a megkettőzött – ám legyen, nem bánom – valótlan világban leledzeni, mint emebben a köznapiban, szürkében, értelmetlenségben, befolyásolhatatlanban. Az a másik élet egészen a miénk lehet. A képeket mégiscsak a nézőjük kelti életre: akkor és ott, vetítés közben születik valami, ami nem egy, nem is két élet, hanem sokezernyi lét és megélt idő.

Ez lett a csoda – az én külön csodám. Ajándékba kaptam, nem kellett hozzá semmi más, csak a betegségem. Azzal váltottam meg a belépőmet az álmok világába, a rejtélyesen mozgó képek birodalmába.

Akár tetszik így, akár nem – ez a meztelen igazság.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A MEZTELEN IGAZSÁG

Az igazság az, hogy az előző nyáron majdnem vízbe fulladtam. Ezért aztán nem engedtek el a tinnyi rokonokhoz nyaralni. Állítólag sebes folyású patak határolta a Pest környéki kis falut. Hiába játszottuk végig fogócskázva-bújócskázva remek egyetértésben a délutánt Lidikével, a velem egykorú falusi kislánnyal, másnap mégis nélkülem keltek útra. Oda-haza kuksolhattam végig az egész nyarat.

Azaz dehogyis kuksoltam!

Moziba jártam. Moziba, egyedül.

Belelöktek a medencébe a Gellértben, még csak nem is a mély vízbe, hanem a mellközépig érő pezsgőfürdőbe – de nem tudtam még úszni. Ugy halásztak ki, vizet köpve, fuldokolva, rettentő légszomjjal küszködő tüdővel. Ezért nem mehettem Tinnyére Lidikével játszani. Közel esett a patak a házukhoz, s a közben eltelt év alatt se tanultam meg úszni.

Járhattam helyette moziba.

Hetente egyszer, olykor kétszer a délelőtt tizenegykor kezdődő előadásokra mentem. Ez az időpont hosszú évekre meghatározta napirendemet, egész életemet. Eleinte a környékbeli utánjátszódba, a Tiszába, Csokonaiba, Bányászba ültem be; ifjúsági bérlettel itt csak egy ötvenbe került a jegy. (Néha délutánonként el-elvittek a Corvinba, „a legjobb

mozi Pesten”, suttogta anyám a fülemben, s addig el is hittem ezt, míg nem jártunk az Urániában. Az Alfába is eljutottam; izgatottan várva, hogy milyen lehet egy hajdani lovarda, de nagyot csalódtam, a hatalmas hodály nem vehette föl a versenyt a tükrös, lámpás, aranyozástól fénylő Urániával, de még a Puskinnal sem, amelynek oldalerkélyét azonnal megszerettem.)

Igazi mozizásnak mégis a délelőttiék számítottak. Egyedül mehettem, magam választottam filmet is, mozit is. Utánjatszókba jártam, hogy a zsebpénzem minél tovább tartson. Hetente legalább egyszer el kellett jutnom moziba, hogy minden híradót láthassak. Az elsőhetest a bemutató mozikban vetítették, a kis utánjatszókba a harmadhetes jutott. Nem bántam; nem az események újdonsága hatott rám – a kép, a mozgó kép érdekelt és izgatott, azt bámultam kielégíthetetlen kíváncsisággal, izgatottsággal hetek múlva is.

Ez a nyaralás nélküli mozinyár szerény eredménnyel zárult. Csupa szovjet, jugoszláv meg keletnémet film. Nem mondom, élveztem ezeket is, különösen a baleset felé száguldó autóbusz utasairól szóló drámát, de felüdülésszámba ment egy-egy vígjáték, például az alvajáró áruházi detektívről, a lófejű, csödörvigyorú francia színésszel a főszerepben.

Ezen a nyáron búcsúztam el végleg a rövidnadrágoktól. Aki szerelmes, nem járhat ilyen kisiskolásoknak való ruhadarabban. Tizenkettő múltam, nem tűrhettem tovább ezeket a rendre apám öltönytadrágjaiból levágott, s átalakított túl bő gatyákat. Szárunk a térdemet verdeste, béleletlen, szúrós szövetük a láb-száramat dörzsölte, viselésük kisebbfajta kínzással ért fel. Elég volt belőlük.

Jött a szerelem!

Véletlenül kezdődött. Apróságokkal. Egy délután, egy mozdulat, egy tekintet. Egy váratlan pillanat a lépcsőházban.

Ha a korban hozzámillő vidéki kislánnyal nem eshettem szerelembe, megtörtént ez a bérház gangján, nyitott ajtók, folyosói korlátok, lépcsőfordulók tövében.

A szobámban állt egy réges-régi, felhúzzható gramofon, szorgalmasan rakosgattam zöld posztókorongjára a szurokfekete bakelit-lemezeket, gyűjteményünk féltett kincseit. Vendégem, Eszter letelepedett az egyetlen kényelmes karosszékre, vagy elnyúlt a perzsaszőnyegen. Mikor felálltam mellőle, hogy lemezt cseréljek vagy felhúzzam a gyorsan lejáró rugós motort, hittem is, meg nem is, hogy a nálam öt évvel idősebb, jövőre érettségiző negyedik emeleti lány karnyújtásnyira hever tőlem, a szobámban. Finom parfümjének illatát napokig nem lehetett kiszellőztetni, nem is akartam, benne laktam, éltem, aludtam. Ezzel az illattal kezdődött; voltaképpen Eszter parfümjébe szerettem bele, az után szimatoltam a lépcsőházban, folyosón, kapualjban – mindenütt.

Nem sűrögtek körülötte a fiúk, mint a hasonló korú lányok körül általában szoktak. Nem akadt senkije, én viszont megvoltam számára, és semmit se kellett tennie, hogy meghódítson és megtartsa magának. Kéznel voltam, csak le kellett sétálnia hozzánk zenét hallgatni vagy bármilyen más ürüggyel. Szüleink öszszejártak, de se anyám, se Zsófi néni nem vett észre semmit az érzelmeimből. Szerencsére. Lett volna haddelhadd, ha megtudják az igazságot, hogy Eszter látogatásai mit is jelentenek valójában.

A meztelen igazság csak egy film volt. Egy angol film. *The naked Truth*.

Hangzatos címe ellenére nem kötötték korhatárhoz a megnézését.

„Kisfiam, neked való ez a film? Nincs benne semmi olyasmi?”

„Milyesmi?”

„Hát, olyan felnőtteknek való dolgok.”

Honnét tudhattam volna, mi van benne, mikor még nem láttam?! Bántam már, hogy megmondtam, mit nézek meg. Később nemigen követtem el ezt a hibát. Anyám mindentől féltett, ettől az ártalmatlan angol vígjátéktól is, amelyben egy botránykrónikás zugújságíró állnak bosszút megszarolt áldozatai. A köztiszteletben álló hírességek mindegyikének van egy kis vaj a fején, ezért elrabolják titkaik tudóját. Az elkábított zsaroló nem sejtven hol van, kilép egy kis magánrepülőgép ajtaján – a semmibe. Nohát, ettől a szatírától féltettek engem. Esztertől nem, pedig ő alaposan elcsavarta a fejemet, elvette a józan eszemet, s belecsücsült szívem közepébe. Később okultam az ügyből, mindig füllentettem valamit, a világért se vallottam be, hogy moziba megyek, s azt végképp nem, hogy mit nézek meg. Mindig mást kellett kiszemelni a meztelen igazság helyett. Ezt az utolsót még bevallottam. A Puskin erkélyén élveztem a kesernyés angol humort. Ha lehetett, mindig az erkély oldalzsölylyébe váltottam jegyet. A páholy sokba került, a középzsölylye szűk széksorába alig fértem be, pedig nem nőttem túl hosszúra. Az oldalzsölylyében, ha megkaptam az első széket, senki se ült előttem. Igyekeztem előre megváltani a piros sorszámmal megjelölt, boldogságot ígérő papírszeletkét.

„Te vagy az igazi!”, hangzott el többször is Eszter szájából az ígéretes lelkendezés.

Gyanút kellett volna fognom. Miért bizonygatja folyton, hogy én vagyok az igazi?! Ez csak természetes, ki más lehetne az, ha egyszer szeretjük egymást, hittem én. Naivnak bizonyultam, rettentően naivnak. Igazában semmi se történt közöttünk, még egy ártat-

lan csók sem esett. Néztem őt, élveztem a közelségét, beszívtam parfümjé illatát. Lebilincselve várakoztam, holott tudnom kellett volna, ha csak az illata van jelen, ő már régen messze jár.

Kidurrant a repülőgép.

Az egyik zsaroló afölötti örömeiben, hogy ilyen szerencsésen megszabadultak magánéletük kíméletlen tanújától, elsütötte a revolverét. A színész, az ügyvéd, az író, no meg a pilóta mind elszálltak a semmibe, akár egy kipukkadt lufi. Így ért véget *A meztelen igazság*. De a szerelem tartott még. Reménykedtem, bizakodtam.

Áprilisban lassan tavaszodott. Ez jó volt.

Mayer Pista apránként a barátom lett. Ez még jobb volt. Talán még a szerelemnél is többet ért. (Vagy mégsem ért többet? Ezt nem tudtam, nem is akartam eldönteni.)

A tanévkezdés óta közösen koptattuk a tanulószoba padsorait. A tanítás után együtt töltött kényszerű órák immár elválaszthatatlan barátokká tettek. Együtt jártunk haza, s együtt moziba.

A rövid, alig egyhetes tavaszi szünet gyorsan véget ért; nem lehetett annyira hosszú, hogy megfeleljen vágyainknak. Szerencsére, mintegy váratlan ajándékként jöttek újabb, egynapos tanítási szünetek. Továbbképezték a tanárainkat – rájuk fért. Újra ott ülhettem a Puskin oldalerkélyén – nagyon rákaptam erre a mozira – most már Pista társaságában, s gondtalanul kacagtuk végig a beszélő számról szóló amerikai vígjátékot a péntek délelőtti második előadáson. Ez volt a legeslegjobb.

Csak pár hét volt hátra a tanév befejezéséig, de ólomlábakon vánszorgott az idő. Nehezen érkezett el az a nyáreleji nap, június tizenötödike, szerda: első önálló vakációm kezdete.

GYŐZ A TISZA

A tanítás már tizedikén véget ért, de a bizonyítványok kiosztására még több mint egy hetet kellett várni. Közben lezajlottak a vizsgák; három napig gyötörtek minket. Az osztályzatokat már lezárták, javítani vagy rontani nem lehetett, afféle bemutató kerekedett belőle. Szakfelügyelő üldögélt a leghátsó padsorban, unottan jegyzetelt kockás füzetébe, golyóstollát néha felemelte, mintha jelentkezne a feltett kérdés megválaszolására, de csalódnunk kellett, nem segített, ránk hagyta a bizonyítást, mit tudunk, mit nem, a senki se szerette tantárgyakból. Olykor bejött az igazgató, vizsgáztató tanáraink ilyenkor még nálunk is kínosabban érezték magukat. Mintha ők vizgáznának, s nem a diákjaik. Tornából szerencsére nem tartottak vizsgát, így a legnehezebbet megúsztuk.

Végre eljött az a szerda. Egészen szabadok lettünk.

„Gyerünk, vegyük meg holnapra a jegyet”, javasoltam Mayer Pistának.

„Félsz, hogy lecsúszunk róla”, ellenkezett azzal a jellegzetes, döccenő nevetéssel, amiért külön lehetett szeretni őt. „Nyugi, beférünk”, mondta még, de azért elsétáltunk a mozihoz, és megváltottuk a nagy kettessel jelölt belépőinket, másnapi örömünk zálogát.

A lejtős mozielőcsarnok után nem akaróztott még hazamennünk. Egyikünk se mondta ki, de valami húzott tovább a Belváros felé. A Jégbüfé után, a keskeny járdájú Kígyó utcán jobbra fordulva bekanyarodtunk a zsúfolt Váci utcába, s a maszekok kirakatait bámulva, a lüktető, hullámzó tömeget kerülgetve elaraszoltunk a Vörösmarty térig. A szembejövő tizenötös busz pöfögő hátsó kéménye vastag füstcsíkot húzott maga után.

„Itt a sétahajó”, nyögte be Pista a jól ismert poént. Így hívtuk ezeket a régi típusú, valamelyest bárkára emlékeztető kocsikat. A csúcsforgalomban mindig lógtak a hátsó lépcsőjén, akkor is indított a vezető, ha nem tudta becsukni az ajtókat.

Megálltunk a cukrászda kirakata előtt. Alaposan megszemléltük a négygombócos tölcsérekkel kifelé igyekvőket, aztán egymásra nézve szinte egyszerre mondtuk:

„A Jégbüfében jobb.”

„Nekem fáj a torkom.”

Az igazság az volt, hogy sajnáltuk ilyesmire a zsebpénzünket. Mozira kellett az, s nem csordogált oly bőségesen, hogy efféle nyalánkságokra költekezzünk. Inkább gyorsan felkapaszkodtunk a kilencesre, nehogy lekéssük az ebédet.

Újszerűnek hatott azon az útvonalon végigkocsikázni, ahol gyalogolni szoktunk. A busz a cukrászda előtti végállomásról a keskeny Harmincad utcán át kijutott a mindig forgalmas Madách térre, majd a Kiskörúton végiggurulva a Múzeum-kertnél befordult az utcánkba. Úgy elragadott a buszozás ritka mámora, hogy Pista el is felejtett leszállni a Rádiónál, velem jött a következő megállóig, onnan baktatott hazáig. Megintcsak ő kísért haza engem, mintha iskolából jönnénk.

Másnap valami új kezdődött, de még nem tudtuk micsoda. Nem pusztán moziztunk, a szabadulásunkat leltük meg mindketten. Elváltunk iskolától, szüleinktől, szokásoktól, kötelezettségektől, amiben felnőtünk, amire neveltek. Ezt az érzést se együtt, se külön-külön nem éltük még át. Más volt ez, mint előlgni a külön németóráról, vagy ácsorogni a házunkban lévő Patyolat kirakata előtt, húzva-halogatva a hazaérés pillanatát, a kötelező lecke-készítés idejét.

A mozi belülről szabadított fel.

Elutaztunk innen.

Ezen a szerdán, majd a következő kedden Spanyolországba kerültünk, a nemes grandok és pompás donnák világába. Először egy *Don Juan*-film ragadt el, vagy inkább a tüzes, csillogó szemű andalúz szépség, Carmen Sevilla, aki állítólag szülővárosáról kapta a nevét. Hat napon belül kétszer gyönyörködtünk bájaiban; másodszor egy klasszikushoz kalauzolt el, a Csokonaiban megnézett *Makrancos feleség*hez. Shakespeare ide vagy oda, mi bizony kalandfilmként néztük ezt az asszonyidomítást. Talán nem is akart többet, csak egy kalandot elmesélni nekünk, moziban utazó, álmodozó tizenhárom éves zarándokoknak. A filmhíradóban mindkétszer láthattuk, hogyan szerelik szét a Kossuth hidat, amelyiken sose mentünk át gyalog, busz pedig nem járt rajta, így aztán nem sajnáltuk, semmit sem jelentett nekünk.

Várt még ránk ugyan az évzáró, minden unalmával, intelmeket soroló igazgatói beszéddel, feszélyezett hangulatú bizonyítványosztással, osztályfőnökünk, Éva néni dörgedelmeivel, de már nem bántunk semmit sem. Tudtuk, hogy pár perc, röpke negyed- vagy félóra, aztán huss, kezdetét veszi az a két és fél hónap, mikor nem kell törődnünk semmivel, csak a heti moziműsor, az előadások kezdete, s a mozik kiválasztása okozhat gondot nekünk.

Pistának rosszabb lett az átlaga az enyémnél. Nem vigasztalt a tény, mindegyikünknek egyedül kellett odahaza elszámolnia a jegyeivel. Nekem a tiszta kitűnőséget hiányló rosszallással, énekből ugyanis hármast kaptam, így csak jeles rendű lehettem. A sok ötös mellett valóban csúfnak hatott az a közepes, de még ez is jobb volt annál, amit érdemeltem; ha énekelni kezdtem, a kényesebb hallásúak befogták a fülüket, vagy igyekeztek a pad alá bújni kornyikálásom elől.

„Jól van, kölyök”, állította helyre apám megrendült önbizalmamat. „Nekem sose volt ilyen bizonyítványom”, mondta anyám sopánkodását félbeszakítva.

„Persze, hogy nem! Akkor az egyes volt a legjobb jegy.”

Apa csak kacsintott egyet, s kivételesen nem ellenkezett, mikor eléje léptem a játékra felállított sakkfigurákkal. Anyám még ógott-mógott pár napig, aztán nem neheztelt tovább. Nem lehetett az egész nyarat haragvó szívvel végigcsinálni.

Az évzáró után egy héttel a szombat délutánt és estét a margitszigeti Nagyszálló teraszának korlátja előtt töltöttem. Odabenn az összetolt és feldíszített asztaloknál Eszterék érettségi bankettje folyt. Nem merészkedtem be, mit is kerestem volna a nálam jóval idősebb, az alkalomhoz öregített külsejű, már-már anyányi lányok körében. Attól is tartanom kellett, hogy apámba botlom, aki nyaranta a szállodát vezette a kinevezett, de ilyentájt az új tihanyi motelben parádézó, külföldieket körülílihegő igazgató helyett.

Nem buktam le, megvédett a koraesti félhomály. A terasz kőkerítésének résein át figyeltem a lányokat, mikor bukkan föl Eszter selyemruhás alakja. Egészen sötétedésig szobroztam odakinn, aztán rohanhattam a huszonhatos busz után, hogy még kapuzárás előtt

hazaérjek rendkívüli kalandomról. Féligazságot hazudtam aggódó anyámnak.

„Apát kerestem a szigeten, de nem találtam, elkerültük egymást.”

Anya erre csak a homlokát ráncolta, de nem rám haragudott, apámra kezdett gyanakodni.

A nyár eleje Eszter jegyében telt. Ha összejöttünk, szívmengető kedvességeket hajtogatott, mintha önmagának is bizonyítani akarná az érzéseit. Nekem eszembe se jutott, hogy kételkedjek benne, de jól esett, amiket sugdosott.

Július második szerdáján olyasmi történt, amire álmomban se mertem gondolni: Eszter velem jött a moziba. A végeérhetetlen hosszúnak tetsző Zrínyi nyitott páholyában, az utolsó sor utáni emelvényen ültünk. A plüssbevonatú, ám rettentően kényelmetlen székeket a pesti mozik legszebbik helyévé avatták az események. Azt kívántam, bárcsak ne érne véget ez az előadás. Eszter most nem mondott semmi olyat, hogy „úgyis te vagy az igazi”, csak hozzámsimult, s ugyanúgy füttyült a bugyuta norvég katona történetére, akárcsak én. Még egyszer meg kellett nézmem a filmet, hogy tudjam, miről szól.

„Legyünk jó barátok”, ezzel a furcsa javaslattal állt elő szombaton Eszter.

Nem értettem, mit akar. Hiszen jó barátok vagyunk, sőt, a mozi óta talán kicsikét több is. Pár nap múlva jöttem rá, mit is jelent ez a mondat.

Sokszor fogod még hallani az évek, évtizedek során, valahányszor egy nő azt akarja kifejezni, hogy elege van, vége, hagyd őt a csudába, menj a fenébe. A szakításnak ez a finom kifejezése csapdába ejti az embert; nem érti, voltaképp mit akarnak tőle. Akkor már jobb egy hirtelen rúgás, egyenes csapás a szívre. Az biztos és félreérthetetlen. Nem lehet rajta rágódni,

nem kell reménykedni, különböző önvigasztalásokat kitalálni.

A mozi vigasztalt meg. Szerelmi bánat ellen is hatásos orvosság. Sodorni kezdtek az események, nem lehettem az irányítójuk. Július harmadik hetében, szerelmi nyavalyám kellős közepén, elcipeltek nyaralni. Nemigen akarózott mennem, maradtam volna Pesten, mozizni Pistával. Anyámnak minden szülői tekintélyét latba kellett vetnie, hogy kelletlenül, de felszálljak vele a Velencei-tóhoz tartó vonatra. S még csak nem is taxival mentünk a Délibe; a tizenkilences busszal kanyarogtunk szűk pesti mellékutcákon, majd a Lánchídon és az Alagúton át a pályaudvarra. Roszszul végződött az egyhetes kiruccanás; a forrón tűző júliusi napon úgy leégett a bőröm, hogy éjszakánként tejfőllel kezegették a hátamat vendéglátóink aggódó figyelmétől kísérve.

Künn a bőröm égett, belül a lelkem. A szerelem nem tudott oly egyszerűen elmúlni, mint a vállamon a hámlás.

Nem gyűlöltem Esztert, amiért otthagyt az első korban hozzáillő fiú feltűnése napján. Olyasmit vesztettem, ami nem volt, nem is lehetett soha az enyém. Haragudnom kellett volna rá, de csak szenvedtem miatta egy darabig. Az érzéseim nem változtak; a szerelem tárgyának és céljának a szelleme is elegendő, nem szükséges hozzá a fizikai jelenléte. (Szerelem volt ez egyáltalán, vagy csak valamiféle próba, hogy milyen érzések vannak még a világon az anyai érzelmek és érintések mellett?, tündöttem később.)

Túl kellett élni a veszteséget. A hátam még őrizte a forró nap nyomait, de megint pesti mozijáró lehettem. Mayer Pista várt rám, eltette a moziműsor hiányzó számát, s büszkén számolt be előnyéről, melyet hét nap alatt szerzett. Az első szabad délelőttömön

újra a Zrínyiben ültem. A pénztárosnő nem adott páholyjegyet, hiába kértem, de a zsöllyében is Eszterre akartam gondolni. Nem sikerült annyira, ahogy szerettem volna, már a bolgár partizánfilm is érdekelt, vajon meg tud-e szökni a hős a kegyetlen börtönszigetről.

Így tanultam meg: nincsen fontosabb hely a mozinál. Nem szabad másra gondolni a sötétben, a filmre kell figyelni. Randevúztatni ott van a Múzeum-kert vagy a Duna-part. Különben a vásznon is folyton jöttek a lányok, meg az asszonyok, újak és még újabbak. Figyelmet és törődést követeltek, s bennük nem lehetett csalódnni, mint az élőknben. Komolyabban is vettük őket a valóságos nőknél.

Pista a szépséges Carmen Sevillát imádta, én a fiúsan bájos Jean Sebergbe estem bele, s egyikünknek se tetszett a boszorkányosan sűrű szemöldökű, isteninek kikiáltott Sophia Loren, hiába röhögtek végig a *Nápoly aranyát*. Akkor már inkább az a tavaly látott másik nápolyi film, az *Üdülés pénz nélkül* soha meg nem jegyzett nevű, testszínű trikóban (vagy meztele-nül?) úszkáló színésznője.

A Csillag Áruház emeleti galériájáról jöttek lefelé a lányok a legutolsó divat szerinti egy- vagy kétrészes fürdőruhákban. Odakint tombolt a nyár, feszes dresz-szeikben akár ki is sétálhattak volna a tűző napra, a Rákóczi útra. Mégsem tettek ilyet.

Fura módon váltak valóságossá ezek a fedetlen vállú, csupasz combú manökenek. (Merthogy eleve valóságosakként jelentek meg, amivé nem kell válniuk – azt csak a magamfajta, az életet megkettőző, mozitapasztalású báméskodó kérdőjelezhetette meg.) Azáltal lettek valódivá, hogy eljátszottak valamit, hogy recehártyámon egy dokumentumfilm szereplőiként vonultak föl és alá. Hivatásos begyakorlottsá-

gukkal segítettek életre keltetni magukat. Testüknek a helyhez nem illő érzékisége tette őket élővé; ugyan-ezek a lányok a Palán vagy a Dagályon eltűntek volna a tömegben, de itt, az áruház kanyargó lépcsőjének tapintható közönyében érzéki varázssal, különleges, igazabb léttel ruházkodtak föl.

Véletlenül keveredtem ide, az áruház kirakatába kitett szenzáció, egy bekapcsolt televízió csalogatott magához, azt bámulta az utca népe. Közeledett az olimpia ideje, egyre több képernyő tűnt fel imitt-amott az üzletekben. A házunkban is megvették az első készüléket Árvaiék. Később hozzájuk jártam tévét nézni; olykor Eszter kisasszony is megtisztelte jelenlétével villódzó kék fénypásmában üldögélő társaságunkat.

Az olimpiánál azonban jóval fontosabb verseny zajlott. Anélkül, hogy tudtuk volna Pistával, indítói és bírái voltunk ennek a bajnokságnak. Nyári Mozi Kupának neveztük el, amikor rájöttünk, megkésve, mi a versengés tétje. Első, azaz kupagyőztes az a hely lehetett, ahová legtöbbször váltottunk jegyet a nyári vakáció ideje alatt. Mindketten külön számoltuk a pontokat, a látogatások nem összegeződtek, előfordult, hogy a nálam sereghajtóként álló mozi Pistánál győzelemre esélyesként futott. Egymástól függetlenül is jártunk moziba, ki mennyit tudott otthonról elszabadulni, attól függött a látogatások gyakorisága.

A legelfogulatlanabb, s mégis a legszeszélyesebb zsűri szerepét játszottuk. Nem az számított, mit vetítenek, az döntött, hogyan tudjuk a kezdési időpontot odahaza előadott alibinkhez igazítani. (Abból is sportot űztünk, hogy a legváltozatosabb másholléteket eszeljük ki az igazság – a meztelen igazság – bevallása helyett.) A tizenegykor indító vetítőhelyek előnybe kerültek a negyed tizenkettesekkel szemben. A délelőtt is játszó Bányász (az A-terem, mert a B-

ben csak délután volt műsor), a Csokonai meg a szeretett Puskin rávert a jóval kényelmesebb és szép nagy vászonnal büszkélkedő Vörös Csillagra, ahol negyedórával később hangzott föl a Rákóczi-induló, s szegény Bástyá pedig, a hülye fél tizenkettes kezdési idejével majdnem mindig alulmaradt a többiekkel szemben.

A délutánok hasonlóképp zajlottak. A fél négyes kezdést szerettük, s ez megintcsak délelőtti választottjainknak kedvezett. A közel eső Uránia makacsul ragaszkodott a számunkra rossz, 4, n7, f9-es kezdésekhez – mi pedig nem ragaszkodtunk az Urániához.

Sose késtünk el. Olyasmi nem fordulhatott elő velünk, hogy a jegyszedőnek zseblámpája segítségével kelljen a sötétben helyünkre kalauzolni minket. Ha várni kellett, az előcsarnokban toporogtunk, bámultuk a vitrinekbe kitett fotókat, a jövő heti műsor képeit, vagy az újságot bújva tanulmányoztuk lehetőségeinket. Aztán a helyünkre telepedve végigröhögtek az idétlen, rajzos reklámokat. „Nem tesz semmit, gyapjúkalap!” Szállóigévé vált ez a marhaság, annyit jelentett, nem baj, öreg, rá se ránts, semmi gond. Ha valami problémánk akadt, megpróbáltuk utánozni a tar fejű Tompa Sándort, aki szenvtelen nyugalommal húzta ki a természetes asszonyosság feneke alól fejfedőjét. Bevált a varázsige, szétröhögtek a bajokat, később is, nemcsak azon a nyáron, hanem év közben, fizika kettesnél, kedvetlen novemberi délutánon, dolgozatírás előtti szorongások idején.

„Most pedig Tonna Tóni bemutatja egyedülálló fejugrását.”

A vagányabb srácok röhögtek, füttyögtek, mi, Pistával inkább izgultunk, nehogy kitörje a nyakát a szerencsétlen, valaha szebb napokat megélt erőművész, aki kis gumikarikát rögzített fejebúbjára, aztán próbálkozott egyszer, próbálkozott kétszer, míg har-

madjára általában sikerült a helyből bukfenc, Népszínház utcai színvonalon.

Az artistaműsor is a szertartáshoz tartozott, miként a kezdés előtti vagy utáni séták a mozik környékén. Felfedeztük a várost. Túl messzire nem tekeregtünk, de egyedül mászkálhattunk, felügyelet, ellenőrzés nélkül. Senkitől se kellett engedélyt kérni, hogy megállhassunk egy érdekes kirakatnál, kövessünk egy szoknya alól ki-kivillanó térdhajlatot, kiszemelt áldozatunktól megkérdezzük: „Tessékszívesmondanihányórávan?”

A folytatólagos előadásokat már megszüntették a Gorkijban, csak a Híradó moziba lehetett bármikor beülni, jobban mondva, beállni, helyet lesni a sokaságban. A mi folytatólagos filmünk az utcán pergett, s olykor több izgalmat kínált, mint a vászonra vetített kitalálások. Ha tilosban jártunk, kerülni kellett minden ismerőst, váratlan utcai találkozást, nehogy lebukjunk. Egyszer éppen a hátsó rejtékúton lopakodtam a Vörös Csillag felé, amikor a Kiss József utcába fordulva egy földszinti lakás ablakában döbentem fedeztem föl anyám pongyoláját. Hiába nyugtatgattam magam, hogy semmiképp se lehet az övé, csak a mozi sötétjében tért vissza belém az élet. Ott már nem találhatnak rám a tömegben. Hogy ki találna rám? Egy pongyola? El sem tudtam képzelni. Szorongtam. Feltámadt a lelkiismeretem.

Az utca filmje augusztus elején váratlan fordulatot vett. A cipőbolt kirakatában felfedezett látványosság azonnal feledtette a Jégbüfé eper-vanília-csokoládé gombócainak finomságát. Napokig visszajártam a Felszabadulás térre Eszterék érettségi tablóját bámulni. Pista nem értette, miért nem megyünk moziba; szerelmem titkát még vele sem osztottam meg. Kifodrázolt csinos pofikák néztek rám a méregdrága

lábbelik közül, életem filmjének szereplői, élükön a sztárral, Borsos Eszterrel.

Alaposan elhidegültünk egymástól. A fiúját leste, jön-e már, én pedig juszt se lestem őt, csak az illatából tudtam, mikor merre járt a házban. Fényképének megpillantása azonban elsöpörte minden gőgömet; a fotója nem csalhat meg, azt nyugodt szívvel lehet bámulni, szeretni. Szorgosan felírtam a tablón olvasható neveket, a Trefort utcai élgimnázium tanárainak és diáklányainak címét kutattam utcai telefonkönyvek szakadozott oldalain.

Amilyen váratlanul jött, olyan hamar ült el ez a heveny láz. Hiába játszom én a nyugatnémet bűnügyi vígjáték mintájára Nick Knattertont, a mesterdetektívet, Eszter úgysem lesz hozzám olyan, mint azelőtt. Így azután, ha frissen keményített kartonszoknyája megvillant előttem a lépcsőházban, igyekeztem rezzenetlenül fogadni; ne vegye észre, hogy a jelenléte még mindig érzelmeket ébreszt. Gyakoroltam a közönyt. Augusztus közepén, délutánonként kiült napozni a folyosóra. Csak egy pillanatra szédített el csupasz lábainak látványa, aztán elsiettem. Randevúm volt a Vörös Csillagban. Jean Seberg várt reám a moziban; *Az ordító egér* főszereplőnöje a kedvességével nyugözött le, semmi gög a viselkedésében; nem akart megalázni, türte, hogy szeressem. Igyekezni kellett a randevúval, szinte már tapintható közelségben ólálkodott a szeptember.

Sokáig nyílt verseny folyt az első Nyári Mozi Kupáért. Hol a Csokonai, hol a Bányász-A vezetett, még a Puskin is élen állt pár napig, de változatosabb műsorával végül a Tisza lett az első helyezett. Harmincegyedikén délután telefonon közöltem Pistával az eredményt. Nála a Zrínyi nyert, helyrebillentve a mérleget, s némiképp igazságot szolgáltatva a kis körúti mozinak, ezáltal Eszter emlékének is.

Alig vettük észre, s elkezdődött a tanév. Fújoltunk kissé, ám javában zajlott az olimpia, nagy tévé-nézésekkel kísérve. Szeptember második vasárnapján közvetítették a záróünnepséget. A búcsú pillanatában a római stadionban leoltották a világítást; papírfáklyák gyulladtak föl, az olimpiai láng sokezer világító csillaggá vált a nézők kezében.

Ezzel ért véget a nyár; nyolcadikosok lettünk.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

FEKETE CHEVROLET

Milyen vagy tulajdonképpen? És hányan tudják rólad ezt a milyenséget?

Ki ismer igazán?

Elegendő-e, ha csak egyetlen ember tudja, ki is vagy, milyen is vagy te? Vagy meg kell győzni mindenkit, a barátaidat és az idegeneket, az egész kerek világot, arról, milyen is vagy igazából?

Anyád még ismer; talán ekkor még ismer valamennyire. Még az ő kicsi fiacskája vagy, de titkos, előle elzárt életed már elkezdődött. Van, amit már csak Mayer Pista tud rólad, s az igazán lényegeset, fontosat lassanként senki más, kizárólag te magad. Az iskola, a tanáraid semmit sem; alkatrész vagy számukra, csavar a gépezetben.

Anyád még rá tud tapintani a gyengéidre. Jól tudja, hogy szereted a Margitszigetet, különösen a Nagyszálló teraszát, a fonott nádszékeket, a kényelmes ülőpárnákat, a fölétek hajló napvásznat, na és legjobban a tejszínhabos fagyaltot. Most ehhez a sok jóhoz még Eszter meglesett érettségi bankettjének emléke is társul. Erről persze anyád semmit sem tud, csak azt látja, ha ez a lány is veletek tart, te egészen másként viselkedsz. Zavarba jössz apróságoktól, komoly-

kodsz, filmekből eltanult társasági viselkedést erőltetsz magadra.

A szünidőben szorgalmasan jártok a Szigetre, néha Eszterrel, leginkább azonban nélküle. Ezen a hatvanas nyáron, s még a következőn is járhattok, még van ürügyetek rá. Kirándulás ez, no meg apa meglátogatása. A Bérkocsis utcánál felnyomakodtok a mindig zsúfolt farmotorosra. Tülekedni kell a tömegben, pedig anyád nagyságos asszonynak öltözködött, ünnepi retikül és nejlonkesztyű, miként a helyzet kívánja, hiszen végül is családlátogatás ez az út, hogy együtt legyen kicsit a férjével, és a gyerek az apjával.

A Vígsház mellett beültök a sokáig várakozó huszonhatosba. Nehezen indul, lassan cammog végig a hídon, ahonnét pár éve egy harminckilences belefordult a Dunába, azóta, úgy látszik, a sofőrök véérébe ivódott, hogy a Margit hídon lassan kell haladni, hogy aztán a Sziget platánjai alatt gyorsan behozzák az idővesztéséget. A végállomásig utaztok, ahol a kis köröndön, a Grand Hotelnél visszafordul a járat.

Apád kelletlenül fogad benneteket. (Szeret vagy nem – ezt már sosem fogod megtudni, nem lesz elegendő időtök hozzá, hogy eldölhessen a kérdés.) Azért olyan kényszeredett ilyenkor, mert a látszatát is szeretné elkerülni annak, hogy a fia és a felesége potyázni járnak hozzá a munkahelyére.

„Csokit és epret kérek, sok habbal”, adod elő a szokásos kívánságod a gyorsan elétek siető felszolgálónak. Anya tejeskávét és brióst rendel minden alkalommal. Akár te is megrendelhetnéd a pincérnél az uzsonnáját. Minden úgy zajlik, mint más alkalmakkor. Szombatonként zenekar játszik (meg vasárnap is, de mi olyankor nem megyünk a szigetre, nem ám, vasárnap soha, mert apa minden harmadik vagy negyedik hétvégét odahaza tölti).

Olyankor szidja a sok „gaunert és hochstaplert”, akik kilopnák a szemét is, ha nem figyelne rájuk. (Mintha az övé lenne a szálló!) Nem értem a szigorát, de túlságosan nem izgat. Messziről biccent felénk, nagy néha odajön az asztalunkhoz, mintha csak a terítéket vagy a kiszolgálást ellenőrizné. Persze még az utolsó kenyereslány is tudja, hogy hozzá tartozunk, mi vagyunk a családja.

A fagyj jó, bár a Jégbüfében vettem már finomabbat is. A szálló portáján, ahová az elegáns hallon át néha elmerészkedem, olyan nyugati magazinok kaphatók, amelyeket a pesti újságosoknál sohasem látok. Olykor, hosszas kunyerálás után kapok egy tizedet, veszek valamilyen képes lapot, hogy majd Mayer Pistának megmutathassam, de Eszter, ha velünk van éppen, azonnal elkéri tőlem, s nem fordít le belőle egy mondatot sem, pedig tanult franciául a gimiben. A képek helyett így őt bámulom, amint az újságot lapozza.

Apámat is jól megnézem magamnak, mert olykor napokig haza sem jön, kinn alszik a Szigeten. Kocsit küld a tiszta fehérenműért, a frissen vasalt, vakító fehérre keményített ingekért. Menekül otthonról, a családja elől, vagy úgy érzi, neki éjjel-nappal ott kell lennie a szállodájában, mint kapitánynak a hajóján, semmiképp sem hagyhatja el a fedélzetet. Ezt nem tudom eldönteni, de mikor a sofőr becsönget a lakásunkba, mindig nyugtalanság fog el, akárcsak anyámat. Mintha lopni jönne hozzánk a fiatal gépkocsivezető, pedig nemcsak a kimosandó szennyest hozza, de olykor celofánpapírba csomagolt, istenien finom minyonokat, csokisat és kávésat, a kedvenceimet.

Egyszer engem is magával vitt a nagy fekete autó; apa üzent a sofőrrel, hogy látni szeretne. A hatalmas, bárkaszerű Chevrolet mindannyiszor feltűnést keltett

a házunk előtt. Már nem valamilyen titokzatos, ártó hatalom jelképeként jelent meg a nagy fekete autó, csak tekintélyt sugárzott, de azt nyomatékosan. Keringett a sofőr velem egy ideig, míg vissza tudott fordulni a Nagykörútra. Bazaltkockákon gördültünk, ám zökkenők nélkül. Hiába, ez nem Skoda vagy Warszawa taxi volt, amilyenekkel néhanapján a Délibe hajtottunk a balatoni vonathoz. Ez – Chevrolet.

Suhanok a kényelmes rugózáson, mintha moziban ülnék, mintha a film főszereplője volnék, aki ebben a pompás autóban feszít. Távolból érkezett vendég vagyok. Mielőtt szállásomra hajtatnék, szétekintek a városban, a fényes nyári koradélutánon, futó, szórazott pillantást vetek a sietős vagy báméskodó járókelőkre, a mellékszereplőkre.

Főszereplő?

Mi az, hogy főszereplő? Meddig tart az ilyen állapot? S miért kellene mindig, mindenáron görcsösen főszereplővé válnunk? Mellékszereplőkre nincs is szükség? Hiszen majdnem mind és majdnem mindig azok vagyunk – mellékszereplők.

De most enyém a főszerep. Egészen a Margitsziget északi csücskéig. Meg még egy kicsivel tovább.

Apa váratlanul kedvesen fogad. Már vagy egy hete nem láttuk egymást. Büszke a fiára, és büszke a szállodájára. Bevisz a konyhába, ahol a finom falatok készülnek, ezüst vagy annak látszó alpakka tálakra szervírozzák a rendeléseket. Aztán beültet az étterembe, a zöld bársonnyal bevont, süppedő székre, egy szépen megterített asztal mellé, s hirtelen magamra hagy.

Zavaromnál csak az elősiető pincéré nagyobb. Nem tudja szegény, mit kezdjen velem, a némát játszó, még köszönését se viszonzó gyerekkel. (Mindig utáltam köszönni. Rühelltem a szokást, hogy valahányszor találkozom valakivel, legalább biccenteni

illendő. A felnőttek ostoba képmutatása az egész, gondoltam makacsul igazam tudatában.)

Amilyen váratlanul tűnt el, oly hirtelen kerül elő újra apám, menüt hozat a sűrűn hajlongó pincérrel, mellém ül, s egy híres sakkozóról szóló kötetet nyom a kezembe. Egy nemzetközi mestertől kapta, aki a szigeti szállóban vendégeskedett. Hazafelé a huszonhatoson, mert vissza már nem fuvaroz a nagy fekete autó, régi idők világbajnokainak legszebb játszmáit böngészem.

Megtörtént ez egyáltalán, hogy apámnál jártam a Szigeten? Hogy megebédeltetett, megajándékozott, fiaként szeretett rövid ideig? Vagy csak most ötlöttem ki az egészet, hogy bizonyítsam a létezését? Erre később sokszor rászorultam.

Olykor az úgynevezett hazugság vagy a teljes igazság elhallgatása közelebb visz az áhított valósághoz. Kisebb-nagyobb füllentések, a csupa nagybetűs IGAZSÁG feláldozása árán jobban becserkészhajjuk a mi kis gyatra, de nekünk annál fontosabb, mert a lélegzetvételünkhöz kellő valóságot. A fenébe az idegen, embert alázó, mérhetetlenül tökéletes bizonyosságokkal.

Sokáig lapozgattam még a sakk-könyvet, lejátszotam néhány tetszetős partit, s a nagy fekete autó egy időre beleköltözött a játékainkba.

„Láttalak egy Csevoletben”, újságolta az iskolából hazafelé a kis Turcsányi nagy lelkesedéssel. Csak neveltünk rajta Mayer Pistával, hogy nem tudja, hogyan kell helyesen kiejteni az autó nevét.

Hogy megbüntessük tudatlanságáért, kitaláltunk számára egy mesét. Egy hazugságot. Egy nagy hazugságot.

„Tudod, hogy minden este ez a 'csevolet', visz el minket a 'rüdölafonten' huszonhétbe?!”

„A sorsodról tanácskozunk a bíborossal. Ha nem vigyázol magadra, esetleg meglátogatnak a gárdisták”, tódított egyet Mayer Pista amúgy sem csekély föllentésemén.

„S akkor D'Artagnan se tud kimenteni a lille-i hóhér karmai közül!”

Így ment egy darabig a játék, mert láttuk, hogy a kis Turcsányi egyáltalán nem kételkedik a szavainkban. Láthatólag komolyan vette a baljós fenyegetést, hogy őrá, a tizenháromat éppen hogy betöltött kisdíákról, az Alekszandr Szergejevics Puskinról elnevezett utca lakójáról, e névadónál még két évszázaddal korábban élt politikus főpap társaságában elmélkedünk.

Vajon a nagy fekete autó fosztotta meg józan esztől, hogy az általunk kiagyalt hazug valóság hirtelen elfogadhatóvá lett számára? Attól, hogy elhitte ezt a gyerekes mesét, ezt a lehetetlen hazugságot, mi is egyre jobban hittünk benne. Kiszíneztük, variáltuk az eseményeket; felváltva jártunk a bíboros nyakára a kis Turcsányi ügyében. Pedig nem is olvastuk még *A három testőrt*, csak felhígított képregény-változatát ismertük a Fülesből. Rue de Lafontaine 27-es számú palota sem szerepelt a történetben, a legendája mégis sokáig tartotta magát. Ha meg akartunk riasztani valakit, olyat, aki hajlott rá, s nem röhögött ki, vagy küldött el a balfenekre minket, alkalmaztuk a mesét, megint Párizsban jártunk, 1627-ben.

A világbajnokok játszmagyűjteményének több hasznát is vettem. Eszter papája időnként játszani hívott, jó ürügyet szolgáltatva, hogy náluk időzzek, s úgy tegyek, mintha fűtүүлnék hozzám hűtlen leányára. Általában veszítettem, ám amikor Eszter is odatepedett az ovális ebédlőasztalhoz, jelenlétében meg-

szállt a győzniakarás, vakmerően húzogattam, s taktikám fényesen bevált. Az apja fölött diadalmaskodtam a lánya helyett. Új udvarlók legendája keringett körülötte, ám amikor az egyik ilyen frissiben előkerült gavallér csúnyán faképnél hagyta, anyám vállán zokogta ki magát. Ez is felért egy kisebb győzelemmel.

Apámmal is sakkoztam néha. Morgolódott, kérette magát, amikor megjelentem a felállított bábukkal, de végül mindig játszottunk egy-két partit. A nyáron pedig párosmérkőzésbe kezdtünk. Mi is huszonnégy játszmas meccset vívtunk, akárcsak Botvinnik és Tal, az idősödő világbajnok és ifjú, energiadús kihívója. Egy ideig döntetlenre álltunk, de 3-3 után egyre nagyobb előnybe kerültem, s végül nyolc pontot vertem apámra, amikor 12,5–4,5-re megnyertem a mérkőzést, s elhódítottam a világbajnoki címet, miként azt Mihail Tal is tette.

Nohát – ez megint egy nagy hazugság, mint a rue de Lafontaine 27-es szám meséje, nekem azonban valóságosnak tetszett. Úgy jártam-keltem, mint sakkvilágbajnok az 1627-es Párizs utcáin, terein, sikátorain, kivilágított, fényes paloták, odvas falak tövében leselkedő bérgyilkos törmesterek között sértetlenül. A kis hülye képzelgő.

De az tény volt – kikezdzhetetlen igazság –, hogy ültem a fekete Chevroletben, s hogy győztes párosmeccset vívtam apámmal. Ezt senki sem vehette el tőlem.

VASÁRNAPI MISÉK

Az önállóságom hazudozással kezdődött.

Hazudnom kellett, ha moziba akartam menni. Nem tudom, anyám miért óvott annyira a filmekről, hiszen végül is ő ültette belém ezt a terápiából előbb szóra-kozássá, majd évek múltával szenvedéllyé váló szo-kást. Mindenesetre le kellett tagadni vagy legalább hallgatni felőle, mást mondani, be nem vallani, füllenti, hogy ebbe vagy abba a moziba megyek. Mind-untalan fedőprogramokat kieszelni, bármely más szintérre hivatkozni, csak a valódira nem. Az első mozikupás nyár elmúltával kevés alkalom nyílt rá, minden kis lehetőséget ki kellett használni. Így lett a vasárnapi templomba járásból előbb-utóbb mozi, mozi, mozi. Tapasztalhattam már a hazugság élet-mentő hatását; időt, teret, erőt nyerhetett általa, aki élt vele. No persze, tiltották, bűnnek számított, a nyolcadik parancsolat a mózesi tízből, mégis hazud-tam, mert olykor hazudni kellett. Nem megátalko-dottságból, még kevésbé gonoszságból – ez nyitotta meg a célok eléréséhez vezető legrövidebb utat. Né-ha azért keveredtem hazugságba, mert tudtam vagy sejtettem, az őszinteséggel, az igazmondással na-gyobb bajt hoznék magamra, sőt, mások fejére is.

Mikor az elsőáldozásra készültem, hiába faggatott a tanító néni, hogy mondjam el az otthon tanult szép

anyák napi verset. Makacsul hallgattam, adtam a bambát, egyetlen strófa se hagyta el a számat. Az a költemény Szűz Máriáról szólt...

Rájöttem a hazugság életmentő szerepére. Nem kell mondani semmit, elég hallgatni: máris félig nyert ügyünk van.

Jártam templomba, eleinte vittek, aztán már csak küldtek oda. Egy idő múlva anyám egyedül engedett utamra, mivel úgy ítélte meg, semmilyen veszély nem leselkedhet rám (csak olyan, amit el sem tudott képzelni). A kapunkkal szemben nyílegyenesen futó mellékutca végén balra fordulva ott magasodott a kéttornyú, vörös téglás épület. Nem lehetett elvéteni, de nekem sikerült.

Nyolcévesen átestem az első áldozáson. A nevezetes eseményre előkészítő hitoktatásra együtt jártam egy kedves, almaarcú kislánnyal, akit hazafelé – illő távolságból követve – mindig elkísértem. Délutánonként együtt üldögéltünk a sekrestyében. Hallgattuk a reverendás ősz papot, amint a bűnökről beszél, s ártatlanul is vétkesekké váltunk. Magdi a nyílegyenes mellékutca hetes számú házában lakott, s nem tudtam, sejt-e valamit az érzelmeimből. Nem beszélgettünk, csak néztük egymást. Azt se tudtam, melyik iskolába jár, mert a miénkben nem láttam soha. Azért még évek múlva is számon tartottam, sőt, titkoltam, mint legeslegelső, Esztert is megelőző, távoli szerelmemet.

Aztán ministráltam is; csöndes délutáni litániákon többedmagammal térdepeltem a kis kápolna oltára előtt. Egyik társunk folyton elájult, eldőlt, mint egy zsák a puha perzsaszőnyegen, segítenünk kellett kivinni a sekrestyébe, majd helyette cipelgetni a dögnehez misekönyvet a szentségtartó egyik oldaláról a másikra. A helyemre visszatérve mindig lopva

körbenéztem, nincs-e ott Magdi a térdeplő, rózsafü-zéreiket morzsolgató nénikék sorában. Ugyan miért is lett volna köztük?

Három év múlva bérnáltam. Az esemény egy távoli, belvárosi templomban zajlott, ott már semmi-féle számítás szerint sem jelenhetett meg Magdi ked-ves, kerek arcocskája. A hídfőcsonknál csikorogva fordultak vissza a végállomás körvágányán a villamo-sok. Az Erzsébet híd nem létezett; egykori tartóosz-lopai majdnem annyi ideje meredeztek hiábavalóan a magasba, mint ahány esztendősen főpapi kezek a kamaszkor kezdetét jelző szentségben részesítet-tek. A komoly szertartás alatt behallatszott a kere-kek fémes sikoltása, csak az orgonaszó tudta el-nyomni a természetes ikerkocsikból álló szerelvények panaszos sírását.

Karórát kaptam ajándékba erre az alkalomra apámtól, életem első óráját, de a közeli Märklin-bolt kirakata jobban izgatott, mint a ketyegő kis masina. Mégcsak nem is a ritkán kapható, s nagyon drága villanyvasút, hanem egy patronos játékpisztoly tartott bűvöletben. Nem nyugodtam addig, míg összekupor-gatott zsebpénzemből harminckét forintért meg nem vehettem az ezüstösen csillogó játékszert. Úrrá tett a házbeli srácok között. Szalagpatront durrogtattam benne, a kardként szolgáló husángok, s más fából készített harci eszközök sorában a pisztolyom való-ságosnak tetszhetett. Élveztem a diadalom, s leckét vettem a látszat hatásából.

Templomba azért még sokáig eljártam, általában a negyed egykor kezdődő misére. Vasárnap lustálkodhat-tam, nincs korai ébresztő, se loholás a suliba. Óránként kezdődtek a misék; a tízesre soha nem értem oda, a tizenegyes nagymise pedig jó negyedórával tovább tar-tott. A negyedegyes felelt meg legjobban, a déli ha-

rangszó után lódultam meg, olykor csak úgy, a pizzasámára sebtében felkapkodott ruhában, hogy érvényes legyen még, le ne késsem az úrfelmutatást. „Aranyszájú Szent János”, anyám csak így emlegette a szép beszédű, s mellékesen jóképű Horváth atyát, aki a negyedegyest celebrálta. Leginkább mégis a mise vége tetszett, amikor felzúgott az addig hallgató orgona, s nem a liturgikus előírásoknak megfelelő hangok zengtek föl a sípokon, hanem az orgonista – nem tudtam, férfi vagy nő, idősebb vagy fiatalabb – improvizálni kezdett. Nagyobb ünnepeken a Himnuszt is eljátszotta, másként szólt, mélyebben zengett, mint az iskolai rendezvényeken vagy olimpiai győzelmek idején a rádióból. Megbabonázva hallgattam az ismeretlen előadó csapongó, szabadon rögtönző játékát. Megvártam, míg befejezi, miközben lassanként kiürült a templom. A híveket nem tartotta fogva az orgonaszó. Néha Zénó, egyik osztálytársam jött szembe a szüleivel a padsorok között. Hátról álltam a szenteltvíztartó mellett. Elvonult előttem, illendően köszöntünk egymásnak. Most – már és még – Mayer Pista barátságában laktam. Egymásba költözködtünk, minden vérségi kapcsolatnál kikezdehetlenebb védecs dacszövetséget kötöttünk az iskola, a család és más, szabadságunkat korlátozó erők ellen, a mozizás érdekében.

A vasárnapi misék apránként alakultak át mozizássá. Eleinte lopva távoztam a szertartás közben. Hiába szónokolt szívhez szólóan az „aranyszájú”, ha az időjárás kedvezett, inkább a környéken sétáltam – szöktem a templomból.

Kialakult egy állandó útvonalam, melyet mise helyett jártam végig. Elindultam hazulról, mintha templomba mennék, de ahelyett, hogy fellépdeltem volna az Isten házába vezető négy lépcsőfokon, a Lőrinc pap térről befordultam a Mária utcába, végigbandukoltam az

egyetemi klinika rácsai mentén a lombjukkal bólogató fiatal platánok alatt, míg el nem értem az Üllői utat. Szerettem ezeket a fákat; a tavasz visszavonhatatlan utolsó jeleként, legkésőbb rügyeztek ki, bolyhos, biliárdgolyóra emlékeztető termésük arasznyi kocsányokon lógott, ellenállva minden szélnek. Libegtek fölöttem az apró golyóbisok, s mint a csillagos ég bolygói hirdették a felettünk működő rend megnyugtató érvényességét.

A keményebb magányból puha magányba érkeztem. Jobban tetszett ez az állapot, mint az elődje. Magam választottam, senki sem készítetett rá. Mozgólódn tudtam benne, nem kényszerített merev várakozásra, csodalesésre. Egyedül ballagtam, a felfedezés rémétől kísérve, több parancsolatot is megszegve, de teljesen szabadon. A csoda pedig bármikor megtörténhetett, éreztem, vagy csak sejtettem, hogy követ, mellettem, a nyomomban halad, utolérhet akármikor. Jóleső beletörődéssel tűrtem a közelségét.

Az Iparművészeti Múzeumnál ismét a mellékutcát választottam. A főútvonal tabunak számított, megint kerülnöm kellett a forgalmasabb utcákat – ismerősökbe botolhattam. A Hőgyes Endrébe fordultam be, ahol egykor a keresztszüleim laktak. Bátorkodtam az utcájukon végigmenni, sőt, még a bérház udvarába is bekukkantottam, szemügyre véve barnára mázolt földszinti ajtajukat és ablakaikat, melyek mögött anyám gyerekkori barátnője élt a férjével és nálam két évvel idősebb fiával. Robikától egyszer kölcsönkaptam egy valódi lyukasztót, amivel a kalauzok buszon, trolin, villamoson az átszállókat kezelték. Hosszú napokra boldoggá tett vele, kérhettem a jegyeket a gangon a többi sráctól, én, a sárga villamoskocsi kalauza.

Az utca végén megint választani kellett, jó kényyszerűség: jobbra vagy balra forduljak-e. A hasonlóképp keskeny Knézich utcán a Bakáts tér felé indul-

tam, a Tompa utcán, vagy, ha a hosszabbik útra vállalkoztam, a Rádayn át kibátorkodtam a Körútra. Föladtam a kötelező óvatosságot; a József körutat elérve újra tiszta lettem, lepattant rólam a rám akaszkodó bűntudat. Bárkinek mondhattam, a miséről tartok hazafelé.

Közeledett a vasárnapi ebéd órája. Tudtam, lehet borongós ősz, szünidőt sejtető hars tavasz, húsleves lesz, vékonyra vágott házitésztával, kevéske zöldséggel, szabályos zsírkarikákkal a tetején, második fogásnak pedig rántott szelet vagy fasírozott. A megszokott menütől csak az ünnepeken térünk el, pedig szívesen ettem volna vasárnap is császármorzstát, anya csoda finoman tudta csinálni. Kiszámíthatóan éltünk, mindennapjaink állandóságát a vasárnapi ebéd változatlansága nyomatékosította. A József körúti kirakatokban sem ért különösebb meglepetés. A lemezjátszó, melyet vasárnaponként újra meg újra vágyakozva megbámultam, mindig ott díszlett az iparcikküzlet üvegén túl, elérhetetlen messzeségben. Több mint ötszáz forintba került, ennyi megtakarított pénzem soha sem gyűlt össze, a mozi mindig megcsapolta.

Az ebédnél nem faggattak, nem kényszerültem hazugságra. Elkönnyvelték, hogy vasárnaponként misére járok. Néha tényleg visszatértem, ha zengő orgonaszót vagy netán az „arany szájú” beszédét akartam hallani. Egyébként maradt a séta, kialakult, végleges útvonalán semmiért se változtattam, nekem mint a vasárnapi húsleves és a rántott hús, ez jelentette életem állandóságát jó ideig.

Már vagy másfél éve kalandoztam így vásár- és ünnepnapokon, mikor egy zimankós hétvégén Mayer Pista megjegyezte:

„Akár moziba is mehetnénk.”

Csak egy pillanatig haboztam. Túl voltunk már a második Nyári Mozi Kupa versenyen, tanulószobai

lógásokon, s telefonbetyárkodások gaztettei terhelték lelkiismeretünket. Miért is ne mehetnénk moziba?! Hiszen a mise órája és az utána beiktatott séta éppen annyi időt tett ki, amennyit egy vetítés igénybe vett.

Elsőre a sétámon útba eső Bányászbába ültünk be. Tiltott gyümölcsként ízlelgettük a Mastroianni főszeplésével készült ártalmatlan olasz vígjátékot. Pár hétig nem is mertük megismételni csínyünket: ha lelepleznek, enyhítő körülménynek számít az egyszeriség, Pistát ugyan nem küldte templomba a családja, de az igazat, hogy moziba megy, ő sem vallotta be. Kivártunk. Legközelebb szilveszterkor – vasárnapra esett – merészkedtünk közös vallásunk templomába. A Puskinban feszítettünk az új magyar autóbuszfilmenél. Ettől fogva mindig valamilyen mozival búcsúztatuk a naptári évet; később, mikor Pista már nem tartott velem, Zénóval folytattam a hagyományt.

A misék meséje sokáig élt még. Lehet, hogy anyám sejtette már, a hetedik napot nem katolikus templomban, hanem másutt szentelem meg, de hallgatott, nem jelezte gyanúját. Előnyöm származott ebből: minden vasárnap két forint perselypénzt adott, amelyet természetesen nem a méla sekrestyés hosszú farúdon rázogatót, rézcsengettyűs zsákjába pottyantottam – a mozipénztárosnő fiókjába vándorolt. Egy bélásért már be lehetett ülni az utánjátszók legolcsóbb helyére.

Isten közvetítő szolgálói és buzgó hívei nem vittek uruk közelébe, sem az elsőáldozás, sem a ministrálás, sem a bérmálkozás nem tudott meggyőzni hatalmáról. Így annál könnyebben maradtam távol a szertartásoktól. Egyszer-kétszer még visszatértem, például második gimnazista koromban, amikor négy darab elégséges, s ugyanennyi közepes osztályzat csúfította félévi bizonyítványom, s az átlagom épphogy elérte a

hármast. Akkor, azon a vasárnapon elmentem a templomba. Önként – és szorongva. De utoljára.

Bűntudat vezérelte látogatásom után néhány nappal, tizenhatodik születésnapom estéjén megfordult bennem a világ. Máshová kerültek az értékek és a hangsúlyok. Mondhatnám úgy, hívőből hitetlenné lettem. De ugyanígy állíthatnám azt is, közönyösből ekkor váltam igazán hívővé. Ez is, az is igaz lehet, de talán egyik sem egészen. Picinyke mag az igazság, s mivel ennyire parányi, könnyűszerrel megnöveszthető. Akár egy különleges élmény is lerombolhatja a régi korlátokat, s új törvényeket szabhat.

Lázadtam – ez a legpontosabb kifejezése az állapotnak, melybe jutottam. Lázadásom beérett, cselekedeteimben önállóvá vált. Mégis belső ügyem maradt, se a szándékát, se az eredményét nem oszthattam meg senkivel, még Mayer Pistával sem. Bármit inkább bevallhattam, loptam az önkiszolgálóból, csúnyán megvertem egy osztálytársamat, hamarabb bocsánatot nyerhetek, mintha megmondom, moziba járok mise helyett.

Kit csaptam be?

Istent? Szüleimet? Magamat?

Mindenesetre a mozi lett az én templomom, vallásom és istenem. Ösztönösen tudtam, hogy mozijárásaimnak csak a töredékét szabad beismerni. Óriási gyakorlatra tettem szert a füllentési technikákban, hosszú éveken át nem buktam le, csak egyetlenegyszer, mikor már semmi tétje nem volt a játéknak.

Ha azon a vasárnapon moziba megyek, nem lepleződöm le. De a már-már nyárias, májusi napfény az utcára csalt, a vetítő homálya helyett a világosságot választottam. Nem a régi, megszokott, templom környéki sétára indultam. Egy idő óta ilyentájt bejártam a Belvárost, a Duna-partot, a Népköztársaság útját, s a Nagykörút tőlünk távolabb eső részét. Annyi, de

annyi filmet láttam már, megengedhettem magamnak, hogy lógjak – a moziból. A tizenegyedikes előadást mindenütt nélkülem kezdték el. Szabad voltam, kószáltam a déli verőfényben. Eszembe se ötlött, hogy tulajdonképp a misét mellőzöm.

Az utca vasárnapi arcát mutatta. A kevésnél is kevesebb autó közlekedett, a teljes lombkoronájukat magukra öltő fákkal szegélyezett járdákon sétálva úgy érezhettem, mintha erdőben járnék. Friss, zöld színekben tobzódott a város, a ráérők a padokon ülve süttették arcukat. Nyugalom és béke honolt mindenütt (csak az én fejem fölött lebegett Damoklesz kardja).

„Láttalak a múlt vasárnap a Kossuth Lajos utcában.”

Zsófi néni, Eszter anyja nem tévedett, mégis böszven tagadtam, amint jelenlétemben elújságolta anyámnak felfedezését. Kivághattam volna magamat egy ügyes hazugsággal, például azzal, hogy a ferencesek templomába mentem misére, mégse tettem. Nem tetéztem a kis hazugságot még nagyobbbal. Görcsösen, s tán értelmetlenül ragaszkodtam a fikcióhoz, amelyben hallgatólagosan megjegyztük: járok vasárnap misére, bárki mondja az ellenkezőjét, az nem lehet igaz.

Anyám méltányolta igyekezetemet, nekem hitt, nem a barátnőjének. Még jó ideig jártam templomba – hite szerint – a pirosbetűs napokon.

OSZTÁLYINTŐ

„Kíró a gimnáziumban maximum hármás lesz.”

A hórihorgas Mihaleczné sújtott feléd ezzel a mondattal nyolcadikban magyaróra közben. Semmilyen okot nem szolgáltatott rá; szeretted a tantárgyat, jó osztályzatokat kaptál tőle, s ő csak egy óraadó volt, semmi több, nem az osztályfőnököd. Mégis mondta, csak hogy sértse védtelenséged, sebet üssön amúgy is gyöngé lábakon álló önbizalmadon.

„Hiába nézel olyan bambán, ez az igazság”, tetézte jóslatát felszólítássá fokozódó óhajával. Mihalecznét senki se szerette. Visszakívántuk hatodikos tanárnőnket, Gyöző nénit, aki mindig kitalált valamilyen játékot, hogy kellőképpen megmozgassa fantáziánkat. Előadatta velünk a *Toldi* második énekét, díjat tűzött ki annak, aki megtalálja a negyedik énekben föllelhető anakronizmust. Mihaleczné nem talált ki semmit – magyar nyelvtant és irodalmat tanított.

Törékeny és sebezhető minden, miért éppen te lennél kivétel e szabály alól. Elég egy gonosz szó, egy rosszindulatú tekintet, s máris összeomlik életed békésen rakosgatott kártyavára. Nem védhet meg semmi azoktól, akik satnya örömeiket lelik abban, ha szétzúzhatják álmaidat, ha belerondítanak elképzelésidbe, bambának vélnek egy tűnődő méla tekintet

miatt. Nem is véd meg tőlük senki és semmi, legföljebb a barátság. Nekem azonban sokáig nem akadt barátom. (Annyira nem, hogy harmadikos koromban kitaláltam magamnak egyet. Kieszelttem egy nem létező negyedikest, aki időnként, mint egy őrangyal, megjelenik mellettem, védőszárnyai alá vesz, nem engedi, hogy bajom essék. Hitte is anyám, meg nem is, mert természetesen meséltem róla otthon, az én nagy, egy évvel felettem járó barátomról.)

Jó ideig várnom kellett, hogy igazi, kézzelfogható barátom legyen.

S mégis elárultam őt, tanulószobai sorstársamat, mozijáró pajtásomat, amikor nem nyomtam a kezébe az undok Mihaleczné intőjét. Már egy éve húztuk egymás mellett az igát, délelőtt tanítás, délután tanulószoba, s a délutános héten ugyanez megfordítva, olykor hatodik órával, másnaponként külön orosz tanfolyammal súlyosbítva. A délelőttös hét lazábban ment, akkor már szombaton negyed kettőkor végeztünk, de a délutános rémesen alakult, szombaton fél kettőtől este hétig tanítás; botorkálhattunk haza vaksötétben, vagy gyér fényű utcai lámpák alatt ősztől tavaszig. Nem is lehetett fejben tartani kötelezettségeinket, táblázatot készítettem róluk, valahogy így festett:

	Délelőttös hét	Délutános hét
Hétfő	7-f1, f2-4	8-f11, f1-6
Kedd	8-4	8-f11, f2-7
Szerda	7-f1, f2-4	8-f11, f1-6
Csütörtök	8-f1, f2-4	8-f11, f2-5
Péntek	7-4	8-f11, f1-7
Szombat	8-n2	8-f11, f2-7

Naponta hét-nyolc órát húztunk le az iskola épületében; utána szabadok lehettünk – ha tudtunk. A kö-

zös rabság előbb érdekszövetséggé, majd barátsággá kovácsolta együtt töltött időnket.

Néha ki-kitörtünk a karából, elveszítettük a fejünket, hibát vétettünk, s akkor jött a büntetés. Bármilyen apróság, egy ajtó bevágása, egy eldobott uzsonnáskenyér, valami jópofa benyögés óra közben – intő járt a nyomában, ha lebuktunk.

A feszültség leginkább óráközi szünetekben tört ki rajtunk. A futkosás a tilalmas tettek körébe tartozott, ezért a rejtett erő gyakorlásában fejlesztettük ki ellenállásunkat. „Tasziíí!”, hangzott föl valamelyikünk fojtott kiáltása. S akkor kezdődött a hajcihő. A kiabálóhoz odarohantak a többiek, mintha bajba jutott volna, és segítségre lenne szüksége, s egyre szorosabban egymáshoz tapadva lökték-nyomták a többieket. Ha arra járt egy tanár, feszes vigyázzban szorongó gyerekeket látott. Csak ámult és bámult, fegyelmező szóra nem lehetett oka. Éveken át játszottuk ezt, még nyolcadikos korunkban is ott nyomakodtunk egymás hegyén-hátán, néha már röstellkedve, de régi titkos lázadásainkra emlékezve szégyen nélkül taszigáltuk egymást. Az szégyellje magát, aki iskoláskorú gyerekeket rabláncra fűz, mint Jumurdzsák, a török.

Pistának könnyebben járt el a szája, mint az enyém. Valamit bementett magyarázóan, mire Mihaleczné elkérte az ellenőrző könyvét. Tanáraink rossz szokását tetézte egy újabb: nem bízták a fenyítettre, hanem valamelyik osztálytárssal küldték haza az intőt. Mihaleczné rettentő tudatlanságát igazolta a választásával, mikor engem szemelt ki erre a feladatra. Nem tudta szegény, mennyire jóban vagyunk, hogy a tanulószoba, ahol pedig olykor ő is megjelent felügyelőként, szorosra kovácsolta barátságunkat. (Azt nem is feltételeztük róla, hogy ekképp akar próbára tenni.)

Két napot kaptam az intő aláíratására. A május elseje utáni hétfőn került kezembe a sárga fedelű füzetke, kedden nem szerepelt magyaróra a tanrendben, szerdára kellett szállítanom valamelyik Mayer-szülő autogramját.

Mit tettek volna a helyemben a szeretett testőrök? Porthos biztosan odaadta volna Pistának az ellenőrzőjét, beletörődve, hogy barátja alkalmasint aláhamisítja szülei kézjegyét, s talán D'Artagnan is így tesz, átadja azt a vacak kis füzetet, bajtársára bízva, mit csinál vele. De Athos és Aramis nem tette volna meg – ahogy, hosszas gyötrődés után én sem. Hiába kérlelt Pista, meresztette rám vádló pillantását.

Ki győzött ebben a harcban?!

Döntetlenre állt a meccs, kettő ide, kettő oda (RocheFORT véleménye nem számított). Nekem kellett az egyenlő állást valamerre, a barátság vagy a becsület felé fordítani.

Mayerék harmadik emeleti lakásának utcára néző halljából a Múzeum-kert platánjainak tetejét lehetett látni. Pista szülei valósággal dédelgettek, az egyke fiukra jutó kényeztetés megoszlott kettőnk között. A jó tanulónak örültek annyira, aki a közepességbe minduntalan visszacsúszó, ám annál azért jobb képességű, lusta gyermeküket kihúzhatja a csávából. Nem tudták szegények, mit csibészkedünk össze, hogy nem én javítok Pistán, inkább ő ront rajtam. Azaz dehogyis ront, hiszen itt ülök náluk, a később sokszor bejárt, hosszú előszobás, télikertes, erkélyes, három szoba hallos lakásukban, polgári jólétre, tehetős ősökre emlékeztető bútorok között, a szalongoarnitúra kényelmes fotelében, karnyújtásnyira a barátomtól, akinek nem adtam oda az intőjét. Athos hűvösen biccentett felém, Aramis csak finoman somolygott bajuszkája alatt; ők győztek – nem én.

Nem tanultam meg, hogyan kell az emberek között élni, csak sokára, nagyon sokára, keservesen megszerzett, megszenvedett tapasztalatok árán. Vagy fölösleges volt ezt a tudást megszerezni? Nem kellett volna kapaszkodni érte, jobban teszem, ha megmaradok eredeti tudatlanságomban?

Pista már többet tudott rólam, jobban ismert, mint anyám és apám együttvéve. Mégis, a szülői ház által belémsulykolt, talán nevetségesnek tetsző, de mindenképpen áthágható becsület-elv mégsem engedte, hogy segítsem csalását. Ennek ellenére nem veszítettem el őt; a barátom maradt, a szülei pedig rajongani kezdtek értem. A becsület győzött a barátság fölött, de végül a barátság győzött mindenképp fölött. Akkor, május harmadikán a vesztes oldalon egyedül Mihaleczné állt, meg a piszkos kis trükkje. Bizony, az intőhazaküldés veszített, még akkor is, ha ezzel nem szűnt meg a gyakorlata később sem.

Hónapok múlva, nyolcadikban Mihaleczné megint rámszózott egy feladatot. Azt hittem, felelni szólni nyelvtanból, amit nagyon rühelltem volna, de egy újabb intőt bízott rám. Nem értettem, miért engem szűr ki ilyesmikre. Nem tartoztam kedvencei közé, stréber hajlamok se jellemeztek, mégis nekem kellett egy ötödikes srác ellenőrzőjét aláíratni. Azaz kellett volna, mert Bálint Péter szülei sohasem tartózkodtak otthon.

A két házzal arrébb lakó ötödikes gyerek a környék rémeként számon tartott túlkorosok brancsához tartozott. A földszintes pékség hátsó fertályán, egy szűk, sötét lépcsőházon át lehetett feljutni a hátul emeletre épített ház felső szintjére. Más meglepetés is várt odafönn.

„Kutyákkal kergetünk meg, ha nem adod ide az intőt!”

A lépcső tetején lógatták lábukat a vagányok, valaki súgott nekik, tudták, miért keresem haverjuk szüleit. De ha Pistának nem adtam oda, nem teszem meg ezt a szívességet egy idegen srácnak sem. A testőrök különben sem félnek. A király parancsát nem szegnék meg a bíboros valamelyik tányérnyalójának fenyegetésére.

Na de Mihaleczné nem király, még csak nem is királyné! Akkor se, bárhogy acsarognak a valóban létező farkaskutyák.

Pista lenn szobrozott a ház előtt, arra az esetre, ha túl sokáig nem térnék vissza. A gárdisták mégse győztek, nem győzhettek. Mihaleczné minden magyarórán gúnyosan érdeklődött az aláíratatlan intő felől, akárcsak Richelieu a királynénál a nyakék hollétéről. Nem bántam, amíg tartott ez az ügy, addig se hívott ki felelni, mentesültem az ilyesféle számonkérés alól.

„Nocsak, nocsak. Hát mégis!”, ironizált a tőle megszokott stílusban, amikor hetek múlva végre lettem eléje a kék borítójú könyvecskét Bálint apuka aláírásával. A fáradt, kialvatlan arcú sofőr unottan fogadta az intőt, mintha csak egy nem várt ajánlott levelet venne át. El se olvasta, tudta, milyen a fia, s a tudását megerősítő küldöncöt megvetéssel nézte ki lakása előszobájából.

Túlestem ezen, mint egy kellemetlen feleltetésen vagy váratlan dolgozatíráson. Nem buktam meg, nem fogott ki rajtunk az ármány. A ronda november hamar véget ért, s egy öntevékenyen meghosszabbított többé-kevésbé valóságos meghülés kiheverése után pár nappal elértük a téli szünidőt. Két és fél hétre miénk lett újra a világ.

Mehettünk moziba megint, vagy akárhová, bár nem annyit, mint szerettünk volna. Két film uralta a vakációt, nem tudtunk betelni velük. Felváltva néze-

gettük újra a *Nosztly fiú* magyar és az *Ármány és szerelem* német (természetesen keletnémet) filmváltozatát. Mihaleczné mit sem tudott róla, hogy milyen szorgalmasan látogatjuk az irodalmi klasszikusokat vetítő Puskin, Corvin és Kossuth előadásait. Igaz, semmilyen érdemet nem szerzett benne, hogy annyira kedveltük ezeket a történeteket. Szerelmesfilmként néztük, s a két film egymásba folyt, szereplői átjártak a másik darabba. Ferdinand von Walter Tóth Marit kerülgette, Nosztly Feri Müller Lujza körül sündörgött, Tóth Mihály pedig legalább olyan karakánnak bizonyult, mint Miller muzsikus. Hiába néztük végig többször is, mindkét történet mindig rosszul végződött. Még a Nosztly Ferié is, aki pedig tényleg beleesett Tóth Mariba; a gyorsan megvett Mikszáth, a kritikai kiadás vörös vászonkötésű, magyarázatokkal gazdagon ellátott két kötete se tudott meggyőzni róla, hogy csak hozományvadászát vezette, érzelmek nem.

Január második hetében kezdődött minden előről.

Esténként, ha jó film ígérkezett, Árvaiék nappalijában vendégeskedtem a tévé előtt.

„Hátha még a vejem lesz egyszer ez a Kírógyerek”, mondta egyszer a fülem hallatára a fiatalosan öltözködő Árvai néni. Leányai, a tizenkét éves Ildi és az egy évvel fiatalabb Évi valóban jobban illettek hozzám, mint hűtlen szerelmem, Eszter. Úgy viselkedtek, mint két kölyökcsica, semmilyen gög nem szorult beléjük.

Február eleji tanítási szünnapunkon egy megelevenedő legendával randevúzhattam; végre Brigitte Bardot-filmet játszottak a magyar mozik. Annyit hallottunk és olvastunk már róla, hogy az a néhány izgalmas fotográfia, amely a véletlenül kezembe került nyugati magazinokban virított, igencsak felcsigázta érdeklődé-

semet. De a bájosan idétlen *Babette háborúba megy* megnézése napján erőteljesen beborult fölöttem az ég.

Aznap osztották a félévi bizonyítványokat, s az enyémben a jelesek mellett négy darab négyes szerénykedett. Hallgathattam anyám dorgálásait. Csökkenteni kellett a mozijárást, s Árvaiéktól is el lettem tiltva jó időre. Nem a tündéri kislányoktól, a televíziójuktól. No de nem olyan fából faragtak, aki feladja a harcot; segítettem magamon, ahogy tudtam, nem kellett félteni. Ezután tanulószoba helyett mentem vagy mentünk Pistával együtt moziba.

A testőrök, élükön D'Artagnannal belovagoltak a vászonra, s kimenekítettek a bíboros fogságából. Kettőkor kezdődött a Filmmúzeum előadása, ahhoz épp jókor, hogy az órarendembe illeszthessem a rettenthetetlen hősöket, bálványaimat. Ez a felhőtlen, ráadásul jó véget érő száz perc teljesen felszabadított. Gyors egymásutánban többször is meglátogattam őket, minél hosszabb időt akartam velük tölteni.

Márciusban annyira belemerültünk Pistával a lógásokba, hogy majdnem minden délutánunkat valamegyik közeli moziban töltöttük. Egy időre a Csokonai lett a törzshelyünk; csak át kellett menni az iskola utcájának túloldalára, aztán gyorsan be az átjáróházba, s hipp-hopp, máris a Körút másik felén, az átlósan betorkolló Népszínház utca elején tartottunk. Azért vissza-visszatértem a Filmmúzeumba, mindig műsoron tartott muskétásaimhoz, oda is lopva, a Dohány utcán osonva, sohasem a Rákóczi út és Tanács körút érintésével. A háromszög átfogója mindig rövidebb a befogók összegénél – tanultuk mértanból Éva nénitől; tudásunkat így ültettük át, kipróbálva a tételt, a gyakorlatba.

A tengernyi mozizást nem győztem zsebpénzzel, különösen, hogy a Filmmúzeumba nem lehetett ifjúsági bérlettel jegyet váltani, legjobb esetben is négy

forintba került az alászállás. Segítettem magamon; anyámtól lestem el a módszert. Ha kifogyott a koszt-pénz, egyszerűen belenyúlt apa valamelyik szekrényben lógó zakójába. Mindig talált benne annyit, amennyi kihúzta a bajból. Így cselekedtem én is, könnyebb helyzetben voltam, nem papírpénz után kutattam, beértem a vékonyan csörgedező apróval.

Versenyben álltam Pistával; melyikünk lát több filmet egy évben. Sejtettem, hogy füllent egy kicsit, többet mond be a valóságosnál, de nem lóditottam, az nagyobb véteknek tűnt, mint az apró lopások, inkább híradóztam. A körüti Híradó meglátogatása fél pontot ért az egyórás műsor miatt. Ha tetszett valamelyik rövidfilm, háromszor-négyszer is végignéztem egy héten a programot. Álltam a versenyt a barátommal.

A tavaszi szünet előtt pár nappal mindegyik tanulószobás kapott egy leragasztott borítékot.

„Fogadjunk, hogy megmondom, mi van benne”, hetvenkedett Pista a lépcsőházban lefelé menet.

Sejtettem én is, csak nem akartam elhinni még.

„Rá se ránts, megoldjuk az ügyet”, rándított a vállán egyet, miután a Rökk Szilárd utca túloldalán egy kapualjban mindketten feltéptük a ragasztást.

Ő nyert. Több tanulószobai hiányzást közölt a szülői igazolásra felszólító levele, mint az enyém. Hogyan csinálta, nem tudom, hiszen általában egyszerre hiányoztunk. Most már, hogy tudtuk, mit rejtett a boríték, nem is volt annyira félelmetes, csak egy papírdarab, egy csupasz papiros. A borítékot beledobtuk, előtte gondosan miszlikre tépve, a szemetesládába. Hadd higgyék szüleink, annyira bunkó az iskola, hogy csak így, mezítláb levelezget velük. De hogyan írassuk alá ezt otthon? Az élet hamarosan megoldotta helyettünk ezt a nehéznek tetsző kérdést.

A húsvéti szünet előtt április elsejére esett az utolsó tanítási nap. Ilyenkor mindenféle bolondságot szoktunk elkövetni – egymással szemben. Háromnapossá vált az ünnep; április negyedike keddet változtatta pirosbetűssé a naptárban.

Elsején, szombaton mindenki a kötelező ünneplőbe öltözött. Csósz Jóska és Somesz, a Csillag és a Mókus őrs vezetői zsinórokkal felcicomázott, díszes úttőrőegyenruhában, vörös nyakkendőben feszítettek.

Egészen váratlanul bolondult meg az osztály.

Később sem tudták kideríteni, kinek az ötletére, egyszerűen csak fogtuk magunkat, s ahogy voltunk, harci díszben, őrsi zászlók alatt, rendezett menetben kivonultunk az épületből. Senki föl nem tartóztatott, az iskolai ünnepély szervezésének zűrzavarában észre sem vették a távozásunkat. A nyolcadik bé eltűnt, köddé vált és felszívódott.

A még bágyadt reggeli napsütésben elmasíroztunk a Magyar Rádió buzgón feldíszített épülete előtt, majd a Múzeum-kert rácsain kívül balra kanyarodva rátértünk a felszabadító Tolbuhin marsall körútjára. Valahányszor átkeltünk az úttesten, a kocsik és buszok megálltak nekünk, rendezett menetünk tiszteletet parancsolt, a felügyelő tanár hiányát idegen szem nem vette észre. Zászlóink megtették a hatásukat. A Szabadság hídon már énekszóval vonultunk át. Senki se lógott meg, öntudatlanul éreztük, felelősséggel tartozunk egymásnak, a menetet végig kell csinálni, bármi vár ránk végül.

Egyetlen hiányzó azért akadt.

Jakab Jóska nem jött velünk, pedig reggel még ott volt az osztályban. Nem tudtuk, mikor és hogyan maradt el közülünk, de nem is izgatott. Egyszerűen megvetettük a testőrök erkölcsének, az „Egy mindért, mindenki egyért” elvének árulóját. Leírtuk, nem létezett a szemünkben. Végre eggyé váltunk, a ke-

mény mag és a csöndes többség vérszerződést kötött az iskola és a tanárok fennálló rendje ellen. (Nem tudtuk, nem is tudhattuk még, hogy később, felnőtt korunkban bármilyen jó ügyek szervezői vagy résztvevői leszünk is, mindig akad majd legalább egy, olykor több áruló, aki szolgáléküségéből, feltűnési vágyból és az ördög tudja még milyen okból hátat fordít nekünk. Ezt nem tanították sehohsem. Ezt még meg kellett tanulnunk.)

Fenn a hegytetőn előbb tisztelegtünk a hős szovjet katona szobránál, olyannyira komolyan véve szerepünket, hogy rettegett orosz tanárunk, Zavada hízott volna a büszkeségtől, ha netán lát bennünket. A parádénk után megszálltuk a Citadella alatti dombosfüves rétet és számháborúzni kezdtünk. A Csillag őr nevéhez híven a felszabadító sereget alakította, a Mókus őr tagjai kénytelen-kelletlen eljátszották az alávaló fasiszta hordák szerepét. Hamar véget ért a „második világháború”; nemcsak leolvastuk, el is fogtuk, s a fűre döntöttük a nácikat. Csendben és rendben győzött az igazság; bejöttek az oroszok.

Zavada közben bizonyára tombolt valahol (ennek örültünk). De hogy Jakab Jóska mit csinált, azt később tudtuk meg. (Egy darabig az igazgatói irodában üldögélt, aztán beküldték az egyik párhuzamos osztályunkba, a nyolcadik árok közé. Addigra már híre ment a suliban, hogy mind meglógtunk. Jóskát leköpdösték, megrugdosták a szünetben, s óra közben is a poklok poklát kellett végigszenvednie, míg el nem kezdődött a tornatermi ünnepély. A senki földjére került, mint minden áruló, ahol nem az ütések fájnak igazán, hanem a magány és a feléje áradó megvetés. Ez együtt halálra tudja sebezni egy tizennégy éves fiú lelkét.)

„Szövetségbe forrt szabad köztársaságok”, intonálta már a hiányos énekkar a szovjet himnusz kezdetét,

amikor a kiküldött kerületi elvtársak és az úttörőcsapatot patronáló munkásőregység tisztjeinek elégedett tekintetétől kísérve a nyolcadik bé, hiányzik egy fő, fegyelmezett menetben bevonult a tornaterembe. A diri végigbakizta ünnepi beszédét. A két másik nyolcadikos osztály majd szétpukkadt a visszafojtott röhögéstől, no meg ette őket a sárga irigység; kis híján botrányba fulladt a felszabadulási ünnepség, amikor énekkari tagjaink, különben a legszebb hangú fiúk, a befejező szám közben sorainkból áténekeltek a kórusba. Soha még ilyen szabadon nem szárnyalt a dalam a torkunkból.

„Föl-föl, ti rabjai...” – az iskolának, gondoltuk bele sorsunkat az Internacionáléba.

A tavaszi szünet után az egész nyolcadik bé – kivéve Jakab Jóskát – osztályfőnöki intőt kapott. Nem verték nagydobra az ügyet, jobbnak látták, ha egyszerűen és csöndesen napirendre térnek fölötte. Zavada háborgott, ki akarta csapatni az értelmi szerzőket, de a kollégái meggyőzték, nekik is kedvezőbb, ha nem megy híre az ügynek a kerületben.

„Jól kitoltatok ezekkel”, nevetett föl apám, mikor az ellenőrzőt eléje rakva, s beléje csúsztatva a tanulószobai hiányzásokat igazoló papírt, elmeséltem április elseji kalandunkat. Lecsavarta elegáns töltőtolla kupakját és lendületesen kétszer odakanyarította utánozzhatatlan aláírását a mindent elviselő papírra.

TÖRZSHELYEK

„Indul a gyors!”, suttogtuk egymásnak kicsöngetés után. Szedtük a lábunkat, hogy elérjük még az öt kocsiból álló szerelvény utolsó lépcsőjét. A peronon maradtunk, onnan bámultuk a tájat, azaz a teret, ahol tanítás után osztálytársaink az isten tudja kit ábrázoló mellszobor tövében, mint vonatra váró rokonok, mint a következő járatot leső utasok nyüzsögtek. Kis menetrendet szerkesztettünk, abból néztük ki, mennyire kell sietnünk, hogy elérjük még képzeletünk sebesvonalát, az árkádos ház oroszlánfókkal félelmetesített öt boltíves nyílásának valamelyikét.

- 1 faesetengélys
- 2 árkádos ház
- 3 mellszobor
- 4 telefonfülke
- 5 iskola
- 6 cukorkaárus
- 7 atompókok fája
- 8 Omnia mozi

Abbamaradt a vonatozás; kinőttük, de még egy ideig hit nélkül folytattuk pályaudvari rohanásunk. Akkor hagytuk abba, mikorra végleg nevetségessé váltunk a többiek előtt. A játék azért folytatódott.

„Ez az atompókok fája”, suttogta Zénó a tér délkeleti csücskén magasodó gömbakác göcsörtös ágaira fölmutatva. A rosszhírű Práter utcai suliból került hozzánk harmadikban, s kivételesen élénken működött a fantáziája. Pedig amúgy csendes gyerek volt, néha fennhangon dudorászott óra közben, de más nem lehetett a terhére róni. Ő találta ki, mikor ledobva táskáinkat fölnéztünk a görcsösen tekeredő, leveleit hullató ágakra, hogy ez az atompókok birodalma. Én is olvastam a Tábortűzben a fantasztikus képregényt, de Zénónak jutott eszébe, hogy új törzshelyünket így nevezze el.

Október elején korán sötétedett, már világítottak a zöldessárga fényű gázlámpák a téren. A közeledő tél visszavonhatatlan jeleként Bandi bácsi, a mindenféle finomságot, édességet árusító apóka bódéjának pultja mellett, egy valahonnét előcibált aprócska vaskályha forró lemezén narancssárga sülttök-szeletek illatoztak.

„Friss a töke, bácsi?”, kérdeztem első alkalommal ártatlan képpel a cukorkaárust. Szegény öreg, azt hitte, vevőre talált, s csak harmadszorra jött rá, csúnya ugratás tárgya csupán. Negyedszerre azután felkészült; odakészített a bódéja tetejére egy söprűt, s amikor közeledni látott minket, egyetlen, jól irányzott mozdulattal felnyúlt és ránk csapott. Ettől fogva a tér túloldaláról kiabáltuk át a sülttök frissessége felől érdeklődő pimasz mondatot. Ott kellett hagynunk az atompókok fáját, Bandi bácsi nem tűrt meg többé a bódéja közelében.

Áthelyeztük a törzshelyünket. Tanítás után Mayer Pistával elkísértük Zénót a hosszú Röck Szilárd utcán

ki a Nagykörútra, egészen a Baross utca sarkán álló villanyóra tövéig. Ez lett a határ, ennél tovább nem merészkedtünk. Zénó a Baross utcán túl lakott, de oda már nem követtük.

A tanítás végén ezután se mentünk mindjárt haza. Szükségünk volt néhány percnyi vagy félórányi további együttlétre, hogy kiszabaduljunk az iskola rendjének szorításából, hogy valahol magunk lehessünk végre. Ha megszűnt egy töhe, azonnal lett helyette másik; a villanyóra után a házunkbeli Patyolat-kirakat következett. Zénó ide nem jött velünk, ketten szobroztunk a portál előtt Mayer Pistával. Sveszti, házunk pletykafészke rögtön jelentette odafönn anyámnak, hogy lenn beszélgetek a kapu előtt. A kedélyek megnyugodhattak.

A tisztítóban folyt a megszokott élet, hozták a szennyest, vitték a frissen mosott-vasalt ruhákat. Ismerősök időnként rámköszöntek, én viszont továbbra is utáltam visszaköszönni, csak a barátom érdekelt és új gyűjtőszervedélyünk. Se bélyeget nem rakosgattunk albumba, s nem tört ki rajtunk a gyufacímke leáztatásának örülete sem. A velünk egykorú lányok kedvenc filmszínészeik címéért bolondultak, mi viszont a színészek kocsijának rendszámát gyűjtöttük. A két irányban erre járó autóbusszon kívül jószerivel csak ők hajtottak be a Rádió utcájába.

„Nézd, a Pécsi Sándor!”, kiáltottam fennhangon a sűrke Skoda után, hogy az általunk kedvelt színész majdnem kiesett a volán mellől.

„CB-80-44”, kapott észbe Pista, és azonnal beírta matekfüzetébe a kincset érő adatot.

Tanulékony gyorsasággal fejlesztettük tovább gyűjtési technikánkat. A Rádióhoz érkező kocsik általában a Múzeum-kert mögötti lebetonozott téren álltak meg, ahol sötétedés előtt lábtangózni szoktak a srácok. Pistáék erkélyéről az egész térséget be lehe-

tett látni. A ruhásszekrény mélyéről előkotortam apám katonai látcsövét, azzal figyeltük délutánonként az autójukba ki- és beszálló színészeket. Nem válogathattunk, azok rendszámát írtuk föl, akik ügyelettünk idején ott megfordultak.

A Géczy-Rozsos házaspár egy Peugeot-val járt (CA-40-83). Basilides Zoltánnak Moszkvics 407-ese volt (CA-59-12). Horkai Jánost egy Wartburgból láttuk kiszállni (CA-58-01). Gobbi Hildának is Moszkvicsa volt, zöld színű (CA-16-55), Balogh Erzsit fuvarozta vele.

„Biztosan a Szabó-család felvételéről jönnek”, jegyezte meg Pista, és türelmetlenül nyúlkaált hátram mögül a látcső után. Unta már az írnök szerepét, lesni akart ő is, elvégre az erkélyük szolgált támaszpontul.

Gyűjteményünk szépen gyarapodott, de aztán egy ponton megfeneklett. Már minden lehetséges rendszámunk megvolt, csereberélni pedig, mint a bélyeg-és címkegyűjtők, nem tudtunk senkivel. Közös titkunkba csak Zénót avattuk be, de ő nem lelkesedett az ötletért; így inkább hallgattunk, nem szóltunk másnak. Egy idő óta hiába tekergettük az elsőrendű katonai látcső élességállítóját.

Egyik unalmas délutánon, mikor már feladtuk, Pista hirtelen felkiáltott.

„Odasüss, a Kókusz! Egy motoron lovagol!”

Mindketten az erkély kőkorlátjához ugrottunk, hogy szabad szemmel lássuk a csodát.

„KA-27-17”, mondtuk aztán egyszerre, jól emlékeztünkbe vésve a kis Panni-robogó rendszámát, amiről tudtuk, hogy napokra úrrá tesz, az érdeklődés középpontjába állít minket az osztályban. Mert hogy melyik színész milyen kocsin furikázik, az teljesen hidegen hagyta társainkat, de hogy a különccnek tartott, kiközösített Szecsődi mamája motoron robog

végig a Rádió előtt, ez már hírnek számított a javából. En se szerettem Szecsődi Petit, aki minden reggel fokhagymabúzt árasztva érkezett az osztályba, s ült be mögém a padjába. Futó vendégnek bizonyult nálunk, tanév közben jött, s egy év múltán, ugyancsak tanév közben távozott körünkől. Addig is pokollá vált az élete.

„Kókusz motoron, Kókusz motoron”, kántálták utána a többiek a tőlünk hallott szenzációt. Hogy miért gúnyolták Szecsődinét, aki egyedül nevelte Pétert, Kókusznak, nem tudtuk. Hozzánk már így érkezett, ezzel a ragadványnévvel.

Mindenesetre elszégyelltük magunkat. Elment a kedvünk a látcsövezéstől. Visszakerült a kukker a szekrény mélyére, anélkül, hogy apám észrevette volna a hiányát.

Tanítás után újra beálltunk a Patyolat kirakatába, elhagyott törzshelyünk hűségesen visszavárt. Egyre hosszabb időt töltöttünk itt, akár a cég reklámembereiként is alkalmazhattak volna minket. Nem törődünk a kényelmetlenséggel, hogy állva, táskáinkat földre dobva ácsoroghatunk csupán; odahaza kényelmes körülmények között, asztalnál ülve beszélgethetnénk, de így négyszemközt maradhattunk, senki se hallhatta, miről tárgyalunk. Megvitattuk a moziműsort, hogy mit kell megnézni. (Lehetőleg mindent.) Egyeztettük a mindig zajló verseny állását, ki hányszor jutott el moziba addig az óráig. (Bemondásra tartottuk számon az eredményeinket.)

Az első évben 79 filmet láttam (nem sok, de a tévében látottakat akkor még nem számoltuk bele). A második év már jóval szebb eredményt hozott, 153 alkalom, majdnem kétszerese az előzőnek. A harmadik esztendő, egyben az utolsó, amikor még együtt számoltunk és versenyeztünk, minden rekordot megdöntött. Hatvankettőben végre én nyertem 239 film-

mel (apait-anyait beleadtam, s ekkor már a tévét is belevettük az eredménybe). Aztán többé nem vetettük össze, kinőttük ezt a játékot is, és Árvaiék elköltöztek, tévéjükkel, kislányaikkal együtt. (Kicsit fáj a szívem értük; a tévéért jobban, nekünk még sokáig nem lett készülékünk, de Ildiért és Éváért is.)

Mégsem hiányzott a televízió.

„Nem igazi filmet látsz a képernyőn”, győzködtem Pistát, aki hümmögve hallgatott, mert nem volt semmilyen tapasztalata, „csak az eredeti film gyér kivonatát”.

Hiányzott a moziérzés. A tévé előtt ülve nem éreztem azt, hogy a többiekkel együtt benne vagyok egy alagútban, s a film cselekményével együtt haladunk előre, míg végül, ha felgyúl a teremben a világítás, kiérünk mi is az alagútból. A moziba bele lehetett bújni, beleveszni, úszni az árral – a televízió azonban belémbújt, nem engedte, hogy belépjek a történetbe, el is tűnjek benne, szereplővé változva éljek másfél órán át. Ezt az élményt soha nem tudta megadni a képernyő. Az igazi törzshelyek mégiscsak a mozik maradtak.

A kispiszkosokat feltétel nélkül imádtuk. Csőmozinak meg kolbászmozinak csúfolták ezeket, de számunkra primán megfelelték. Semmi előkelőség vagy hivalkodás; négy szék jobbra, négy szék balra, középen keskeny bejáró, s messze elől a bűvös vászon. Az Üllői úton az Akadémia és a Balaton, a Rákóczi úton a Tisza és a Honvéd, a Körúton a két Bányász, a Zrínyi és a Mátra. Itt le se lehetett vetni a télikabátot, szorongtunk a melegében, valamennyiünk izzadságpárájában főve. A levegőben a szünetben kínálgatott perccsészke és nápolyi illata az olajos fapadlóra hullajtott szotyolahéj szagával keveredett. Hozzá tartozott a filmhez, mint a híradó vagy a kísérőműsor. A szomszéd képernyője előtt soha nem érezhettem ezt.

Mayer Pista megértette, és legközelebbi találkozásunkra összeírta azoknak a külvárosi, Budapest peremkerületeiben létező, feltehetőleg hasonló kispiszkosok nevét és címét, ahol még nem jártunk.

„Ide mind el kéne menni”, mutatta a több mint húsz nevet soroló listáját.

Másnap szereztem egy Budapest-térképet, azt böngésztük a Patyolat kirakata előtt. Tündér, Délibáb, Balassi, Csillag, Munkás, Rátkai, Vasvári, Világosság, Liget, Rege – kerestük ezeket, meg a többit, Pest és Buda szélein, melljük írva, hányas villamossal, busszal vagy netán HÉV-vel lehet megközelíteni őket. Semmi se lett a szép útitervekből. Maradtunk az amúgy is elég széles vadászterületünkön. Élveztük a Puskin megunhatatlan erkélyét, a Vörös Csillag vörös vászonnal borított zsöllyéinek kényelmét, a Film-múzeum huszonötödik, utolsó előtti sorát (előtte volt az átjáró, jól kinyújtóztathattuk a lábunkat). Nem kívántunk többet. Ebből állt az életünk, ez volt a vallásunk, templomunk és imádságunk – boldogságunk és szabadságunk.

PERED NÁMI PUTY ÁTKRÜT

„Fasiszta nyelvet nem tanulok”, vágtam buta öntudattal felmenőim szemébe lustaságból, felelőtlenségből és tájékozatlanságból szőtt tromfomat. Csodálkoztak rajta. „Honnan veszi a gyerek ezt a marhaságot?! Goethe nyelve! Méghogy fasiszta?!” Próbáltak érvekkkel hatni rám. „Annyi ember, ahány nyelv”, de nem értettem, nem hallgattam a jóakaró szülői szóra. Pedig még külön némettanárt jártak hozzám. „Tante Margarete!”, így kellett szólítanom, aki első ifjúságát az apácák között töltötte, s most német leckék adásából tartotta fenn magát. Házakhoz járt órát adni, egy tízest kapott alkalmanként. Abból a pénzből szerényen, de már meg lehetett ebédelni. Nem sokat tanultam tőle; megszerzett tudásom arra lett elegendő, hogy később, valahányszor valahol újrakezdtém a németet, elkényelmesedjek, és soha ne tudjam behozni előnyömből szerzett hátrányomat.

Pistával hatodikban jártunk Győző néni külön németjére. Illetve nem jártunk. Rendesen befizettük a részvételi díjat, aztán feléje se néztünk a tanulásnak. Az idő alatt elkísértük Zénót a Baross utcáig, ácsorogtunk kicsit a sarkon, az óránál, felmértük a terepet, milyen lenne a villanyóra töheként, aztán visszakullogtunk szép lassan a Patyolat kirakata elé.

„A fasiszták gonoszak”, így tanultuk oroszórakon. Elfoglalták a nagy Szovjetunió területét, legyilkolták a falvak lakóit, öregeket és gyerekeket, de a partizánok a kis pionírok segítségével felvették ellenük a harcot. A párt és a kormány mindig kitüntette a hős úttörőket. *Pravityelsztvo nagracyilo jivó.* Még ha meg is haltak a harc során, mert azért ilyesmi is előfordult, akkor is megkapták a plecsnit.

Tavaris ucsityel! Ja dakladüvaju vam, szasztav klassza csetörnadcaty agyin ucsenyikov. Nyikto nye atszusztvujet.

Ezt még mindenki értette, el tudta hadarni óra elején, ha hetesként oda kellett álljunk Zavadá elé jelenteni. Csak a számnevek utáni ragozással akadtak gondjaink, nem mindenki tudta, tárgy- vagy birtokos eset illeti-e a folyton változó osztálylétszámot. A *gyezsurnüj* mindenestre így jelentett, jó esetben, ha senki sem hiányzott épp az osztályból.

Jó esetnek persze az számított, ha hiányozhattam az oroszóráról. A hétfő, szerda, péntek rossz nap volt, Zavadával, a kedd, csütörtök, szombat jó nap, nélküle. (Néha sikerült ellógnom a hétfőt egy-egy vasárnapi vendégeskedés során beszerzett gyomorrontás ürügyén. Ajándékba kaptam olyankor azt a napot.)

Féltünk mi más tantárgyaktól, a kémiától például, utáltunk más tanárokat is, a pajeszunkat csavargató testnevelőt, de Zavadától mindegyiküknél jobban rettegtünk. A heti három kötelező órán kívül külön orosz tanfolyamot szervezett, s elvárta, hogy mindenki jelentkezzen rá. Ellopta, kisajátította kicsinyke szabadidőnket; hetente háromszor egy órával korábban kellett a suliba bemenni, reggel hétre vagy délutános héten már fél egyre fél kettő helyett. De legalább nem szorongtunk a feleltetéstől. Nyugodtan

ülhettünk, nem tartottunk attól, hogy a következő percben a tábla előtt kell Szása Tüskevics vagy Maina Raszkova hősiességéről makognunk.

Magoltunk és bifláztunk – bifláztunk és magoltunk; maglászunk és bifoltunk. Szóról szóra betanultuk az olvasmányok tartalmát, könyv nélkül fújtuk a *Gyeny aszvabasgyényija* és a *Gyegy pobjédü* rövidített szövegét. Beszélni persze nem tudtunk, pedig olykor azt is kellett volna.

Sto ja vizsu na kartyine?

Zavada beállított egy-egy színes képpel, s nekünk be kellett számolni róla, mit látunk a szobában vagy a városban. Az *ucsenyik* és az *ucsenyica* otthon is úttö-rönyakkendőben tanul (*ucsityszja, ucsityszja, ucsityszja*) vagy segít az anyjának a házimunkában. Egyáltalán, *pionyír pamagájjet*, mindig csak *pamagájjet*. A konyhában tányért törölget vagy kispri a szobát, az utcán átsegíti a vakot a túloldalra, akár át akar menni az a szerencsétlen világtalan, háborús hős, akár nem.

Bemagoltuk ezt is, úgy mondtuk föl, ha tudtuk, mint valami verset.

A haloványzöldre mázolt ajtó és a füstöt okádó vaskályha között *sztyengazéta* lógott a meszelt falon, telistele a nagy Szovjetunió békés építőmunkájáról, a kommunizmus ellen áskálódó, új háborúra készülő gaz imperialistákról szóló cikkekkel. Hidegen hagyott minket a politika, egyszerűen nem érdekelt, nem foglalkoztatta egyikünket sem; tizenegy-tizenkétéves korunkban, s még később is, fütüültünk rá. (Még hatvankettő októberében, amikor pedig lenn jártunk óvóhely-nézőben gimnáziumunk pincéjében, akkor se vettük komolyan, hogy bármi baj érhet, feje tetejére állhat a világ, elmaradnak az előadások a pesti mozikban, nem jelenik meg újság, amely a műsort közölné, mert a fafejű, cipőjével az asztalt verő Nyikita Szergejevics rakétái löni kezdik Kennedy

hajóit.) A sztyengazétán csak sikerekről esett szó, hős vajúrokról, rekord-arató kombájnosokról, jól tanuló lányokról és fiúkról. A mozikban látott szovjet filmekből is ez az életeszmény sugárzott; már a címük előre elárulta, miféle tanmesét fogunk látni, *A nap mindenkinek világít*, *A megjavultban bízni kell*, tévedés kizárt, bizony, beleverték orrunkat az eszmei mondanivalóba. Elkerülni nem lehetett, ezekre osztályostul, iskolástul vittek minket az Alfába, a József Attilába. Majdnem minden hétre jutott egy-egy szovjet film, ám nekünk a legeslegrosszabbakat kellett kötelezően megnézni.

Pered námi puty átkrüt – hirdette a jelszót az olvasókönyv nyomán a faliújság. Nyitva áll előttünk az út. Lehetünk bármik. Úrutazók vagy szputnyikokat feloldozó, Lajka kutyát ürbe küldő tudósok, ellenséget leleplező hírszerzők, életüket a népért áldozó hősök, *geróji, geróji, geróji...*

Ehelyett gyáva szarok lettünk. Berezelve ültük végig Zavada óráit, s teli gatyával vittük haza szaporán osztogatott *jegyinyicáit*. „Mára oroszból nem készültem, egyesre feleltem.” Ezt a szöveget kellett bevézni az ellenőrző könyvecskénkbe. Róttuk szorgosan az intőit, s győztünk pironkodni otthon miatta.

És énekeltünk. Nem jószántunkból, úgyszintén Zavada parancsára szállt az ének teremről teremre.

Siroká sztráná májá radnája

Mnoga v nyej leszov, polej i rek!

Ja drugoj takoj sztranú nye znájú,

Ggye tak volna düsit cselovek.

Közben igyekeztünk egy kis szabadságot lopni. Megünnepeltük tanáraink névnapját. Csak a férfiakkal kísérleteztünk, Zavadával persze nem; hogy azt mondjuk neki, isten éltesse, tanár úr, a lehetetlenségek birodalmába tartozott. Leginkább történelemtanárainkat köszöntöttük, hatodikban Müller Vilmost,

hetedikben a jópofa Baloghot, aki néha azt is megengedte magának, hogy aludjon a katedrán, s ha óra közben megéhezett, elszalasztotta valamelyikünket a Corvin büféjébe tejszínes gyümölcsrizsért. Csorgott a nyálunk rendesen, s Balogh még rá is játszott, falta a desszertet, élvezte, hogy bámuljuk gúvadt szemekkel. Mégis imádtuk, tűzbe mentünk volna érte; úgy viselkedett, mintha közülünk való vagány volna. Ferenc napkor földíszítettük a táblát, s műsort rendeztünk tiszteletére. Értette ő persze, mire megy ki a játék, de csak somolygott a bajusza alatt. Egy kis lazítás jól jött az egymást követő órák labirintusában.

Különböznél rabok voltunk, megalázott, fenyített foglyok.

Zavada csak a lelkünkre telepedett rá, Czirják, a tornatanár ellenben a testünkön vett elégtételt a legkisebb vétségért, otthon felejtett felszerelésért, óra alatti pissenésért, bármiért.

„Guggolásba le!”

„Karokat magastartásba!”

Pattogtak a vezényszavak, s nem lehetett a fülünk mellett elengedni, semmibe venni, engedelmességni kellett. Feltartott végtaggal, békákként gondolkodhattunk, miért büntetnek éppen; akiért büntettek, azt nem utáltuk, csak Czirjákat, de őt nagyon, engesztelhetetlenül.

„Csivirintek, csavarintok!”

A kiszemelt gyanúsítottat, ártatlanként vagy sem, barkójánál fogva fölemelte, s a bordásfal elé cibálta. Attól fogva ott kellett lógnia, örülhetett az áldozat, ha nem követelt tőle hasizomgyakorlatokat.

Csoda, hogy mindezek ellenére szerettem a sportot. Imádtam a vívást. Pistával irigykedve nézegettük a Puskin fölötti vívóterem fehér ruhás, álarcos törözőit és kardozóit. Nem engedték, hogy beiratkozzam közéjük. „Kiszúrják a szemed”, ellenkezett anyám, s

ezzel megbukott a tervem. Pedig jó reflexeim voltak, a folyosói vívócsatákat rendre megnyertem. Karunk szolgált fegyver gyanánt, ujjunk a vítőr hegyeként. Hangos „ci-púú!” kiáltással jeleztük a találatokat.

Sportolás híján másoknak szurkoltunk. Pista a Vasasnak, én a Honvédnak. És azon az olimpiás, első Nyári Mozi Kupás kora őszön együtt szurkoltunk Kennedyért, nyerje meg az amerikai elnökválasztást, győzze le ezt a rókaképű, Pinocchio-orrú Nixont. Október vége felé egyre jobban belelovaltuk magunkat a kampányba. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom tiszteletére rendezett iskolai ünnepség másnapján tartották a választást az óceán túloldalán.

Szerda reggel hétkor már a rosszul fűtött tanteremben dideregtünk Zavada orosz tanfolyamán. Némán, csak a pillantásommal faggattam Pistát, tud-e valamit az eredményről.

„Győztünk”, sziszegte felém észrevétlen szájmozgással a jó hírt.

Megnyugodva dőltem hátra a padban. A mi emberünk lett az Egyesült Államok elnöke.

GÖRÖG ÁBÉCÉ

„Trajtzigfritzig!”

S erre a megfelelő válasz: „Bórembukk!”

Ez lett a titkos jelszavunk. Akárhányszor hívtam fel Mayer Pistát, csak ezt az egyetlen, nyelvtörő nevet suttogtam bele a kagylóba, akárki vette föl a vonal túlsó végén a hallgatót. A meglepett családtagnak erre azt kellett volna válaszolnia, amit csak Pista tudott és akart viszonzni.

Mindig az utcáról tárcsáztam őket – nekünk ugyanis, velük ellentétben nem volt telefonunk –, a házukkal átellenben elterülő, hosszúkás tér innenső sarkán álló fülkéből. Hatvan filléres tantuszommal vonalat csiholva hívtam a 343-628-as számot. Ha Pista az előszobában elhelyezett készülék izgatott csengetésének elhallgattatása helyett inkább valamelyik utcára néző ablakukhoz lép, akár le is ordíthatta volna a választ, no de akkor avatatlan fülekbe jut titkon dédelgetett hívószavunk.

Kivételesen nem valamilyen filmből származott ez a játék, amely Pista szüleinek nem nyerte el tetszését, természetesen. Mégis ragaszkodtunk hozzá, jó ideig, és görcsösen. Ha az enyedi diákoknak megfelelt, abban a nemrég olvasott Jókai-elbeszélésben, akkor feleljen meg nekik is, bizony. Tudomásul vették a hülyeségünket.

Hetedikes korunkban kialakítottunk magunknak egy titkos nyelvet. Szókincsét csak ketten ismertük, senkit nem avattunk be, főként osztálytársainkat nem. A mértanórák adták az első lökést. Éva néni, hatodik óta az osztályfőnökünk, vonalzóiival szögeket szerkesztett a táblára, alfa, béta, gamma meg delta szögeket, de nekünk csak a régi rigmus átírt változata járt az eszünkben.

Számtan, mértan, fizika,

Éva néni tanítja.

Éva néni magyarul,

Minket meg a hideg ráz...

Az Alfa számunkra nem geometriai fogalmat jelentett, hanem a nemrégiben megnyitott, juhhodályszerű, kalandozásaink útjából kissé kieső, távoli mozi nevét. Ettől fogva, ha moziba készültünk, csak annyit mondtunk egymásnak, megbosszulandó mértanórai szenvedéseinket is, megyünk alfába.

Hamarosan a görög ábécé második betűjének is fontos jelentése lett.

A téri vagányok szorgalmasan tekergették a telefonfülke tantuszcsapját, hátha kidob egy vagy több érmét. Ilyesmire sose vetemedtünk; túl egyszerű, túl barbár cselekedetnek tartottuk.

„Nem tetszik tudni, mi lett a Vasas-meccs eredménye?”

„Tessék mondani, meggyógyult már Jancsika?”

„Mikor szállíthatjuk a téli tüzelőt?”

Efféle, hirtelen rögtönzött hülyeségeket suttogtunk vagy kiabáltunk bele a taláalomra feltárcsázott, zavarokban nyikkanni se tudó, gyanútlan számtulajdonosok délutáni, koraesti nyugalmaiba. Gyorsan ráuntunk erre, mert egy-egy mondat után azonnal vége lett a tréfának. Komolyabb fajsúlyú balhékat akartunk elkövetni. Mayer Pista Szabó őrnaggyá emelkedett a ranglétrán, én pedig Kovács százados lettem. Csak a

rangfokozatok kiválasztásában tündökölt a képzeletünk, a nevékében legkevésbé. Elkerültük a téren álló fülkét, szűk mellékutcákban rejtőző kis sárga-zöld házikókat kerestünk kieszelt disznóságainkhoz. Biztosra mentünk: hosszúra tervezett, folytatásos ugratásokat játszottunk végig.

Kovács százados tárcsázott; egy tantusz bedobása ellenében korlátlan ideig lehetett beszélni. Szabó őrnagy vette át a vonalat.

„Zsabovics-lakás?”

„Igen.”

„Kérem, a maguk gyereke citromot lopott a Baross utcai közértben.”

„...”

„Jöjjenek azonnal a kapitányságra, mert itt sírdogál a fogdában.”

Zsabovics, ez a közénk bukott, túlkoros, bamba srác folyton a téren ödöngött; a légynek se tudott ártani. Ösztönszerűen esett rá a választásunk, kis gonoszok a gyöngébbet szemeltük ki ugratásunk céltáblájául. Napokig figyeltük hosszúra nyúlt alakját, hátha feltűnik rajta valamilyen nyom, az apai fenyítés bélyege.

Következő ügyünkbe nyakig belekeveredtünk: jól ráijesztettünk a találmásra felhívott idős asszonyra. Beszélgetés közben kiderült, van egy albérlője, akit hetek óta nem látott (azt hitte, az telefonál). Kapcsoltam Szabó őrnagyot; elszabadult a pokol. Nem lehetünk annyira jó színészek, biztosan gondokat okozott neki a lakója, mert kapásból elhitte, államellenes tevékenység miatt eljárás indult ellene. Magunk is megijedtünk, hogy túllőttünk a célon. Gyorsan elbúcsúztunk özvegy Bélánétól, s iszkoltunk haza.

Másnap azért mégis folytattuk a tréfát. Szegény asszony megtudta Kovács századostól, hogy albérlője kémkedett az amerikaiaknak, elfogtuk, s szembesíteni

szeretnénk szállásadójával. Szabó őrnagy tovább faggatózott a lakó szokásairól és látogatói felől, szavaiból egy lehetséges házkutatás réme is felsejlett. Harmadnap hívést ígérve tettük le a kagylót. Kovács százados katonásan tisztelgett feljebbvalójának, Szabó őrnagynak: szégyenkezés nélkül, majdhogynem díszlépésben meneteltünk a távoli fülkétől törzshe-lyünkig.

Harmadik beszélgetésünk idején özvegy Béláné már mindent tudott. Üldözőkből üldözöttekké válunk. A kerületi kapitányságon ugyan több Szabó és Kovács nevezetű elvtárs dolgozik, de egyikük sem őrnagy, de még százados sem, és ha nem hagyjuk abba az ő, mármint özvegy Béláné molesztálását, majd megnézhetjük magunkat, szaros telefonbe-tyárok. Így az özvegy, mi meg sebes ütemben menekülve.

Napokig vártuk a fejleményeket; úgy jártunk-keltünk, mint leleplezetlen bűnösök; a téri vagányok is elismerően csettintenek, ha tudomásukra jut gáztet-tünk. Aztán nem történt semmi. Mindenesetre nevet adtunk csínyeinknek: a telefonbalhé foglalta el a gö-rög ábécé második betűjét.

Megnevezni valamit csöppet sem egyszerű feladat. Nem igazán jók a szavak, nem jönnek elő megfelelő időben a nyelv fegyvertárából. S a mondatokért is meg kell küzdeni, mindegyikért külön-külön. Nincs másik mondat, csak ez az egy van, ez a mostani. Nem tudod másként, jobban-rosszabbul kifejezni a gondolataid, az emlékeid. Ezzel kell beérned, össze-hordani beléje mindent, amit mondani akartál.

Az ősök nyelvét fedeztük föl, huszonnégyszerre egyszerűsítettük a világot. Megvolt az első két fogal-m, könnyedén folytattuk, egymással versengve, hümmögve, bólogatva, a másik ötleteit gondosan

mérlegelve, töltöttük meg tartalommal titkos értelmező szótárunkat. Egy hét alatt elkészültünk, de papírra sose írtuk, nehogy avatatlan kezekbe jusson letisztult rendszerünk.

Bámulatos, milyen kevés fogalommal körbe lehet érni a világot. Huszonnégy jel elegendő arra, hogy tizenhárom-tizennégy esztendőnk minden élménye, tapasztalata belesűrűsödjön. Még fölöslegünk is maradt, egy-két betűnek – hogy teljes legyen a szótár – keservesen találtunk jelentést. Nem hiányzott semmi, később se csaptunk a homlokunkra, hogy hopp, ez kimaradt, mit csináljunk. Kimerítettük a valóságunkat, s mint a teremtő, megpihentünk.

(Alfa) Mindennek a kezdete, a dolgok eleje: moziba menni, filmet nézni moziban. Alfa az épület is, a kispiszkos és az elegáns bemutató. Ezen nem vitáztunk, egyszerre kiáltottunk föl Pistával egy mértanóra utáni szünetben, mikor Éva néni komikus fakörzőjével kimasírozott az osztályból. Megvolt az első szó; az őseMBER örülhetett ennyire, amikor meg tudta értetni társával, hogy milyen zsákmány becserkészésére szólítja föl.

(Béta) Telefonbalhéink szép emlékké nemesedtek. Legalábbis számunkra szépek maradtak. Füttyültünk a szenvedő alanyokra, csak a mi szempontjaink foglalkoztattak; gonosan viselkedtünk. Kivertük a bétát sokszor, aztán egycsapásra leálltunk. Fegyverkezünk, gyűjtöttük a tantuszokat, anyám egy befőttesüvegben dugdosta, hogy apámat felhívhassa időnként a munkahelyén, arra jártam rá, alaposan megdézsmáltam a befőtteset. De nem hívtunk föl senkit, mióta Szabó őrnagy és Kovács százados oly csúfan leszerepelt a vizsgálatával.

(Gamma) Bármilyen címen adódó tanítási szünet – nem vakáció, nem a nagy nyári, sem a karácsonyi,

sem a húsvéti szünidő –, az az egy- vagy kétnapos szünet, amely mindig váratlan ajándékként hullott az ölünkbe, akár tanári konferencia, ideológiai továbbképzés vagy bármi más ürügy folytán adódott elő. Lelkiismeretfurdalás nélkül mozizhattunk, nem kellett lógni sehonnan. Ilyenkor a tanulószoba sem működött, természetesen. Miénk lett az egész nap: mozi után mászkálhattunk, kedvünkre bebarangolhattuk a város már ismert vagy még fel nem térképezett színtereit.

(Delta) A vasárnapunk. A teljes szabadság napja. Amikor nem kell hétkor, vagy olykor hatkor kelni, hajnali órán Zavada orosz tanfolyamára rohanni. Ha nem lehet lustálkodni, délig ágyban maradni, utána misére menni, majd finom húslevest kanalazni, semmit se csinálni. Nagy-delta: ha előző héten délelőttösök, a következő héten délutános beosztásúak vagyunk. Akkor szombat déltől hétfő délig tart a tanításnélküliség. De még a kis-delta is megérte, igaz, szombat estétől vasárnap estig még a könyörtelenül feladott leckéket is meg kellett csinálni valamikor. S ott voltak a szombat esték; hosszan lubickoltam a kádban, átestem a hajmosás kellemetlenségein, szemembe folyt, csipett a vacak sampon, de aztán várt rám az ágy, a rádióból szólt a megszokott szombat esti vidám műsor Rátonyi hadarásaival, Salamon Béla, Benedek Tibor meg a többiek jópofaságaival. *Elmúla a karácsony, az újév, a vízkereszt, a húsvét, de nem múla el a bájgli*, szállóigénk lett ez, Mayer Pistával felnyerítettünk, ha valamelyikünk előhozakodott ezzel az ellenállhatatlan marhasággal.

(Epsilon) Lógáson lebukni durva hiba; nem is fordult elő általánosban egyszer sem. Mégis kerestünk és találtunk jelet a fenyegető rémnek. Inkább csak riogattuk vele magunkat, játszottunk, mi van, ha bekövetkezik. Nem következett be, míg közös nyelv

vünket beszéltük, a felidézés, mint ráolvasás, megvé-
dett a bajtól.

(*Dzéta*) Sokáig ellenkeztem Pistával, hogy *A látha-
tatlan ember* főszereplőjének nevét adjuk ennek az
utált intézménynek. Hiába, ő még nem olvasta a Gár-
donyi-regényt, mit sem tudhatott arról, miért rajon-
gok annyira érte, hogy majdnem összevesztünk.
Esztert idézte Emőke szerelmének reménytelensége,
de ebbe a titokba sose avattam be Pistát. Inkább rá-
hagytam, jó, nem bánom, hadd legyen a dzéta a tanu-
lószóba jele.

(*Éta*) Mindkettőnk által, sokszor tapasztalt való-
ság: oroszból intőt kapni. Ha egyesre feleltünk, beka-
róztunk, ami, ugye, előfordult többször is, önke-
zünkkel kellett beírnunk az ellenőrzőbe a megfelelő,
Zavada által előírt szöveggel körítve az elégtelent, a
iótát. A következő órán aláíratva bemutattuk; nem
hamisítottunk, féltünk Zavadától, s a szülői értekezle-
ten úgysis kiderült a turpisság. Inkább nyeltünk egyet,
s odatoltuk anyánk, apánk elé a kis sárga füzetet,
aztán lenyeltük az utána ránk zúdított szemrehányás-
áradatot.

(*Théta*) Pofon. Az erőszak bármilyen formája.
Frász, füles, flemm, tasli. Az a pofon, amit egymástól
húztunk ki, s az is, amit tanároktól, szüleinktől kap-
tunk. Elkerülhetetlen rossz, amibe bele kell törődni;
annál könnyebben viseltük el. Csak egyvalamiben
nem: a legrosszabba, egymás vezényszóra történő
fölpofoztatásába. Czirják, a testünket nevelő szakta-
nár parancsát nem lehetett ellazsálni vagy valamiképp
elcsalni, mert akkor ő következett, lapátkezétől két-
szeresen bűnhődött a szerencsétlen ipse.

(*Ióta*) Elégtelen, tök, karó, dákó, fa. Azaz egyes.
Kell még több meghatározás? Hát tessék: *Id(ióta)*.
Nem aki állja, aki adja. Az oroszra külön jelet alkal-
mazzunk, mint ahogy a valóságban is különlegesebb,

nem mindennapi dolognak számított Zavadtól elégtelent kapni.

(*Kappa*) Fogy a rossz, növekedik a jó. Innentől szaporodnak a kellemetes jelentésű jelek ábécénkben. *Kappa* a filmszínésznő, a sztár, meg a róla készült fotó is. Nem tettünk különbséget képmás és modellje között. A fényképet ugyanolyan közelinek éreztük, mint a mozgóképet vagy a személyes jelenlétet. Sőt, a kép mintha valódibb lett volna az eredetijénél. Krencsey Marianne az Ipari Vásár filmpavilonjában autogramot osztott. Természetesen sorba álltunk előtte, vagyis inkább az asztala előtt tolongó tömegben lökődünk mi is, hogy hozzájussunk az áhított aláíráshoz. Nem mintha annyira fontosnak tartanánk az autogramját, de a fényképéhez ez egyszer csak így tudtunk hozzájutni. Kedvesen mosolygott rám, mikor sebtében a fényes, fekete-fehér papírkép hátoldalára firkantotta sokadszor a nevét, de ettől még nem vált előbbé; képmás maradt, amelynek eleven, hétköznapi lénye nem érdekelt, annál jobban Noszty Vilmaként vagy a frissiben látott új vígjáték, a *Meztelen diplomata* titokzatos női főszerepében.

(*Lambda*) Miért, miért nem, a lányok kapták ezt a betűt. Talán mert egy gömbölyű labda képe villant fel előttünk, mikor határoztunk. Becéztük őket később lambducinak, ducusnak. Rajtuk ragadt ez a név, amint a suliban fölfelé pislogtunk a másodikra, az alattunk járó rövidszoknyás, ötödikes lányokra. A Liva meg a Gazdag, iskolánk két sztárja szólót énekeltek az énekarban Fekete Bandi és Balla Pista mellett; hosszúra nyúlt örsvezetőnk, Csősz Jóska büszkélkedett vele, hogy a rajgyűlésről hazakísérhette őket. Nem irigykedtünk: a mi lambdáink nem viseltek kék iskolaköpenyt, és az utcán sétáltak. Néha követtük őket, megfigyeltük térdhajlatuk felezővonalát, amint a szűk szoknyában előre-hátra igazik. Ha az *alfában* véletle-

nül mellénk ült egy ilyen ducus, bármilyen bűnügyi történetnél izgalmasabb lett az a két óra.

(*Mű*) Autók, motorok, mindenféle gépi erejű járművek. Nemigen használtuk, de nevet adtunk nekik, hogy erre is legyen szavunk.

(*Nű*) Ezt viszont sokkal gyakrabban alkalmaztuk – és féltük. Otthonra, családra, szülőkre nem alkottunk kifejezést, de a szülői értekezletekre annál inkább. Hetekre, olykor, rossz időkben, hónapokra előre meghatározta sorsunkat, mozizási gyakoriságunkat az ott elhangzó tanári értékelés. Havonta, de legalább kéthavonta tartottak egy *műt*. Utána pedig otthon, nekünk, egy-egy hosszadalmas szülői prédikációt. Olykor már egy négyesért is, de ha be nem vallott hármások és kettesek lapultak az osztálynaplóban, megnézhattük magunkat. Pistának több oka lett volna a szorongásra, mint nekem, rosszabb jegyek sorakoztak neve mellett, de nálunk a jeles rendűségnél állt a mérce, ahhoz viszonyítottak minden osztályzatot. Szerettük volna elfelejteni, szótárunkból kiiktatni, egyszer s mindenkorra kitörölni ezt a fogalmat. De nem lehetett, sajnos. Használunk kellett.

(*Kszi*) Legféltettebb titkaink egyike. Cigaretta, dohányzás, természetesen csak az utcán, nem otthon, a lakásban, mert abból balhé lehetett (ahogy lett is). Úgy ejtettük ki e rövid szócskát, mint finom, apró szippantást a tiltott cigiből, amelyben semmi jót se találtunk. Azért szívogattuk szorgosan, nem takarékosan, inkább pazarlóan a könnyű füstszűrős Fecskéket.

(*Omikron*) Tanulmányi eredmény, félévi, évvégi bizonyítvány. Láttá: szülő vagy helyettese. Jókat röhögtünk az előnyomtatott szövegen. Ugyan ki lehet a szülő helyettese? Anyánk? Vagy valaki más, akár egy ismeretlen idegen? Mi lenne, ha az utcán megkér-

nénk valakit, írja alá nekünk az értesítőt? Vagy ha magunkat neveznénk ki szülőnk helyettesévé? He?

(*Pi*) Külön jelet használtunk a felnőtt nőkre, asszonyokra, akiktől semmit se akarhattunk, akik túl estek mindenféle korhatáron. Nem mondtuk ki, nem határoztuk meg, hol húzódik ez a határ. Tudtuk mind a ketten. Azért teret engedtünk a kivételeknek: nem ritkán egy-egy húszon felüli, sőt, harmincas nő is fel tudta csigázni érdeklődésünket. Hozzánk illőnek, ducusnak vettük őket. Elboldogultunk velük. Képzletünkben.

(*Ró*) Mayer Pista ötlete alapján osztottuk ki a rendőrökre ezt a túlon túl megtisztelő címet. Szerencsére, nem akadt dolgunk velük. De Pista nagyon akarta, hogy a többiek által megvetően használt kifejezések, zsarú, zsernyák, fakabát mellett nekünk is legyen külön szavunk rájuk (ha már egyszer-kétszer mi is *ró*vá lettünk *bétá*ink idejére). Nem mondtam ellent; csak hagyjanak békén minket.

(*Sigma*) Legrejtelmesebb fogalmunk. A legbizonytalanabb, a legkörülírhatatlanabb. Minden *sigma*, ami a szerelemmel kapcsolatba hozható. Persze fogalmunk se volt róla, honnét is lett volna, mi a szerelem. Amit Eszterrel átéltem, az gyerekes, romantikus képzelgésnek számított, nem szerelemnek. Minden *sigma*, ami összefügg a nemek kapcsolatával. Erről se volt semmiféle tapasztalásunk; hallottunk ezt-azt, ennyiben merült ki a tudásunk. Minden *sigma*, ami 18 éven felülieknek szól. Erről már szereztünk némi tudást, tapasztalatot. Ezt már értettük. Azaz csudákat értettük, csak éreztük, de ez elegendőnek bizonyult. A többi a képzeletünk dolga; mint a legjobb *sigma*filmben, az *Üdülés pénz nélkül*ben állandóan feszegetett kérdés, meztelenül fürdött-e az a lány a tengerben, vagy mégis fürdőruhában. Mi sem tudtuk eldönteni; *sigma* volt, és kész.

(*Tau*) Utoljára, s elég keservesen kiosztott betűnk. Eredetileg nem akartunk nevet adni a televíziónak. Maradt azonban egy fölösleges jelünk a végére; ennek köszönhető. Nemigen használtuk, megvolt az elnevezés, ezzel lezárhattuk nyelvújító ábécénket.

(*Üpszilon*) Legfőbb boldogságaink közé tartozott: rövidebb betegség vagy bármi más ürügyén hiányozni. Belefért ebbe a kisebb színlelés, hogy anyám ott-hon tartson, ágyba dugjon, például egy vasárnapi gyomorrontás utáni törvényes lógás, amikor nem kellett részt venni se orosz tanfolyamon, se orosz-órán, s lehetett odahaza heverészve, gyengélkedve Jókait lapozgatni, kedves regényeimet újra elővenni, felütni *A lőcsei fehér asszonyt* vagy az *Egy magyar nábobot* – bármi mást, csak tankönyvet nem. Ezzel ajándékozott meg az *üpszilon*.

(*Fi*) Már-már hangutánzó kifejezésünké vált. Mikor a tanár(nő) továbblapozott nevünk fölött az osztálykönyvben, görcsösen összeszorított szánkából hirtelen kipréseltük a levegőt. Legtöbbször segített ez, néha nem; olykor megéreztük, hogy egészen biztosan minket szólítanak felelésre; nem segített varázsigé, ráolvasás, fogadalom, jaj, csak most ne, a következő órára istenbiz' készülök. Hiába minden. Hívtak, menni kellett. Ha elestünk a csatamezőn, akkor is ezt az utolsó leheletnyi szótagot sziszegtük, hörögtük bánatunkban.

(*Khi*) Mondhattuk mindjárt a *fi* után, ha nem a remélt jegyet kaptuk, ha nem sikerült a felelet. Általános káromkodásunkká vált, súlyosabbá minden durva felnőtt káromlásnál. Gátlásait veszített részegember szava, ocsmányságokat ordítózó néember rikácsolása semmit se mondott a mi *khínkhoz* képest.

(*Pszi*) Hülye. Ezt jelentette. Se többet, se kevesebbet. Sokszor használtuk. Nem múlt el tanítás vagy találkozás nélkül, hogy ne mondjuk ki jó néhány-

szor. Nyelvünk törzsszava, mindenható igéje lett belőle. Hülyének nyilvánítottunk mindenkit és mindent, ami nem felelt meg érzéseinknek, várakozásainknak, szokásainknak. Hülye, hülye, hülye, azaz *pszí*.

(*Ómega*) Mindennek végső célja, értelme. A szenvedések vége. Öröm és boldogság. Beteljesülés és túlkorai bánat, hogy mennyire rövid és mulandó. Boldogság a 25. héten, s nagy letörés a 35. heti filmhíradót nézve, nyár vége felé. A hosszú, két és fél hónapra át tartó nyári nagyvakáció.

Tökéletes lett a világ. A nyelvünkkel feldolgoztuk, bekerítettük a valóságot. Minden a miénk lett. Nem hiányzott semmi, nem szűkölködtünk a szavakban. Éppúgy, mint a mások által beszélt nyelvekben, ebben a mi páros görögünkben se volt sok logika. A nyelv mindig illogikus; miért épp az a hangalak fejezi ki ezt és ezt, miért nem egy másik? Megválaszolhatatlan kérdés. Valamiről eszünkbe ötlött, névadó ősembereknek, s többé nem törtük fejünket a miérteken.

A szótárunk jó ideig elkísért, kitartott mellettünk. Már apránként elhalt a barátságunk Mayer Pistával, de a *thétát*, a *ducit*, a *szigmát* még mindig használtam. Zénó nem értette, mire gondolok, csak sejtette szavaim tartalmát. Konok hűséggel még neki sem árultam el titkos nyelvünket, magától kezdte kápiszálni, miről beszélek.

ELŐZÉS

Kilenc- vagy tízéves lehettem, amikor először lapoztam végig komoly érdeklődéssel egy újságot. Az első újságot életemben. Először éreztem a friss nyomdafesték semmihez se hasonlítható illatát. Nem tudtam betelni vele. Egy új könyv, egy friss lap azóta sem a beléje nyomtatott betűk és jelek miatt izgató számomra, hanem a szagokért. Valósággal belebújtam a nyomdatermékekbe; nem szégyelltem, semmiféle illemszabály nem tiltotta, vállaltam a nyilvánosság lenéző mosolyát. „Micsoda bolondság!”, csóválták fejüket az idősebbek. Még Mayer Pista se értette, csak elnézte nekem, úgymond, a bolondériámat.

Sajnos az első regény, amelyet negyedikes koromban kötelező olvasmány gyanánt forgatni kezdtem, teljesen szagtalannak bizonyult. A tizenkétezer ágyugolyóbissal, harmincnyolc napon át hiába ostromlott végvár hőseinek krónikáját valami régi, porszagú kiadásban nyomták a kezembe. Negyedikesként illet már elolvasni az első számú magyar ifjúsági regényt. Aztán nemsokára lett saját példányom, színes borítóval, eléggé érdes papiroson, de az első saját könyvem. Azt szorongattam a hónom alatt, mikor november negyedike után többször is le kellett vonulnunk a pincébe. Nem féltem. Körülöttem a felnőttek az oroszok negyvenötös rémtetteivel riogattak, de én biz-

tam az egriekben, Dobó és Mecssey, no és Bornemissza Gergely, úgyse hagyná, hogy bajunk essék. Inkább örültem a hosszúra nyúlt tanítási szünetnek; csak vízkereszt után indult újra az iskolai élet.

Am nemcsak a tanítás kezdődött el, útjára indult egy újság, amely azután sok éven át hozott sok örömet kiszemelt olvasóinak, azaz nekünk, kisdíákoknak, de talán azoknak is, akik képtelenek lévén egészen felnőni, szívesen lapozgatták az efféle, gyerekeknek, no és gyermekleg lelkületű fölnötteknek, vagy inkább föl nem nőtteknek szerkesztett lapot, amilyen ez a keresztrejtvényekkel, szórakoztató cikkekkel, és mindenekelőtt képregényekkel tűzdelt hetilap volt. Évekig lestem a megjelenését, dugtam el magam elől is az érte fizetendő kettést, gyűjtögettem egybe vas-tagodó évfolyamait; mindenárom igyekeztem pótolni a hiányaim, mert néhány példányáról lemaradtam, fontosabbnak tetsző – azaz a fenének se tetsző – ügyek terelték másra figyelmemet a címlapon mindig ott virító nagyfűlű csacsiról.

Könyvek dolgában, mitagadás, nem voltam túlságosan jól eleresztve otthonról. Azt a néhány kötetet, amely az üvegezett vitrin polcán díszelgett, hamar felfaltam. Nem tiltottak tőle, ártalmatlan olvasmányoknak bizonyultak a Klasszikus Regénytár sötétbarna vászonkötésű, címlapjukon aranyozott nagy betűket viselő könyvei. A képregényekben csak a cselekmény kivonatát kaptam, tudtam ezt jól, mégis hétről hétre alig vártam, hogy megint találkozjam Jean Valjeannel, később Antekirrt doktorral.

„Azért a fülesi *Sándor Mátyás* nem azonos az igazival”, sietett orrom alá dörgölni az egyébként tudott igazságot Nagykovácsi, az alattunk lakó, de egy évvel felettem járó, engem mindig lekezelő srác. Tudtam ezt, de nem izgatott túlságosan. Beértem azzal, ami egyelőre az enyém lehetett. Később aztán magam

is megdöbbsentem azon, mit műveltek a filmesek Verne Gyula regényével. De erről a botrányos tettről már nem számolhattam be Nagykovácsinak, mert addigra elköltöztek; úgy hallottam, a Rózsadombra – nem hiába tudta már tizennégy évesen, hogy mi a valódi és a pótszer közötti különbség.

Olvastam persze rendszeresen, de hol a képregény, hol a mozi rendre megelőzte a nyomtatott betűket. Mindkettő pedig az iskolát, a tantervet, a magyartanítást. Nem Mihaleczné kedvéért olvastunk; a kötelező olvasmányokat jóval előbb kipipáltuk, mielőtt a tanmenetben sorra kerültek volna. A Baradlay-fiúk históriájának sajnos, nem éreztem a nyomdafesték szagát. Az Olcsó Könyvtár újsághoz hasonló papírra nyomtatott három kötetkéje másodkézből került hozzám. *A Noszty fiú esetével* is megelőztem az iskolát. Utána gyorsan megvettem a *Különös házasságot*, aztán a *Szent Péter esernyőjét*. A Puskin mellett volt egy jó kis könyvesbolt; a barna köpenyes eladók hosszú, egyes létrákon másztak föl a magasba, a vevők kívánságait teljesítendő. Élveztem a helyzetet, hogy én is fölkuhldhetek a létra tetejére egy felnőttet. Könyvek vásárlására mindig kérhettem pénzt, erre szívesen adott anyám, nem úgy, mint a mozira. Ilyenkor nem mondta, hogy már a múlt héten is kaptál, szó nélkül nyújtotta a szükséges húsz vagy harminc forintot.

Második nyarunk nagy felfedezése a *Háború és béke* amerikai filmváltozata volt; gyorsan hazaszállítottam a könyvtárból a négy vaskos egészvászon kötetet, de nemigen boldogultam vele, elriasztott a lassú cselekményfűzés, a beletűzdelt sok-sok francia mondat. Inkább újra meg újra megnéztem a filmet a Mát-ra délelőtti előadásán. Ezt nyugodtan bevallhattam, elfogadták, Tolsztoj nem árthat nekem, gondolták.

Anyám látta, hogyan küszködök a regény szövegével, inkább sajnált, mindenesetre rokonszenvezett vállalkozásom hősiességével.

Mindannyiszor ellágyultam a három és félórás filmen. Nem Audrey Hepburn törékeny bája hatott meg (az is), hanem a tény: Natasa Rosztova szívét és kezét végül nem a folyton-folyvást a hős szerepében tetszelgő Bolkonszkij, hanem a csendes, visszahúzó-dó Pierre nyeri el. Lám csak, vannak esélyeim, még én is lehetek nyerő valakinél, gondoltam. Bezuhov furcsa leánykérő mondatait mindenesetre kikerestem és szóról szóra megtanultam. *Ha én nem én volnék, hanem a világ legszebb, legokosabb és legderekabb férfija, és ha szabad volnék, most, ebben a pillanatban, térden állva kérném a szerelmét és a kezét.* A regényt képtelen voltam végigolvasni. Feladtam, visszavitem a vaskos vörös köteteket a könyvtárba. Majd máskor, később, gondoltam, s megmaradtam a filmnél, azt csodáltam, általános iskolát épphogy kijárt kölyökként bámultam, ha csak a közelébe tudtam jutni.

Nem az iskolának olvastunk. Az előírt könyveken átrágtuk magunkat vagy nem. Jókain, Mikszáthon mindig szívesen, Móriczon például nem (a gimiben sportot üztünk abból, hogyan tudunk jó jegyet szerezni a *Rokonokból*, anélkül, hogy olvastuk volna). Válogattunk az élmények között. Ezért néztünk meg némely filmet olykor többször is. Azon senki se akadt fönn, ha egy regényt többször kézbe vettünk, viszont a filmek újranézését valamiért szégyellni és titkolni illett. Pedig azokat nem lehetett csak úgy levenni a polcról, mint egy kedves könyvet, el kellett menni a moziba, jegyet váltani, beülni a nézőtérre, újra meg-nézni. Aki ezt kifogásolta, az még mindig valamiféle vásári látványosságának, haszontalan időtöltésnek vette a mozizást.

Nemsokára heveny Shakespeare-láz tört ki rajtunk. A járványt a *Julius Caesar* terjesztette el, de korábról már megalapozta Laurence Olivier és Major Tamás, a két III. Richárd. Az Árvaiék tévéjében látott színházi közvetítés már nem hatott olyan félelmetesen, mint az álmatlan éjszakákat hozó angol film. Az eltökélt gonoszság most mintha nem lett volna annyira taszító és riasztó – élvezni tudtam. A hattól tizenegyig tartó élő adás alatt felfogtam valamennyit az élet sokarcúságából; világossá vált, miféle látszatok között élek. Megéreztem, hogy nem kell mindent elhinni, amit a felnőttek mondanak, s nem minden cselekedetük lehet számunkra példa, valószínűleg ők is hazudnak egymásnak – és nekünk. Valahogy megnyugodtam ettől a felismeréstől, felmentett az apró hazugságok és a kis lopások büntudata alól. Már nem szorongtam a szellemektől. Hús-vér emberek járkáltak, vétkeztek a színpadon és körülöttem. Miért féltem volna tőlük?

Kéz, szólj helyettem, Casca kiáltása szállóigévé vált köreinkben. Nem, dehogyis tetszelegtünk mi a zsarnokölők pózában, se a világ – vagy legalább a római nép – megváltóinak szerepében. Meg kell tenni azt, amire elszántuk magunkat, ennyit jelentett számunkra a törét uralkodójára emelő, tettét eszmerendszerével igazoló szenátor mozdulata. Törvényt kell és lehet szegni, ha muszáj. Márpedig néha muszáj.

Igy éreztük mind. Mayer Pista is, Zénó is, sőt, még a különc Maák Tibor is. Antoniust gyűlöltük, sötét, alattomos alaknak láttuk (Marlon Brado meg is tett mindent, hogy utálhassuk). Brutus és Cassius voltak a hőseink. Egy nagy, életre-halálra szóló barátságot láttunk magunk előtt, a példát, hogy közös célért szövetszövetkezve, egymás mellett harcolva, még a bukás is nagyszerű.

Azonnal olvasni akartam a dráma szövegét. A könyvesboltokban éppen nem lehetett megkapni, így keveredtem el egy-két antikváriumba. A Múzeumkörúton, az Arany János magasban trónoló szelíd alakjával szemben lévő üzletben horgonyoztam le. A bejárat közelében elhelyezett terjedelmes és mélységeket sejtető ládában turkáltam réges-régi kötetek, szakadozott fedelű füzetek, elsárgult lapok között. *Julius Caesart* itt se találtam, de nem nyugodtam addig, míg fenékgig föl nem forgattam a láda tartalmát. Végül egy Heine-válogatással értem be. Zsákmanóval kiültem a Kálvin téri üres telekre, s a fölöttem magasodó tűzfalon uralgó vörös csillag alatt azonnal olvasni kezdtem. Az utca túloldalán, a Városkapu eszpresszó teraszán ráérő fickók üldögéltek. Messzire ragadott innen a költő, más korba, más vidékekre.

ELSŐ SZEPTEMBER

Megint vége lett egy tanévnek, szinte észre se vettük, szabaddá váltunk újra. Tudtuk, hogy ősztől gimnáziumba fogunk járni, de olyan messzire esett tőlünk a következő tanév első napja, mint valamely óceán túlsó partja.

Megcsapott minket, igaz, csak percekre, a búcsú és a mulandóság hangulata. Véget ért nyolc év, s vége lett valaminek, ami állandóságot jelentett az életünkben. Nem éreztünk ehhez foghatót eddig, nem tudtuk, hogyan kell viselkedni ilyen helyzetben, elhülyéskedtünk hát az érzelmes pillanatok, ám mégis elért a szorongás, valamilyen megmagyarázhatatlan furcsa vágy a megismételhetetlen nyolc esztendő után. Félt és utált múltunk egyszerre édes és kívánatos lett. Apró kölyökként hoztak ide minket, s most zavart kamaszként, igazgatói beszédek, osztályfőnöki intelmek, egymásnak tett, soha be nem tartott ígérek után léptünk ki, egyelőre nem a nagybetűs életbe, mert azért mindenki tovább tanult valahol, csak a forrónak remélt, de főképp szabad nyárba, ahol a félhomályos vetítőhelyek várakoznak reánk hűségesen.

Attól sem kellett féljek, hogy Pistát elveszítem. Közepes rendűségből felküzdötte magát a jók közé, sőt, az átlaga jeles lett, jöhetett velem a gimibe.

Nyomták őt szépen fölfelé; szülei behízelegették magukat Zavada kegyeibe, aki semmire se áhítozott jobban, mint hogy aggódó anyák és apák járuljanak színe elé; nem a jobb osztályzatok reményében zsebébe csúsztatott borítékot vagy drága ajándékot szeretne, na, azt se utasította el, de a hatalom érzetét, hogy a mosogatóvízbe kezüket sosem dugó nagyságos asszonyok, egyetemi diplomával bíró, fontos beosztású emberek alázkodjanak meg az ő szakértetségis, gyorstalpalós orosztanársága előtt. Pista titkon rühellte szülei nyalizását, hajbókolását kínzónk előtt, de fűtyültünk erre, mindketten örültünk, hogy nem kell elszakadnunk egymástól.

Nem törődtünk a gimnáziummal. Az izgatott, ki nyeri a második Nyári Mozi Kupát, azt a versenyt, melyet egyikünk se tud, nem is akar befolyásolni, amely megtörténik általunk, mi csak végrehajtói vagyunk a sors akaratának.

Nálam a Mátra győzött. Külső szemlélő számára kicsit bundaízűnek tetszhetett a végeredmény, mert a *Háború és béke* többszöri megnézésével nyert ez a mozi, de hát miért kellett volna azért bűnhődnie, mert kétrészes filmet vetítettek a vásznára. Hiába töltöttem majdnem az egész augusztust a Vörös Csillagban a *Pedro kapitány vidám hadjárata* előadásain, a Mátra is hajrázott, s nem engedte át az első helyet; a kispiszkos győzött a sztármozi előtt.

A Mátrába épphogy odaértem a tízkor kezdődő kétrészes film vetítésére, a Vörös Csillag negyed tizenkettes előadása előtt bejárhattam a környéket. A Mátrába villamossal mentem, sietve, a Vörös Csillagba ráérősen, gyalog. Nem a Nagykörúton, hanem a hátsó, rejtekútnak számító útvonalon, a Népszínház, Kiss József, Hársfa utcákon át. Már-már élveztem a bujkálást. Ha nem kellett volna titkolni a mozizást, talán nem is lett volna érdekes az egész játék. Gyor-

san megváltottam a jegyemet, aztán nekieredtem a környék utcáinak. Majd' egy órányi idő állott rendelkezésemre a kezdésig. Végigbandukoltam a végtelen hosszúságúnak tetsző Dob utcán a keresztező Rottenbillerig, majd a Damjanichon át, míg meg nem pillantottam a Liget fáit. Ott visszafordultam, hogy le ne késsem a találkozót kedves kapitányommal.

Azaz dehogyis a kapitány volt a kedves.

A kedvesét kedveltem annyira, hogy Mayer Pista értetlenkedését leküzdve, négy-öt naponként elzarándokoltam az idétlen kis operettfilm előadására. Bizony, egy nő miatt mentem oly gyakran a körúti nagymozi bálteremre hasonló tágas termébe. Ezen a nyáron Corny Collins lett első számú vászonszerelmem. Előtte sem, később sem láttam egyetlen filmben a nevét, nem jegyezték a nemzetközi sztárlistákon. De nem törődtem ezzel a ténnyel. Szerettem őt, és kész.

Micsoda név az, hogy Corny? Talán Kornélia. Vagy inkább Nelli, Nellike. Így kedvesebb.

Harmadhetes utánjatszókba is eljártam miatta, mígnem végleg eltűnt a szemem elől, többé nem játszották a filmjét. Elveszett a lány, odalett a szerelem is. Augusztus végén mások léptek a helyébe. Nellike feledésbe merült.

Apa legnagyobb meglepetésünkre egy kéthetes beutalóval állt elő.

„Megyünk Leányfalura”, közölte ellentmondást nem tűrve.

Egymásra néztünk anyával, s valószínűleg ugyanazt gondoltuk mindketten. De azért őszinte lelkesedéssel készültünk az elutazásra. Leányfalu nincs messze, onnan akár még moziba is be lehet buszozni, ha úgy alakul a helyzet.

De úgy is alakult, hogy a második héten kettesben maradtunk anyámmal. Sejtésünk beigazolódott: apa

nem bírta ki, hogy ne csorogjon le a Szigetre, aztán ottragadt, vissza se jött közénk, csak üzent, hogy bajok vannak, maradnia kell a munkahelyén.

Fura, hogy nem vágyódtam vissza Pestre, a mozikba. Tudtam, ha majd hazamegyünk augusztus utolsó napján, valaminek vége lesz, s valami egészen ismeretlen veszi kezdetét; a pokolba kívántam az osonó, alamuszi léptekkel közelegő szeptembert.

És itt tartott a két lány.

Eleinte azt hittem, káprázik a szemem, annyiszor találkoztam a parton, a fagyaltosnál, a buszmegálló környékén velük, mígnem a strandon döböntem rá, a medencéből kilesve, hogy ketten vannak, ikrek ők. Úgy néztek ki, mint két kirakati baba. Fényévnyi távolságra éreztem magamtól őket. Megszólíthatatlannak tetszettek; érinthetetleneknek. Pedig olykor egy karnyújtásnyira heverték mellettem. Szobánk ablaka az üdülő teraszára nézett, s az ikrek imádták a napot. Ha nem takarta felhő az égboltot, rögtön megjelentek, nyugágaikat a fény felé fordították, szemüket lehunyták, és süttették már amúgy is tejeskávés színű bőrüket a nappal.

Végül szóba elegyedtem velük. Helyesebben az egyik lány, akit Évának, s nem Áginak hívtak, kérdezett tőlem valamit közös tévézés közben. Akkor tudtam meg a nevüket, mert jól nevelt, immár középiskolás diákként illendően bemutatkoztam. Ők is vakációjuk utolsó napjait fogyasztották. Ági az orvosegyetem, Éva a Zeneakadémia hegedű szakjának elsőéves hallgatójaként időzött itt a Duna-parti üdülőben.

Nem lett szerelem ebből a néhány napos szemézésből, és beszélgetéstöredékből, túlon túl távolinak, túlságosan elérhetetlennek tűntek számomra; mint két fotográfia, azaz nem, inkább mint két festmény. Harmincegyedikén délután, mielőtt felszálltunk volna

a Pestre vívő buszra, érzékeny búcsút vettem Évától. Ők a szülei kocsiján mentek haza. Kikerestem a telefonkönyvből a számukat, de sosem mertem felhívni őket.

Másnap, a sok idegen srác között letottyantam egy üres helyre; Ligetinek hívták a fiút, akit padtársamul választottam. Hárman kerültek még rajtam kívül ebbe az osztályba általánosbeli társaim közül, Zénón kívül László Gergő és Polyák Laci. (Mayer Pista sajnos, szülei akaratára az egyik párhuzamos, reál tagozatú osztályba ment.) Tudom a névsorunkat, álmomból költve is hibátlanul fel tudom mondani.

Antalfy,

Bella, Bencsik, Bolgár,

Delli Zsolt,

Erdöss Zénó, Éles,

Fischer, Foksányi, Forró Ferenc,

Halmágyi, Hámori,

Jenei Tibor,

Kemenes, Kíró, Kovács,

Lastóczky, Lányi, László Gergő, Ligeti, Lovas,

Maák Tibor, Megyeri, Müller,

Németh Juszuf,

Polyák,

Reiter,

Sátori, Szatmári, Szilasi,

Tambowszki, Temesi,

Varga, Venczel, Wolf,

Zoltán Tamás.

Ők – azaz mi – harminchatan.

Később változott a létszám, elmentek, kimaradtak páran, jöttek helyettük mások, újabbak. Én jó ideig Ligeti mellett ültem, míg osztályfőnökünket el nem kapta az első átültetési hullám. Ha másként már nem

tudott rendet tartani közöttünk, időnként szétszórt bennünket.

Egyszerre lett vége mindennek. Nyárnak, szerelemnek, mozizásnak. Alkalmazkodnunk kellett a gimnázium szigorúbb feltételeihez. Még nem laktuk be a helyszínt, nem ismertük a gyöngéit; hol, merre húzódnak a menekülési útvonalak. Ráadásul politechnikára kellett járnunk. Csütörtökönként már reggel hétkor a Dugonics utcai tanműhely alagsorában üldögéltünk, s elméleti oktatást hallgattunk a fa szerkezetéről, háncsról, gesztről, szijácsról, meg a bütügyalulás rejtelseiről. Pár órával később a gyakorlatban is kipróbálhattuk mindezt. Csigalassúsággal vánszorgott az idő. A fölöttünk lévő iskolából néha kijöttek tornázni az udvarra a lányok. Az alagsori műhelyből lestük a futkosó lábakat, mondhatott bármit Gyula bácsi, az idős asztalos-oktató, csak a reggeli-délelőtti fényben gimnasztikázó ducusokra figyeltünk.

Szeptember végéig egyetlen moziba se tettem be a lábam. A hónap utolsó hétfőjén aztán végre eljutottam az Urániába. Attól számítva hagyománnyá vált a hétfő délutáni „urániázás”, mindig ott ültem az oldalerkélyen, ha újabb filmet tűztek műsorra. S a gimire se mondhattunk egy rossz szót: vittek ők moziba minket, osztályostul. Október elején a kerület diákjainak a Corvinban levetítették a *Mein Kampf* című dokumentumfilmet. A fasizmus rémtetteiről szóló összeállítást a nyomaték kedvéért *Soha többé!* címmel is ellátták. Megnéztük és elfelejtettük az egészet. Három óránk elmaradt a hatból, ennek örültünk. Meg is feledkeztünk volna róla, ha a tanév végén nem okoz nagy-nagy mulatságot.

„Meinkampf ipari rajz! Meinkampf ipari rajz!”, üvöltözte Tambowszki, miután idős tanárunk kitette

az osztályból a lábát. A mi lengyelünk földre dobta a tankönyvét, s megtaposta, táncolni kezdett rajta. Latinra járt szegény, németül egy bűdös szót se tudott; ellenszenvét tudatlanságával tetézte. „Soha többé, ipari rajz”, ezzel a jelszóval mi is egyetértettünk, lélekben vele együtt tipródtunk az utált tantárgy jegyzetének össze-vissza taposott földi maradványain. Mindenféle mértani idomokat kellett kartonpapírból összerakni, ragasztani az órákon; még fűrészelés meggyalulás közben se ért annyi kudarc, mint a folyton felkunkorodó papiros, a minduntalan kezünkhöz ragadó kartondarabok hajtogatása során. Nevettünk Tambowszkin. Nevettünk az öreg Mádlin. Megtehetjük, tényleg soha többé nem került már ipari rajz az órarendünkbe.

Sajnos nem lehetett minden rettegett vagy utált tantárgy fölött ilyen diadalmat ülni. A kémia, a fizika nem tűnt el, még hosszú éveken át elkísért, az oroszóra keserveiben pedig mindennap részesedtünk. Zavada még itt is meghatározta, beosztotta helyettünk az időnket: orosz tagozatos osztályba irányított, azt ígérve, innen majd könnyebben fölvesznek az egyetemre.

Bárha ott tartanánk már!

Végső csattanóként november táján megjelent a gimnázium folyosóján Czirják; áthelyeztette magát, mintha csak a bosszantásunkra intézte volna így ügyeit. Vigyorgott, piszkoskodott, büntetett. A „guggolásba le” és a „csivrintek-csavarintok” mellé újabb rossz szokást vett fel. Körömollóval belenyírt az általa hosszúnak ítélt hajzatokba; másnap rövidre vágott frizurával kellett jelentkezni nála a tornateremben.

Valahogy ezt is kibírtuk. Nem röhögünk megkopaszított társunkon, mert tudtuk, bármelyikünk bármikor sorra kerülhet. Robin Hood, majd Tell Vilmos

bosszút áll értünk – hittük szilárdan. Szombat délutánonként ment a tévében az angol filmsorozat, hetente mindössze fél óra, és csak tizenhárom rész, de a hősök nem centire mérik az igazságot, egyszercsak megelégedik az elesettek és kiszolgáltatottak nyúzását, s odavágnak egy jó nagyot. Akkor aztán megnézheti majd magát a népkínzó bitorló.

Vessen Gessler, szorongjon Czirják!

Túléljük, legyűrjük őket.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

RADÍRFOCI

November végén (a dátumot később pontosan meg kellett jegyezmem) már szürke köd borult mindenre, utcákra, terekre, beszivárgott a házakba, talán az emberek lelkébe is, de a mi iskolánkba egész biztosan. Osztálytársaim mégis mámorosan tódultak ki a szabadba. Így tettem volna én is a helyükben, ha velük tarthatok, de nem rohanhattam ki az épületből, délutánra is a gimnázium foglya maradtam. Várt a tanulószoba.

Az intézményt már ismertük, s köszönjük, elégünk volt belőle. Hetedikben-nyolcadikban Mayer Pistával minden előnyét, hátrányát kitapasztalhattuk. Most egy évig, míg Pista végképp el nem tűnt mellőlem, újra együtt koptattuk a padokat. Fél kettőkor, a hatodik óra kicsöngetése után lógó orral leballagtunk a menzára. Szigeti néni kitálalta a zsíros levest, a rántásízű főzelékben úszkáló mócsingos húscsafatokat, s két óra előtt még kiosztotta az uzsonnát is, rendszerint zsíros kenyeret vagy egy éretlen almát.

Amennyire lehetett, húztuk az időt, de gyorsan eltelt a félórányi ebédszünet. Ha nem laktunk jól, kiosztunk a pékhez, hogy egy-két kiflivel vagy buktával csillapítsuk határtalan étvágyunkat, feltéve, ha akadt negyven fillér a zsebünkben, vagy forint húsz az ízes buktáért. A kétórai csöngetés

után fölvészorogtunk a harmadikra, tanulószobás sorstársaink közé.

„A Vörös Csillagban a *Pedro kapitány* megy.”

Elhangzott a jelszó. Pista vigyorogva toltá elém a moziműsört. Tudta, hogy elég bemondani a film címét vagy a női főszereplő nevét, s bármilyen örütségre rá lehet venni, arra is, hogy most húzzunk el innen egy délutáni előadásra.

„Tuti, hogy holnap felelek kémiából.”

Igy szólt az állandó válaszom az ilyen hívásokra. Azt jelentette, öreg, menj a fenébe, készülnöm kell holnapra, akár van kémiaóra, akár nincsen. Ez nem általános iskola, innen nem lehet csak úgy kisétálni. (Lehetett persze, de még nem ismertük a módját, később nyílt ki a csipánk.)

„Van benne egy olyan bige.”

Folytatta a húzást, még fűjt is egy nagyot, pedig Nelli az én csajom volt, neki nem is tetszett. Aztán úgy tett, mint aki az előtte heverő könyvbe mélyed, de azért halkán, hogy csak én halljam meg, odasziszegte:

„Akkor ma visszavágok.”

Háromnegyed négytől négyig tartott a szünet. A két csöngetés között fel szoktunk menni a szertárak kihalt folyosójára. Ilyentájt már senki nem járt arra, nem zavarták a játékunkat. Az ablakmélyedések szolgáltak kapukként, a játékidő becsengetésig tartott. Mayer Pista jókora fehér radírját rugdostuk, azt használtuk labdaként. Megfelelt nekünk, és senki se kobozhatta volna el, taneszköz ez, kérem, csak éppen összekaptunk fölötte, azért rugdossuk és lökdösődünk itt, a folyosón. Jól kitaláltuk ezt, büszkék voltunk magunkra. Ketten játszottuk, másokat nem engedtünk beszállni, igaz, nem is nagyon tolongtak a jelentkezők.

Előző nap nagy zakót kapott tőlem; bombaformában játszottam, hat-egyre nyertem. Pistát a visszavágás dühe fűtötte, engem a tegnapi remek játékom emléke tartott fogva, mindkettőnknek a lehetséges mai eredmény járt az eszében.

Mielőtt azonban a kétórai becsöngetés elhangzott volna, valaki megállt mögöttem.

Értem jöttek, hogy hazavigyenek.

Furcsálltam az egészet. Már réges-rég nem kellett nekem ilyen díszkíséret. Hogy a csudába néz ki, hogy egy elsős gimnazistát, mint valami kisiskolást, kíséretnek. Meg azután, miért éppen ezt az öregasszonyt küldték utánam; nem szerettem, egyenesen utáltam. Nem szóltam hát semmit, hiába furdalt a kíváncsiság, mi az oka korai hazamenetelemnek. Egyszerűen haragudtam. A többiek irigykedő pillantásától kísérve gyorsan összepakoltam a holmimat, s elmenőben még odaszóltam Pistának.

„Ma nem fogsz visszavágni.”

„Részvétem.”

Ezt a banyaért kaptam tőle. Cöccögött és gúnyosan ingatta a fejét.

Fél utcányira laktunk a gimnáziumtól, ám zord kísérem eleve meghiusított bármiféle kitérőt.

Sveszti a mindenes szerepét töltötte be a házunkban, bevásárolt a lakóknak ezt-azt, vigyázott a kisebb gyerekekre, nyaranta, hajnalban leste a jegeskocsit. Cserébe megkapta az ebédmaradékot, egy-két használható ruhát, cipőt. Mi, gyerekek csak úgy hívtuk, a vészbanya. Pontos életkorát nem tudtuk; szabályosan szigorú, ősz hajfonata, hajlott háta, szúrós tekintete a mesebeli vasorrú bábára emlékeztetett. Folyton nevelni akart minket, a kicsiktől elkobozta a labdájukat, nem tűrte, hogy a gangon futkározzanak. Szerencsére már kikerültem a fennhatósága alól, nagyobb lévén annál, hogy parancsokat adhasson, hogy engedel-

meskednem kellene neki. Most mégis megadóan balagtam a nyomában. Úgy tettük meg a gimnáziumtól a házunk kapujáig vezető kétszáz-kétszázötven lépésnyi utat, mintha közünk se volna egymáshoz (miként nem is volt).

Végül Sveszti mégis megtörte a csendet.

A kapualjba érve, csak úgy, minden különösebb előkészítés vagy sajnálkozás nélkül hirtelen kibökte az igazságot.

„Meggalt az apád.”

Aztán csak ácsorgott a szemetes edények mellett, és konok hallgatásba öltözködött. Amit később, a lépcsőfordulóban elmormolt, inkább csak önmagának, de azért annyira hallhatóan, hogy ne kerülhesse el döbrent figyelmem, jobb lett volna, ha magába fojt.

„Ha tényleg ő volt az apád?!”

Apa már egy hónapja különböző kórházakban feködt. Előbb májgyulladás állapítottak meg az orvosok, gyorsan elvitették otthonról, aztán a fertőzőkórházban más diagnózisra jutottak, belgyógyászatra került át, ahol három nappal ezelőtt megoperálták.

De mi történhetett?

Így és ilyen hirtelen?!

És mit keres mellettem ez a rettentő nőszemély?

Milyen alapon kelt kételyeket, rágalmaz, igenis, rágalmaz?! Vadidegentől kell megtudnom életem fontos titkát? Mi a pontos igazság? Vajon?

Hát nem lesz radírfoci. Egy ideig biztosan nem lesz.

Talán ki is vesznek a gimnáziumból, nem járhatok többé oda. Egyáltalán, mi lesz velünk?

Anyámat a szomszédasszonyok gyűrűjében találtam. Vizsla tekintettel lesték, mit csinálunk, mit mondunk. Remegve szorított magához, pillantásával

Svesztit faggatta, de az csak állt, mint egy kőszobor, és tompán sunyított. Most bezzeg befogta a száját.

„Sírj csak, kisfiam, most sírhatsz”, rebegette anyám, és elengedett.

De nem sírtam.

Nem tudtam sírni. A rojtokat bámultam a perzsa-szőnyegen.

A többiek engem figyeltek leplezetlen kíváncsisággal. Gyűlöltem a helyzetet, őket, mindent. Komédiát vártak, valamilyen nagyjelenetet. Ha valaki meghalt a házban, hetekig nem hallgattak rádiót, úgy gyászoltak, de ha összetalálkoztak, csak áporodott szentenciákat hajtogattak, lesték, hogy a gyászeset érintettje vajon igényeiknek megfelelően viselkedik-e, nem tesz-e olyasmit, amiért megszólhatják, kiközösíthetik.

Fel sem tudtam fogni az eseményeket. „Éjszaka, életveszély, műtőasztal, halál.” Kavarogtak bennem a hirtelen hallott ismeretlen tények. Lámpalázam volt. Úgy éreztem magam, mint amikor biztosan tudom, hogy felelni fogok abból a tárgyból, amiből nem készültem. Nem mertem a szobámba menni, a sarokba húzódva igyekeztem észrevétlen maradni, megsemmisülni.

Anyámat hiába kerestem a tekintetemmel: eltűnt. A fenébe kívánt részvényt nyilvánítók úgy tettek, mintha ott se volnék.

„Hát nem borzasztó! Ilyen fiatalon...”

„Bizony, a halál mindenkit megtalál.”

„Akár fiatal, akár idős...”

„Akár szegény, akár gazdag.”

„Szép nyugdíjat fog kapni.”

Egy pillanatra elakadt a szavuk, az utolsó megszólalóra meredtek, aztán kisvártatva folytatták.

„Pedig sosem dolgozott. Eltartotta az ura.”

Ekkor kellett volna felugrani, kizavarni őket a lakásunkból, botrányt rendezni, jó hangosat, hogy beremegjen mind a négy förtelmes emelet.

„Nagyságos asszony volt.”

„Most majd megtudja ő is...”

Illedelmes némasággal ültem a sarokban, el nem mozdultam volna onnét. Gombóc gyűlt a torkomba, s hiába akartam visszatartani, számomra is váratlanul, nyihogva felkiáltottam.

A felnőttek mind rámmeredtek.

„Szeretted te egyáltalán az édesapádat?!”

Úgy ért a kérdésük, akár a pofon. Ahogy az édeset hangsúlyozták, ámbár lehet, hogy csak én hallottam bele Sveszti alantas sejtetését, fölért egy hatalmas, tornatanári frássszal, sőt.

Nem feleltem, hallgattam.

Költsék csak rossz híremet, nem bánom. Gondolják azt, hogy én nem szeretek senkit, főképpen édesapámat nem. Vagy gondoljanak, amit akarnak, csak menjenek már végre a fenébe.

„Mi újság, kölyök? Nem daciztál be?”, kérdezte tőlem tegnapelőtt a kórházi ágyon fekvő, akit sose szólítottam édesnek, se apukának, még kevésbé apucinak, mindig csak apának, apának. Még nem tudott felkelni, műtétje után két nappal csövek kanyarogtak fölötte, s tűntek el a paplan redői között. Még ha kaptam volna is elégtelent, akkor se vallottam volna be most, ebben a helyzetben.

Tavaly télen fölmentünk a Gellérthegyre. Belemélyedtük a süppedő hóba, csúszkáltunk az alattomosan jeges, lejtős utakon. Apa megígérte, hogy legközelebb szerez egy szánkót, de nagyon hamar elolvadt a hó, semmi se lett a lesiklásból. Ha ritka szabadnapjain otthon időzött, hosszú órákat aludt. Mikor pedig felébredt, belemerült az újságjába, s amikor megjelen-

tem a hatvannégy mezőre felállított fekete-fehér bábokkal, ellenkezésképp mordult egyet. Azért elkezd-
tük az előző, általam megnyert párosmeccs visszavá-
góját. Mindössze két partit veszítettem, s már 9,5–
4,5-re vezettem, amikor félbeszakadt a mérkőzés,
apát kórházba vitték. Mindörökre ez marad az ered-
mény, a győzelemhez kellő tizenkét és fél pontot
egyikünk se érheti el. Soha többé nem sakkozunk
egymással. A halállal nem lehet játszani, nem tartja be
a játékszabályokat (nincsenek is játékszabályok; nem
ismered őket), olyankor üt, mikor nem várod (sohase
várod), nyugodtan lépkedsz, ahogy elő van írva, azt
hiszed, ellenfeled is így tesz, s akkor sorra kapod az
ütéseket.

Besötétedett.

A látogatók eltűntek, köddé váltak, mintha ott se
lettek volna soha. Talán nem is igaz az egész; talán
csak álmodtam mindent; talán egy rossz film vetítésé-
re keveredtem el.

Mindenesetre nem gyújtottam föl a villanyt. Az
ágyamon heverve azt játszottam, hogy nem vagyok
ébren, hogy ott sem vagyok, ahol vagyok. Fogalmam
se volt, hány óra lehet, a gyomrom érezte az idő
múlását. De juszt se keltem föl, valamilyen titkos,
ismeretlen erő odaszögezett a vaságyhoz.

Csöngettek.

Szoborra dermedve figyeltem, mi történik. Semmi.
Anya nem ment ajtót nyitni. Az ismeretlen kopogó
léptekkel távozott a folyosón.

Vártam egy darabig, csak aztán gyűjtöttem annyi
bátorságot, hogy elinduljak anyámat felkutatni. Nem
kellett messzire mennem. A családi ágy bal oldalán,
apa helyén hevert mozdulatlanul. Föléje hajoltam, a
lélegzetvételét figyeltem. Mellkasa egyenletes, lassú
ütemben süllyedt, emelkedett. Mélyen aludt. Mintha

tiltott dolgot művelnék, óvatosan kinyújtottam a kezem és megsimogattam a fejét.

A konyhában félbemaradt a főzés: nem készült el a mai ebéd. Rakott krumpli vagy gránátos kocka lett volna, mert az asztalon egy tálon halomban hevert a főtt, de meg nem hámozott burgonya. Elvettem egy szemet, lekapartam a héját, s gyorsan befaltam. Kásás ragaccsá változott a szájpadrásomon, kiköptem, vizet ittam rá a falikútnál, pohár nélkül, ahogy a suliban féloldalasan tartjuk oda a csap alá a szánkat.

Most bármit csinálhattam, nem ellenőrzött senki.

A kamrapolcon katonás rendben sorakoztak a zacskók, edények, befőttek; egy üveg pálinka törte meg az egyhangúságot. Végre találtam egy szál kolbászt, mégis rakott krumpli készült, s majszolva kutattam tovább, hátha valami izgalmas, eddig előttem titkolt enni- vagy innivalóra találok.

Idegen helyen jártam. Ismeretlen, felfedezésre várakozó tereppé változott át a lakásunk.

Nem ide kellett volna születned. Kakukkfióka vagy ott, ahol most élsz. Idegen az ismerősök között.

Elnyelt, magába szívott a nagy fehér előszobaszekrény. Kidobni sajnált, értéktelen holmikát tartottunk benne, de nekem sose szabadott kirámolni, nézelődni, turkálni a kacatokban. Most ezt is megtehettem.

A fürdőszobai piperepolc érdekesebbnek ígért. Alaposan összefogdostam mindent, beleszagoltam az üvegcsékbe, tégelyekbe; a Diana-sósborszesz csípte az ínyemet; tenyerembe kölnit csöppentettem, s ahogy apámtól láttam, az arcomra ütöttem. A lé végigfolyt a nyakamon, be az ingem alá, a mellkasomra. Búzlöttem tőle, mint húsvéti locsolás után a lányok. Gyorsan púdert szórtam magamra, hogy a nedvességet felszárítsam, de a finom por tüszőre ingerelt, fuldokoltam, s rettegtem, hogy felébred anyám.

A tükörnek döntve egy szikkadt borotvaecset árválkodott, ahogy hetekkel ezelőtt otthagya apa, s aztán használatlanul maradt.

„Addig örülj, kölyök, míg nem kell borotválkoznod!”

Ezt se fogom többé hallani tőle.

A hiány apránként öltött körvonalat. Hogy valaki elmagyarázza a világot – ezt fogod nélkülözni majd. Ennek a lehetősége szűnt meg mindörökre. Családon kívüli vagy idegen nem pótolja, nem teheti meg helyette – nem tudnék úgyse hinni neki, még ha igazat mondana is. Anya pedig erre az egy dologra nem alkalmas; finom krumplipüré készítésére, ha beteg vagyok, az iskolai füzetek és könyvek bekötésére, a lecke kikérdezésére, és sok másra, de ilyesmire nem.

Egyedül is meg kell állnod a helyedet. Egészen egyedül kell majd megállnod a helyedet. Dönteni és cselekedni senki sem fog helyetted.

Amint megláttam magam szappannal és ecsettel a kezemben, megijedtem a tükörképemtől. A mosdókagylóba dobtam a borotválkozó-szereket, s mint akit rajtakaptak, iszkoltam onnét.

A szobámba érve az ágyra vetettem magam, és sírtam, ahogy addig még soha.

Másnap, teljesen készületlenül, elmentem az iskolába. Nem kaptam egyest semmiből, viszont délután Mayer Pista hat-nullra vert radírfociban.

AZ ELSŐ FECSKÉK

Az a rettenetes novemberi nap rátelepedett a lel-
künkre, az életünkre; magával vitte minden erőnket.
Egyedül maradtunk.

Nem féltünk – szorongtunk; nem tudtuk, mitől.

Anya belebetegedett, hetekig feküdt. A Scholz
dokortól kapott nyugtató injekció helye begyulladt,
feldagadt, nem tudott járni, ágyba kényszerült. Így
köszöntött reánk a karácsony. Megkaptam a fényké-
pezőgépet; apa még év közben vette meg, s eltette,
hogy majd szenteste, a fa alatt adja át.

Hát karácsonyfa is csak úgy lett, hogy egy ismerő-
sünk megszánt, s kölcsönadott egy műfenyőfát, nem-
hogy ajándékozás. Újév után cipeltem vissza hozzá a
nem hulló tüskéjű műanyagrudat.

A fényképezőgép nem érdekelt, hagytam a fenébe.
Gyűlöltem azt a masinát, mert nem az apám kezéből
kaptam meg. Mintha ezzel bosszút állhattam volna a
haláláért, a hiányáért. A cigihez viszont kedvet kap-
tam, ki kellett próbálni. Mások már javában fújták a
füstöt, mi se akartunk lemaradni. A gimi folyosóján
hesszolók ácsorogtak, s óvatosan ciccegve jelezték,
ha tanár közeledett. Így kimaradtak a közös szívás
örömeiből, holott ők is a dohányosok közül kerültek
ki. Hesszoló azonban nem lehetett akárki, bizalmi
feladatnak számított, nem dohányzót semmiképp se
bíztak meg vele. A kemény mag, amely a szívásban is

élen járt, a hozzájuk sodródó udvaronc-lelkületű törleszkedőkből válogathatott. Elsőben sokan kibuktak, osztályunk megszabadult legrettenetesebb alakjaitól; második évben Bencsik lett a fő-fő hesszoló, s ezt a rangját féltve őrizte negyedekig. Tartott egy-két segédet, akik a helyére léptek, ha ő is el akart szívni egy cigit a fülke magányában, már ha egyáltalán magányának számít az, ha hatan-nyolcan csinálják ugyanazt melletted.

Az első cigi olyan emlékezetes, mint az első randevú, az első csók, az első asszony vagy lány. Beavatás íze van, még akkor is, ha később egyetlen szálát se veszel a szádba, annyira megundorodsz az elsőtől. Át kell esni, túl kell lenni rajta, mint a férfiassághoz vezető út egyik próbáján. Megkóstoltam hát én is, leginkább merő kíváncsiságból. Milyen az, amitől tiltanak, óvnak?

„Kisfiam, eszedbe ne jusson kipróbálni!”

„Fordítva teszem a szádba, ha meglátok egy büzrudat a kezedben.”

Így mondták, büzrudat. Csoda-e, ha felcsigázta a képzeletemet, amitől ennyire tiltottak? Különösen, hogy a komódfiókban hevert egy bontott csomag Chesterfield. Ötvenhatban kaptuk egy élelmiszercsomag tartozékaként; kínálgatásra tartottuk meg.

ELMI CSOMAG – Az amerikai voros kereszt ajandeka a hos magyar népnek.

Ez a szöveg állt piros betűkkel a sárga kartondoboz oldalán; nemcsak az étel és ital, a dohányzás is elemi szükséglet, tartották az óceánon túl.

Tehát elemi szükségletet elégítettem ki, mikor egy vasárnap délelőtt, mielőtt misére indultunk volna, a vécében elszívtam egy szál Chesterfieldet. Első cigarettámat tartottam a számban, de nem tudtam, mit kellene éreznem. Pedig igencsak figyeltem magamat, hátha jön az az érzés, valami, akármilyen, amiért annyian

csinálják ugyanezt. Alaposan végigszívtam, de nem jött semmi. A csikket gondosan lehúztam a kagylóba.

Megfeledkeztem azonban anyám érzékenységéről: rettenetesen utálta a dohányfüstöt. Apám rigolyáit, hosszú távolléteit, elmaradozásait is azért tűrte oly hősi-esen, mert nem dohányzott (no persze, rendes ember is, az utolsó fillérig hazaadja a fizetését), legföljebb egyenruhaként hordott sötétkék öltönyein éreztük a konyha gőzeivel elegyedő füstszagot. Amíg élt.

Azonnal kitört a botrány. Kézzelfogható nyom nem maradt, csomag a helyén, gyufaszál és hamu a csatornában, ám a füst elárult. Ostoba fejvel nem számítottam erre, azt hittem, megúszhatom, észrevétlen marad kíváncsi cselekedetem. Hatalmas balhé kerekedett; még a mise is elmaradt aznap, szobafogságra lettem ítélve, s kedvenc süteményemből, a meggyes pitéből sem ehettem egy falatot sem.

Apám nem csinált nagy ügyet belőle, dolgozott azon a vasárnapon is, csak elbeszélésből ismerte a bűnömet.

„Többé ne halljak ilyet, kölyök!”, tért gyorsan napirendre fölötte.

Anyám azonban hónapokon, sőt, ha új hallgatóságot talált, éveken át mesélte rokonoknak, ismerősöknek, fűnek-fának első cigarettám sovány kis történetét, miközben felnőtti ejnye-bejnyék közt illett szoronganom a háttérben.

Évekig eszembe se jutott, hogy rágyújtsak újra, mígnem apa elárvelt fiókjában találtam egy alumíniumdobozba csomagolt kínai cigarettát. Ajándékba kaphatta valamilyen delegációtól, hazahozta, eltette, s megfeledkezett róla. Kiloptam az íróasztalából, s diadallal mutattam Pistának zsákmányomat. Csak bámultuk a henger alakú dobozt, találgattuk, milyen íze, illata lehet a dohánynak, mikor szinte egyszerre csaptunk a homlokunkra: mi a csudának szimatoljuk

ezt az alumíniumhengert, hiszen a trafikokban árulják az új, füstszűrős magyar Fecskét, első filteres cigaret-tánkat.

Lelkesedésünk, mint a dohány füstje, gyorsan el-röppent.

Honnan szerezzük be a friss szívnyivalót?

A környékbeli trafikok tabunak számítottak. Bétá-inkhoz hatvan fillérért tantuszt vásárolva vágyakozva bámultuk a fényesen csillogó, celofánnal bevont tasak-kokat. Cigit is vehettünk volna telefonérmékre költött pénzünkért, de féltünk a lebukástól. Meglátnak, vagy az ismerős trafikosnő elkotyogja valamelyikünk szü-leinek a vásárlásunk, s máris kész a balhé. Nem, ilyesmit nem mertünk megkockáztatni.

Jó messzire elmentünk, két kerülettel arrébb vállal-koztunk a beszerzésre. Egy Bajcsy-Zsilinszky úti kis trafikban, nem messze a Toldi mozitól, vettem meg lopva az első adagot. Nem kellett négy hatvanért egész dobozzal kérni, fél csomaggal is adtak, ha az ember – felnőtteket mímelő dohányos – úgy akarta. (Nem, egyáltalán nem biztos, hogy ennyibe került. Most hiszem így, de az is lehet, hogy csak három hatvanba, mint egy liter pasztörözött tej, vagy még kevesebbe, nem tudom, nem is érdekes; az emléke-imből négy forint hatvan fillér, és kész.) A történetek-ből okulva otthon a világeért se gyújtottam volna rá, mindig az utcán kínlódtam a gyufával. Elfújta a szél, vagy esett a hó, eloltotta a kicsiny lángot. Utánozni próbáltam a profikat, a hősöket, partizánokat az er-dőn, katonákat a lövészárokból, akik tenyerük vé-delmében a legviharosabb időben is meg tudták gyújtani féltve őrzött utolsó cigarettájukat – a filmek-ben legalábbis.

Szűk, terézvárosi mellékutcákban szívtam rövid ma-dárkáim. A fecskék önfeledten röpködtek a tasakon, szippantásuk azonban nem szolgált túl nagy élvezettel.

Nem ízlett – ez az igazság. Noha a füstöt sosem tudóztam le – bár tudtam, hogyan kell csinálni –, mégse találtam kellemesnek a cigarettát. Fújtam a levegőbe, a semmibe a filléreket. A füst kiszabadult a szánkából, fölszállt a háztetők fölé, de ugyanakkor más is történt: a szabadság aromás levegője áramlott az ég felé.

Félelem nélküli biztonságban csak Mayer Pista bácsikájának Délibáb utcai otthonában dohányozhattunk. Barátom elcsente kórházban fekvő rokonának kulcsát, magunkra zártuk az ajtót, s aprólékosan kiélveztük szabadságunk minden lehetőségét. Üldögéltünk a virágmintás szalongozgatásra kényelmes karosszékeiben, felraktuk a lábunkat a külön erre a célra szolgáló, máshol még sosem látott kárpitozott kis számolyra. Pista szerzett valahonnét két külföldi szivart; bebüdösítettük vele az öregúr kéjlikét.

A mahagóni könyvespolcra levettük a *Nana* díszes, aranyozott vászonkötésbe öltöztetett régi kiadását, s kárpótoltuk magunkat, amiért az áhitott *Tisztes úriház* filmváltozatát oly sokáig nem tudtuk megnézni 18 éven felüli korhatára miatt. Egymás kezéből kapkodva, izgatottan lapozgattunk, a merésznek ható részeket elhűlve, fennhangon adtuk elő egymásnak.

Kölcsönvettük Nanát, a kívánatos, úri szajhát. Felváltva rejtegettük magunknál, míg a nagybácsit ápolták. Tudtuk, hogy biztosan tiltanának tőle őseink, de nem okozott fejfájást e valóban pazar nőszemélyről szóló regény dugdosása. Nem került illetéktelen tekintet elé a féltett Zola-kötet.

A hengert formázó kínai dobozt is felnyitottuk végre. Nagy csalódást okozott a távol-keleti cigi; száraz dohányja torkunkat marta, s azonnal elégett a hajszálvékony papirosban. Eldobtuk egyik ligeti sétánkon, eszünkbe se jutott, hogy csencseljünk vele az osztályban, hogy a cigizők nehezen megszerezhető kegyeibe férközzünk. Nem akartunk jó pontokat gyűjteni

náluk; fűtyültünk rájuk. Ha közelebbi, üzleti kapcsolatba kerülünk velük, alkalmazkodni kell a törvényeikhez, s később nem szabadulhatunk tőlük, ránk telepednek, szolgálatokat kérnek, behálóznak körmönfont erőszakosságukkal. A doboz megmaradt, használni semmire se tudtuk, ám üresen is rejtegettük jó ideig. (Pista egyszer mellékesen megjegyezte, hogy megvan még, a színes ceruzáit tartja benne.)

Hiába esett a hó, szürkéségbe fulladt a január.

Moziba nemigen jutottam el. Gyászoltunk; a rádiót se kapcsoltuk be. Amikor délutánonként hazaértem, anyámat a rekamié sarkába húzódva találtam, mint egy templomi mamóka, úgy morzsolta a rózsafüzért. Az egyhangúan ismételt imádság szavain kívül mást nem sikerült kihúznom belőle, meg kellett várni, míg kilencszer elmormolandó könyörgő szavainak végére ér. Inkább elmaradoztam, húztam a hazatérés idejét, ráadás radírfocit játszottam Pistával, mert Mamóka azt várta volna, hogy együtt imádkozzam vele.

Egy pénteki napon megbetegedtem – valóságosan –, a szombati tanítási szünetet is ágyban töltöttem. Megérte a kis gyengélkedés a következő hét eleji hiányzásaim hitelességeért. Az az igazság, jókor jött ez a nyavalya, épp a félév előtti feleltetések folytak, most zárták le a jegyeket. Kimaradtam az izgalmakból, de mindenről értesültem. Pista hozta a híreket, de vele tartott, levakarhatatlanul, Maák Tibi, aki sohasem érezte meg, mikor válik fölöslegessé. Ám hiába bosszankodtam, nem távozott, nem vette észre magát. El kellett viseljem a jelenlétét; elüldögélt az ágyam mellett, és komoly képpel olyan marhaságokat kérdezett („Mi van abban a szekrényben?” „Mikor megy újra férjhez az anyukád?”), hogy égnek állt a hajam tőle.

Február elsején megkaptuk az első gimnáziumi bizonyítványunkat. Én ugyan nem vártam annyira, de

feszengeni illet, szorongást mutatni, miközben Gallai tanár úr kiosztotta a mustársárga vászonborítású, hosszúkás kis könyvecskéket, olvasnivalót jó szüleinknek. 3,63 lett az átlagom, pár tizeddel elmaradva a jó rendűségtől, azaz, ne szépítgessük, csak közepes. (Mégiscsak bevált hát Mihaleczné gonoszkodó jóslata, a hórihorgas magyartanár, úgy látszik, a jövőbe látott.) Mindenféle jegy akadt félévi értesítőben, még kettes is, kémiából. Aznap hamarabb végződött a tanítás, a Szikrában megnézhettem az *Én és a tábornokot*. A kis mitugrász komédiás feledtette szorongásaimat a reám váró dorgálás miatt, amely végül elmaradt. Mamóka egyetlen rossz szót sem szólt, csak némán ingatta a fejét, közepes bizonyítványom újabb sorscsapásnak vette, beletörődött.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

KÉTFORINTOS KÉPEK

Tartogatott még meglepetéseket ez a tél.

Javában benne jártunk a szünidőben. Az újév hét-főre esett, volt még egy hetünk, csak nyolcadikán indult újra a tanítás. Elsején nagyot sétáltam, ünnepi mise ürügyén bekóboroltam a pesti oldal Nagykörút és a Duna közé eső negyedeit. Nem sok örömöm telt benne, ronda, sötétszürke ég telepedett ránk, azt hittem, le akar szakadni, de hó az nem hullott, csak mogorva előjele trónolt fölöttünk a mennybolton.

Pista egy Kinizsi utcai trafikért lelkesedett, mindenáron el akart cipelni oda; húzódoztam, a tévében a Robin Hood-sorozat utolsó négy része pergett, egyszerre adták le a végső folytatásokat.

Először nem értettem, miért van úgy oda azért a vacak trafikért. Igaz, ő rászokott a cigire – én abba-hagytam –, szenvedélyévé vált, de dohányárut bárhol lehet venni. (Egyszer égő csikkkel állított be hozzánk. Sziszegtem, ciccegettem, mindenféle jellel igyekeztem tudtára adni elképedésemet. Zavarom láttán tenyerében dugdosta a körmére égő staubot. Staubot, ő mondta így. Mamóka nem szót rá, pedig éreznie kellett az égő dohány szagát. Megijedtem, hogy ennyire nem érdekli, mi történik körülötte.)

Újév napján Eszter tiszteletét tette nálunk. Illata, minden szomorú emlék ellenére kellemesebb volt,

mint a cigaretta füstjének szaga. Hiába tépett föl fájó sebeket, néhány óráig, talán csak percekig, a szoba megőrizte ottlétének nyomát. Afféle udvariassági látogatást tett nálunk, nem is hozzám jött, hanem Mamókához, hogy valami részvétfélét nyilvánítson. Az illatát még mindig lehetett imádni. Aztán kiszökkent, elröppent az is, valahová a semmibe, ahová a velünk megtörténő jó dolgok ódora száll.

A szilveszteri autóbuszfilm után Pista nem nyugodott, míg el nem vitt a Kinizsi utcába.

„Majd meglátod”, mondta sokat sejtetően, de hogy mit, arról hallgatott.

Ugy mentünk végig a hosszú Mária utcán, mintha moziba lógnánk. Büntudatot éreztem, és nem tudtam, miért. Egy trafik különben is úgy hatott az emberre, mint egy gyóntatófülke homályos belseje, egy kétszeresére nőtt telefonkuckó, átlátszó üveg helyett fával és falakkal bélelt bizalmas odúja. Százféle cikk hevert a pulton és a polcokon, cukorka, apró csokoládé, totó-, lottószelvény, no és persze cigaretta, elöl a két legnépszerűbb, legtöbbet kért fajta, Kossuth és Munkás, hátrébb a ritka és drága kartondobozosak, Tulipán, meg Opera, s ki tudja még miféle szívnivalók, köztük szivarok is, nemcsak a szivarkák, ahogy a hivatalos nyelv a cigarettát próbálta, sikertelenül becéztetni, de azok a vaskos dohányrudak már igazán az álmok birodalmába tartoztak, mint a Pista által szerzett két havanna, amitől majdnem rosszul lettünk bácsikája Délibáb utcai lakásában.

Ez egyszer azonban nem Fecskéért mentünk ily távolra otthonunktól. A szokásosan szűk, ám annál kellemesebb dohányillatot árasztó üzletben színészfótokat árultak.

„Na, hová hozott a jó öreg Pista bácsi?”, hülyéskedett az én drága kis barátom.

De igaza volt. Ebben a trafikban nem olyan szemérmes fotókat árultak, amilyeneket néha a mozi-pénztáraknál, vagy egy évben egyszer az Ipari Vásár filmpavilonjában lehetett venni. Itt nem a magyar filmek szereplői mosolyogtak ránk a fekete-fehér fotográfiákról, egészen ismeretlen, sose hallott nevű, viszont annál csábosabb színésznőcskék erősen kivágott ruhájú vagy fürdődresszes képeiben gyönyörködhattünk. És – korántsem mellékes körülmény – darabonként két forintért meg is vásárolhattuk őket.

Marisa Allasio, Franca Bettoja, Miriam Bru, Mitzi Gaynor és a többiek – fogalmunk se volt róla, kicsodák, tőlünk akár olcsó kis modellek is lehetek volna, de nem azok voltak, némelyikük nevével később találkozottunk egyik-másik film főcímén. Corny Collinst sajnos nem találtam a választékban, pedig lázasan kutattam utána. Persze nagy sztárok is akadtak a kínálatban, Lollo, Bardot és a bájos mosolyú Marina Vlady képmásai nélkül nem mehettünk haza, de a nagy felfedezés az addig ismeretlen Pascal Petit lett. Ferde metszésű szemeivel kacéran pillantott ránk – mindig, mindenki a fényképész lencséjébe nézett –, mint aki sértődötten mondja, ejnye, fiúk, mit képzeltek rólam, de sokat sejtetően, a húzd meg-ereszd meg játéokban végül úgyis engedő beleegyezéssel bocsátotta alá egyik vállán könnyű ruhája madzagnyi pántját.

Bevásároltunk a fotókból. Zakónk belső zsebében, baloldalt, a szívünk fölött, ahová jobb kezével fölnyúl az ember, vittük őket, néha megtapogattuk, hogy érezzük is, senki nem veheti el tőlünk kedveseinket. Jó vásárt csináltunk. Mint marcona lánykereskedők vonultunk végig az Üllői úton. Ha nem januárt mutatott volna a naptár, minden bizonnyal letelepedünk a Köztelek utcai parkban, hogy alaposabban megszemléljük rabszolgánőinket, de fáztunk, mínuszban járt a

higanyszál, s a lányok csak a lelkünket melengették, gémberedő ujjainkat, fázós cimpáinkat nem.

A vétkes mindig visszatér a tett színhelyére.

Nem tudtam ugyan, miben vétkeztem, de újra elmentem, immár egyedül, a Kinizsi utcába. Előbb azonban pénzt kellett szerezzek, mert tegnapelőtt minden forintom a trafikban hagytam. Megtehettem volna, hogy kérek otthon, hiszen szünidő van; hazudhattam volna, hogy moziba szeretnék menni, lám, a kisebbik, inkább bevallható rossz, de rühelltem a füllentést. Apa zakójába hiába nyúlkáltam, üresen tátongtak a zsebei. Szerencsére megvolt még a tantusz-gyűjteményem, a bétákra félretett érméket beváltotta a trafikosnő.

Egyedül tobzódtam a Kinizsi utcában; alaposan megszemléltem a választékot. Két nap alatt, mintha kicserélték volna a lányokat, vagy a boltos nyúlt mélyebben a pult alá visszatérő vevője láttán. Névtelen ifjú hölgyek kellettek mélyen kivágott blúzukból, combtőig felhasított szoknyáikból vagy merész szabású kétrészes fürdőruháikból előbukkanó idomaikat.

Győztes vezérként távoztam az embervásárból. Mozira már nem futotta, a tantuszokért kapott pénzt mind a képekre költöttem, de nem bántam meg. Az ujjaim között pörgettem a fotókat. Szinte csak lányok fordultak elő ebben a házimoziban, néhány férfisztárt, Horst Buchholzot, Jean-Claude Pascalt leszámítva, ismerős és ismeretlen hősök diadalmaskodtak rajtunk. Cserélgettük Pistával a képeket, így frissítgettük a háremünket. Jól szervezett színésztársulatunk nézőkkel kacérkodó tagjait persze rejtegetnünk illett, a cenzúra vészes következményekkel járt volna egymásik, az illendőnél alulöltözöttebb kedvencünk jövőjére nézve. Nálam apám sötétkék öltönyeinek belső zsebében laktak, Mamóka mostanában nem kuta-

tott bennük, Pista a behemót előszobaszekrény alatt dugdosta őket, „ott nem takarítanak soha”, magyarázta, s onnét huzigálta elő egyenként, ha találkozni akart velük.

A téli szünet utolsó napján még moziba is eljutottam. A *Kenyér, szerelem*-sorozat negyedik, andalúz darabját láttam, de nem Lollóval, sem a később helyére álló Lorennal, hanem egy új csillaggal, a valódi spanyol, azaz pontosabban andalúz Carmennel a főszerepben. Nem irigyeltük Sicát, a nyalka széptevőt, hogy csendőrtishti egyenruhája oldalán mindig más, s egyre ifjabb nők makrancoskodtak. Nehezen vagy egyáltalán nem adták meg magukat az idősecske gavallérnak.

Velünk nem fordulhatott elő ilyesmi: a fotók szereplői nem mondhattak nemet, azt tették, amit kívántunk, úgy alakult a történetük, miként akartuk.

Nem hagytuk abba a gyűjtést. Mikor a trafik kimerült, mert fölvásároltunk mindent, amit találtunk, jobb híján a moziban árult sztárfotókra vetettük magunkat. Ráfanyalodtunk a magyarokra. Nem okozott sok örömet, s egyébként is meglehetősen gyéren működött az ellátás.

Pistával évekig jártunk az Ipari Vásárra. Mindig szombat délután mentünk, nyomakodtunk a pavilonok között hömpölygő tömegben, gyűjtögettük a kíváncsiskodóknak osztogatott tájékoztató füzeteket, rölapokat, versenyeztünk, ki szerez többet, utána pedig nemsokára eldobáltuk, mert végülis egyetlen helyszín izgatott csupán, a többi, óriásinak tetsző bemutatóteremhez képest nyomorúságosan szegény, ám számunkra annál varázslatosabb filmpavilon. Kicsi kuckóként hatott, akkora területen állt, mint egy garzonlakás, de kettő ötvenért, egy bemutató mozi bérletes belépőjének áráért kínálgatták a színészképeket. Na persze, nyomába se értek a Kinizsi utcai

trafik választékának; magyar színésznők nem engedhettek meg maguknak olyasmiket, amiket tőlünk nyugatabbra élő társnőik merészen vállalhattak.

Krencsey kedvesen mosolygott rám, miközben aláírta a fotóját, de mindenkivel így tett, nem velem kivételezett. Óránként érkezett egy-egy híresség, adigra újra összeverődött a kíváncsi tömeg. Páger Antalt még a színésznőknél is nagyobb sokaság várta. Nem álltam be a sorba, nem is sor volt az, alaktalan massa gyürkőzött, hogy a népszerű, de már nem fiatal színész közelébe juthasson néhány másodperc-re. Egy vadászkalapos, Págerrel nagyjából egykorú férfi ütemesen kiáltozott valamit a tömegben. Először nem hallottam jól, mi az a rigmus, amit kántál, de amikor végre tisztábban kivehető lett, mert elült a zaj, és csak rá figyeltek, akkor sem értettem, miért néznek reá gyanakvással, félelemmel vagy alig titkolt egyetértéssel a többiek.

„Jávorpáger, jávorpáger, jávorpáger”, ezt ismételte makacs kitartással, egészen addig, míg hirtelen ki nem robbant rekedtes hangját elnyomva egy váratlan tapsvihar. Akkor ő is abbahagyta, megnyugodott, de nem ment oda autogramért, eltűnt, felszívódott, ahogy jött, oly észrevétlenül.

Magányosan ácsorogtam a még mindig tolakodó többség peremén. Nem értettem a jelenetet, és Pistával se beszélhettem meg, mert a Dohány utca elején lemaradtam a tömött 5-ös buszról, amire ő még föl tudott nyomakodni. Elszakadtunk egymástól, s a délutáni sokadalomban se leltem rá. Egyedül sétáltam haza a begyűjtött fotókkal a zsebemben.

HÁROM CSILLAG

Meztelenül fürdött a lány a tengerben vagy csak azt hittük, akik láttuk – vádlók, bírák, ügyvédek és nézők –, hogy semmi sincs rajta, noha egy testszínű trikó feszült csabos idomain?

Fogas kérdés. A valamennyien jogot végzett, tisztos életkorú urak sem tudták eldönteni, pedig igen-csak düllesztették a szemüket. A bíróság ugyanis helyszíni szemlét rendelt el eme dilemma megoldására. A meztelenség képzele szembesült a fürdőruhás valósággal, mert a gyanúsított lánynak volt anyai sütnivalója, hogy beszerezzen egy hússzínű úszodresszt, amelynek segítségével feledtetheti korábbi vétkét. A féltékeny feleségeiktől rettegő korosodó jogászok hűdötten bámulták, amint a tenger hullámaiból szirénként előlépve tényleg meztelennek látszik nedves trikójában az alakja. Másnap a törvényszéken gyorsan felmentették a szemérem sértés vádja alól. Győzött az igazság.

A több szálon futó film lazán egymásba fonódó történeteinek mindegyikét feledtette a kétely: végülis meztelenül fürdött-e a lány vagy trikóban? Én se tudtam eldönteni, ezért, hogy közelebb kerüljek az igazsághoz, ahányszor lehetett, újra megnéztem az *Üdülés pénz nélkül*. Csodák csodájára nem kötötték korhatárhoz, pedig az a lány – akár fürdőruhában,

akár anélkül lubickolt – még a tizennyolc éven felüliek fantáziáját is felcsigázta.

Évekkel később a felnőtt korhatárhoz kötött filmekben se láttam ennyire sejtelmes mozgóképet. Tizenkettő múltam, s nem is álmodoztam, azazhogy csakis álmodtam azokról a mozidarabokról, melyekről később, mikor végre megnézhattuk, fanyalogni illett. Ez, egyelőre, busásan pótolta a hiányukat. Azúrkéken tündökölt a tenger, vakítóan ragyogtak Ischia házai a nápolyi öbölben, de kizárólag az érdekelt, fürdőruhában vagy anélkül úszkált-e a lány?

Sosem tudtam végérvényesen eldönteni, hol erre, hol arra a válaszra hajlottam, de talán nem is akartam. A bizonytalanság, hogy nem tudom, mit is látok valójában, izgalmasabbnak hatott.

A korhatáros filmekről tapasztalat híján évekig csak képzeleztünk. Mayer Pistával nyugtalanul fürkésztük a moziműsört, s füllentéseinkben nagy sikerekről számoltunk be egymásnak. Ellenőrizetlenül mondhattunk bármit, másikunk se látta azt a filmet, s együtt sohasem próbálkoztunk a bejutással. A közös lebukás nagy szégyen lett volna, meg se kockáztattuk.

Nyolcadikban irigykedve, de gyanakvással hallgattuk Kádas Tibi dicsekvését, aki tizenhétyszer nézte meg a *Tisztes úriházat*. Ha a fele, de csak a negyede igaz nagyotmondásának, az is fantasztikus bravúr. Legalább egyszer biztosan látta, mert viszonylag pontosan, s persze képzeletével átszínezve mesélte a bordélyban játszódó film történetét. Később jót röhögünk a tévedésén, más kérdés persze, hogy azt az úri házat mindennek inkább lehetett nevezni, csak tisztességesnek nem. Na de mégse bordélynak! Kádas, látva, hogy kételkedünk a szavában, azzal a tromffal jött elő, ő bizony járt már kuplerájban is, Ladánybenén.

Mayer Pistával döbenten hallgattuk. Hittünk is neki, meg nem is. A térképen azért megnéztük, hol fekszik Ladánybene. Földrajzból jók voltunk, tudtuk, merrefelé keressük. (Panni néni, a fölrajztanárnőnk nem dolgozott hiába.) Ladánybenére mégsem utaztunk le, bármennyire csábított is, hogy csak jó ötven kilométerre esett Pest határától délkeleti irányban.

Hónapokig ugratott minket Kádas, már a folyosón kiabálta utánunk elnyújtott hangon a község nevét – nem álltunk kötélnek. Maradtunk Pesten, ki nem mozdultunk volna a városból. Nem tudtuk meg, mi van Ladánybenén. Mozi biztosan lehetett.

Kupleráj helyett moziztunk. Két-, később háromcsillagos látványosságokkal kárpótoltuk magunkat. Valamiképp mindig pórul jártunk, ha másképp nem, úgy, mint a *Tisztas úriházzal*. Mire felbátorodva Kádas hőstettén, nem tizenhétszer, csak egyszer végre megnézhattük, semmi izgalmasat nem találtunk benne, bordélyházat legalábbis nem.

Ezen a nyáron végre megkísértettem a szerencsét, hogy megnézzek egy tizennyolc éven felüli korhatárhoz kötött filmet. Első alkalommal a pénztárig se jutottam. A Mátra előcsarnokában három srác rámtukmált egy jegyet. Négy forinttal becsaptak, mégis örültem, mert megúsztam a pénztárosnőt. Félttem ugyanis.

Sokszor ismétlődött még ez a jelenet a következő hónapokban: torkomban kalimpáló szívvel járulok a sötétkék köpenyes jegyszedő nénikék elé. Először sikerült, aztán még oly sokszor utána, de a megelőző izgalom, nevezzük tán lámpaláznak, akkor se hagyott magamra, mikorra már úgyszólván unalmassá vált, hogy mindenhová beengednek, holott még a tizenhatot se töltöttem be.

Az első diadal után nem éreztem semmi különöset. A tiltott gyümölcs vízízűnek bizonyult.

Csak ennyi az egész?!

Akkor minek az óriási felhajtás körülötte? Szülők, nevelők, intézmények tiltása, óvása?

A címe csábítóan hatott, izgalmas titkokat ígért. *Túl fiatal a szerelemre*. Hamar kiderült, hogy története miatt kapott három csillagot. Egy fiatalkorú lány idős férfikkal ismerkedett meg, s élvezte gyengéd pártfogásukat. „Minden élőlényvel odaadónak kell lenni” – védekezett a kiskorúak bírósága előtt, de a zord ítélok nem méltányolták melegszívű életfilozófiáját, szigorúan lesújtottak. Arról nem szól a történet, mi lett volna, ha ez az alig tizenhat éves gyereklány nem a törvényszéken találkozik először szigorú bírásaival. Akkor vajon mit műveltek volna azok, akik most oly fölényesen ítéleztek fölötte?!

A három évvel korábban látott *Üdülés pénz nélkül* története is a törvény előtt végződött. Az olasz bírák szerencsére felmentették a meztelenkedő lányt. Bezeg a szőrösszívű angol urak javítóintézetbe küldték vádlottjukat. Talán ha látják fürdeni a tengerben, talán ha mediterrán ég alatt élnek, más lett volna az ítéletük. Talán.

Furcsának, mi több, vészjóslónak találtam, hogy a nemiség mindkét filmben nemtelen, büntetendő ügygyé alacsonyodott, mint ami tilos vagy szennyes, de mindenképpen büntudattal sújtott szelete az életnek. No, épp ezért kerestük továbbra is – most már e ránk mért büntudat terhe ellen lázongva – az ilyen filmeket. Egyszerűen nem hittük el, hogy akár ezek a lányok, akiket megkedveltünk, akár mi, bűnösök volnánk. Ösztöneink tiltakoztak a hatalommal rendelkező képmutatók minősítése ellen. Igyekeztünk egészségesek maradni.

Kockáztatnunk kellett. Zsebpénzünkhöz viszonyítva sokba kerültek ezek a filmek, hiszen ifjúsági bérlettel nem válhattunk jegyet a felnőtt korhatárhoz

kötött előadásokra. Néha veszni hagytuk a négy-, hat-, olykor tízforintos belépőt, ha megbuktunk a jegyszedőnél. Ez már egyre ritkábban fordult elő.

Ősszel azután más módon szaporítottuk vétkeink számát. Maák Tibi fedezte föl első gimista tanévünk vége felé a lehetőséget: jóindulatúan tehetetlen osztályfőnökünk bármilyen hamisítványt elfogad a hiányzás igazolásaként. Október elején Maák nyomába léptem. Eleinte csak az utált politechnikáról mertem ellógni, később a délutáni tanulószoba került sorra, s mire beköszöntött a tél, már a délelőtti tanítást is ki mertem hagyni az életemből. Zénó ezekben a lógásokban nem vett részt, olykor Németh Juszuf csatlakozott kettőnkhez. Tavasszal már teljesen önállósítottam magam, Maák Tibi társaságát elkerülve egyedüljáró lettem.

A titkot se együtt, se külön-külön nem fejtettük meg. Nem tudtunk rájönni, mi értelme van annak, hogy tiltják tőlünk ezeket a filmeket. Mindenesetre sportot űztünk abból, melyikünk látja előbb a sokat ígérő címmel bemutatott darabokat, olyasmiket, mint *A nagyravágyó asszony*, *Csak ketten játszhatják*. Már csakis azért néztük meg újra ezeket, hátha elmulasztottunk észrevenni valami fontosat. Hiába. Az a tengerben fürdőző olasz lány maradt a mezőny élén.

Maák Tibi szúrta ki azt is, hogy a ha a címben ott virított a szerelem szó, a filmek, mint tisztek a seregben, azonnal megkapták rangjelzésüket, a két vagy a három csillagot. Felismertük a szabályt: mindig a nyugati filmek lettek a tizennyolc éven felüliek (például egy néger fiú és egy fehér lány szerelme Párizsban, villanásnyi időre fedetlen keblekkel – *Keserű szerelem*), hasonló történet, szigorúan mellek nélkül, szovjet vagy keletnémet változatban, csak tizennégy éven aluliaknak nem nézhető (*Hátha mégis szerelem, És a te szerelmed is*).

Mi másként osztályoztuk a filmeket. A hivatal logikáját nem tudtuk követni, sem elfogadni, tudomásul vettük, mint az időjárás szeszélyeit, s alkalmazkodtunk hozzá. *A salemi boszorkányokat* három csillagra taksálták, s oly szigorúan őrizték, hogy első kísérletre nem sikerült bejutnom, az Ipolyban kifogtam egy vaskalapos jegyszédőt, aki minden gyanús nézőtől elkérte a személyijét. Mikor hónapok múlva kiköszörültem a csorbát, semmit se értettem a szigorból. (Vagy talán a gépészek már kiszedték a finomságokat, s hazavitték az érdekesebb képeket.) Ennek a filmnek bizony csupán két csillagot szavaztunk meg az osztályozó bizottságban, ahol kezdetben Mayer Pistával, később Maák Tibivel soroltuk be a látottakat. Egy korábbi keletnémet filmről, a *Szeptemberi szerelemről* regélték, hogy egyik jelenetben előbukkan a fiatal színésznő keble. Nem tudtuk ellenőrizni, mert letűnt már a műsorról. Egy kétcsillagos magyar filmben viszont láthattunk hasonló mutatványt: az *Isten őszi csillagában* Avar István lerántotta ifjú partnernője blúzát. Habozás nélkül megszavaztuk számára a három csillagot.

Hónapokig játszottuk ezt, mígnem ráuntunk. Mikor már szemernyi ésszerűséget se találtunk a korhátár megjelölés rendjében, s mindegyik filmhez beengedtek, holott épphogy betöltöttük a tizenhatot, elfogyott a játékkedvünk.

Néha mégis visszatért a régi halálos drukk. Egy februári csütörtök délután, éppen távollétemmel tüntettem a politechnikáról, a jó előre megváltott jeggyel a zsebemben járkáltam föl és alá a Művész előtt a Körúton. Már lement a híradó, a reklámok is lefutottak, véget ért a szünet, de én még mindig kívül tébláboltam. A főcím pergett, mikor végre az egész sort felállítottam az erkélyen, mert legbelülre szólt a je-

gyem. Fölöslegesen szorongtam, a jegyszédőnő rám se nézett, a függönyt igazgatta.

Télikabátban, sportszatyorral az ölemben izzadtam végig a jól fűtött teremben a *Kés a vízben* vetítését. Ennek a filmnek jogosan adtak három csillagot. A javarészt egy vitorláshajón játszódó történet során a középkorú férjével összevesző ifjú asszony a hozzájuk csatlakozott fiúnál keresett bosszú szülte szerelmi vigasztalást. Túlon túl felnöttes igazságokat mondott ki ez a lengyel film. Nekünk ez még sok volt. Értettük már, de igazából nem tudtunk mit kezdeni a belőle szerzett tapasztalatokkal. Bezzeg az *Esős vasárnap!* Annak minden részletével azonosultunk, teljes egészében a miénk lett.

A bemutató hetében öt nap alatt négyszer néztem meg. A csütörtöki tanítási szünet alkalmával gyárlátogatásra vittek minket, de a csokoládégyárban beza-bált sok édesség sem tartott vissza, hogy a Vörösmartyban elcsípjük a tizenegyes előadást. Rajongtunk a négy lányért, szerencsére mindegyikünknek más tetszett, nem vesztünk össze rajtuk. Szombaton nagy lógást csaptunk, Maák Tibi és Juszuf is velünk tartott. Kilenckor az Alkotásban kezdtük a reggelt, a meg-unhatatlan *Pedró kapitány vidám hadjáratával*, utána átvillamosoztunk a Szikrába az *Esős vasárnapra*, végül a negyedkettes előadáson elcsíptünk valamilyen csehszlovák filmet a Honvédban. Mindhárom mozi-sztori közül persze hogy a négy lányé izgatott legjobban. Rólunk szólt, arról, hogy gimnazisták, tizenhét-tizennyolcéves lányok lefekhetnek-e a barátjukkal. Egyikük megtette, másikuk nem. A filmben persze azt ítélték el, aki belement a kapcsolatba. Mi nem.

Vasárnap nem esett az eső, csak a filmvásznon, ismét a Vörösmartyban. A harmadik találkozást másnap követte a negyedik. A hétfő sem múlt el *Esős vasárnap* nélkül.

László Gergővel gondoltunk egy merészet, és tanítás közben húztunk el a Szikrába. Nem szóltunk senkinek, nehogy kedvet kapjanak, és lekoppintsák hirtelen támadt ötletünket. Harmadik óra után, a nagyszünet elején kéredzkedtünk el. Gallainak azt adtam be, hogy a szüleim valóperi tárgyalására megyek.

„Pótold, fiacskám, pótold!”, bólogatott a kisöreg, miközben gépiesen aláírta a kilépőcédulát.

Gergő is füllentett valami nagyot szólót. A kezdésre pontosan odaértünk. Jó volt a villamosközlekedés.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A NAGY BALHÉ

Rosszul indult az elmúlt nyár. Pista még első félévben megbukott magyarból. Pontosabban nyelvtanból. Nem tanult meg néhány hülye, de fontos szabályt.

„Ilyen ökörséget nem magolok”, rándította meg a vállát, aminek az lett a visszafordíthatatlan következménye, hogy Maczkó tanár úr elégtelent adott neki év végén is.

A Nyári Mozi Kupát ennek ellenére megrendeztük. Utoljára tettük, nem azért, mert a következő évben elszakadtunk egymástól, hanem tizenhat évesen már illik megkomolyodni, ugyebár, ilyen marhaságokban, mint ez a moziverseny, részt nem venni, hasonló ökörségeket ki nem találni. Se korábban, se később nem értem el ekkora rekordot: a szünidő nyolcvanhárom napján kilencvenöt filmet láttam. Ezúttal lefőztem Pistát, aki az augusztust már a hülye, de fontos szabályok magolásával töltötte, hogy a pótvizsgán átmenjen magyarból, hogy érvényes legyen az elvégzett tanéve, hogy beszámítsák neki ezt az évet a nyomdaipari szakközépben, ahová szülei józan megfontolása irányította őt. A fenébe az efféle megfontoltsággal! Hogyan fogunk mi akkor találkozni, mozizni, létezni?

Ezt a nyarat a Puskin nyerte. A kispiszkos győztesek, a Tisza, a Mátra után végre egy bemutató mozi

vitte el a pálmát. Nem érdemtelenül jutott a bajnoki cím birtokába, hetente váltogatta a műsorát, délelőtt is, délután is mást játszott. A második hely sorsa hosszas versenyfutás során dőlt el a Csokonai és a Vörös Csillag között, mindössze egyetlen ponttal az előbbi javára. Ha első, június végi nekibuzdulásunkban nem nézzük meg háromszor egymás után a Népszínház utcai mozgóban a *Halászlegény frakkbant*, senki se vehette volna el az ezüstérmét a nagykörúti filmpalotától. De hát Mario Lanza gyönyörűen énekelt, mint hirtelen karriert csináló halász; még javában évszázad előtt tartottunk, bukásról, átlagokról igyekeztünk tudomást nem venni. Később pedig vigaszul néztük, Lanzának legalább sikerült, amit nem is akart, nekünk ellenben nem jött össze sem a négyes átlag, sem a magyar kettes. A Puskin diadalát is egy szál film hozta meg; ott *A kétéltű embert* néztük unásig. Ichtander, a vízben is életképes különös lény, mintha a mi vágyainkat teljesítette volna be. Ha üldözték, lebukott a víz alá, ahogy mi tűntünk el a mozi sötétjében olykor-olykor. Elbújni, eltűnni, ez kínálkozott egyedüli megoldásként a fenyegető bajok ellen. Ha meg nem is óvott a bekövetkező kellemetlenségektől, elfeledtette a gondokat, nem gyötört a lelkiismeretfurdalás, két órára, sokszor két órára minden nyomasztó szorongásunkat eltörölte.

És újra eljöttek a testőrök! Most már tudtuk, hogy ebben az újabb filmváltozatban a teljes történetet láthatjuk; semmi heppiend: a kis Bonacieux-né, akit az író folyton az asszonynevének emleget, nem marad életben, nem lesz D'Artagnan feleségévé. Velük is az ezüstérmes moziban talákoztunk ismét. Külön-külön vetítették a két részt, a másodikat *A milady bosszúja* címen. Ha megnéztük az egyiket, feltétlenül látnunk kellett a folytatását. A második darab viszont arra

készítetett, hogy kezdjük előlről, találkozzunk megint velük.

A testőrök nem öregedtek. Hiába múlt el húsz, harminc, háromszáz év, ők húsz év múlva, tíz év után és háromszázötven évvel később is ugyanolyan friss lendülettel tettek rendet a segítségükre szoruló világban. Athos egyenessége, Porthos bivalyereje, Aramis ravaszsága és D'Artagnan szíve hordozta a reményeinket: nem vagyunk egyedül, van kihez forduljunk, ha bajba jutunk, segítenek, megvédenek, kihúznak a szarból, mielőtt végképp elvesznénk.

Ősszel kezdődött minden előlről, pontosabban folytatódott, ahol júniusban félbehagytuk. Ugyanolyan hülyék maradtunk, amilyenek elsős körünkben: nem becsültük meg eléggé az osztályfőnökünket (ennek később szomorú következményei lettek). Akár fát is vághattunk volna Gallai hátán, mindent elviselt, eltűrt. Hogy a mindenkori hetes jelentés közben a katedra előtt eltakarja az óra elején még házi feladatot író, beszélgető-zsinatoló, a hátsó padok mögötti üres térben snúrozó díszes társaságot, osztálytársait – e fölött szemet hunyt, nem figyelt erre sem. Hogy bárki bejelentette, hogy nem tudott készülni, mert hiányzott – természetes dolognak számított. Igaz, egyszer, egyetlenegyszer kibukott az öreg. Üvöltött velünk, s Szatmárinak, aki pedig jó egy fejjel magasabb volt nála, lekevert egy frászt, és elégteleneket osztogatott. De már másnap újra kenyérre lehetett kenni, minden maradt a régiben. Napirendre tértünk a botlása fölött, elfelejtettük az ügyet, nem haragudtunk, mint más tanárok esetében szoktunk. S nem tanultunk a leckéből. A matekból sem, meg egyáltalán, füttyültünk az egészre, hogy ezen a stíluson netán még rajta is lehet veszteni.

Igazából csak ezután kezdett elszabadulni a pokol. Mindenki művelhette a kis csibészségeit. Kipróbáltam Maák Tibi ötletét.

„Rühelltem már bejönni a suliba, lófráltam egyet Budán és a végén kikötöttem a Bartókban.”

(Elismerésre méltó hadműveletnek számított az akciója, még akkor is, hogy nem Pesten, hanem a budai oldalon vitte végbe. A tanítást egészen addig tabunak vélt, elmaradhatatlan eseményként fogtuk föl, tanulószobáról, uram bocsá', politechnikáról még csak-csak el lehetett lógni, de a délelőtti órákról nem mertünk távol maradni.)

„Másnap reggel kiteptem egy lapot a nyelvtanfüzeteimből, írtam egy igazolást magamnak, s aláhamisítottam jó atyám nevét.”

Döbbsenten bámultunk rá mind, Zénó, László Gergő és Polyák Laci, akik hallgattuk a történetét.

„A kisöreg szó nélkül elfogadta.”

Tehát mindent lehet. Lehet lógni itt is, lehet igazolásokat gyártani, hamisítani.

Előbb főpróbát tartottam, a premierre várni kellett egy ideig. Nem az iskolából, hanem otthonról lógtam. Egy teljesen legális tanítási szünet alkalmával úgy tettem, mintha a gimibe indulnék, de a tanterem helyett végigültem a Honvéd kilences, a Tisza tizenegyes vetítését, majd, mint aki jól végezte kötelességét, ebédelni hazamentem, s kipihentem délelőtti fáradalmaimat egy koradélutáni, szintúgy legális mozilátogatással.

A langyos októberi ősz távoli tereken talált. Ha korábban elengedtek a tanulószobáról, de ha nem, akkor is, könyvvel vagy újsággal a kezemben elüldögéltem az otthonunktól kissé messzebbre eső közterek pirosra mázolt, támlás padjain. Az Engels tér sarkán álló kioszkban vettem egy olasz magazint, borsos árat fizettem érte, de kárpótoltak a parányi fürdőruhában

divatozó lányok fotói. Elmerészkedtem a Jókai térre, s a kőkereszt háta mögött, a játszótér szélén üldögélve, halált megvető bátorsággal lapozgatni kezdtem egy nemi felvilágosító könyvecskét. Nem lettem sokkal okosabb tőle; alig mondott többet, mint amit néhány évvel korábban Kőhegyi Karcsi, az orvosgyerek árult el a titokról iskolába menet. Amit vártam, arról nem írt semmit a szerző, pedig ő tényleg orvos volt. A sejtés persze mindig többet ér, mint a valóság, de ezt akkor és ott, a Jókai tér csücskénél, a kőkereszt tövében, nem tudtam, nem tudhattam, jóval később tanultam meg, keservesen megszenvedett tapasztalatok árán.

Egyes ügyekben sokat tudtunk, másokban ellenben rettentő tudatlanságban leledztünk. Október közepe táján Farkas, a történelem szakos igazgatóhelyettes levitte az osztályt a pincébe. Nem rossz magaviseletünket büntette ezzel, a gimnázium mind a húsz osztálya megfordult ekkor odalenn. Mulattunk az eseten, csöppet sem vettük komolyan a figyelmeztetést, hogy mindenki jegyezze meg jól a helyét, tudja majd, hová kell állnia, ha sor kerül rá.

Mire kerülne sor?

Kérdegettük egymást, de még a magukat mindenben járatosnak vallók is csak a vállukat vonogatták.

„Éberség! Jön október huszonharmadika. Újra kezdik.”

Ilyesmik szállongtak válasz gyanánt furcsa látogatásunk miértjére. Hogy küszöbön áll a harmadik világháború, ez a veszély nem hatolt el egyikünk tudatáig sem. Szüleink megvetették a politikát, s még az iskolánk is inkább a „ne a gyerek előtt” elvére hajlott. Ráérünk megtudni a disznóságokat, gondolták, és hallgattak. Mi is. Mindenesetre nem faggattuk Farkas

tanár urat, még csak a hűbéri társadalomnál tartotunk az anyagban.

A kubai rakéták atomtöltete a szovjet hadihajókon maradt, de ettől még nem lett különösebben jó a hangulatunk. Részt vettünk valamilyen szolidaritási gyűlésen; felvezényeltek a gimnázium dísztermébe, ahol az igazgatónk, egy ismeretlen „kerületi elvtárs” és egy felnőttnek látszó negyedikes beszélt, mindenki elítélte az „imperialisták agresszióját”. „El a kezekkel Kubától!”, fogalmaztuk meg a roppant fantáziadús tiltakozó táviratot az amerikai nagykövetség címére. Mayer Pistára gondoltam, aki már nem járt közénk: milyen képet vághat a mi elnökünk, JFK a Fehér Házban, amikor eléje teszik másnapi postáját.

Bevezettük a szabad szombatot: Németh Jusuffal és, jobb híján, Maák Tibivel a Bartókban kezdtük a reggelt. Átvillamosoztam a Körtérre, ott randevúztam velük; mindketten Budán laktak, onnét jártak át a pesti gimnáziumba. Az első alkalommal csak egy, a második héten már két, a harmadikon pedig három előadást ültünk végig, no nem ugyanott, persze. Szovjet filmeket néztünk az unalomig; a november hagyományosan az övék volt.

Egy túlon túl gazdag képzeletvilágú kisfiú „elment a nap után”. Végigkalandozta a városát, jó és rossz emberekkel, idegenekkel került kapcsolatba, elveszett, majd megtalálták a film végére.

Valamiképpen mi is elvesztünk. Nem találtuk a helyünket, otthagytunk családot és iskolát, rólunk egyre kevesebbet tudó szülőket, kémiaszertárt és asztalosipari műhelyt, hajnyíró testnevelőt, káromkodó szaki bácsit, rosszakat és jókat – mindenkit. Elvesztünk a mozikban, mert ott megértést ígértek, s azt, hogy rövid időre megtalálhatjuk magunkat, vagy legalább azt, amit hiszünk, képzelünk magunkról. Minden

vetítés szép reményeket tartogatott: most jön valami, ami mindent megmagyaráz, helyére teszi a fejünkben a világot, megértjük, amin csak csodálkozunk, a gonosztságot, a butaságot, az árulásokat. Vagyis a felnőttek világát. Ahová belépni nemsokára kötelező lesz. A kívül maradókra nem sok jó vár – ezt tudtuk, és nem akaróztott egyikünknek sem kívül maradni a körön.

Néha megkaptuk a kívánt magyarázatot, de legtöbbször adósaink maradtak. Ez azonban nem csökkentette reményeink továbbélését. Mentünk a másik moziba, a következő vetítésre. *Hátha mégis szerelem*, tette föl a kérdést a soron lévő film, s faggattuk mi is az elénk tált történetét. Egyre jobban megerősödött bennünk a tapasztalat, hogy a felnőttektől nem számíthatunk segítségre, magunknak kell, keserves csalódások, kudarcok árán, megszerezni a tudást. Lám csak, ez a fiatal, velünk egykorú szerelmespár is kizárólag ellenzést és tiltást kapott szülőktől és iskolától. Majdnem tragédiához vezetett az értetlenség, amely bimbózó kapcsolatukat fogadta. Igazolva láttuk alamuszi alapszabályunkat: semmit se mondani otthon, hallgatni a lényeges ügyekről, eseményekről. Abból nem lehet baj.

Baj, azaz inkább balhé azért mégiscsak lett, igaz, egészen másutt, mint ahol számítottunk rá. Itt is abból, persze, hogy nem fogtuk be a pofánkat.

November közepén, egy szerdai napon harmadik óra után az egész gimnázium kivonult az Urániába. Nyolcszáz zsibongó gyerek várta a keleties hangulatú nézőtéren, hogy elkezdjék az *Iván gyermekkor*a vetítését. Már a híradó alatt sejteni lehetett, hogy ennek nem lesz jó vége. A levegőben lógott a botrány; a valóságot olykor eltorzító képkockák pergését valamilyen mélyről jövő, megmásíthatatlan ellenkezés fogadta. Keresztülhúzták a számításainkat. Elvették

húszperces nagyszünetünket. Nem tudtunk komótosan tízórazni, snúrozni, cigizni, csencselni, egyáltalán, szabad lélegzetet venni. Ehelyett nézni kell majd egy szovjet filmet, amely arról szól, hogy egy fiútól elvették a gyerekkorát.

Pedig az éves statisztikámban ez a film lett a két-századik darab, szépen haladtam mindenféle rekordom megdöntése felé. A közhangulat azonban nem törődött jubileumommal.

Mintha egy pocsek orosz nyelvkönyv papirosízű olvasmánya elevenedett volna meg. Tucatszámra olvastunk ilyeneket: az apátlan-anyátlan árva bosszút akar állni elpusztított szüleiért, belép a partizánok közé, ott árt a fasisztáknak, ahol csak tud. A típustörténetet még csak megemésztettük valahogy, mindennapos szellemi eledelünkkel vált az ilyesmi, s a film tartalmát sem kellett osztályzat terhe mellett fölmondani, de az ismétlődő képsorok, teherautóról lehulló almák, kútba zuhanó vödör látványa idegesített föl. Hogy jön ez ide? Megrökönyödtünk, először szóltak hozzánk ilyen nyelven, nem készített föl se az ártalmatlan kis Gallai, se Farkas igazgatóhelyettes, se a félnótás orosz tanár. Mi a *Távoli partokon* meg az *Ezerarcú hős* képzeletvilágához szoktunk hozzá. Nekünk az *Ordások között* nácik közé beépülő hírszerzője vált példaképünkkel, nem a hülye olvasmányok Szása Tüskevicse, de Iván sem, a nálunk is fiatalabb felderítő. Idegesítettek a vakítóan fehér, túlexponált felvételek; megbukott ez a film előttünk.

Vagy inkább mi buktunk meg?

A harmadikosok kezdték a balhét. Ők még nem félték annyira, mint a negyedikesek, akiket a közelgő érettségi rémképével tartottak sakkban, s kényszerítették összeszorított foggal betartott rendre a tanáraik. Először egy papírrepülő landolt a földszinten. Valahonnan az erkélyről indították el, végiglebbent a

szélesedő fénysugáron, másodpercekig rávetült a filmkép tenyérszerű darabja, aztán lassan, mondhatni méltóságteljesen elült a nyolcadik-tizedik sor táján. Tapsvihár fogadta bravúros röptét. Hirtelen kitört belőlünk minden addig elfojtott feszültség: füttyögés, lábdobogás, itt-ott röhögés hangzott fel. Minden egyes darab újra elguruló alma, minden kútba zuhanó vödör harsány, mi több, gonosz röhögést, nyerítést váltott ki. Valósággal szétrobbantotta a mozit jókedvünk.

Hirtelen világos lett a nézőtér, de a vetítés nem maradt abba. Nem a film szakadt el, valamelyik éber felügyelő tanárunk gyújtatta föl a világítást, hogy felfedezze a tetteseket. Tombolt a nézőtér. „Filmet akarunk!”, hangzott egyre erőszakosabban a követelés. Az üzemvezető dühösen rohant oda a jegyszedőkhöz, ő azt nem értette, miért van a moziban világos, mikor pereg a film tovább. A gépész végül leállt: teljessé vált a káosz.

„Az iskola szégyene”, hangzott később a gimnáziumi rádióból igazgatónk hangja. Nem mehettünk haza, visszamasíroztunk a tantermekbe, s végig kellett hallgatnunk a ránk zúdított dörgedelmeket. Nem értettük, kinek és kik előtt kellene szégyellnie magát? Nem tetszett a film, ennyi az egész. (A gépész talán jelenti a szovjet követségnek, hogy a középiskolások kiröhögtek az *Iván gyermekkorát*? Megvonják emiatt az igazgató és helyettese prémiumát, mert fejletlen az esztétikai kultúra a rájuk bízott tanintézetben?) Mint-ha egy csoportosan elkövetett garázdaság vétkesei lennénk, hajtóvadászat indult a tettesek ellen. A papírrepülő a jobb erkély felől indult, ott pedig a harmadik cések foglaltak helyet. Ők lettek bűnbakká, igazgatói intőt kaptak mind, s az ezzel járó félévi hármás magatartást. Kicsapásról is sugdostak, de az már nem volt igaz, eltúlozták a hírvivők a megtorlás

méreteit. Ezért a jó kis botrányért senkinek sem kellett végleg elhagyni a gimnáziumot.

Nem a mi filmünk, tértünk napirendre fölötte, s harmadnapra elfelejtettük az egészet. Annál inkább rajongtunk továbbra is az *Esős vasárnapért*, az volt a nekünk való történet. Bámultuk a lányokat, hirtelen kedvencünké vált a kvartettjük. Béres, Halász, Polonyi, Torday – nekünk muzsikáltak, nálunk nem vallottak kudarcot, mint a filmbeli Ki mit tud?-on, ahol egyikük cserben hagyta a többieket. Minket nem hagytak cserben, nekünk énekeltek, még ha nem is ők dalolták a címadó slágert.

„Egy esős vasárnap délután, elbújni jó, jó, jó.”

Elbújtunk, belebújtunk a filmbe. Megvédett a bajoktól, mondvacsinált botrányoktól, rettegett feleltetésektől, minden kellemetlenségtől. Magányosságra kárhoztatott – mindenkit egyenként, külön – de megérte.

TIBORC PANASZA

Mióta Mayer Pista kimaradt közülünk, nem volt barátom az osztályban. Maák Tibit nem számítottam közéjük, ő megvolt az embernek akkor is, ha nem akarta. Fura viszonyba keveredtem vele, ha nem láttam, hiányzott, ha megjelent, sokszor a pokolba kívántam. Németh Juszuffal együtt lógtunk, ha éppen nem moziban ültünk, orosz szavakat magoltunk a Horváth-kertben egy eldugott padon, de ettől nem váltunk barátokká. Átmenetileg a senki földjén álltam. Ott kellett maradnom, várakozva, fegyelmezetten, türelmesen. Egy kis jótékony magány, a kiállított játékos magánya, amikor nem a bíró, hanem a társai küldik ki az embert a játszók közül – ez vált osztályrészemmé, mint azon a kisudvari focimeccsen, amikor összehoztam egy tizenegyest, s mehettem azonnal a pályán kívülre.

Tehettem is róla, meg nem is, hogy ebbe a cellamagányba falazódtam. Csöndben maradtam, visszahúzódtam, félreálltam. Nem vettem részt nagy dolgokban. Az Urániában persze nevettem és bosszankodtam én is, de ki látta azt, amikor mindenki ugyanúgy tett. Messzire keveredtem a külvilágtól, s nem akadt senki, aki áttörje ezt a pán célt. A világhoz vezető ajtók bezárultak előttem.

Sűrűn jártunk a temetőbe apa sírjához. Mamóka legszívesebben mindennap átbuszozott volna Farkasrétre, s ha nem tudtam elkísérni, inkább megkerülte Pestet és Budát, csak hogy biztonságosabban közlekedhessen. Furcsa szembetegség támadta meg, alkonyattájt elveszítette a látását, olyankor nem mert még a járdáról sem lelépni, s már órákkal az este beállta előtt szorongani kezdett a közeledő sötétségtől. Kísérgettem, amennyire csak tudtam, de ha nem értem rá, akkor is nekivágott; kidolgozott egy biztonságosnak tetsző útvonalat, igen leleményesnek bizonyult a temető különböző megközelítési módjaiban. Ha nem tudtam elvinni, majd érte menni a 8-as busz Madách téri végállomására, elvillamosozott a 60-assal a Szabadság hídon át, vagy a 6-ossal a Nagykörúton, Margit hídon keresztül a temető főkapujánál megálló 59-es járatig.

A sírnál végigimádkozta a délutánt, tárgyalt a sírgondozókkal, elégedetlenkedett az öntözéssel, maga locsolta meg a beültetett begóniákat, másnaponként friss, vágott virágot tett a vázába. Ezt én nem szerettem végigcsinálni vele. Egyre gyakrabban maradtam távol a temetőtől; nekem nem így hiányzott apa. A halott nem válaszolhatott a kérdéseimre, ki volt ő valójában az életemben, a temető pedig elválasztott az élőkől.

Szerettem volna végre felhúzni a zsilipeket, de csak leengedni ment oly könnyen, visszafelé jóval nehezebben járt. Berozsdásodtak a csavarok, csikorohtak az eresztékek, rosszul, vagy egyáltalán nem működött a szerkezet.

Magányban éltem. Sok-sok híradó-szignál hangzott föl a vetítőkben, rengeteg kínos órára csöngettek be a gimiben. Másodikban a legfőbb rosszá a kémia vált. Egy szót se értettem a tananyagból, s az elsötéti-

tett előadóterem szarkofágra emlékeztető, hatalmas asztalán végzett kísérletek, csövekben és lombikokban folydogáló színes, villódzó gázok és folyadékok átalakulása, cserebomlása se világította meg elmémet, amely, úgy látszik, teljesen bezárult e, meglehetősen fontos tudomány tényei előtt. Rettegésemet azonban nem is a tantárgy, hanem az oktatója okozta. Turai tanár úr mindent elkövetett annak érdekében, hogy a kémiát ne lehessen szeretni. Első pillantásra galambszelíd embernek látszott. Sima modorának felszíne alatt azonban, úgy éreztem, titkolt gonoszság rejlik. Csöndes gúnnyal osztogatta az elégteleneket, tekintetében megvetés bujkált, mikor beveste a naplóba a karót, a *iótát*. Zavada legalább nem gúnyolódott velünk, mártírnak is érezhattük magunkat, de Turai lenéző fölénye porig alázott, az ő egyese maradék méltóságunktól fosztott meg. A kémia, a tárgy és tanára egyenlővé vált a rettegéssel.

Félelmemben kieszeltem, hogy nem megyek be az órájára, illegalitásba vonulva töltöm el azt a negyvenöt percet, amíg a kémia tart. Bevettem magam az osztállyal szemben lévő vécébe, ott vészelttem át Turai háromnegyedóráját. Nagy baromság volt ez, persze. Mert mi van, ha kiszólít felelni? A hiányzók közé nem vagyok beírva, hát akkor, hol lehetek, ugye? De inkább ezt a kockázatot vállaltam, mint hogy odabenn, az osztályban szorongjam végig a feleltetésre várakozás borzalmait.

Rab lettem hát, és mégis szabad.

A csöndes és üres folyosóra nem jöhettem ki, de odabenn, a cellámban azt csináltam, ami jólesett, arra gondoltam, amire csak akartam. Képzetelemben nyár volt. Izzott az aszfalt, és én a Rákóczi úton mentem a Tisza mozi felé. Elhaladtam a Rókus kápolna sárga fala előtt, el a csipketerítőket kínálgató matyó nénik sorfala mentén, a Nemzeti Színház parkolójában

megcsodáltam egy várakozó magyar rendszámú Citroënt, vajon melyik odabenn próbáló színészé lehet, Bástie, Bessenyeie, találgattam, s meg is kerültem a színház komoly épületét, hátha addig előkerül e ritka autó gazdája, aztán átvágtam a kereszteződésen, s a pályaudvarhoz vezető út árnyékos, jobb oldalán bandukoltam, ráértem még, csak tizenegykor kezdődött *A kis hazug* vetítése. Biztonságban éreztem magam, nagy baj nem érhet, ebéddel várnak ott-hon, mire fél kettő tájban, lehetőleg másik útvonalon, hazaérek.

De mi van, ha Turaira óra közben rájön a szapora?

Vagy, ami még rosszabb, valaki kifigyel, és beköpi a rejtekhelyemet?

Istenkísértés, hogy ebben a klozetben húzom meg magam. A legközelebbi kémiaóra előtt lementem hát a földszintre, s egy kevésbé forgalmas klotyóba bújtam be, amelyiknek ablaka épp a konyhára nézett. Ide nem jön utánam Turay, senki se találhat meg, hittem.

Kémia helyett magyart kezdtem tanulni. Zsebemben ott lapult a *Bánk bán* fűzött, olcsó kiadása. Mérenyi, a magyartanárunk memoriterként feladta Tiborc monológját a második felvonásból.

*Ő csorda számra tartja gyűlevész
szolgáit, éppenséggel mintha minden
hajszála egy őrzőt kívánna;...*

Szivesebben magoltam ezt a veretes szöveget, sokkal szivesebben, mint a vegyértékek és gyökök előttem rejtelmes összefüggéseit. Fennhangon szavaltam, beleéltem magam a meggyötört paraszt keserves panaszába, akárha magam kerültem volna a helyébe.

*... sok
meránit, olykor azt hinné az ember,
hogy tán akasztani viszik, úgy körül
van véve a léhűtőktől...*

Merényi hasonlóképp szigorúan kérte számon a tananyagot, de neki szívesen tanultam. Batsányi, Berzsenyi, Csokonai versei örömet szereztek, nem úgy, mint a savak, zsírok, észterek.

*Ő táncmulatságokat ad szüntelen,
úgy, mintha mindég vagy lakadalma, vagy
keresztelője volna...*

Felháborított a nagy igazságtalanság. Nem bírtam ki a fülke biztonságában, kiléptem az előtérbe, a piszoárt helyettesítő, kátránnyal lekent falak közé. Karommal gesztikulálva tekintettem ki a nyitott ablakon, ahonnét a távolból egy gyanakvó arc nézett vissza rám. Szigeti néni, a rossz ebédek menzai tálalója észrevett. Szerencsére nem hagyott cserben az életösztönöm: villámgyorsan beugrottam a fülkébe, letoltam a gatyámat, arcomat pedig a tenyerembe temettem, mintha nagyon nehezen menne, ami ide űzött óra közben. Még ő kért bocsánatot, miután rámnyitott, s láthatta, mekkora igyekezetben szenvedek éppen. Hajszál híján, de megmenekültem a lebukástól.

A magyartanárokkal nem álltunk hadilábon, általában lehetett szeretni őket. Elsőben Maczkó, másodikban Merényi, akit aztán Radványi követett. Váltogatták őket, mint hokiban a cseresorokat.

*A jó merániak legszebb lovon
ficáncolódnak, ... nekünk
feleség s porontyainkat kell befogni,
ha veszni éhen nem kíváncozunk.*

Merényi osztályunk másik felének latint is tanított. Mi, németesek elhülve figyeltük, mivé vált e kihalt nyelv auktorait számon kérve, amikor egyszer némettanárunk betegsége miatt kénytelen-kelletlen végigülünk társaink latinóráját. Helyettük is szorongtunk, s áldottuk az eszünket, hogy a beíratkozásnál nem ezt a nyelvet választottuk.

*Ők játszanak, zabálnak szüntelen,
úgy, mintha mindenik tagocska benne
egy-egy gyomorral volna áldva...*

Attól fogva németórák alatt tisztelettel elegyedő részvétellel gondoltunk társainkra, akik éppen Merényi magyarórákon nem mutatkozó kőszívűségétől szenvednek. Sohasem panaszkodtak, férfiasan hordozták a keresztjüket, eggyel több szorongató óra, meg se kottyant már nekik.

*Szép földeinkből
vadászni berkeket csinálnak,
ahová nekünk belépni sem szabad...*

Turai, Merényi, Czirják, meg a műhelyfőnök Loskó, tőlük kellett félni, elviselni rémtetteiket. A többiek szinte nem számítottak, Gallai, az osztályfőnök, a kövérkés, jó kedélyű földrajzos Milkovics, aki az *Igy irtok ti-ből* olvasott föl, ha belefáradt a tananyagba, a mindig igazságos némettanár, Boros, a habókos orosz szakos, Koltói nem zavarták a köreinket. Őket elfogadtuk úgy, amilyenek voltak, tőlük még lehetett az iskolában élni, nemcsak félni és szenvedni.

*... és aki száz meg százezert rabol,
bírája léssen annak, akit a
szükség garast rabolni kényszerített.*

A bujdosás háromnegyedórája alatt megtanultam a monológot; ennyivel előnybe kerültem azokkal szemben, akik az osztályban ülték végig Turai óráját. A kémiát követő nagyszünetben, törzshelyünkön, egy hatalmas szekrény és egy ablakmélyedés közti szűkületben Zénót szórakoztattam vele, mást nem hallott tőlem aznap, mint Katona József szövegét.

Tűrj békességgel, mondta Bánk a panaszolkodónak. Mást nem tudott mondani ő se, így hát viseltem, viseltük a megpróbáltatásainkat csendesen, vagy olykor zajosabban.

Bennmaradtam a kémiaórákon. Leszoktam a lógás ilyen hülye módszeréről. Tanultam a kémiát, nem akartam Mayer Pista sorsára jutni. Többször is négyesre feleltem, de Turai nem nyugodott, addig-addig szólítgatott föl, míg csak becsúszott egy elég-séges a számonkérés-sorozatba. Aztán már békén hagyott, év végéig föl se hívott többé.

Tűrtem békességgel, mást nem tehettem. És keresgéltem a világba visszavezető utakat. Nem találtam, kerülőket csináltam, anélkül, hogy tudtam volna róla.

Mégsem tévedtem el. Noha senki se szólt rám, nem is tudták, merre járok, tévelygek, nem estem szakadékba, magamtól rémültem meg, menekülő, szökevény arcomtól.

Hát honnan futsz, te, szerencsétlen?!

Azt hiszed, meg lehet szökni ebből a világból? Nem tudod, hogy beléje vagy zárva, foglya vagy, menthetetlenül, a helyzetednek, amibe születnél? Itt kell maradnod, ebben az apa nélküli családban, ebben az ilyen-olyan iskolában. Hiába erőszakolnál ki változásokat, hasonló szerepbe kerülnél, ott is ugyanolyan igényeknek kellene megfelelned.

Fordulj hát vissza, és gyerünk, küzdj meg a helyedért a többiek között.

RÉMOPERA

Lehet-e rosszul barátkozni?

Előfordulhat-e, hogy éveken át olyasvalakire pazaroljuk figyelmünket, szeretetünket, akiről később kiderül, érdemtelennek bizonyult rá?

Nem az-e a lehető legnagyobb árusulás, ha az elmúlt barátság után, mint a holt szerelemben, tücsköt-bogarat összehordunk arról, akivel nem is oly régen még sülve-főve együtt töltöttük minden időnket?

Mégis megeshet ilyesmi az emberrel. Egyszerre másként kezd látni; nem a világ változik meg körülötte, ő lesz apránként vagy hirtelen nagyon-nagyon más, mint amilyen addig volt. A barátod elköltözik, másik iskolába kerül, más utcákon járva éli tovább az életét, egyszóval eltűnik a szemed elől. Üres lesz a padja, más ül a helyén, nem tárcsázod föl a számát, feledésbe merül. Új személy lép a szerepébe.

Zénóval már régóta koptattuk együtt az iskolapadokat; mégis hirtelen, szinte egyik óráról a másikra lett a barátommá. Még harmadik általánosban került hozzánk a környék legrosszabb hírű sulijából. („Ha így folytatod, mész a Práterbe!”, fenyegetőzött minduntalan Zavada, aki ugyan se igazgató, s még csak helyettes sem volt, komisszárként mégis gyermekorsókat döntött el a szava.)

A szülei nem tudhatták előre, minek teszik ki gyermeküket, amikor ezzel a lehetetlen keresztnévvel ekkora követ akasztottak a nyakába. A Jancsik és Pistik társaságában minden eltérés, szabálytalanság szálkának számított. Zénó felnötteket megszegyenitő méltósággal hordozta keresztjét. Csak akkor bocsáttottak meg neki – ugyan mit?! – a szürkék, csak akkor nézték el zénósága kialakította különcségét, mikor kiderült, a társaság bohóca tud lenni, ha kedve van hozzá.

Mindig akadtak ügyeletes osztálymesélők. A váratlanul ölünkbe hulló lyukasórákon Stern Miki, vagy a minden lében kanál Gere, mikor, melyikük olvasott épp valamilyen izgalmas ponyvát, odaperdült a társaság elé, és nagy dumával átszínezve-átírva előadta végeérhetetlen folytatásos sztoriját. Zénó szolgáltatta a kísézőzenét. Olykor magában dúdolva, ám miután fölfedezték különleges képességét, az osztály követelésére már fennhangon trombitálva, fagottozva, kürtölve tökéletesen utánzott akár egy teljes fúvószenekart. A hasunkat fogtuk a röhögéstől; mások is megpróbálták, nem ment nekik, ez Zénó műfaja maradt.

Aztán még kiderült róla ez-az. Apja amerikai fogásba esett a háborúban, s elkeveredett Franciaországba. Pár hónap alatt megtanulta a nyelvet, s fiát is idejekorán tanítgatni kezdte franciául. Zénó behordta az iskolába a népszerű gyerekújságok, a Vaillant meg a Pif példányait. Ilyet mi nem láttunk seholsem. Többségünk a Füles és a Tábortűz folytatásaiból ismerte a képregényt.

A színes lapok felkeltették osztályunk valamelyik csibészének érdeklődését; eltüntette Zénó újságjait.

Éva néninek nem szólhattunk a tolvajlásról, mert már megtiltotta, hogy ezeket a lapokat nézegessük. Mayer Pistával kezünkbe vettük a nyomozást (Szabó őrnagy és Kovács százados megint működésbe lé-

pett). A főépülettől távol eső kisudvari osztályba jártunk, saját vécénk a tanterem ajtajától pár lépésnyire nyílt. A nagyszájú Parti már akkor gyanús lett, mikor biológiaórán a hasát fogva kikéredzkedett; túljátszotta a szerepet, s szája körül gúnyos kis vigyor fészkelődött. Nosza, Zénóval hármásban átkutattuk a klotyót, s a vízöblítő tartály fölött, kissé gyűrötten, nedvesen, rátaláltunk az összegöngyölt Vaillant-okra. Nem szóltunk senkinek, a következő szünetben hárman közrefogtuk Partit, és megmutattuk neki az ázott lapokat. Elsápadt, hebegett valamit, majd elfutott. Megijedt, hogy beköpjük a kemény mag valamelyik oszlopos tagjának; nagyon szerették ezeket az újságokat nézegetni. De nem szóltunk senkinek, hagytuk a fenébe Partit kicsinyes gengszterségével együtt.

A gimiben Zénónak mindent előlről kellett kezdenie, nem védte a francia lapok nimbusza, harcolnia kellett a valamennyire is méltó helyért, hogy ne legyen a közönyös többség megvetett és alárendelt szolgája, akivel bármit megtehetnek, akivel szemben mindent megengedhetnek maguknak, akik úgy gondolják, övük minden jog és hatalom, mert övük az erő.

Egyszer csak megszűnik körülötted forogni a világ (vagy már korábban megszűnt, csak te nem vetted észre). Elveszítéd szüleid aggódó figyelmét, törődését (esetleg apádat veszítéd el így vagy úgy). A világ nem azzal van elfoglalva, hogy téged dajkáljon, egyetlen édes gyermekét létezésében állandóan megerősítse. Neked kell erőt mutatni, különben véged van, kiszalad alólad a talaj, elvesztél. S ezt a titkot nem tanítják sehol sem.

Zénó nem veszítette el az apját, de helyzete ettől cseppet sem volt szilárdabb az enyémnél. Nem nézték el neki, hogy a tornaórákon nem tud függeszkedve

fölmászni a kötélén vagy dobbantva átugrani a svéd-szekrény fölött. Hogy víz alatt átússza a Lukács hosszabbik medencéjét, az mit sem számított; azok röhögtek ki mackós ügyetlenségéért, akik egy verset se tudtak kívülről megtanulni, egy egyszerű népdalt kotta után elénekelni. Mint farkascorda a beteg ragadozót, úgy közösítettek ki bárkit egy-egy hiba, gyengeség miatt: nem, ő nem tartozhat közénk, azok közé, akik mintatornászok vagyunk, száz fekvőtámaszt nyomunk le egyszerre, és még véletlenül sem döntjük fel az enyvesbödönt a gyalupadon, nekünk nem mondja az öreg szaki a politechnikán, „az Isten verje meg, megint elkapáld, sose tanulsz meg gyalulni”.

Aki jó volt valamiből, azt végül békén hagyták. Zénót a zenéléseért engedték – jelképesen – szabadon. Kívülről tudta a népszerű operák fontos számait, ám ez nem számított. Ellenben jól ismerte a legfrissebb Beatles-dalokat, szövegével, zenéjével együtt. Ezért már fölmentés járt. Ő lett a zavarás nélkül hallgatható Teenager party.

Figyeltük egymást, mint két hasonszőrű egyedüljáró. Mindketten azt vártuk, a másik tegye meg az első lépést, kockáztasson, találja ki, mit akar az egyik tőle. Aztán elment az osztályból László Gergő, akivel Zénó egy padban ült, és a történelemórák kivételével végigdumálta a háromnegyedórákat mögöttem.

Egy unalmas németórán hátrasziszegtem neki.

„Mi akarsz lenni?”

„Zeneszerző”, hangzott a magától értetődő felelet, majd Zénó előrehajolva visszakérdezett.

„Filmrendező, természetesen”, suttogtam hátrafelé ferde szájjal.

Természetesen. Nem felelhettem másként, ugye?

Valahogy így kezdődött.

Decemberben, nem sokkal a karácsonyi vakáció előtt, egy végigrettegett kémiaóra után belezuhan-
tunk Shakespeare-be. Turaihoz intéztük szavainkat.

Jégcsap vagy, kedvességed megfagyott?

Zénó vette a lapot, már énekelve mondta a folyta-
tást.

Szólj! Hozzájárulsz, hogy meghaljanak?!

Nyakig ültünk Shakespeare-imádatunkban. Nem-
rég láttam újra a *III. Richárdot*, s már nem okozott
álmatlan éjszakákat, annál inkább lidércünkké vált a
kémia, Turai személye.

Egymásra néztünk, s egyszerre mondtuk.

„Csináljunk rémoperát a kémiából.”

De miért csak abból?

Nekiestünk. Karácsony és Újév között a Városliget
csücskében, a Dózsa György út és az Ajtósi Dürer
sor sarkán Góliátot, az óriásbálnát mutogatták, de
minket hidegen hagyott a szenzáció. Írtunk. Kima-
zsoláztuk a klasszikusokat, hülyébbnél hülyébb ope-
ra- és slágerszövegekkel tömködtük tele művünket, s
az év utolsó napjára el is készültünk vele. Aztán már
csak finomígtattuk, csiszoltuk a poénokat. Az lett a
címe a nagy kavalkádnak:

A tanuló tragédiája

Mindenféle borzalmak és rémségek

Madách és Karinthy után szabadon

(Legfőbb ihletőnket, a kiindulásul szolgáló nagy
angol nevét lefelejtettük a címlapról.)

*A színpadot káosz uralja. Az alaktalan gomoly-
gásba időnként bele-belecsap egy elégtelen formájú
mennykő.*

Tanulók kara *(elhaló hangon siránkozva)* Jaj ne-
künk, elvesztünk. A testnevelés! A testnevelés! Jaj,
jaj, és ezerszer jaj!

Megyeri, a legjobb tornász (*nagy öklelő fáját felhányja vala*) Ne csüggedjete! Majd én... (*hangja belevész a halálhörgésbe*)

Diri (*kérdi*) Vajh kicsoda volna?

Czirják (*lekever egy frászt a tagnak*) Tett halála az okoskodás.

1. stréber Ábrándozás az élet megrontója...

Czirják Kuss, rabszolga!

Csengetés

Dr. ifj. özv. Budainé, G. Nagy Darázs Erzsébet (*a gimnázium nagyasszonya, a biológia anyja, avagy a biológia nagyasszonya és a gimnázium édesanyja dalolva belép*) Növény van egyszikű, van kétszikű, de nincs négyszikű, sem több. (*Körbetekint birodalmán*) Na, édes gyermekeim, hogyan fejlődtek ki a növények a földön?

1. tag (*szintén dalolva*) Rejtély, hogyan történt nem tudom. Talányos rejtély, ez a tény egy nagy titok.

Budainé A babnövényről sem tudsz semmit?

1. tag (*mint fent*) Nem, nem, nem. Nem tudok én semmit sem.

Budainé Nekem van egy babnövénykém. (*Újra énekelni kezd*) Valaki kell nekem is, aki csak az enyém. (*Keringőből foxtrottra vált*) Azért a növényekre ne köss csomót, ugye, hogy fiam megteszed. (*Prózára vált*) Készültél egyáltalán?

1. tag Nem, tanárnő.

Budainé Ötös. (*Zúgolódás a padsorokban*) Mert őszinte voltál.

Csengőfrász

Mándli (*kiosztja a múlt órai rajzokat*) Ma oktaédert fogunk készíteni.

Tambowszki (*ijedtében elejti a ceruzáját*)

Mándli Valakinek van valami mondanivalója? Halljuk!

Tambowszki (*bemászik a pad alá*)

Mándli Lejjebb nem esik.

Az osztály röhögésben tör ki

Tambowszki *(hirtelen felugrik, beveri a fejét a padba)*

Még nagyobb röhögés

Mándli Fiúk, ma nagyon beszédesek vagytok.

Czirják *(az ajtókeretet kitörve beront)* Mi folyik itt? *(Meglátja a négykézláb álló Tambowszkit)* Hülye vagy, fiam?!

Tambowszki Nem, tanár úr.

Czirják *(sértődötten)* Nem tanár úr?! Nemet mersz mondani nekem?! Jegyezd meg, engem csak dicséret illet, nem bírálat. *(Lekever egy világraszóló flemmet)*

Tambowszki *(hiperbolikus röppályán távozik a tanteremből)* Bip-bip, zzzz, reccs-placcs...

Frászcsengő

Halál angyala *(beront az osztályba, kiosztja az elégtelen kémiadolgozatokat)* Ezt nektek! *(Mutatja is)*

Turai *(pironkodva)* Nem adhatok mást, csak mi lényegem.

2. tag Fukar kezekkel mérsz, de hisz nagy úr vagy.

Turai *(feldühödve)* Szólni merészeltél, rabszolga?! Gyere ki felelni.

Halál angyala Most léssen csak igazi kín és fogak csikorgatása.

2. tag *(elhaló hangon)* Az élet kietlen, mint a periódusos táblázat.

Tagok kara Tanuló, küzdj, és ne bízz a kémiában!

3. tag Ötöst akarok! Skacok, egy országot egy ötös kémiadolgozatért.

Röhögőgörcsben fetreng az osztály

Új tag *(suttogva)* Nevem nem tudja senki sem. Mily jó nekem, még nem örültem meg.

Tagok kara Nincs a teremtésben vesztes, csak mi.

Függöny,

azaz

Nagyszünet

A megháborodottakat elszállítják a mentők, a halál angyalai. A többiek tógát öltenek, falermumit kóstolgatnak, titokban keresztet vetnek.

Merényi (két igeidővel irtja a plebejusokat)
Nesztek Gracchusok!

1. tag (hörögve) Dativus, ablativus, accusativus...
(Meghal)

2. tag (értetlenül, mert ő németes) Inkább elme-
gyek felelni a halogén elemekből. (Lehurrogják)

Merényi Gondoljatok Sámsonra! Ő ezer pogányt
vert agyon egyetlen lábszárcsonttal, én csak titeket
tudlak kitikkasztani, nem futja többre a létszámból.

3. tag És mondá az úr, segítsétek a szenvedőket.
(Keresztet vet)

4. tag (előveszi a matekkönyvet) Átkosat a bor-
zalmassal!

Merényi Most veszem észre, milyen engedékeny
voltam. No legközelebb! (Elhallgat, majd szeme
körbejár a teremben, és megperzsel mindent, mint a
gömbvillám)

Enyhül a nyomor, jön a matek.

Tagok kara (körbefogja Gallait) Tetszik tudni, az
úgy volt, hogy nem egészen úgy volt, ahogy volt,
hanem úgy volt, hogy úgy volt...

Gallai (pár csepp szalmiákszesz hatására magá-
hoz tér) Jól van, fiaim, majd úgy csinálok, hogy nem
úgy lesz.

2. tag Mert a politechnikán cudar az élet...

3. tag Szőnyegkarózás...

4. tag Üvöltözés...

5. tag Mást se hallani, mint azt, hogy az Isten verje
meg...

6. tag És aki nem vigyáz, annak leviszi az ujját a fűrész, és utána kap egy karót, mert még nem tanult meg fűrészelni...

Gallai *(levegő után kapkod)* Hát igen, igen... Én tündökölni fogok, én kihúzom az osztályt minden bajából, megmentem minden ármánytól, még a leg-szörnyűbbtől, a politechnikától is...

Tagok kara *(hálát rebegeve)* Ó, te nagy. Te fenséges. Te csodálatos!

Gallai De addig is vegyünk egy másodfokú függvényt...

Tagok kara *(zúgolódva padjaikba térnek)*

Távoli recsegés-ropogás: megszólal az iskolarádió

Diri hangja Örömmel közöljük a második bé osztály tanulóival, hogy az oroszóra mégsem marad el, Koltói tanár úr felkelt betegágából, hogy kedves diákjaival találkozhatson...

2. tag Ja kvam pisú, csivó zse bólje... *(Megőrül fájdalmában)*

3. tag Tavaris prepodavatyel, ja dakladüvájüvam...

Koltói Da, da. Pravilno. *(A szeme hirtelen szikrát szór)* Pacsemu gavarit tam dva ucsenyika???

4. és 5. tag De mi nem is beszélgettünk.

Koltói *(dühöngve)* Pa russzki, pa russzki. *(Magyarra vált)* Ha én azt mondom, hogy beszélgettetek, akkor beszélgettetek. Na, hozzátok csak ki az ellenőrzőket.

Tagok kara *(morgolódnak)*

Koltói *(üvöltve)* Tyíhó! *(Írni kezd az ellenőrzőkbe, közben az osztály leckét ír, verset tanul, hárman snób-liznak, valaki szabadon enged egy cserebogarat)* Jól vigyázzatok! Legközelebb intő lesz.

4. és 5. tag *(olvasni kezdik a regényfreskót)*

Koltói Pirivód.

Megszólal a tanítás végét jelző csengő.

Koltói Tanuljátok meg könyv nélkül a Bronzlovast.

2. stréber Médnyíj szadnyik...

Tambowszki Magyarul vagy oroszul?

Koltói *(csapkod az osztálykönyvvel)* Második bé!
Orosz tagozat! *(Betegállományba el)*

Tagok kara *(az élve maradtak kirohannak a tereméből)* Hurráááá!

3. stréber Ne örüljeteK, holnap politechnika.

6. tag *(üvöltve rohan a menzára)* Száliránnyal történő forgácsolás esetén a hevederaljgyalut tartsuk bütőirányban...

Égi hang Finita la comedia! Kacagj, tanuló!

Folyton alakígtattuk, tökéletesítettük rémoperánk szövegét, újabb órák és tanárok kerültek bele, nőtt a mű és a híre. Nem lehetett titokban folytatni, elő kellett adni. Satori irigykedve hallgatta, gonoszkodó megjegyzésekkel kísérte felolvasásunkat. Osztálytársaink viszont nagyokat röhögtek, s nekünk elég is volt ennyi; nem lihegtünk bosszúért. Satori, szegény, elsöben igazságtalanul kapott egy hatalmas frászt Turaitól, de akkorát, hogy álló helyéből beleesett a padjába. Attól fogva, darab ideig mind az adósainak éreztük magunkat, helyettünk is kapta, legkisebbként a legnagyobb pofont.

Hónapokig szerepeltünk a darabbal, mindig elő kellett venni, külön kívánságra felújítani egy-egy részletét. Zénó még zenét is komponált hozzá otthon a zongoráján, s az iskolában dúdolva-brummogva adta mellé a kíséretet. Aztán elfelejtettük az egészet. Beleuntunk, s tán minket is meguntak folytonos paródiáinkkal, hülyeségünkkel. Jöttek újabb szenzációk. Tavasszal híre ment, hogy az új tanévtől lányok is fognak járni a gimibe. Ez a sejtelen feldúlta amúgysem nyugodt óráinkat. Így vágtunk neki a következő évnek.

SZÉNSZÜNET

A tél kezdete óta folyton esett a hó. Elkezdődött, pár napra abbamaradt, majd megint elindult az égből hulló pelyhek végeérhetetlen áradata. Engem azonban nem érdekelt az időjárás, se a befagyott, jeges Duna, se a közelgő árvízveszély. Tőlem lehetett akár húszfokos hideg (volt is), vagy sártenger (az is) – a moziműsor számított, mit és hol vetítenek. Nekem nem kellett fűteni, énrám nem kellett energiát pazarolni a hosszú, havas tél során. Utcákon és mozikban töltöttem a kegyetlenné vált évszakot.

Jóformán az egész decembert moziban ültem végig, csak a szünidő kezdete előtti napokon jártam be a suliba. Élvezni akartam a várakozás örömét, a közeledő végső kicsengetés semmihez se hasonlítható édes pillanatát. Észre se vették, hogy hiányoztam, nem törődtek velem. Maák Tibi pedig mindig be volt avatva, mert ha nem szóltam előre, feljött volna Mamókához és lebuktat.

„Holnap nem jövök.”

„Most kiveszem havi rendes szabadságom.”

Ilyeneket mondtam vagy üzentem neki, kénytelen-kelletlen, hogy békén hagyjon, nehogy a tanítás végeztével, jobb dolga híján, lakásunk felé vegye útját.

Szilveszterkor fölcsörögtem Pistáékhoz.

„Trajtzigfritzig!”

Kisvártatva jutott fülembé a meglepett válasz.

„Bórembukk!”

Aztán pillanatok alatt megegyeztünk: irány a Vörösmarty. Két nappal korábban már kipróbáltam a *Rendkívüli kiadást*, s megtetszett a főszereplő, a bolondos lányt játszó színésznő. Megtanultam, hogy nem François, mert az férfinév, hanem Françoise, azaz nem Ferenc – Franciska.

„Francokat!”, nyögte még a kagylóba, kicsit kéretve magát Mayerék fia.

„Újítsunk előbb staubot, mert frankón feldobom a topogóm.”

A felét se értettem annak, amit a mozi felé menet közölt. Minden mondatában előfordult, hogy haláli, hogy frankó, görög ábécénk pedig el lett felejtve. Fújta a füstöt, s adta a nagyot, a felnőttest.

A film másodszor is tetszett.

„Jó kis pinka”, bökte ki Pista. Elismerésnek szánhatta a sosem hallott kifejezést. Messzire voltunk már a *lambdától*.

Nélkülem kezdődött az új évben a tanév. Vállamon az elmaradhatatlan sportszatyorral a Művészbé tartottam.

Nemrég jött divatba ez a könnyű, kézben lóbálható, vállra is dobható holmi. Cybulski ugrált föl és le a vonatról ilyen sportszatyorral; irigyeltük és utánoztuk. Politechnikára jártam vele, már amikor jártam, elfért benne a munkaköpeny, ceruza, collstok, más nem kellett az asztalosságához. Nyáron a strandholmit lehetett belegyömöszölni, a fecske és a törülköző nem foglalt sok helyet. Legvégül a gimibe is hordani kezdtem, hengeresre kunkorodtak ugyan benne a füzetek, de úgylis lógtam, mi a csudának cipeltem volna hat tantárgy kellékeit magammal, alibiből belettem pár könyvet, aztán uzsgyi.

Az erkélyre szünetben betévedt egy veréb. Míusz tíz körül járt odakinn, meg lehetett érteni, hogy fázós kis testét vonzotta a világító neonok melege. Eltévedhetett, nem találta, vagy talán nem is akarta meglesni a kivezető rést, ahol bejött. Valamiképp én is így ültem a sötétben, a hazudozásról szóló mese vetítésén, Walt Disney *Pinocchió*ját nézve. Eltévedtem? Nem a helyemen ültem, az biztos. De ki tudta volna megmondani, hol a helyem? Ki lett volna az, akinek elhiszem, hogy feltétlenül az iskolapadot kell koptatnom, matek feladatokkal, idegen szavakkal és memoriterekkel töltenem a fejemet és az időmet. Senki. Most jutottam igazán kemény magányba.

Másnap a Balaton előadásáról kijöve elkeveredtem a Népliget felé. Nem tudtam, miért megyek arra, egyszercsak ott ácsorogtam az Üllői út és Könyves Kálmán körút sarkán. Megint föltámadt a szél, az olvadásos sártengert sűrű havazás takarta el, s változta alattomos jégpáncéllá a talpunk alatt. Ezzel sem törődtem. Ilyen korai időpontban nem lehetett hazamenni: még nem ért véget a tanítás. Nekiindultam. Jobbról, a fehér takaró alatt pihenő parkban, hasonlóképpen magányosan, mégha csapatban is, varjak billegtek. Karmesterkabátjukban bólogatva ennivaló után kutattak, amivel kihúzhatják tavaszig, átvészeltetik ezt az ocsmány telet. Én soha nem törődtem az időjárással, nem érdekelt különösebben, kánikula van éppen, vagy dermesztő hideg. Most azonban fáztam. Nagyon fáztam. Bélelt kesztyűmben is meggémbebedtek az ujjaim, félcipőm belesüppedt a mély hóba, csúszkáltam a fehérség alatt rejtekező göröngyökön. Szerettem volna otthon lenni, vagy akár az iskolában, de mennem kellett, még hozzá gyalog. Nem szállhattam trolira vagy buszra, egyetlen fillér se lapult a zsebemben, elmoziztam minden pénzemet, elfogyott a

kiflipéNZ is, az a heti tízes, amit iskolai tízóráira kap-
tam minden héten.

A Népliget útjain senki sem járt. Időnként elhúztak
mellettem a 75-ös troli és az 55-ös busz fűtött, csuk-
lós kocsijai. Irigykedve bámultam a párás ablakok
mögött ülő alakokra. Aztán dühös lettem és rettentő-
en elszánt.

Nem kell a világ kegyelme. Ha nem tudnak mást,
mint merev szabályokat állítani példaként, jelentékte-
len kis élettapasztalatokat törvénnyé tenni, karámba
zární, előre megmondani, mi jó és mi rossz, anélkül,
hogy kipróbálhatnám, akkor inkább nem akarok kö-
zékük tartozni, nem akarok védelmükre számítani,
nem kell ólmeleg biztonságuk. Hagyjanak megfagyni
a hóban.

Így gondoltam.

Egyre sűrűbben hullottak a fehér pihék. Orrom és
szám tele lett az olvadó kristályokkal. Négy-öt mé-
ternyire lehetett csak ellátni, de mentem kitartóan, át
a Kőbányai úton, a szűk és sötét vasúti híd alatti
alagútban, aztán balra fordulva, kietlen földszintes,
egyemeletes házak között valahogy hazavergődtem.
A zoknim átázott, cipőm merő lucsokká változott a
hosszú menetelés során, alig győztem dugdosni Ma-
móka fürkésző pillantásai elöl az árulkodó bűnjele-
ket. De semmit se vett észre, csak másnap, amikor a
megszáradt vízfoltok térképrajzolata fehéredett feke-
te félcipőmön.

Félelem és rettegés nélkül folytattam játszmámat a
sorssal. A téli szünidő letelte után jó egy héttel men-
tem be először a gimibe. Turai megkérdezte, miért
hiányzok ilyen sokat. Habozás nélkül hazudtam.

„Fertőző kötőhártya-gyulladásom volt.”

Gallai semmit se kérdezett, szó nélkül eltette az
igazolás gyanánt átnyújtott papirost az osztálynapló

borítójában sokasodó, alkalmasint hasonló hitelességű irományok közé. Csak pár napig jártam rendesen suliba, amikor váratlanul bejelentették a rádióban és a tévében, hogy hétfőtől két hét szénszünetet tartanak minden tanintézetben.

Hurrá, hurrá, és harmadszor is hurrá, lelkesedtem első örömömben.

Az idősebbek azonban egyáltalán nem örültek.

„Hát itt tartunk?! Már szenünk sincs.”

Mamóka is égnek emelte a tekintetét.

„Mi lesz ebből? Mi lesz velünk?”

Annyiszor elmondta, hogy végül elpárolgott a boldogságom. Tényleg váratlanul jött ez a ráadás-vakáció, nem tudtam felkészülni rá, terveket dédelgetni, jó előre örülni majdani kezdetének, élvezni az utolsó napok várakozásteli feszültségét. Egyszer csak ott termett, az ölünkbe hullott, nem élveztem igazán. Nem indulhattam nyolc előtt, sportszatyorral vállamon, hogy tanítás helyett vetítőkben üldögéljek, otthon kellett maradjak. Tizennégy napja alatt egyetlenegyszer mehettem moziba. A televízió vigasztalt meg valamennyire, szomszédoknál néztem a szünidei matiné műsorát. A semminél ez is több, beértem ennyivel.

Két hét múlva, hétfőn reggel, az első óra után hazaküldtek mindenkit; áthültek a falak, nem tudták a termeket fölfűteni. Mégsem mentem moziba, szép lassan hazaballagtam. Akkor édes a gyümölcs, ha tilos – és az én szénszünetem úgyis egész télen át tartott.

Pár nappal később majdnem kitortem a nyakamat. Zénót utánoztam, aki valósággal sportot űzött belőle, hogy leugráljon a villamosról. Kitűnő ritmusérzékével könnyen tehetett; egyszer-kétszer vele ugrottam én is, félbolond ejtőernyősként landoltunk a járdaszígeten néhány másodperccel megelőzve a többi leszállót. El is kapott egyszer a rendőr a Népszínház utca

torkolatánál, amikor épp a Mezőgazdasági Kiállításra igyekeztünk, de hiába kérte a személyinket, nem töltöttük még be a tizenhatot; rövid feddő szózat után kénytelen, de inkább kelletlen utunkra engedett. Most azonban nem állt ró a sarkon, hogy vigyázzon rám. Megtanulhattam, más a felugrás, mint a leugrás. A Csokonaiból téptem a Szikrába, s ugyanott, ahol korábban már egyszer kioktattak, felugrottam a megálloból kihúzó hatosra. Persze elvitettem, miért is sikerült volna, hiszen tapasztalatom semmi, s bátorságom, önbizalmam kevés. A járdaszigeten ülve-fekve, szerencsére nem a villamoskerekek alatt, elmélkedhettem, messzire gurult, hülyén divatos, stüzi vadász kalapom után kapkodva, mi a különbség a le- és a felugrás között, s miért megy az egyiknek az, ami a másíknak nem.

„Baromság ez az ugrálódsi”, kiáltottam Zénó után a legközelebbi alkalommal, komótosan megvárva, míg a kocsí lefékez. Nem csináltam többet, beláttam, ezt nekem nem szabad.

A következő szombaton, a rendkívüli szünidő miatt egy kis késéssel, kiosztották a félévi bizonyítványokat. Megrettentem a magamétól. Rengeteg rossz jegy sorakozott benne, négy elégséges, négy közepes és négy darab négyes. Az átlagom pontosan három egész, nulla tized, nulla, nulla... Mihaleczné győzött.

Nincs esélyed, súgja a sorsod, szemedbe röhögve, vagy a hátad mögött állva.

Nincs-e?!

Hát mutasd meg, hogy mégis van.

Elfog valamilyen csakazértis düh, hogy ne így legyen, hogy ne korlátolt jóslatoknak, vak erőknak legyen igazuk.

Mindig van esély. Legalább egy esély mindig van.

Igen. Egy.

Mamóka zokszó nélkül vette tudomásul, hogy ennyi telik tőlem. Annyi mindent elveszített már az életben, annyi mindent elvettek tőle, hogy némán tűrte ezt a csapást is. Megsajnáltam. Maák Tibire pedig rettentően megharagudtam, nem azért, mert lebuktatott, hanem mert a frászt hozta Mamókára.

Elfelejtettem szólni neki, hogy megint lógok egy napot, mire ő, szokása szerint följött és sete-sután, de leleplezett. Aztán mentegetőzött napokig, hogy így meg úgy, nem szándékosan csinálta.

„Csak hülye vagy, öregem, de nagyon, menthetetlenül”, mondtam, és nem álltam vele szóba többet.

Mamóka megbocsátott.

„De elő ne forduljon többször”, kérte, mikor jobb híján, őszintén bevallottam, bizony moziban ültem az iskolapad helyett.

Előfordult. Újra meg újra nekiindultam kerülőútjaimnak, amelyek a százegynéhány méternyire lévő gimnázium helyett a többkilométeres sugarú körben elhelyezkedő mozikba vittek. Hiába csapkodtak köröttem haragos villámok, hiába süllyedtem közepes tanulóvá, hiába kerültem majdnem a villamoskerekek alá, hiába buktatott le az a hülye Maák, mégis belekeveredtem egy újabb balhéba.

Március közepén, egy még télies reggelen a Szikra előtt nyomakodtunk befelé, a pénztáráblakhoz, nehogy elfogyjon a jegy. A csodát vártuk. Kosztümös nyugati kalandfilmet nem láthattunk, felrémlett rég-ről, gyerekkoromból a *Királylány a feleségem* halovány emléke, de már semmit sem tudtam magam elé idézni belőle. Most itt a *Cartouche*, Belmondóval és Claudia Cardinaléval a széles vásznon. Hát ezt azonnal látni kell, nincs türelem, semmi várakozás. Ha muszáj, rohammal vesszük be a mozit.

Az ostrom olyan nagyszerűen ment, hogy a kirakat üvege látta kárát. Az üzemvezető bejiedt, kihívta a

rendőrséget; szegény, a filmhíradóban látott ilyesmit, amint a Beatles-hívek fogadták a reptéren bálványait, azt hitte, itt az utolsó ítélet.

Két ró a sor végén igazoltatni kezdte a türelmetlenkedőket. Csak ez a balhé hiányzott volna nekem; személyim még mindig nincs, s lógok a suliból. A környékünk egyik vagánya, egy negyedikes srác húzott ki a szarból, tizenhat jegy lapult a zsebében, s most osztogatni kezdte az előző nap fölvásárolt beugrókat, nehogy rátaláljanak nála. Nekem is a kezembe nyomott egyet, sejtette, hogy megkapja majd az árát, így mielőtt a rendőrök eljutottak volna hozzám, becsusszantam a moziba. Claudia szépsége igazolta hírét, Belmondo pimaszsága és merészsége azonnal utánozhatatlan mintává vált.

A keresés nyugtalan izgalmban éltünk. Ez adott felmentést minden hülyeségünkre. (Zénót a családja tartotta vissza a veszélyes kalandoktól, megőrizte gyermekkori hitét, nem szállt szembe a reá hagyományozott szokásokkal, nyugodtan bevallhatott bármit, lázadnia szükségtelen lett volna.) Nem gátolt meg semmi abban, hogy egyedül kutassak a sorsválasztás útvesztőiben. Mégiscsak valamiféle magasabb rendű erő sugárzott a filmvászonról áradó képekből, amiért tanulmányi eredményt, családi békét, sőt, az életemet is kockára tettem. Amikor Pistával elkezdtük a moziást, füttyültünk a minőségre, mindegy, mit vetítenek, csak mozogjon a kép és sötét legyen. A fénysugár azonban már nemcsak történetet mesélt, idegen tájakra utaztatott – belénk világított, kitalálta, átérezte gondjainkat, szorongásainkat. Olyanokká váltunk, mint azok a New York-i, londoni, párizsi, szófiai ifjak a vásznon.

Bármily messze esett tőlünk az amerikai világváros, az utcáin kóborló, csajokat hajkurászó, csönad-

rágos, Elvis-frizurás jampecek a mi lehetőségeinket térképezték föl. Cassavetes árnyéka a Vörösmarty moziban megnyúlt, az Atlanti-óceán túlsó partjáról a Baross utca és az Üllői út torkolatáig ért. A ködös, téli utcákon, a boldogtalan, első szerelmében csalódott Leila lába nyomát tapodtuk. Ismerőseinkké, mi több, barátainkká lettek ezek a félvérek és feketék, helyettünk léptek, hibáztak, és bánkódtak tévedéseik miatt.

A felnőttek elégedetlenségét is megértettük már. A *Kertes házak utcájának* házsora akár Pesten is húzódhatott volna, noha csak egy pár ecet- és vadgesztenyefa díszítette olyik bérház udvarát. (A mienket – de Pistáékét és Zénóékét úgyszintén – semmilyen.) Az apáink éveit taposó hősök boldogtalanságát magunkénak éreztük. Valami nem volt rendben – velük sem, velünk sem. A vasárnapi húsleves és rántott hús kevés, több kell az embernek, *Egy csepp méz* is kell még hozzá, hogy boldogok lehessünk. Parányi csöpp az élet édességéből.

A nagyorrú, csúnya lányt részvétünkbe fogadtuk. Láttuk már őt valamelyik Körúton túli mellékutcában járdát seperni, szemeteskukát emelgetve egy szempillantásra álmodozva megállni, föltekinteni az errefelé valahogy mindig borúsabb égboltra, azt lesve, vajon vasárnap előbújik-e majd a nap, ki lehet-e heveredni a gangra meleg fénye elé. London Budapesten van, s Budapest Londonba költözködött.

Érzékennyé váltunk, érlelődött bennünk valamiféle fordulat. Nemcsak azokat a történeteket tudtuk magunkévá tenni, amelyek hasonlítottak a mi életünkhöz, idegen, képzeletbeli sorsokba is beleéltük magunkat. Tizenhat éves kora táján már nem gyerek, de még nem felnőtt az ember – siheder, kezdemény, akiből esetleg sosem válik igazából ember, megmarad

a vadságnak azon a fokán, ahol az öntudat még nem veszi át a léptei irányítását.

Igen, az öntudat, az a drága, egyetlen öntudat, amely legalább annyi bajt okoz, mint amennyire nélkülözhetetlen. Amely nélkül nem tarthatja magát embernek a főemlősök sorából kiemelkedett homo sapiens.

A belátás azonban talán még az öntudatnál is fontosabb, bár csak amannak megléte után alakulhat ki. Annak belátása, hogy még büszke önmagunkkal se vihetjük sokra, ha nem korlátozza lépéseinket, ha nem zabolázza meg elhatározásainkat valamilyen fék. A külső törvény, a család, az iskola, a felnőttek világa, vagy a magunk szabta parancsok, a felnőttektől átvett, mégiscsak használható szabályok, ám legelsősorban is a gondolkodó én által fölülbírált, sohasem gépszerűen alkalmazott önkorlátozások. A belátás. Annak tudása, hogy jól felfogott érdekem hallgatni a tiltó sugallatra. Hogy akkor hol az én szabadságom? Hát abban, hogy annyira szabad vagyok, hogy magamnak is bármit megtilthatok, s ezt a tilalmat, szabadságom teljes érintetlenségével be is tartom, mert nem rajtam kívüli erő kényszeríti rám, hanem én, én, én. Oly sokan fitogtatták erejüket előttünk, egymást váltó tornatanárok, társaikon uralkodni kívánó, kötélen függeszkedő, pofozkodó muszklimiskák, törpék mind, nem tudták, hogy a legnagyobb erő, s ezáltal hatalom is, amire ők annyira ácsingóznak, nem kigyúrt izmaikban lakozik, szívükben és agyukban, ha egyáltalán tudják valamire használni ezeket a szerveiket, mert a legfőbb hatalom, s mindenekfeletti erő az önuralom.

Újra kellett születnem.

Másodszor megszületni, de a készen kapott, s elégtelennek bizonyult érzelmi kacatok, lomtárba illő

etikettformák, konyhai álbölcsességek nélkül. A vasárnapi bűnbánat képmutatása, a „kisfiam, köszönj szépen mindenkinek” hazug, mert az embereket nem az érdemük szerint megkülönböztető üres rítusa, a készen kapott törvényeket kételkedés nélkül elfogadó megszokás nélkül. Előlről kezdeni mindent, elválni mindentől, bízni az új igazságok erejében. Fiatalnak lenni, érezni a létezés szabadságát és rettenetét.

Tizenhetedik megkezdett évem első napján egy moziban születtem meg újra. A csütörtöki politechnikát mellőztem éppen. A tengerpartra utaztunk. Két, nálam alig idősebb, vagy tán velem egykorú fiatal ismerkedett meg egymással, s én velük. A lány valahonnét Nyugatról érkezett a Fekete-tenger partjára; nem tudtuk, melyik országban született, hol és mikor táplálódott beléje annyi félelem és szorongás. Mindenről a háború jutott eszébe, rettegett a nem ismert, de bármelyik pillanatban elkezdődhető, atombombaktól terhes, mindent elpusztító világégestől, a harmadiktól. A fiú abban hitt, hogy ezek rossz álmok, beteges képzelgések, hogy ami a lány képzeletét gyötri, soha, de soha nem következhet be.

Akár a Balaton partján is játszódhatott volna a történet, még az öltözékük se különböztette meg őket, mindketten fürdőruhában jártak-keltek. Fantázia váltakozott valósággal, rémképek keveredtek a szokványosak közé.

Még fél év sem telt el az Uránia-beli botrány óta, de én már a másik oldalon álltam, s hirtelenében nem tudtam, hogyan kerültem oda. Ezen az olvadásos, szeles, napsütötte márciusi délutánon születtem meg újra. Néhány néző füttyögött, páran dühöngve távoztak, az erkélyajtó vagdosásával adva nyomatékot nemtetszésüknek. Legszívesebben mindegyikhez odamentem volna, felrázva tespedt közönyükből őket, rájuk kiáltva:

„Hát nem értitek?! Ez rólunk is szól! Ez a mi filmünk!”

Egyetlen délután, egyetlen film bevégezte azt, amit a család, a szülők, az iskola, a tanárok, a vallásos nevelés, s az azzal ellenkező tanintézeti sulykolás nem tudott elérni hosszú évek során. Rádöbbsentem, hogy léteznek mélyebben rejtőző igazságok a mindennapi élet szinte tapintható felszínén szembeötlően kívül, s hogy a szavakon túl más jelekkel is kifejezést lehet adni az érzéseknek, hogy nemcsak jól elmesélhető történetek vannak, hanem olyan belső események, amelyeket egyelőre csak rejtjelezve lehet a külvilág tudomására hozni, vállalva az értetlenség kockázatát.

Semmit se tudtam biztosan. Azt éreztem csupán, ott a helyem azok sorában, akik megkísérelnek a jelenségek külső burka mögé látni, s felfedezéseiket másokkal megosztani, akkor is, ha ezért nem kapnak semmilyen köszönetet, kifütyülik, megvetik őket, rosszabb esetben hatalmasságokkal gyülik meg a bajuk, néha életüket is kockára teszik igazuk kimondása érdekében.

Ez lett hát ennek a csütörtöki politechnikának az elblicceléséből: megtanultam, hogy az anyag pontos illesztésénél fontosabb szabály is létezik, s néha össze kell törni a régi szerszámokat, mert már nem tudsz mihez kezdeni velük.

Az utcán megint olvadt a hó, ám a kemény tél hagyatéka romjaiban még ott hevert a járda szélén. Ez a március hetedike elolvasztotta régi életem roskadozó halmait. A test új életnek adott köntöst; kivajúdta önmaga szellemét az addig kordában tartott lélek. Megtanultam, kinek szabad hinni, s kit kell mosolyogva, de hitetlenkedve fogadni. Aki háromnegyedny táján a Vörös Csillag moziból érkezve

belépett a Művészbe, eltűnt. Onnét egy másik ember jött elő.

A Lenin körút lámpái, az ostor nyeles neonok már nem hajladoztak a rájuk hullott hó súlya alatt. Bár még koszos volt a város, sárosak a buszok, villamosok, fázósan, hit nélkül dideregtek az emberek, de hat óra tájban az alkonypír a hajnalt idézte fejük fölött.

Tudtam már, hová tartozom, s azt is, mit veszítek a választásommal.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

POFONOK

A május elsejei felvonulás egyik próbája után Czirják végigpofozta az osztályt. Menetgyakorlat közben többen meglógtak, másnap ők kapták a hatalmas frászokat. Nekem is járt volna, mert a Felvonulás téri fel-alá masírozás helyett a Vörös Csillagban randevúztam egy különös lánnyal. Mégis kimaradtam az osztásból, csupán nézője lettem az előadásnak, amelyben pedig szerepelnem illett volna. Ezt megsúztam.

Több-kevesebb pofont kap az ember, főleg gyerekkorában. Kicsiket és nagyobbakat, enyhe taslikat vagy zúgó füleseket szülőktől, tanároktól, iskolatársaktól, olykor idegenektől. A legtöbbjét elfelejti, azokra emlékszik csak, bármekkorát szóltak, amiket igazságtalanul kapott, semmiképp se érdemelt ki.

Több-kevesebb pofont kever le az ember (na persze, van, aki egyet sem): hirtelen támadt dühből, vagy előre megfontolt szándékkal, erősebben avagy csak legyintve, mintegy jelképesen. Ezeket felejtjük el ám igazán, kétséges, hogy emlékezzünk rájuk. Legfőjebb a ritka eseteket jegyezzük meg, olyasmit például, hogy egy gyereknek szerephelyzetben kelljen arcul csapnia a társát.

„Ruszkik, haza!”, kiáltotta a kis Szabó ötvennyolcban, óra végén Zavada után.

Hatalmas balhé lett belőle. Berendelték a szüleit, igazgatói vagy legalábbis osztályfőnöki intőt kapott a fiuk. Kiderült, hogy katonatiszt a papája, a magyar néphadsereg főhadnagya. Erről addig nem tudtunk, s tizenegy évesen csak kapiskáltuk, hogy ez a tény súlyosbítja az ügyet. A színjátékra emlékeztető botrány – okulásunkra – az osztály nyilvánossága előtt zajlott. Meg kellett szégyeníteni a tanulót, sőt, az apját is. Zavada mestere volt az ilyesminek. A kis Szabót már ezért is a hősünknek tekintettük, mégis döbbsen lapítottunk a padokban, mialatt kiosztották, megalázták.

Ezt a srácot kellett nekem pofon ütni.

Még ugyanabban az évben a magyartanárnő ötletére előadtuk az osztályban a *Toldi* második énekét. Rám osztották Toldi György, a gonosz báty szerepét. *Itt a juss, kölkök; ne mondd, hogy ki nem adtam!*, kiáltottam a rövid jelenet végén, és ahogy kellett, hitelesen arcul csaptam Miklóst, az öcsémet. Hetekig gyakoroltunk, jelmezeket szereztünk valahonnét, s még rendezőnk is került az egyik osztálymesélő, Gere Ádám személyében. A próbákon csak jeleztem a pofont, de az előadáson illet valóságosnak lennie. Rendesen sikerült, nem kifogásolta senki sem. A kis Szabó, azaz Toldi Miklós se neheztelt érte, pedig amúgy a hirtelen haragú, verekedős srácok sorába tartozott. Ám ha benne nem is, más osztálytársunkban mélyebb nyomott hagyott irodalmi pofonom. Több mint húsz évvel színjátékos alakításom után is úgy emlékezett rám a hosszú külhoni kalandozás után hazatérő Stern Miki, mint az öccsét kipofozó „rókalelkű bátyra”. Ennyire jó színész nem voltam. Hogy a múltját újra tanuló, nyugati kóborlásai után

visszatérő egykori társunk ekként őrzött memóriájában, annak más oka lehetett.

A ránk kiosztott vagy rosszul megválasztott szerepek sokkal tovább elkísérnek, mint gondolnánk vagy kívánnánk. Egy nemtörődöm vállrándítás, egy gögösnek tetsző fejtartás mélyebb nyomokat hagy felőlünk másokban, mintsem szeretnénk. Meg lehet úszni egyes esedékes pofonokat – mint a lapátkezű torna-tanárét –, de nem lehet elkerülni a látszatokra alapozó, mégoly fájó, mert igaztalannak érzett megítélésünket, különösen, ha akaratlanul kezére dolgozunk a véletlennek.

Felső tagozatos éveinkben néha kitört köreinkben a táskaleütési járvány. A kiszemelt áldozat mögé lopózva aktatásánkkkal villámgyors mozdulattal a földre kellett juttatni a másikat. Ha mégsem ejtette el, rosszabbul járt, mert a hirtelen ütés jól megrántotta a karját. Mindennapos szelíd örületünk ötödikben-hatodikban tombolt. Rendre üztük, egyikünk se csinált ügyet belőle. Nem illett megsértődni miatta; pofozkodni, netán verekedést kezdeni végképp lovagiatlannak számított. Kivárni a megfelelő pillanatot és visszaadni – ez nemcsak megengedett, kívánatos gyakorlatként működött. Mégis, ha olykor leütötték a táskámat – elég gyakran megtörtént –, nem lestem a visszavágási alkalmat, csak ímmel-ámmal törlesztetem.

Egyetlenegyszer azonban belémbújt a kisördög. Megbeszéltem a köpcös Mezeivel, aki hasonlóképp nem vett részt a játékban, hogy kölcsönösen leütjük egymás táskáját. Eleinte húzódozott, de makacs biztatásomra végül ráállt.

„Mutassuk meg a többieknek, vagyunk olyanok, mint ők”, ez az érv hatott.

Tanítás után az utcán zajlott le az ügylet, hogy mindenki láthassa, milyen katonásan bánunk el egymással. Ez okozta vesztemet. Miután másodikként végrehajtottam a veszélytelennek hitt műveletet, valahonnét – a semmiből? – egyszercsak feltűnt a Rökk Szilárd utcán Mezei-apuka. Furcsának, mi több, nevetségesnek hatott a megjelenése; már régóta nem jártak értünk a szüleink. Mégis jött, a bosszúállás angyalaként, hogy lássa még, amint leütöm dundi fiacskája táskáját. Az előzményekről mit sem tudott, nem is lehetett a tudomására hozni, hogy bunda az egész.

Nagyot csattant a pofonja, de ez csak a kisebbik baj volt. Sveszti épp arra járt, látta a jelenet végét, a legvégét, s hírharangként gyorsan elmesélte a szüleimnek. Magyarázkodhattam, hitték is, meg nem is a szerencsétlen históriát. Mezei nem magyarázkodott, sunyított. Másnap se, később se szólt semmit, valószínűleg el sem mesélte odahaza a teljes igazságot.

Nem járt nekem az a pofon, úgy éreztem, igazságtalanul kaptam. Noha kétségeim voltak afelől, egyáltalán létezhet-e igazságos pofon, kijózanító hatása lett. Tudomásul vettem, így se, úgy se tartozhatok az osztály vagányabbik feléhez, a rettegett, titkon irigyelt keménykedőkhöz, akik erőszakkal, verekedéssel intézik el sérelmeiket. Alkalomadtán közéjük lehetett sodródni, mint a május elsejei próbát elbliccelők közé, de lám, olyankor is kivontam magam a közösséget formáló frászok sorából.

A kemény mag büntetett, akár igaza volt, akár nem. Tőlük lehetett igazán nagy frászokat leakasztani. Míg a tanároktól, s más felnőttektől kapott arculcsapások nagyjából alapos indokkal csattantak el, az ő pofonjaik rendre indokolatlanul estek. Ráadásul erősebbnek hatottak, noha egyik tizenhárom-tizennégy éves se tudott akkorát odasózni, mint egy férfi-

kora teljében lévő tanár. Az fájt jobban, hogy a veled egyenlőtől kaptad. De hát nem volt egyenlőség közöttünk, már akkor sem, ott sem – ezt meg kellett tanulni, akár tetszett a lecke, akár nem.

A tanítás végeztével kettes sorokban vonultunk le a kapualjba, ahol hangos „Viszontlátásra!” köszönéssel búcsúztunk a kísérő tanártól. A szabadulás előtti percekben már nagy lökdösődés folyt a jobb helyekért, mintha nem lett volna mindegy, milyen sorrendben jutunk ki az egyszerre csak két gyereket kibocsátó iskolakapu szűkületén. Egy homályos délutánon a nyomakodásban hátulról nekitoltak az előttem helyezkedő nagyerejű Mihályfinak.

A következő pillanatban már lódult is a tenyere. A ritkán verekedők fajtájába tartozott, ám ha ütött, az áldozat megnézhetette magát. Olyannyira ártatlan voltam, hogy eszembe se jutott visszaütni, noha hasonló esetekben, öngyilkos módon a szemben álló nagyobb erő se riasztott el a méltatlan sérelem megtorlásától. Zúgó fejjel, s még jobban háborgó lélekkel baktattam haza.

Talán Mihályfinak felébredt a lelkiismerete. Mindenesetre másnap bocsánatot kért; az osztályt uraló brancshoz tartozó srác tőlem, a csoporton kívülitől. Ilyesmi nem volt szokásban. Verekedéssel intéződtek el az ügyek, vagy egyszerű vállrándítással tértünk napirendre a megváltoztathatatlan fölött. Füttyültek rá, mit érezhet a másik. Ez törvénné jegecesedett. Az iskola se működött külön szellemben, miért épp a mi társaságunk lett volna kivétel.

Nagyritkán, bár nem tartoztam a bunyósok közé, ha kihoztak a sodromból, elsült a kezem. A legnagyobb pofonom hatalmasra sikerült, vagy csak én éreztem úgy, mert Mayer Pista arcán csattant. Valamilyen nevetséges apróságon kaptunk össze óra-

közi szünetben, nem volt igaza, tudta ő is, ennek ellenére csúfolódni kezdett. Feldühödtem és eljárt a kezem. Nagyot szólt, túlon túl nagyot. A szemtanúk, köztük Mihályfi, csak hüledeztek. Legenda lett belőle, főképp azok száján, akik nem is látták.

Nem bántam. Legalább békén hagynak, mert egyszer esetleg ők is kaphatnak egy ilyen indulatból született, hirtelen frászt. Tekintélyem lett tőle. Nem tudhatták szegények, hogy ilyen nagyot csak érzelemből lehet odasózni, annak, akit szeretünk, vagy szeretnénk szeretni. A világ maradék, közömbös részét nem lehet végigpofozni, bármennyire kiérdemelnék. Füttyülni rájuk, azt igen.

Pista vissza se ütött. Érezte, valamiért jár neki az a pofon. Ha másért nem, merő szeretetből; értse meg végre, mi ketten együvé tartozunk. Ne csináljon olyasmit, amivel rácáfol erre.

Mások helyett rúg az élet, a nekünk járó rosszból pedig kis ügyeskedéssel kivonhatjuk magunkat. Csak meg kell tanulni a technikát, amellyel kibújhatunk a ránk vetett lasszók gyorsan szoruló hurkából, miként Czirják pofonsorozatából, picikét kibabrálv a sorssal, korábbi, kamatostul kiosztott előlegek tetézését kikerülve. Előre törlesztettem félig-meddig vagy egészen alaptalanul kapott pofonokkal, amelyekről olykor ki sem derült, ki helyett jutott nekem a balhé fájdalmas vége.

Persze, soha senki sem hihette magát egészen ártatlannak. Ha nem is abban vétkezett, amiért büntették, valami más biztosan terhelte a lelkiismeretét, így aztán senki se lázadozott a fenyítések rendje ellen, legfőlleg magában ógott-mógott a szerencse boszszantó forgandósága miatt. A Röck Szilárd utcai házmester végül már bottal jött ránk, mégse ért utol sohasem. Esélye sem volt velünk szemben, egyik

lábára sántított szegény, mégis mindannyiszor kiugrattuk földszinti odvából.

Tanítás után Zénóval megálltunk a tér sarkán. Ácsorogtunk kicsit az atompókok fájának elkeresztelt gömbakác tövében. Nemsokára folytattuk utunkat a „Rökkszi” forgalmasabb, Körútra kifutó szakaszán. Az alkalmi áruházzá vedlett, majd meg postává alakított hajdani kávéház hátsó frontja után állt az átjáróház, ahová felváltva, vagy a hatást erősítve egyszerre ordítottunk be:

„Nehéztüzérség! Bimm-bumm!”

A móka után következett a gyors futás. Mert a házmester mindig jött. Eleinte üres kézzel, később már bottal felszerelve, szitkokat és fenyegetéseket szórva felénk. Titkon sajnáltuk, ám ez nem riasztott vissza veszélytelen csínyünk ismételtetésétől, míg nem egyszer csak beleuntunk, s a túloldalon settenkedtünk legújabb törzshelyünkig, a Baross utcai villanyóráig, át-átpillantgatva olykor a másik oldalra, gyorsan feledve gonoszkodásainkat.

A házmester bosszantásáért a faesztergályos törlesztett. Sose láttuk őt, pinceműhelyének ablakai állandóan csukva maradtak. Csak a frissen megmunkált fa fölfelé áramló jellegzetes, inkább kellemes, mint kellemetlen szaga árulkodott róla, hogy lenn a mélyben bizonyára komoly munka folyik. A titokzatosság fölingerelte kielégíthetetlen képzeletünket. Lekiabáltunk ezt-azt, mikor milyen cifra kiszólás tellett ki tőlünk, néhanapján pedig, súlyosabb iskolai megaláztatások után bele-belerúgtunk a homályos drótüvegbe. A szaki bácsi mindig későn érkezett, a rugdosódók már messze jártak, ám ez egyszer rajtam, az úgyszintén későn érkezőn torolta meg összes felgyülemlett sérelmét. Neki mindegy volt, kinek adja: hatalmas mancsa többszemélyes, szétosztható frászt kevert le.

Szerencsémre ezt nem látta senki sem. Le lehetett tagadni. El lehetett felejteni. (Nem lehetett.) Ezen a hosszú tavaszi délutánon csak heverészttem odahaza, semmi se vigasztalt.

Azon a másik tavaszon, hatvanháromban végre diadalt ülhettem a sorsom fölött. Április közepén hosszú fémrudakat cipeltünk órákon át a Felvonulási téren. A rájuk való vörös selymeket még szabták-varrták valahol. Tanítás helyett folyt ez a cécó, más iskolák kivezényelt diákjaival együtt szenvedtünk tornatanáraink, a mindenkori verőlegények ordítózásaitól fenyegetve. Hol a sor nem sikeredett elég egyenesre, hol kevesebben álltunk egymás mögött, mindig adódott alkalom a fegyelmezésre. Étlen-szomjan, olykor délig vagy egyig-kettőig meneteltünk föl és alá az üres dísztribün előtt.

Az egyik próbára oda se mentem a Dózsa György úti gyülekezőre. Helyette a Vörös Csillag kilences előadásán kezdtem a hirtelen elhatározásból enyém-mé lett délelőttöt. Egy jugoszláv partizánfilmet vetítettek, *A különös lányt*, némi szerelemmel fűszerezve. Még a leggyilkosabb háborús történet se pereggett le valamiféle érzelem nélkül; a harc és a kaland mellé még a szovjet filmekbe is adagoltak egy kis románcot, a jugóktól pedig a szex sem volt idegen. Most se csalódtam bennük. A főszerepet játszó lány tényleg különös varázssal bírt (majdnem egyidős volt Eszterrel, épphogy feledett reménytelen szerelmemmel). A filmvászon leánya – társnőivel együtt – elérhetőbb zsákmánnyá vált, őt egészen birtokba lehetett venni.

Tizenegy után ért véget a randevúnk, de még nem mehettem haza. Fél kettőig ki kellett húzni valahol. Beültem hát a közeli Híradóba. A világ- és sporthíradók után egy újabb furcsa lány tett a magáévá.

Könnyed lépteivel libegett végig Pest utcáin, üvegből tejet ivott, kirakatok tükrében nézegette magát, miközben egy láthatatlan férfi hangja beszélt hozzá. A felvételek rejtett kamerával készültek, akkoriban jött szokásba nálunk is ez a módszer. Se forgalomelterelés, se útlezárás, se statiszták, csak a hétköznapi, elletett és befolyásolhatatlan élet, amelybe egy óra tájban kiléptem a Dohány utcai kijáraton, majd – mintha moziban lennék még – a mellékutcákon át, mint aki jól végezte aznapi feladatát, hazasettenkedtem. A filmbeli lányok nem jöttek szembe, de még egy valamirevaló eleven sem.

Másnap páholyból figyeltem a fejleményeket. Czirják sajátkezűleg verte végig a gyülekezőn megjelent, de próba közben ellógott társaimat. Ezúttal nem alkalmazta kedvelt módszerét, nem egymással pofoztatta a srácokat, ő ütött, pontosan és erőteljesen. Kimaradtam az osztásból, mert, ugye, én hiányoztam; még reggel előrelátóan igazoltam egy sebtében gyártott fecnival Gallainál a mulasztásomat.

Elsején, ahogy kellett, szépen, hiba nélkül fölvo-nultunk. A vörös selymek árnyékában, a hosszú várakozás alatt Zénóval barkobháztam. Nem tudtunk olyan feladatot kiötleni a másiknak, amire az, olykor hosszadalmas kérdezősködés után, rá ne jött volna. Felváltva nyertem és veszítettem. Arról viszont fogalmam se volt, hogy a sorssal folyó játszámában nyeresre vagy vesztesre állok-e. Nem is izgatott. Május volt, rohamléptekkel közeledett a hosszú nyári vakáció.

A NAGYVÁROS ÖRÖMEI

Már nem lestük olyan feszültséggel a nagyvakáció kezdetét, mint akár egy évvel korábban is. Más izgulnivalók akadtak. Zénó például elvesztette frissiben kapott személyi igazolványát, napokig rosszul aludt emiatt, nem tudta, mit tegyen. Aztán visszahozta egy fiatal pár; a Honvéd moziban találták. Én meg az évfárót vártam fokozott izgalommal: megadja-e Turai a négyest kémiából. Nem adta meg, de azért jóval szebb lett az átlagom, félév óta minden tárgyból javítottam. Nem különösebb mutatvány a ketteseket, hármasokat fölfelé húzni, mégis örültem az eredményeimnek. Maradhattam volna ott lenn is, az elégségesek és közepesek határán. Nemhiába írogattam hát az elmúlt félévben legféltettebb noteszembe, ahová a látott filmeket szoktam följegyezni, felfelé kapaszkodó osztályzataimat. Sikerült megállni a lejtő szélén. Onnan már csak felfelé vitt az út.

Azért sem vártuk annyira a szünidőt, mert belénk költözött: megtanultunk a külvilágtól függetlenül szabadok maradni. Saját személyivel a zsebünkben, melyet ünnepélyes keretek között adtak át, önállónak éreztük magunkat. Ezen a nyáron Zénóval jártam a mozikat; átvette Mayer Pista elárvult szerepkörét, jól belejött, élvezte, noha azelőtt alig járt moziba, László Gergővel töltötte minden szabadidejét.

Az évváró napjának délutánján az Uránia erkélyén főttünk. Később sokszor végignéztük még az önbizalomhiánnyal küszködő diák és a gátlástalan életművész tragédiával végződő történetét. A félénk egyetemistára hasonlítottunk inkább, de természetesen a féktelen, magát minden helyzetben feltaláló Brúnót akartuk utánozni. Az *Előzés* Gassmanja példaképünké lett; kétségtelen, hasznosabb életmintát adott, mint Szása Filippov meg Szása Tüskevics. Az ő nevét írtuk be jeligének az öltözőszekrényünkbe a strandon, aztán egymásra néztünk, s jót neveltünk. Egyikünknek le kellett törölni a krétával fölírt jelszót. Sorsot húztunk; nekem kedvezett a szerencse, maradhattam Brúnó jegyében, legalább a bádogajtó túlfelén, titokban.

Na és a Dondolo-twist!

Őseink ezt a táncot éppúgy nem nézték jó szemmel, mint a Beatles-dalokat. A rádió azért lejátszotta néha, s ha elcsíptük, megint végigszáguldottunk a forró nyári vasárnap történetén, egészen a végső autóútig, hogy mi is macskaügyességgel kiugorjunk a szakadékba tartó sportkocsiból.

A többi nyári film nagyjából a *Cartouche* mintájára készült, mintha azt kopirozták volna jobb-rosszabb változatban. Noha nem szerepelt bennük Claudia Cardinale, aki tüzes pillantásával, izgatóan rekedt hangjával felcsigázta képzeletünket, 14 éven aluliaknak nem ajánlott korhatárhoz kötötték ezeket is – érdemtelenül. Mindegyik színes, de egyébként fekete-fehér logikájú, kardos-szerelmes moziálom. Mandrin kapitány remekül vívott, Jean Marais is *A púpos* átváltozós-átöltözéses címszerepében, s *A korzikai testvérek* úgyszintén mesterien bántak a pengével. Az egymástól elszakadt ikrek históriája éppúgy Dumas-regény alapján került elénk, mint imádatunk tárgya, a testőrök krónikája.

Július közepén Zénóval kimentünk a Tétényi-
platóra Maák Tibihez, hogy visszaszerezzük a köl-
csönbe odaadott regényciklust, *A három testőr* utolsó
folytatását. Ketten indultunk útnak, hogy közös erő-
vel szállítsuk haza az itatós vastagságú papirosra
nyomtatott, keménytablás régi köteteket, a *Brage-
lonne vicomte* tizenkét darabját. Már réges-rég nálam
kellett volna lennie a várva várt olvasmánynak.

Maák Tibi a Tétényi útról járt be a nyolcadik kerü-
leti gimnáziumba, mert nálunk tanított nagybátyja,
Boros, a némettanár. Előnyével nem tudott mit kez-
deni, holott nem volt buta gyerek, csak ámulatra
méltóan naiv. Nem tudta befogni a száját, mikor úgy
kívánta volna a szokás vagy az illendőség. (Mi, kis
képmutatók már edzetteké váltunk az ilyesmiben.)
Lehetett moziba lógni vele, operákról beszélgetni,
színészek magánéletéről szerzett értesüléseinket ki-
cserélni, mégis sokszor elegünk lett belőle.

A Körtéren a 6-osról a 49-esre szálltunk át, aztán
kifelé kutyagoltunk a végeérhetetlen Tétényi úton.
Átvágtunk egy gazos réten, az aljnövényzet bokánkat
csapkodta. Zénó magában dúdolgatott egy dallamot.
Mindig így tett, ha zongorájától távol eszébe jutott
valamilyen zenei ötlet. Ilyenkor nem lehetett hozzá
szólni, úgysem hallotta meg, befelé figyelt, a születő
hangokra.

A kertés családi házak sorában nagysokára fellel-
tük Maákék otthonát. Később is jártam még a házuk-
ban. Jó pár évvel az érettségink után meglepetésemre
Maák Tibi felkért esküvői tanújának. Akkor már egy
ideje vidéken élt, mozigépészként dolgozott egy du-
nántúli kisvárosban.

Elmentem tanúskodni az esküvőjére. Családja,
öccse és húga, operalemezeket gyűjtő bankpénztáros
apja, úrinőt formázó háztartásbeli édesanyja, kissé
nagyothalló nagypapája és áttetsző finomságúvá öre-

gedett nagymamája némi ellenszenvvel elegy idegenséggel nézte a fiuknál, unokájuknál, testvérüknél jóval idősebb, harmincas éveiben járó menyasszonyt, a vidéki vénlányjelöltet, aki férjül vette a polgári jólétről tanúskodó, manzárdos családi ház békés melegéből már kiröppent legidősebb Maák-gyereket.

A szűk családi körben zajló vacsorán a némettanár nagybácsi terveimről faggatott. Mit tudtam még akkor, huszonhárom évesen, mi leszek! Azt tudtam csak, mi szeretnék lenni. (Ahogy Zénó korábban a Dagály felé dőcögő 55-ös villamos peronjának felhajtható rácsán mutatta, csakis zongorista lesz, nem más, és mégsem az lett, úgy én sem az lettem, ami szerettem volna, hál' istennek.) Feleltem valamit Borosnak, illendően, mintha még németórán lennénk, s megint a tőhangváltó igék elbeszélő múltjával gyötörte.

Üres kézzel tértünk haza Tétényi úti kirándulásunkról. Bosszankodtunk, mert a Dagályra is mehettünk volna a meleg délelőttön. Maák Tibi nem volt otthon, a nagymamája pedig nem tudta, hol vannak a kötetek. Athos, Porthos, Aramis nélkül baktattunk a villamoshoz, mégis velünk tartottak ők, és természetesen D'Artagnan meg Bragelonne vicomte, Athos fia. Zénó már olvasta a folytatást, de én még nem. Egyformán imádtuk a testőröket; rajongtunk rendíthetetlen igazságérzetükért, makulátlan becsületességükért. Jelmondatuk, „Mindenkinek egyért, egy mindenkiért!”, megdobogtatta szívünket.

A négy testőr életeleme és legfőbb kedvtelése kardjuk használata. D'Artagnanéknak a pengéikkel mindenkit legyőztek, közben, mintegy mellékesen, néha szerettek is, ám akkor rendszerint pórul jártak. Életre szóló tanulságot közvetítettek, de akkor még nem ismertük föl ezt.

Mi tagadás, mindketten csalódottak voltunk; a regényfolytatás egyre távolodott tőlünk. Pedig mielőbb szerettem volna kézhez kaparintani a hiányzó ezer-egynéhány oldalt. A *Hűsz év múlva* történetét már olvastam, de a második folytatást, a *Tíz év után* címen ismertebb *Bragelonne vicomte*-ot még nem. Kisvártatva teljesült a vágyam. Maák Tibi aztán augusztusban visszavitte a kölcsönköteteket, s Zénó azonnal átadta az imádott testőrök históriájának több kilót nyomó folytatásait.

Alig félév múltán egy újabb francia filmben találkoztam egyikükkel. A rendkívüli erejű, ám kissé tán szükagyú Porthos jelent meg egy párizsi kávéházban. Az ott üldögélő filozófus beszélt róla a véletlenül melléje telepedő fiatal prostituálnak. Az idősödő testőr a gondolkodás hőségévé magasztosult. Mikor egy sziklarobbantás után Porthosnak menekülnie kellene, töprengeni kezd, milyen különös, hogy egyik lábát a másik után tudja tenni. Addig-addig mélézik a járás frissen megélt elméleti problémáján, míg megfélekedzik a veszélyről, maga alá temeti egy hatalmas kődarab. „Porthos az életével fizet, mert gondolkodni kezdett”, értelmezi a filozófus a balesetet. Bizony, a gondolkodás veszélyekkel jár. A film végén Nana, a prostituált is meghal, lelövik, mint egy kutyát, mert fellázad sorsa ellen.

A moziból hazatérve lázasan keresni kezdtem a kávéházi filozófus okoskodásának alapjául szolgáló részletet a *Bragelonne vicomte* utolsó kötetében. Nem emlékeztem rá, s nem véletlenül. A regényfolyamban szó sincs a gondolkodás hőseről.

Ami Porthost illeti, ő, miután az ellenség közé hajította a puskaaporos hordót, Aramis tanácsa szerint rohanvást futott, el is ért a barlang utolsó részébe, amelybe a nyíláson át behatolt a levegő, a vilá-

gosság és a napsugár. És alighogy befordult annál a kanyarulatnál, amely a barlang harmadik fülkéjét a negyediktől elválasztotta, száz lépés távolságban megpillantotta a hullámokon himbálódzó bárkát; ott voltak a barátai, ott a szabadság, ott az élet a győzelem után.

Ám Porthos mégsem érte el őket. Megroggyant a térde, összecuklott a lába. De semmi gondolkodás. Egyszerűen nem tudott továbbmenni – elvégre több mint öt évtizednyi megélt idő ólomsúlya nehezedett rá –, a robbanás dőreje nyomán legördülő sziklák betemették gigászi alakját.

Fél esztendő, de egy egész világ választotta el Porthos kétféle feltűnését. *A három testőr* és folytatásai regényben és filmen a megismételhetetlen és kitörölhetetlen gyermekkort idézték. A kávéházi filozófus belemagyarázó okoskodása a francia filmhéten vetített *Éli az életét* végén, a felnőtté válás iskolájából adott ízelítőt. Beláthattuk, hogy a gyerekkor a kényszer nélküli, szabad cselekedeteké: mehetek iskolába, ha akarok, de mehetek helyette moziba, vagy bárhová, ha úgy döntök. Belefér a lehetőségekbe ez is, az is; minden folytatható és visszafordítható. Megérezhettük volna, hogy nemsokára, pár esztendő múlva, kinek-kinek más-más időpontban elérkezik a filozófia ideje, a kényszerűségből megtett, cseppet sem önálló, még kevésbé eredeti lépések kora. A valóságra fittyet hányó, a tényeket önkényesen, tetszésük szerint értelmező hatalmak, intézmények foglyai leszünk majd. Kitérés kísérleteink lehetnek csak, sikertelenek vagy kevésbé sikertelenek.

Nem érzékeltük a lassan érlelődő változásokat. Gyerekek voltunk még, tizenhat évesen is. Ifjúsági bérlettel kettő ötvenért (utánjátszódba egy ötvenért) moziba járó, szüleinkből élő srácok. Nem is akartunk felnőttek lenni, legfőljebb belőgni a tizennyolc éven

felüli korhatárhoz kötött filmekhez. Ha bejutottunk, büszke elégedettség töltött el.

Már a magas fűvel borított réten jártunk. Valahonét a távolból kiáltás hallatszott; rá se hederítettünk. Fontos döntés előtt álltunk: mit nézzünk meg délután, lépést tartva a heti három-négy bemutatóval, s a másodszor-harmadszor megnézendő kedvenceinkkel. Zénó augusztusban Lellére megy a szüleivel, addig semmi sem korlátozott.

A kiabálás csak nem akart szünni, sőt, egyre közeledett. Rajtunk kívül senki se járt a széles réten, úgy száz méterre tőlünk ágált egy fura alak.

„Az istenit maguknak! Süketek vagy vakok?! Azonnal menjenek ki a lucernából!”

Emberünk a nagyobb nyomaték kedvéért egy vasvillát lóbált felénk.

Egymásra meredtünk, majd gyorsan nyakunkba szedtük a lábunkat, miközben a gyomnak hitt zöld növénytakarót bámultuk. Ez lenne a lucerna? A XI. kerületben, pár száz méterre a Bartók Béla úttól?

Annak kellett lennie, mert az idős gazda felháborodását kis híján a bőrünkön éreztük.

(*Medicago sativa*. Értékes szálak takarmányt termő pillangós virágú, élő növény. Nem ismertük. Biológiából gyenge voltam, Zénó feltétlenül jobb, de a lucernát ő sem ismerte föl. A József körúton csak platánok (*platanus hispanica*) álltak, beljebb, a szűkebb utcák bérházainak udvarán egy-két ecetfa (*ailanthus glandulosa*) – hogy valószínűleg fölöslegesen, ám egészen szakszerű legyek.)

A gazda nem ért utol. Egyre halkuló káromkodása kísért utunkon darab ideig. Ebéd után elértük még a Balatonban a fél négyes előadást. Egy francia vígjáték ment, *A nagyváros örömei*, Bourvillal a főszerepben.

VÁSZONSZERELEM

A lányok szeptemberben érkeztek. Az ő megjelenésüknél is nagyobb nyugtalanságot váltott ki azonban Bekeő büntetőexpedíciójának kezdete.

Az évnyitó napján döbbsen bámultuk a földszinti hirdetőtáblára kirajzszögezett közleményt: a harmadik bé osztályfőnöke nem Gallai, hanem Bekeő. Ezt megkaptuk! Sejtettük, miért történt a váltás, mégis óriási kitolásnak (hogy ne mondjam, kibaszásnak) éreztük gimnáziumunk vezetőinek döntését. Mélypontra süllyedt a tanulmányi átlag, mindenkié; ugrás-szerűen emelkedett a magunk gyártotta cetlikkel, Gallai által mégis elfogadott, átlátszó hamisítványokkal igazolt hiányzások száma. (Nekem például 187 „igazoltan mulasztott” óra, ez több mint harminc tanítási nap, díszelgett év végén a bizonyítványomban, de még ezzel sem lehettem listavezető, Maák Tibi kétszáz fölé vitte a rekordot. Ennek ellenére óriási szemétségnek számított, hogy elvették tőlünk a jóságos kis Gallait. Nem kapott másik osztályt, így elesett az osztályfőnöki pótléktól, na és tetejébe megszégyenült a kollégái előtt.

Bekeő igazolta borzalmas hírét; a valóság legszörnyűbb elképzeléseinkre is rácáfolt.

Az évnyitón azonban ott álltak a lányok. Domborodó fehér blúzukat, térd fölött végződő kék szok-

nyájukat bámultuk az udvaron. Addig se gondoltunk Bekeőre. Egy osztálynyi leány a négy évfolyam tizenkilenc fiúcsordája által körülvéve. Kevés, rettenően kevés! Mégse indítottak vegyes osztályt, a viláért sem keverték őket közénk. Ennek ellenére úgy éreztük, ők a mieink, csakis a harmadikosokéi. A negyedikesek már kifelé tekintettek, némelyikük, huszonéves, elvált asszonyokkal tartott kapcsolatot, legalábbis így regélték. A taknyos elsősök-másodikosok pedig várjanak a sorukra, majd ha ők is harmadikosok lesznek, joguk lesz nézelődni. Ezek a tizennégy-tizenötéves báránycsapatok kizárólag a kedvünkért kerültek ide. Szilárdan hittünk ebben.

Kaptunk egy ráadás szabad délutánt. Elseje vasárnapra esett, hétfőn délelőtt zajlott az évnyitó. Aznap még fűtyülhettünk Bekeőre, rémuralma másnap reggel nyolckor vette kezdetét.

A füzetek bekötése helyett a Szikrában töltöttem a délutánt a *Tücsök* fél négyes vetítésén. Zénó nem tartott velem, pedig igencsak ráfért volna. A változás híre jobban megviselte, belesápadt, rögtön fájni kezdett a gyomra, s a filmet se látta még, mert augusztus végéig nyaralt a szüleivel. Én viszont már másodszor ültem végig ugyanott, az elmúlt nyár kellemes emlékeiben fürdőzve, semmibe véve az elkövetkezendőket. A vakációmát hosszabbítottam meg így.

Szeptemberben alig jutottam el moziba. Új osztályfőnökünk ténykedése nem a tanulmányi eredményem javulásán, mozibajárásom hirtelen csökkenésén lett mérhető. Az egész hónapban kétszer mentem moziba, egyszer meg a Híradóba, de az csak fél pontot ért. Semmi érdekeset nem láttam, csupán a *Mandrin kapitány* váltott ki érzelmeket; nagyot vitatkoztunk róla Zénóval, ő védte, szerette, én meg – kiábrándultan – támadtam már a kosztümös kalandfilmeket.

Később kialakultak az egerútjaink. Péntek lett a mozinapunk, az új tanévtől aznap jártunk politechnikára, ahonnet néha előbb elengedtek, néha meg egyszerűen ellógtunk. Másnapra nem kellett készüljünk, ilyenkor két filmet is megnézhattunk, gyorsan átvilamosozva egyik helyszínről a másikra.

Különben rettenetes dolgok történtek. A trapéz-nadrág be lett tiltva, a farmerről szólni se mertünk. A gombafrizura, a Beatles-fej tornatanári frászokat eredményezett. Egyáltalán: mindent tiltottak, ami nem lett külön megengedve.

„Hányszor írjátok?“, kérdezte Bekeő csipőre tett kézzel az osztály fölé tornyosulva. S nekünk másnapra eleinte tizenötször, huszonötször, később ötvenszer, majd százszor le kellett írunk a büntetésmondatot.

Szünetben nem szaladgálok és lármázok a folyosón.

Óra alatt közbeszólással nem zavarom a tanítás menetét.

Nemcsak a vétkesnek, mindenkinek írnia kellett. Eltorzítva valósult meg a „Mindenki egyért, egy mindenkiért!“ elve. Később azt se engedte meg, hogy hazavigyük, a nagyszünet húsz percében körmöltette le egyre kacifántosabb tiltó mondatait, mialatt odakinn kettesével-hármasával kék egyenköpenyékükben sétálgattak a lányok. Továbbra is kilátszott a térdük, néha jóval több is. A rendtartás bizonyára az iskolaköpeny hosszát is előírta, de a lányok közt szép számmal akadtak szabályszegők, főként azok, akiknek volt mit mutogatniuk.

Mit csinálhatott Bekeő a büntetéspapírokkal? Hazavitte és otthon nézegette? Mindegyiken megszámlolta a sorokat? Vagy egyenesen beledobta a szemétkosárba? Kárpótlásul, minket nyugtatgatva cinikusan közölte álbölcsességét.

„Egy ötvenéves férfi, az férfi, de egy ötvenéves nő, az néni.”

Értettük a célzást, persze. Olyan gyerek nem akadt közöttünk, aki ne tudta volna, mire utal osztályfőnökünk kocsmai szellemeskedése. A stréberek, meg a rémuralomhoz gyorsan alkalmazkodó brancs tagjai jót röhögtek az alpári csattanón. Lehetett, ezért nem került senki büntetésbe. Csak néhányunkból váltott ki ellenérzést, nem is az olcsó viccelődés, inkább az atyáskodó, gonosz vigyor, ahogyan Bekeő közénk fröcskölte élete nagy tapasztalatát.

Mi semmiféle tapasztalattal nem rendelkezünk e téren. A szájhősök a szegényes valóságot színezték ki ábrándjaikkal. Hogy egy nővel, lánnyal vagy asszonnal mit lehet kezdeni, elméletben tudtuk, gyakorlatunk azonban egyenlő volt a nullával. Ezért hatott szenzációként, hogy a nagyotmondó Ligeti megfogta az első Czoma Ildi mellét. A női vécében zajlott le az osztály életét felizgató esemény, miközben a hesszolók vigyáztak rájuk. Ligeti később bevallotta, öt forintot adott a lánynak.

„Ráadásul semmit se éreztem” – mondta lekicsinylően, holott sejtettük, Ildinek szép, kerek almák feszülnek a köpenye alatt –, „nem engedte, hogy a blúza alá nyúljak.”

Ligetinek ezúttal nemcsak a szája járt, tanúi voltak, közvetítők nélkül nem jött volna létre az ügylet.

Mi lett volna, ha kiderül a csíny? Mit csináltak volna velük? Kicsapják őket? Vagy megússzák igazgatói intővel és erkölcsprédikációval? Erre nem került sor. A titok köztünk maradt, a mi diadalunknak számított; akkora szolgalelkűség senkiben sem lakozott, hogy beköpje a tanároknak. Ki-ki magában színezte tovább a hihetetlenül hangzó eseményt.

A többség nem törődött a csajokkal. A folyosón sétálva bámultuk őket. A kacérabbak visszafordultak,

némelyikük megállt, s az ablak tükrében igazgatta divatosan feltupírozott frizuráját, esetleg futó pillantást vetett megfigyelője felé. Egy rövidcopfű különösen megtetszett, Maák Tibivel kiderítettük a címét, de semmit se kezdtünk vele. Túl messze lakott, a Gorkij fasorban, nem mentünk utána, nem követtük illő távolságból, másképp se vétettük észre magunkat.

Mamlaszok voltunk – ez az igazság. Zénó különösen kellemetlen tapasztalatokat szerzett már. Politechnikára együtt jártunk a zrinyista lányokkal, a külső-józsefvárosi iskola alagsorában működő tanműhelybe. Szeptemberben az első foglalkozások valamelyikének szünetében kapuügyeletesként a tilalom ellenére kiengedett két lányt az utcára.

„Bunkó ügyeletes!”, ordította Loskó, a műhelyfőnök vöröslő fejfel. – Azért lett odaállítva, hogy az anyját se eressze ki!”

Gimnáziumi tanárainkkal ellentétben magáztak minket, viszont annyi becsületünk se volt előttük, mint Czirjáknál.

A lányok pár percen belül visszajöttek, kifliért mentek a közértbe, mert megéheztek.

„Mikor felém közeledtek, úgy éreztem, félre kell állnom az útjuktól”, magyarázta Zénó, miután Loskó kidühöngte magát.

Félreállni a nők útjából – ez később is jellemezte őt. A korán szerzett tapasztalat életszokássá párlódott, sorsmeghatározó gyakorlatává lett, hogy sose mondjon ellent az asszonyoknak. És miért is ne? Hiszen nem rendőrökként jöttünk ide, a politechnikára, hanem diákokként, még ha erre az egy napra iskolánk bérbe adott minket. Elvettek tőlünk egy napot, s mi igyekeztünk visszalopni magunknak, annak ellenére, hogy minden megtörténhetett velünk, az is, hogy egy ilyen vizesnyolcas sértegesen, megalázzon.

Színésznő-szerelmeinket imádtuk, ők vigasztaltak a kiállott viszontagságokért. A nagy sztárok sohasem izgattak, inkább kevésbé ismert ifjú nőkért rajongtam. Brigitte Bardot hidegen hagyott (ellentétben a kis Turcsányival, aki nyolcadikban a *Babette háborúba megy* bemutatásakor följajzottan követelte tőlem a moziújság címlapképét, amelyen igézően domborodtak a fiatal színésznő keblecskéi). Marilyn Monroe minden rezdülése természetellenesnek hatott, Sophia Lorent pedig egyenesen közönségesnek találtam.

Az én szerelmeim sokkal finomabbnak, bájosabbnak látszottak a vásznon. Az együgyű kis operett-filmet, a *Pedró kapitány vidám hadjáratát* talán tízszer is megnéztem az ismeretlen Corny Collins, azaz Nellike kedvéért.

Angelica Domröse már jóval ismertebbként domborította a fiatal lányokat a keletnémet filmekben. Ezek másképp voltak ostobák, mint a pár száz kilométerrel nyugatabbra készült *Pedró* és a társaik. Szájbarágós tartalmuk hidegen hagyott, annál inkább izgatott a színésznő érzéki szája. A test alig számított – arcokba szerelmesedtem bele.

Az igazi kedvenc Anna Prucnal lett. A *Napfény és árnyékban* fedeztem föl: lengyel lány egy bolgár filmben. Hatalmas szemével ámuldozva nézett a világra, és mosolygott, állandóan csak mosolygott mindenben. Nemcsak a szeme, az egész arca, a haja, vékony alakja. Noha fürdőruhában játszotta végig a szerepét, mégsem kis bikinije izgatott leginkább, hanem a tengerparti nyári napon játszódó hamvas szerelmi történet. Szívembe zártam, őt is, a filmjét is.

Vászonszerelmek helyettesítették a valóságosak hiányát, elégtételt adtak a csalódásokért. A kétdimenziós, legtöbbször nem is színes, csak fekete-fehér lányok kárpótoltak; a titokzatos Françoise Arnoul, aki később eltűnt a mozivásznakról, Daliah Lavie,

akit viszont elfelejtettek, Julie Christie, akit nem, meg az idősebbik Dorléac-lány, szintén Françoise, aki helyett hideg-szép húga lett világhírű. A képekből szőtt ábrándok nem egyszer valóságosan is a lepedőn végződtek, maradandó nyomokat hagyva hátra.

Sokáig ártatlanok maradtunk, leszámítva ezeket a magányos hajnali kalandokat. Ha netán valóságos alkalom kínálkozott, elhibáztuk, vagy bele se kezdünk. Nem udvaroltunk senkinek, sőt, jókat röhögünk ezen a felnőttek számára szalonképes, számunkra nevetséges kifejezésen.

Másodikos korunkban egy vasárnap Pista azzal állt elő, hogy „csajozni” megyünk. Hazudnom kellett valamit Mamókának, s még így is balhé lett belőle, mert több órát üldögéltünk a Dembinszky utcai háromszobás lakás nappalijában, és lekéstem a vasárnapi ebédet. Eleinte gördülékenyen haladt az ismerkedés, sós süteménnyel a terítéken, ám szülői felügyelet nélkül. Később elakadtunk, a kínos csendet a lányok vihogása törte meg. Pedig nekem jutott a csinosabbik. Pannival azonban mit sem tudtunk egymással kezdeni, talán ő tudott volna velem, bezzeg én nem.

Otthon a kisebbik rosszat választva azt füllentettem, moziban voltam Pistával, s nem tudtuk előre, hogy kétrészes a film. A következő héten szülői kísérettel a Hármashatár-hegyre kirándultunk a lányokkal. Mamókának megint hazudni kellett: kötelező osztálykirándulás során megkoszorúztuk a Vörös-kő munkásmozgalmi emléket a Pilisben. Hihetőt linkeltem, azon a vasárnapon rendeztek ilyen túrát.

Megmásztuk a hegyet, időztünk a fennsíkon, aztán az erdőn átvágva kikötöttünk a Hűvösvölgyben. Gyaloglás közben egy nagybácsi féle rokon valamilyen komoly filozófiai könyvből olvasott föl, s nagy hévvel magyarázta a szöveget.

„Ilyenek lesztek ti is”, jegyezte meg Panni epésen. Nem értékeltem a humorát, miként az okoskodó rokon kiselőadását sem.

A harmadik randevú elmaradt. Azt füllentettem, hogy jól úszom, de következő alkalommal mégsem mentem el velük a Sportba, mert csak olyan medencében szerettem evickélni, ahol leér a talpam.

„Sejtettük, hogy így lesz”, közölte Pista megvetően.

Több találkozó nem volt, kis barátnőmnek még a kezét se fogtam meg.

Egyre többet jártam Zénóékhoz, szinte naponta megfordultam a lakásukban. Nagymamájával osztózt a szobáján, de a kedves ősz anyóka azonnal magunkra hagyott, valahányszor megjelentem. Unokája az antikváriumokban összevásárolt könyvei között üldögélt, minden zsebpénzét erre költötte, meg kötőkre. Álomvilágban élt, akárcsak én. Beszélgetés közben váratlanul odaült a zongorához, és belevágott egy rögtönzésbe. Élvezetes, a barokk és a dzsessz határvidékén szökellő futamok hangzottak föl. Csodáltam, hogyan tud egyszerre kétfelé figyelni.

„Nincs ebben semmi különös, sokat kell gyakorolni”, mondta, mikor eleinte ámulattal hallgattam őt.

Egy alkalommal hozzájuk tartva csodaszép lányra figyeltem föl a Körúton. Annyira megtetszett, hogy követni kezdtem. A fekete hajú, piros ballonkabátos szépség meglepetésemre – és örömömre – Zénóék házába fordult be, s az elsőre érve becsöngetett az egyik utcai lakásba. A második emeleti gangról bámultam eltűnő alakját, mielőtt izgatottan beestem Zénóék ajtaján. Nem lettem boldogabb a barátom közlésétől; a lány valóban a házban lakott, de ők még köszönő viszonyban sem álltak. Zénó is csak bámulta Margitkát, nem tudott bemutatni neki.

Ahányszor láttam, egyre jobban tetszett, márpedig sokszor találkoztam vele. Mindig az apjával sétált. Az állandó szülői kíséret ugyan elriasztott bármilyen ismerkedési kísérlettől, viszont azzal kecsegtetett, hogy nincsen még fiúja. Csak ne lett volna mindig abban a piros ballonban! Kabátja kárminszínű árnyalata még jobban kihangsúlyozta hosszú, fekete haja keretezte, csillogó, kék szeme uralta halovány arcának fényességét. Szerelem lett belőle, ráadásul a legrosszabb fajtából való, egyoldalú, reménytelen szerelem. Anna Prucnalt, akire hasonlított, a távolból, a filmvászonról lehetett kedvelni, Rózsa Margitkát viszont közlelről imádtam, követtem az utcán, nem a fényképét néztem.

Semmit se tudott az érzéseimről. Megszólítani mégse mertem, hiába jött szembe olykor már egyedül az utcán. Több mint egy éven át kísért és kísértett ez a felemás szerelem. Álmodoztam, hogy vele sétálok, belekarolok, közlelről pillantok ragyogó kék szemébe, megsimogatom fekete hajsátrát.

Végő elkeseredésemben randevút kértem tőle poste restante levélben. Több mint egy órán át ácsorogtam izgatottan a Baross utca sarkán, a villanyóra tövében. Nem jött el – miért is jött volna egy ismeretlen hívására. Alig száz méterre toporgásom színterétől Zénó a szobájában üldögélve várta az eredményt. A hasztalan szobrozzást feladva lógó orral ballagtam föl hozzá. Aztán másodszor is ugyanúgy, mert – örült ötlet! – biztosító találkát is adtam a lánynak, mint a kémfilmekben, hátha nem ér rá az első időpontban. Nem tudom, mi történt volna, ha épp akkor jön lefelé a lépcsőházban. Megszólítom végre? Elmegyek mellette? Csak bámulom, mint eddig? Zénó nem tudott segíteni, még ehhez fogható ügyei se akadtak. Tanácstalanul bámultuk egymást.

Hosszú hónapok múltán, túl az érettségin és a felvételin, végre megszólítottam Margitkát a Körúton. Emlékezett ugyan, hogy kapott valamilyen levelet, ám józan ésszel felfoghatatlannak tetszett a kérdésem. Csakhogy nem voltam józan – szerelmes voltam. Nem fogtam fel, miért nem jön el a randira, ő pedig nem értette, miért kéri számon tőle egy idegen a találka elmaradását. Kölcsönös értetlenséggel váltunk el. (Később is láttam még olykor, már apja nélkül, egy-egy fiúval karöltve. Végül egészen eltűnt, nem is hiányzott, akkor már mások emléke fájt.)

Szereplői voltunk az ilyen ügyeknek, nem alakítói. Felőlünk apácánövendékek járhattak volna a gimnáziumunkba, olyan áthatolhatatlan falat emelt közénk és a lányok közé, nem az iskolai rendtartás, hanem a mélyen belénk sulykolt tiltások és ennek nyomán kialakult gátlások sora.

„Kisfiam, ráérsz még erre”, hangzott a nevelési jelszó.

„Neked a tanulás legyen a legfontosabb, majd ha felnőtt leszel...”

Azt azonban elfelejtették hozzátenni, mi lesz majd, ha felnőttek leszünk.

Gondos pedagógusaink azért törődtek a társasági életünkkel. Bekeő osztálybulit szervezett. Lányokat is hívtak, naná, nélkülük mégse lehetett megrendezni a klubdélutánt, de nem ám a mi iskolánk elsőseit, akikért a szívünk fájt, dobogott, hanem a Zrínyiből egy harmadikos, párhuzamos osztályt. Emiatt utáltuk az egészet, mindenki, még Bekeő udvartartása is rühellte a rendezvényt.

November utolsó szombatján azért ott feszengtünk az előírt öltöny-fehéring-nyakkendő szerelésben gimnáziumunk sebtében feldíszített nagytermében. Büfé is működött, lehetett finom sonkás és szalámis szendvicset enni, és senki se részegedett le a bőven csor-

dogáló málnaszörptől. A szülői munkaközösségnek köszönhattük ezt a bőséget; a ráérő anyukák felügyelték fiaik és (elsősorban) lányaik jó erkölcsét.

Bekeő a háttérből irányított.

„Ki nem táncolt még?!”, kérdezte vészjóslóan fojtott hangon.

Azt vártuk, azonnal leiratja velünk százszor (már itt tartottunk): *Az iskola által szervezett rendezvényen mindenkinek táncolni kell!* Mégse táncoltunk, legtöbben daccal elegyes félelemmel ültünk a falak mellett sorakozó székeken. Néhányan most is a vécében bagóztak, a jelenlévő többség pedig megbámulhatta, hogy a stréber Antalffy fölkéri a harmincas kémia tanárnőt.

„Ennek is izzad a tenyere”, újságolta aztán nagyképűen, meg hogy tettét mentegesse.

Még inkább nem kértünk föl senkit sem. Kisvártatva meglógtam, Zénó még maradt.

A Puskinban a *Nappali sötétség* ment. Már két hete játszották, s én még mindig nem láttam. A buli ürügyet szolgáltatott otthon, hogy az esti előadáson nézhessem meg. Az előzetesben ígéretesen csillogtak Szegedi Erika szemei. Többet vártam tőle, mint a hülyén vihogó zrinyista csajoktól.

Eltévedtem a nemrég felavatott aluljáróban az Astoriánál. November utolsó szombatján elsőre rossz helyen, a szálloda oldalán jöttem föl a felszínre, a Puskin neonja a túloldalon fénylett.

Többé nem követtem el ezt a hibát.

A DIKTÁTOR

Bekeő uralmának első hónapjai a félelem és rettegés jegyében teltek. Most lett volna évadja Zénóval írott rémoperánknak, de föl se merült, hogy idézzük, még kevésbé, hogy előadjuk. Régi reszketéseink eltűntek – a kémiát harmadikban egy fiatal nő tanította –, újabbak támadtak a helyükbe, ám azokat máshogyan próbáltuk feloldani. Azazhogy, nem tudtuk egyelőre sehogy sem feloldani. Derültünk korábbi szorongásainkon, mit nekünk egy Turai-feleltetés vagy dolgozat, amikor nyakunkon Bekeő. Összefolytak az órák, nem tudhattuk, mikor van matek, fizika, s még az osztályfőnöki laza pihenőjét is ellopta mindünktől, olyankor is szaktárgyi foglalkozást tartott, gátlástalanul feleltetett.

Nem találtunk kibúvót; komolyságot erőltettünk magunkra, de csak az arcunkra, másképp nem lehetett kibírni ezeket a heteket, hónapokat. Komolyságunk persze hamis volt, ezt az álarcot mutattuk Bekeőnek, hadd higgye, milyen eredményes munkát végzett ily rövid idő alatt. Magunkba merültünk, nem döntöttük el, hová figyeljünk igazából. Kifelé, a külvilágba, rettentően megváltozott létfeltételeinkre, vagy befelé, szépen kialakított, zavaró külső viszonyoktól, támadásoktól óvott rejtekhelyünkre, titkainkra.

Ha kifelé figyelünk, óhatatlanul engedelmeskedünk a parancsoknak, diktátorunk irányításának, s ráadásul elveszítjük édenünket, magához fűz a birkamód parancsteljesítő többség, s szégyenkeznünk kell önbecsülésünk elvesztése miatt.

Ha csupán befelé irányul a pillantásunk, folyton szembekerülünk a világgal, beleütközünk kicsinyes előírásaikba, korlátolt követeléseikbe. S nincsen harmadik út; a külső világot megváltoztatni nem lehet, csak magadat gyúrhatod, gyötörheted, formálhatod azzá, amivé válni szeretnél.

A kíváncsiságunk döntött ebben a sors által rosszul feltett kérdésben. Anélkül, hogy Zénóval megbeszél- tük, vagy akár csak egyetlen szót váltottunk volna róla, vállalva a magányosság kockázatát, a második lehetőséget gyakoroltuk, mert csak így, befelé fordulva érezhettük vagy sejhettük meg, mik voltunk korábban, apró gyermekkorunkban. Mert azt, hogy ki is vagy tulajdonképp, mindig csak később tudhatod meg, miután eljátszottad, betöltötted szerepedet. Hogy ki voltál, ha nem figyelsz jól, kitörli emlékeze- tedből a világ, amikor különböző követelésekkel áll elébed, lemaradsz erről a fontos tudásról, észre sem veszed, máris idegenek rabszolgája lettél.

Ki nem mondott döntésünk kiült az arcunkra. Meg se tudtuk fogalmazni közös titkunkat, mégis tudták, akiket sértett, hogy ez, burkoltan és áttételesen ugyan, de mégis ellenük szól. Kikiáltották hát rólunk, hogy gögösek vagyunk. Nem álltunk be az osztályfő- nőki zsarnoksághoz hozzádörgölődzők szinte azon- nal megszerveződő brancsába. Bekeő élvezte hatalma kiterjedését, azt hitte, pedagógiai módszerei nyerték meg a szolgálatába szegődőket. A mögéje sorakozók félelmeiktől igyekeztek szabadulni, vélték, ha azono- sulnak zsarnokukkal, egyenlőnek hihetik magukat vele. Akkor csurran-cseppen valami – rabszolgának

odavetett koncként –, jobb osztályzat, kiváltságosabb helyzet, Bekeő például téged küld a fizika szertárban felejtett holmijaért, hatalmas megtiszteltetésként kézbe veheted az ő kulcscsomóját, nyithatod-csukhatod a rettegett szentély ajtaját.

Minden rémuralomban azonnal kerülnek együttműködők, különben a diktátorok egyetlen napig se tudnának uralkodni. A harmadik bé szerveződő klikkje meglehetősen elegyes képet mutatott. Bekeő körmönfontan osztotta meg a társaságot, hogy annál könnyedebben uralkodhasson fölötte. Megtehetette volna azt is, hogy a jókból és jelesekből szervezi udvarát, a minőség terrorjával gyakorol serkentő hatalmat a közepesek maradékán. Ám az antik módszer távol állott az ő tábori csendőr lelkületétől. Leleplezte magát, ösztönösen gyakorolta azt a modern igazságot, hogy a hatalom nem tudás, hanem jellem kérdése. A vagányokat választotta, a Müller- meg a Reiter-féléket, a mindenkiben lakozó, de a civilizáció által elfojtott verekedő-elnyomó lelkületűeket: a tizenhetedik évükben járó fiúk érlelődő férfiasságára építette tervét. A vadság kellett neki, szerveződő csapatába belefértek még a Tambowszki-féle sötét alakok is. Valóságos cirkuszi játékokat szervezett – ebben követte az antik mintát –, egymásra uszította udvaroncait, s élvezte szópárbajukat.

„Én nem vagyok egy kutyauszító”, volt a szavajárása, amivel egymásnak hajtotta, üzte gladiátorait.

A többség azonban félt. Nem a tantárgyaitól, ó, persze, azoktól is, hanem ettől, a szorongattatásunkra kiagyalt bemutatóktól. Elhúzta szánk előtt a mézesmadzagot. Gyertek csak, ti is csatlakozhattok a hadhoz. Különben megnézhetitek magatokat.

„Ki felel ma fizikából?!”, süvítette fejünk fölé a szorongató kérdést.

Ilyenkor meghunyászkodva süllyedtünk a pad alá, vágytuk inkább, hogy folytatódjék a cirkusz, nem baj, jöjjenek csak a gladiátorok, de ne kelljen számot adni gyér tudásunkról. A naplóban hemzsegték a rosszabbnál rosszabb jegyek. A kedélyesen gonosz diktatúra közepette majdnem mindenki bukásra állt osztályfőnökünk valamelyik tárgyából. Az egykettedes felelet már a jobbak közé számított, ám ez csak a brancson kívüliek esetében hatott szégyenre, az udvaroncok röhögve viselték el a sorozatos elégtelen-hullást. Bekeő továbbra sem tanított: uralkodott.

Egy fizikafelelésem során hangosan gondolkodva adtam meg a választ a sors által rosszul feltett kérdésre, kívül vagy belül legyen-e az élet. Ohm törvényéről szerzett tudásom kellett Bekeő előtt megvallani.

„Az ellenállás egyenlő a feszültség és az áramerősség hányadosával.”

„Jó. Tovább.”

„Képletben kifejezve $U = R \cdot I$.”

„Tovább.”

Hallgattam; nem tudtam többet a fizikának erről a meglehet, nagyon fontos területéről.

„Ennyi?”, nézett rám szemüvege alól fölillantva szúrós pillantását.

„Körülbelül.”

„És te ezt tudásnak hiszed?”

„Miért, ennyi elég az általános műveltséghez.”

A teremben halotti csönd támadt, mindenki azt figyelte, mi fog történni. Botrány? Osztályfőnöki intő? Vagy csak egy pedagógiai pofon csattan el? Magam is meglepődtem vakmerőségemen, de végülis nem bántam, hogy kicsúszott a számon. Ez az igazság. Ennyi tényleg elegendő tudás Ohm törvényéről az általános műveltséghez.

Nem történt semmi. Bekeő a helyemre zavart, közben beírta a naplóba az egykettedet.

Tekintélyem nőtt ettől a felelettől, mint annak idején a Mayer Pistának váratlanul lekevert nagy pofontól. Az udvaroncok kivégzést vártak, s mivel elmaradt, néhány napig csodaszámba ment a pimaszságom köreikben.

Mert hát pimaszul feleltem, mi tagadás, de ezzel megoldottam a dilemmánkat, kettévágtam a gordiuszi csomót. Csak annyit kell törődni a világgal, amennyi az életben maradáshoz kell. Annyit érdemel, nem többet. Csak jóval azután gondoltam arra, vajon a hétköznapi életben miként érvényesül a német fizikus kísérleti úton bizonyított tétele. Mintha megfordulna a tézis, világgal szembeni ellenállásunkat, azaz önállóságunkat azon mérhetjük, mennyivel csökkenti erőnket a szembenállás feszültsége. Azaz: ellenállásunk egyenlő lelkierőnk és a bennünk rejlő feszültség hányadosával. Képletbe sűrítve: E (ellenállás) = L_e (lelkierő): F (feszültség). Biztos, hogy a fizikában nem érvényes ez a szabály, de erkölcsünkben egész biztosan. Zénón kívül senkivel se oszthattam meg felfedezésemet, nem értették volna. Ő tudomásul vette, ám nem tulajdonított neki túl nagy jelentőséget, hiszen tudtuk, és most már gyakoroltuk is a törvényünket, amit elkereszteltünk Ohm második tételének. Inkább zongorázott; nemrég a Rózsavölgyiben rábukkant a Schubert-impromptukra, s most éjjel-nappal azokat nyúzta.

Lassacskán hozzászoktunk a hülyeséghez, alkalmazkodtunk a parancsokhoz. Írtuk Bekeő büntetés-papírjait; a tizedik sor táján már gépszerűen róttá kezünk a sorokat, lélekben másutt jártunk, őriztük lelkünk szabadságát. Nagy tisztelettel köszöntünk a kis Gallainak, ha feltűnt a folyosón apró termetű,

hajlott alakja. Mintha még jobban összement volna, maga elé nézett, nem bizonyosodhattunk meg felőle, tudja-e még a nevünket.

Jószérivel csak a vásárnapunk maradt meg szabadnak, olyankor igyekeztem pótolni mozimulasztásaimat. Lelkünk mélyén egyikünket sem hagyta érintetlenül a parancsuralom; magam is diktátorrá változtam. Szeptembertől kezdve egy piszkoskék borítójú vonalas iskolai füzetbe (MSZ 5606 351-32, fogyasztói ára: 1,90 Ft) feljegyzéseket írtam a megnézett filmekről. Egyetlen napilapban, de még szakfolyóiratban se jelentek meg olyan szigorú kritikák, mint amilyenekkel én róttam tele estéli órákon az irkámat. Frissen támadt szellemi igényeimet olyan kegyetlenül kértem számon a nemrég még böszme tekintettel, ámulva csodált mozidarabokon, ahogy rajtunk Bekeő a tananyagot. Az iskola présében szorongva rettentően kíméletlenné váltam. Gallai idejében könnyedén engedékenykedhettem, nem zavart a filmek gyengesége.

Pontokat osztogattam, akárcsak a sokszor látott műkorcsolya-közvetítésekben, nullától hatig osztályoztam a látottakat. A korábban imádott kosztümös kalandfilmeket durván lepontoztam. A lebecsült *Mandrin kapitány* például 0,8-at kapott tartalomra és 1,8-at a kivitelre. *A vérdíj* még rosszabbul járt.

„Jó, jó, de honnan veszed a tizedeket”, akadt fenn ezen az apróságon Zénó, amikor nagy titokban, mint valami tiltott írást, megmutattam neki füzetemet.

A tartalomra senki se kapott hat pontot, egy-két filmnek adtam a kivitelre maximumot. A diktatúráim érzelmi alapokon nyugodott, jó osztályzatot sem giccsért, sem könnyzacskók csapolásáért nem lehetett kicsikarni, a valódi, nagy érzelmekért ellenben magas pontszámokat osztogattam.

Egyre tűrőképesebbé váltunk. Hogy népszerűségét növelje, Bekeő osztálykirándulást szervezett. Egy pénteki hajnalon indultunk a Blaha Lujza térről. Templomrom, bauxitbánya, honvédemlékmű, kastélypark – csak úgy száguldoztunk a tankönyvbe illő nevezetességek között. Főnökünk igyekezett emberséget tettetni; udvaroncai körében nyájaskodott a többiekkel, játszotta a demokratát. Zénó rosszul lett – nem Bekeő képmutatásától, valami romlottat evett, délután végighányta a buszt, meg kellett állnunk Érd határában. Aggódtam érte, no meg amiatt is, elérem-e a Filmmúzeum hatkor kezdődő előadását. Lengyel filmhét zajlott, mindennap más-más darab ment. Át kellett állnom a délutáni-koraesti mozikra, délelőtt a suliban szenvedtünk, délután pedig készültem a mindig félelmetes másnapra. Bekeő tárgyaival napon-ta legalább egyszer összehozott az órarend.

Jobb híján tanulni kezdtem. Négyesek, ötösök sorakoztak a naplóban a nevemnél, nem fizikából és matekból, hanem a többi tárgyból. Egy idő múltán Bekeőnek is feltűnt az ő osztályzatai és a többi tanártól kapott jegyeim ellentéte. Tán elröstellte magát, nem tudni, mindenestre kezdett egy fokkal jobb jegyeket adni.

Továbbra is a politechnika kínálta az egyedüli egerutat. Már nem a bunkó Loskó műhelyébe jártunk; az Otthon Bútorgyár többemeletes monstrumát látogattuk. Pénteken reggel hétkor beléptünk a Józsefváros düledező öreg házai közül kimagasló üzem – élüzem! – blokkolóórájánál, melyet nem kellett használnunk. Ennek ellenére néhány délelőtti órára valódi segédmunkásokká váltunk. Cseppet se bántuk, addig se találkoztunk Bekeővel. Muci bácsi, a köpcös művezető emberségesebben bánt velünk, mint nem egy tanárunk. Az iskola azonban ide is utánunk jött, erre a pár órára se eresztett ki karmai közül. A rendtartás

Barmos igazgatóhelyettes képében jelent meg. Szinte észre se vettük, mikor uszították ránk ezt az alakot. Már szeptemberben megvolt, akkor helyezték a gimnáziumunkba, ki tudja honnét, felülről, a mindenki által tisztelt és szeretett történelemtanárunk, Farkas Imre mellé. Ő lett a politechnika komisszára, itt ártott a legkevesebbet az iskolának. Nekünk viszont annál többet.

Drága öreg művezetőnk tizenegy óra tájban, de néha már tíz után ránk kacsintott és elsuttogta a mámorító ígét fülünknek:

„Spuri a lányokhoz.”

Egy óráig kellett volna maradnunk, de Muci bácsi ráunt ügyetlen téblábolásunkra, szívünkbe látott, s elzavart a bútorlapokat préselő gépsor mellől. Barmos valamiképp megneszelte korai távozásunkat, valaki súghatott neki (az áruló szerepköre most sem maradt üresen), megint akadt egy Jakab Jóskánk. Legközelebbi pénteken kijött a gyárba, s úgy járt-kelt az emeleteken, mintha ő lenne az igazgató, vagy legalább az üzemi bizottság elnöke. A segédmunkások csak nevettek, amikor meglátták vöröslő fejjel mászkáló, mindenbe belekötő alakját. Személyfelvonó nem működött az épületben, csak teherlift, szuszogott, dühöngött magában, azt hitték, megüti a guta, mire a harmadikra fölér.

„Megjött a paprikajancsi”, járt körbe a fenyegető hír az egyes szinteken. A munkások nekünk drukkoltak, mindig előre tudtuk, hol tart, hogy mire hozzánk ér, mímeljük kicsikét a melót.

„Édes gyerekeim”, vágott bele Muci bácsi, miután összegyűjtött minket, mint a szétszóródott gyaluforgácsot. „Munkára senkit sem lehet nevelni, nekem elhihetitek. Megfordult már a kezeim között jó pár vagány srác, vagy megszokták, vagy megszöktek”, vélekedett az öreg, és csípőre tette tornatanárokéra

emlékeztető, lapátszerű tenyerét. Ezzel végleg a szívünkbe lopta magát.

„Aki menni akar, hagyni kell”, zárta le a tojásfejű értelmiségieket megszegyenítő intelligenciával kezelt kérdést. Spuriztunk a gyárból, lehet, hogy volt, aki a lányokhoz, mi Zénóval egy közeli mozi tizenegyes vetítésére.

Barmos másnap tombolt. Fülébe jutott ugyanis, megint működött a téglája, hogy előző nap, percekkel dicstelen távozása után mi is elhúztunk a bútörüzemből. Nélkülünk jobban tudták teljesíteni a tervet, mintha ott lábatlankodnánk a veszedelmeket rejtő gépek között. Barmos felelősöket keresett, értelmi szerzők után nyomozott. Mi hallgattunk, mint a sír. Még erkölcsi Ohm törvényünket is a feje tetejére állítottuk. Feszültségünk ezúttal nemhogy csökkentette, növelte lelkierónket: ez egyszer L_e és F szorzata adta ki E összegét. Az „ighá” dühöngve távozott, intővel fenyegetve mindnyájunkat, még beépített spiclijét is.

A közeledő télben mégis felragyogott a napunk. Paprikajancsi igazgatóhelyettesünk hirtelen eltűnt. Ezt abból tudtuk meg, hogy karácsony előtt, mintha ajándék volna, megjelent egy mosolygós, középkorú asszony, az új helyettes. Barmost nem láttuk többé. Legendák kaptak szárnyra. Azt rebesgették, részegeskedett. Botrányt csapott egy kültelki csehóban. Nem tudta a számláját kifizetni. Rendőrök vitték be az őrszobára, mert nem akarta igazolni magát. Az ügyeleten is kiabált, hogy meg kell védeni a proletárhatalmat. Fótra helyezték, nevelőtanárnak. Sajnáltuk is miatta az árvagyerekeket.

A szünidő előtti héten színházba vitték az osztályunkat, nem ám akárhová, a Nemzeti délelőtti ifjúsági előadására. Bekeő a maga modorában előtte kioktatott, hogyan illik viselkedni színházban egy

afféle csordának, mint mi vagyunk. Belegyalogolt az önérzetünkbe alaposan. Megdühödtünk, s a Nemzetiben úgy ültük végig a *Julius Caesart*, mintha nyársat nyeltünk volna. A szenátusban játszódó jelenet alatt, mikor Kálmán, Sinkovits meg a többiek egymás után beledöfték a kelléktörrel a szemét eltakaró Ungvári Lászlóba, oldalba böktém a mellettem ülő Zénót. Egymásra néztünk, és tudtuk, ugyanazt gondoljuk mindketten. Bekeőt szúrták le nekünk Brutust és Cassiust játszó színészek. A háttérben szervezkedő-áskálódó Antonius Barmos még friss, de rossz emlékét idézte. Megvetésünk sújtotta alakját. Túlélte hőseinket, a zsarnokölő demokratákat. Mindig az ilyen Antonius-féléké lesz a hatalom.

Ha a darabnak és a színháznak nem hittünk volna, ott tornyosult előttünk a megemészthetetlen és elfogadhatatlan tény: három hete Dallasban megölték az elnöküket, akinek győzelmét Mayer Pistával annak idején kiszurkoltuk, s kinek minden híradóbeli feltűnését oly lelkesen fogadtuk.

Bekeő büszkén tetszelgett előttünk. Azt hihette szegény feje, milyen remek pedagógus is ő.

MEGSZÁLLOTTSÁG

A kötelező bútorgyári látogatások nem változtattak minket munkássá, az üzemtől nem messze vetített filmtörténeti sorozat annál inkább. Na persze csak névlegesen, ideig-óráig.

„Munkásakadémia.”

„Mi a frász az?”

„Valami lepra buli.”

„Dehogyan megyünk a világ végére.”

„Elég a politechnika.”

Ilyeneket mondtak a többiek, mikor meghallották a híret. Az a világ vége egyébként a kerületünkben volt. Jártunk már abban a barátságtalan, művelődési háznak csúfolt teremben, tavasszal ott adták át személyi igazolványainkat, fölösleges ünnepélyt kerítve az esemény köré. A Baross utcán végigtrolizva – buszra nem szálltam, utáltam a 9-est, mióta hűtlen lett az utcánkhoz – még át kellett szállni a 23-as villamosra, ha nem akartunk két megállót gyalogolni a Golgota tér végéig, a Ganz-MÁVAG művház bejáratáig.

„Majd elintéznek titeket a görögök”, fenyegetett meg Temesi, aki tavaly politechnikáról jövet összetűzésbe került egy pár kolóniabeli sráccal. Ott húzódott a telepük, közvetlenül a gyár tövében. Ki-kirajzottak a kamaszok a környék tereire, s ha valakinek nem tetszett a képe, vagy netán egy rossz pillantást ereszt-

tett feljűk, megnézhetette magát. Mi nem fűltűnk; megnűtt a tekintűyűnk az osztűlyban, mikor lűttűk, hogy semmi bajűnk, sűrtetlenűl tűrűnk vissza a suliba kűltelki kirűndulűsainkrűl. Hűrman jűrtűnk „munkűs-akadűmiaűra”, Zűnűl lűs Maűk Tibi tartott velem. A tűbb mint ezer szeműlyes nagyterem eleinte dugig megtelt.

Kűthetente, szerda dűlűtanonkűnt az űhűtűtt szabadulűst hozta ez az eseműny. Nem kellett tanulűszobűra menjek; seregestűl csűdűlű sorstűrsaim kűzt Bekeűrűl is megfeledkezhettem.

Mozi volt – lűs műgsem az.

A sűzűeket nem rűgzűtűttűk, olykor mintegy maguktűl elindultak, mozogtak a sorok. A vűsznat nem feszűtűttűk ki, lebegű pereme a semmibe lűgott a szűnpad elejűn. De legkűlűnűsebben a hűradű helyett tartott bevezetű elűadűs hatott. Ebbűl lett a botrűny.

Egy frissen vűgzűtt filmrendezű, senki se ismerte műg a nevűt, mi, bennfentesek sem, odaűllt a filmre vűrakoźű nyolcszűz, hatszűz, majd egyre kevesebb gyerek, tűbbsűgeben fiűk elű – lűnyokat nemigen engedtek ilyen hűrhedt helyre –, lűs a vűrt kűpek helyett filmtűrtűneti elűadűst tartott. Eleinte halk, fűld- rengűst sejtűtű moraj, majd egyre erűsűdű zűgűs, vűgűl taps lűs fűtűy fogadta a szavait.

Sajnáltam az elűadűnkat. Műgűs, egy eleven filmrendezű, az elűű, akit szeműlyesen lűthatok. De csak lűthatom, mert a hangjűt nem hallom, nem jut el hozzűm a zűsibongű, mindenfűle szűműrsűgokat bekiabűlű tűmegben. Mit tennűk a helyűben, gondoltam, s Zűnűlűra nűztem, mert mondott valamit, de nem hallottam a ricsajban.

Aztűn elkezdűtek vűgre a filmet, s abbűl lett csak igazűn nagy hajcihű. A tűbb mint fűlezer szabadsűgra kiűhezett, valami jű kis heccre idejűtt idűtlenkedű, aműlyenek tűbbsűgeben voltűnk, szűtrűhűgte, nyihog-

ta, nyerítette a *Patyomkin páncélost*, a világ állítólag legjobb filmjét.

„Milyen lehet a többi?“, üvöltötte bele egy másodpercnyi csöndbe valaki.

Még hangosabb hahota jutalmazta szavait. Néma-filmét még én sem láttam addig, bármennyit jártam is moziba. Furcsán hatott, hogy feliratok magyarázták el, amit amúgyis láttunk, de még hökkentőbben a sok-sok közeli kép, emberek, tárgyak, felnagyított alakmása. Romlott húson nyüzsgő férgek látványa, egy hajókötélen csüggő cvikker, sötéten néző pápa arca, aki, mellesleg, maga a rendező, tudtam meg a bevezető előadás néhány véletlenül elcsípett szavából.

Edzetten türtem a köröttem folyó csendháborítást, vagy inkább rendháborítást. Az *Iván gyermekkor*a és a *Napfény és árnyék* után nem rázott meg különösebben; a film hangját nem tudták elnyomni a zajongók, lévén, hogy nem volt hangja. A képekből sugárzott minden, riadt fejekből, sikoltó szájakból, lépcsőkön guruló babakocsiból, tengeri cirkáló ágyúcsövéből, varázsütésre felugró kőoroszlánokból állt össze az a hatás, ami tülemelt a filmet tunya közönnyel vagy értetlen hangoskodással fogadó társaimon.

Jó nagyot hallgattunk hazafelé Zénóval. Darab időre mindketten az átélt furcsa élmény hatása alatt álltunk. Benne, a közepén, mintha mi is Odesszában lépkednénk, nem a Józsefvárosban. Évekkel ezelőtt mindig arra is figyeltem, mikor érünk a vetítés közepére, s akkor mágikus érzés kerített hatalmába, hogy kiűzhetetlenül enyém az a mesevilág, melynek ura és kiszolgáltatottja lehettem egyidejűleg. Enyém – miénk – a világ, előre s hátra birtokolom a történetet, kárpótlásul a vetítés kezdete előtti nem-szeretem valóságért, s a villanygyújtás után gyorsan múló hatás rövidségéért. Egy ideje azonban elveszett ez az érzés, megszűnt, semmivé foszlott az évek múlásával. Már

nem gyerekként ültem a nézőtéren. De most, a *Patyomkin* után megint benne voltam, nem a vetítés nagyjából kiszámítható közepén, hanem a filmben, a történetben, a helyszíneken. Belém költözött a film, nem pusztá visszahozhatatlan álomként maradt meg agyamban, hanem részemmé lett valamiképpen.

Ezt akartam elmondani Zénónak, amikor észrevet-tük, hogy követnek. Nem voltunk bizonyosak benne, hogy nekünk szól a különleges kíséret, mindenesetre nyakunkba szedtük a lábunkat. A szűk kis mellékut-cából hamarosan kiértünk a Baross utca feltehetőleg biztonságosabb vidékére. Feltételezett üldözőink, három sötét képű, nálunk valamivel idősebbnek lát-szó alak lemaradozott a koraesti félhomályban. Nem tudtuk eldönteni, valóban minket követtek-e, vagy csak ugyanolyan tempóban sétálgattak mögöttünk.

Két hét múlva, halálmegvető bátorsággal újra el-mentünk a munkásakadémiára, a görög kolónia köze-lébe. Ezúttal egy másik némafilmet tettek tönkre egyívású diáktársaink. A neveltségesség ölni tud. Is-mertük ezt az egyszerű igazságot, de mindedig a filmek szereplőin kacagtunk, röhögtünk vagy moso-lyogtunk, nem magát a filmet nevettük ki. A *Türel-metlenséget* változtatta kabarévá türelmetlenségünk és tudatlanságunk. Röhögő kórus fogadta a valóban neveltségesen ható feliratokat. *Miss Jenkins látja, hogy már nem tartozik az ifjúsághoz.* Mi is láttuk, nem kellett volna a szánkba rágni. Mozogtak a széksorok, előre-hátra vándoroltak az összetartozó csordák. Senki nem ment haza, nem lógtak el, jó kis heccnek számított megbuktatni a filmet.

Szegény tanárunk, a filmrendező kénytelenségből változtatott a további programon: nem merte már levetíttetni a többi tervezett némafilmet, egy-két könnyedebb vígjátékot hozott helyettük. Azokon is lehetett nevetni, immár teljes joggal.

Szellemi ártatlanságunkat veszítettük el végképp a Ganz-MÁVAG-ban. Többé nem tudtunk oly önfeledten mozizni, mint azelőtt. Megszűnt az elemi varázs, az alagút-érzés, a közös álmodás lehetősége. Fölébredtünk. Rájöttünk arra, hogy nem tudjuk bárkivel ugyanazt álmodni. Veszítettünk és nyertünk. Fogyott a mennyiség: leszoktunk a napi többszöri mozizásról, nem rohantunk azonnal egyik előadásról a következőre. Bár még vezettem az éves statisztikát, de már csak az emlékezés irányította tollamat a bejegyzések során.

Új képesség szállott meg: azonosultunk mások álmaival. Másképp nem tudtuk volna átélni, sőt, éberen újraálmodni a kivégzése előtt szorongó, önmagát az életbe, a polgári békébe, boldogságba visszaképzelő amerikai civil riadalmát a polgárháború kellős közepén. Egy francia rövidfilmben láttuk őt, a *Bagolyfolyóban*, miként ugyancsak Franciaországból származott az a másik kis darab, amely félóráig tartott mindössze, de annál messzebbre ragadott magával, s röpített mindenféle értelemben a fellegek közé. Átváltottunk azzá a kisfiúvá, akit egy reggelen követni kezd egy léggömb, egy nagyra fújt piros lufi elkíséri mindenhová, és az értetlen felnőttek, s gonoszul irigy gyerekek támadásait túlélve elragadja kis társát oda, ahol nincsenek ilyen szorongató élmények.

S alkalmasint osztályfőnöki diktatúra sincs, melyet így vagy úgy eltűrve, hozzáláncolódva, függetlenségünk csak képzelt lehet. Tűrni kell, és füttyülni rá. Ez ám az igazi, nem munkás-, hanem diákokadémia.

Meg kellett tanulni jól érezni magunkat a bőrünkben, akkor és ott, ahol éppen vagyunk, látszólag bármilyen nehéz helyzetben, mert jönnek majd olyan napok, amikor ez az emlék, ez a vánszorgónak és kellemetlennek tetsző időszak emléke lesz egyetlen kincsünk.

EZERKILENC SZÁZHATVANNÉG Y

Mindegyikünknek volt egy titka: tudott valamit, amit a másik nem tudott. Emiatt lehetett irigykedni rá, de lehetett utánacsinálni, vagy legalább megkísérelni, hátha sikerül.

Zénó zongorázni tudott.

Amint fölfelé tartottam hozzájuk, a széles lépcsőházban kettesével véve az alacsony fokokat, már az első emelet fordulójánál meghallottam a játékát. Beethovent zongorázott, első számú kedvencét. Megálltam, mintha pihenőre készítené a magas emelet, hogy legyen ürügyem lassan közeledni feléjük, mert tudtam, ha bekopogok folyosóra nyíló ablakán, abbahagyja, s amíg nála időzöm, nem folytatja a játékot.

„Egyedül szeretek játszani, nem közönség előtt.”

Mentegeti magát, hogy egyetlen barátja már közönségként hat számára.

„A zene magányos foglalatosság”, védi makacsul álláspontját, hogy értsem meg, rögtön más lesz a játéka, ha figyelik, ha bárki jelen van a szobájában. Nem zavarom meg, kivárom, amíg lejátssza az első tételt, tudom, nem kell sokat időznöm, ismerem a művet, hallottam már többször is Zénó lemezjátszóján a fiatal zeneszerző vallomását szerelmének, zongorájának. Lassított felvételszerűen lépkedek, mint a hangszeren megszólaló romantikusan vonszolódó

dallam, s ép akkor érek az ajtajukig, mire befejeződik az *adagio sostenuto*.

Nem tudom megállni, hogy ne hozzam tudtára, hallottam a játékát; kihallgattam, ha úgy tetszik, lehetlenség lett volna nem hallani a lépcsőházban a zongorázását, amelybe tizenhét megélt éve minden vágyát, elképzelését belesűrűsítette.

„Csodás volt”, mondom Zénónak tömören, mire nem válaszol semmit, szemérmes hallgatása a felelet.

Bizony, csodák kezdtek történni velünk.

Mintha rossz álomból ébredtünk volna; kinyílt a szemünk, fülünk, minden érzékszervünkkel birtokba vettük a feltárló világot. Jobbnál jobb filmeket láttunk, zártkörű vetítésekre jártunk, érdekes emberekkel ismerkedtünk meg, újságot szerkesztettünk, és ráadásul miénk lett Beethoven. Minden egyszerre történt, zajlott, sustergett köröttünk az élet. Nyitott ablakok mellett éltünk, friss levegő áramlott tüdünkbe. Véget ért a hosszú téli álom, minden perc nem várt, új beteljesülést ígért.

Egy barna, keményfedelű, spirállal összefűzött vaskos noteszbe beleírtam élményeinket, afféle naplóként vezettem friss benyomásaink listáját. Adódtak ilyenek, mégpedig egyre nagyobb számban.

(Legjobban a lányok változtak meg. Éreztük ezt már a gimiben is, de a legvaskosabb tapasztalatokat mégis az utca kínálgatta. Álmélkodva bámészkodtunk, és már nem kaptuk el a tekintetünket, ha egy-egy kacér pillantás futott végig rajtunk. Nyomába szegődtünk a könnyedén libbenő harangszoknyának, parázsló nézéssel kutattuk a feszes anyagon kirajzolódó fehérnemű határvonalát. Ágaskodó mérészségünk hatott ránk a legváratlanabban; senki sem szólt előre, nem készítettek föl rá, mit kezdjünk felajzott képzeletünkkel. Csak tiltás hangzott el felmenő-

ink figyelmeztetésében; nem tudhattuk, hogyan kell közeledni a lányokhoz. Nézelődtünk, de úgy, hogy ebben merült ki minden igyekezetünk.)

A csodák sorozata még a télen indult. Januárban francia filmeket tűzött műsorára a Filmmúzeum, de nem ám régiségeket, hanem a legfrissebb, még Párizsban is futó darabokat, az új hullámosok műveit. Naponta szorgosan ereszkedtünk alá a pincemély félhomályba. Egy megfordított világba léptünk be, ahol rácáfolva csecsemőkorunkban beidegzett szokásainkra, a rejtett balkezesek előnyére, jobb oldalon helyezkedett a bal, és balfelől találtuk a jobbszél. Eddig nem is tűnt fel, csak most, mikor az elénk vetített látványosságok is jól megforgattak, talpáról a fejére, vagy inkább az addig feje tetején tartózkodó világérzésünket a talpára állították. Nemcsak a színészek váltottak alakot, mint az *Unokafivérek* és *A szép Serge* főszerepeit játszó, a védtelen jót és az eltökélt gonoszt alakító két fiatal, bennünk is fordult a nézőpont, összekeveredett, zürzavarossá lett az értékrendünk. Szerettük az igazoltató rendőrt kapásból lelövő Belmondót, nem tiltakozott a belénk sulykolt gátlás, a ne ölj parancsa. Megcsodáltuk a *Jules és Jim* vérforralóan merész erkölcsű, tabukat áthágó történetét, néztük Catherine-t, mint a nőiesség megtestesülő szobrát, s azon tűnődtünk, vajon melyikünket ültetné maga mellé utolsó útjára indulva, a hídról a vízbe zuhanó automobilba, azaz Jules-ök vagy inkább Jimek vagyunk-e. Rajongtunk Zazie-ért, a szertelen kis csitriért, aki felbolygatja fél Párizs életét, s mindegyik film közül a legmerészebbért, a testét áruló párizsi lányt játszó Anna Karináért, az *Éli az életét* érzéki szájú főszereplőjéért, akibe azonnal beleszerettem. (Hasonlított Rózsa Margitkára.)

Februárban a *Hamu és gyémánt*ot fedeztem föl, előbb egyedül a Gorkij nézőterén, majd pár nap múltán osztályostul a Corvinban. Kellett is, hogy kétszer lássam; lenyűgözött a jelképekkel teli nyelv, amelyen ez a film beszélt. A romos templomban fejjel lefelé lógott a kereszt, magányos fehér ló sétált az esőben, a bárpulton öt pohár szeszt gyújtottak lángra a meghalt harcosokra emlékezők. Mégse tört ki botrány a nézőterén. Inkább fáj a szívünk azért a kedves srácért; alig volt idősebb nálunk, s már végigcsinált egy háborút; nem tudta abbahagyni az öldöklösdit, illetve abba akarta hagyni, de mások nem engedték, hogy abbahagyja; véletlenül és értelmetlenül pusztult el.

Rá kellett ébrednünk, hogy útjaink valószínűleg sosem lesznek egyenesek, mindig adódik egy kanyar, tévútra sodorhat szenvedély vagy erőszak, meg is bánhatjuk tetteinket, viszont az ilyesféle kerülő majdnem úgy hozzátartozik az élethez, mint a lélegzetvétel vagy a mindennapi táplálék.

A Corvinból kísértálva némán ballagtunk a József körúton Zénóék háza felé. Nem először fordult elő, hogy a felrázó élmény első perceiben nem jöttek szavak a nyelvünkre. Semmit se mondtunk, mert a filmről még nem tudtunk beszélni, másról szólni pedig szentségtörés lett volna. (Úgyis megtették helyettünk mások, a szétáramló diákság soraiból innen is, onnan is a kellőképpen meg nem emésztett szellemi eledel böfögései hangzottak fel.) Aztán, napok múlva valamelyikünk beleszötte mondókájába a film egyik részletét, egy mondatot vagy egy gesztust, és akkor, de csakis akkor, felfakadt a forrás, a másik folytatta, ő is mondta a magáét, felidézve egész jelenetsorokat, végképp sajátunkká változtatva a moziban még csak homályos sejtelmek alakjában átélt érzéseket.

„Vártam már nagyobb ügyekre is.”

Zénó szavajárása lett ez a mondat, melyet többször is hallottunk a vászonról Cybulskitól. Fölény és nemtörődomség – ez kellett volna nekünk, de igazából nem tudtuk utánozni megszeretett hősünket, bármennyire áhítottuk. Pedig akadt még félnivalónk bőségesen, ha nem is egy-egy felettetéstől vagy dolgoztatástól, de a távolból fölsejlő érettségi nagyra növelt rémképétől, például. Erre mégse mondhattuk, hogy vártunk már nagyobb ügyekre is.

Márciusban Zénó beleesett egy lányba. Nagyjából egyidős velünk, tényleg helyes kis csaj, gyorsan férjhez megy a fiúhoz, akit szeret. Nem vesztünk össze rajta – nekem nem tetszett annyira –, különben is Anna Karina és Rózsa Margitka bűvöletében éltem, s ez a törékeny gyereklány csak vászonszerelem lehetett volna, egy újmódi *Énekek éneke*-történetben tűnt fel a moziban. A Vörösmartyban láttuk a kislányt, s én ott szorongattam a hónom alatt a Nagyvilág legfrissebb számát, benne Fellini legújabb filmjének forgatókönyvével. Ez hatott rám valóságos csodaként, nem a könnyed magyar szerelmi história.

Ez is először történt velem: előbb olvastam nyomtatásban egy filmet, mielőtt a moziban megnézhettem volna. Nyomasztó álmok, lidérces fantazmagóriák, a múlt visszajáró emlékei – egy filmrendező gyötrődése, hitek és kételyek, eszmék, emberek, nők között, hogy sorrendben nyolc és feledik filmjét meg tudja csinálni. Mindenki akar tőle valamit, csak azzal nem törődik senki, hogy ő mit szeretne. Ezért menekül mindenki elől, ráakaszkozó szeretőjét éppúgy unja már, mint kötelességtudóan unalmas feleségét, egy tiszta lányt képzél maga mellé, mindenhová, aki ki tudja húzni a válságból, unalomból, zürzavarból, s legszívesebben visszamenne gyerekkorába, mikor kedvére álmodozhatott, senki se kért számon rajta nem teljesített kötelezettségeket.

Olvasva persze másként hatott, mint amikor végre a filmvászonon is szembesültem a történettel. Meglepett, lenyűgözött, elsodort – hosszú időre mértékévé és példájává vált a MŰVÉSZETnek, amely nem ismer alkut, nem kegyelmez, legyűr minden ellenállást. Kosztümös kalandfilmekhez és csacska vígjátékokhoz szokott tekintetek számára persze, hogy érthetetlen kavalkád. Védeni kellett, ostoba támadásokat, viccelődéseket elhárítani. (Mérgemben a földre dobtam Kemenes kedvenc tárgyának tankönyvét. Hiába jeleskedett ő a természettudományokban, a szív és az ész alkímiájához Fellini értett jobban. Eggyel több ok, hogy ne szeressem ezeket a tantárgyakat!)

Áprilisban se maradtak abba a csodák. Kupadöntőbe jutott az MTK; sajtóháborút nyertünk Sátorival szemben. Az idegenbéli 0–3 után a Népstadionban 4–0-ra verték a skót focistákat, s bejutottak a Kupagyőztesek Kupája döntőjébe. Ez a nem várt győzelem a Celtic ellen csodaszámba ment, senki se számított rá, még a fradisták is befogták egy-két napra hangos szájukat.

Sokan közülünk titokban és nagy lelkesen hallgatták az új szenzációt, a Teenager partyt. Nem mindenki tudta azonban fogni a Szabad Európát, ezért Satori Árpának, osztályuk benjáminjának jött egy ötlete, összegyűjtötte és egy dupla irkalapra lefirkálta a Cseke László szájából hallott friss híreket, s szünetekben húsz fillérért mutogatta az érdeklődőknek. Rövid időn belül annyira fellendült a *Kömnyüzenei Hírek* népszerűsége, hogy Satori bedolgozókat alkalmazott. Trösztöt szervezett tollforgatásban jártas osztálytársaiból, de csak arra használt minket, hogy több példányban másoljuk a macskakaparását. A végén már semmit se dolgozott, csak tetszelgett főszerkesztői szerepében. Meguntuk a nagyképűségét, elégünk lett belőle.

Gondoltunk egy merészet, hatan, Sátori bedolgozó, robotos iparosai: mi is tudunk lapot csinálni, vagyunk elegendően hozzá, nem mindenben az utolsók. Próbáljuk meg.

Egy április végi biológiaórán lekörmöltem a párso-ros kiáltványt, persze előbb Zénóval megtárgyaltam az ügyet, s körbeadtam az érintetteknek. Mindenki aláírta, aki benne volt Sátori csapatában. A félelmes szünetben, hatodik óra előtt ott díszelgett a faliújságon lázadásunk dokumentuma.

KÖZHÍRRÉ TÉTETIK !!!

F. hó 22-én délelőtt 11.45^h-kor megfosztottuk főszerkesztői beosztásától Sátori Árpádot, a nagyhangú sajtófőnököt. Ezen elhatározásunk visszavonhatatlan. Nem tudunk együtt dolgozni olyan emberrel, aki saját személyét mindenkinél többre becsüli. A szerkesztőség kilépett tagjai rövidesen új lapot jelentetnek meg.

Figyeljetez ránk!

Kíró, Erdöss, Szilasi, Venczel, Éles, Kovács

Bekeő sátánian kacagott, mikor meglátta. Élvezte az ilyesmit, de mi már fűtyültünk órá. Dacból és lázadásból szerveződött csapatunk aznap délután már az első számot tervezte. Megalapítottuk a *Kultúra* hetilap szerkesztőbizottságát. Mindenki dolgozott, s nem másolt. Zénó fejlécet rajzolt, illusztrációkat csinált, én cikkeket írtam, Szilasi vezette a sportrovatot és gépelte a szövegeket, Venczel keresztrejtvényt, Éles sakkrovatot készített. Kovácsot Sátoritól örököltük, aláírta kiáltványunk, közénk tartozott, de csak olvasta, nem csinálta az újságunkat.

Április végén megjelent az első számunk. Nem kellett miatta szégyenkeznünk. Sátori ugyan telefír-

kálta a hülyeségeivel az egyik oldal alját, ahol talált helyet a háborgásainak, de megnyertük a csatát, s a háborút is megnyertük volna, ha nem szólnak közbe felsőbb hatalmak. Nem tudni, meddig tartott, mivé fejlődött volna vállalkozásunk, ha harmadik számunkat a szolgálalelkű orosz tanár meg nem mutatja az igazgatónak. A kézről kézre járó egyedüli példányt. Merthogy nekünk nem voltak másoló rabszolgáink, egy példányban készítettük a lapot.

Azonnal betiltottak minket. Bekeő ellentmondást nem tűrve közölte, hogy az igazgató engedélye nélkül tilos bármilyen sokszorosításra alkalmas módon újságot készíteni. Szidtuk a buzgómócsing Koltóit, mi a fenének rohant a dirihez a lapunkkal. Sátori sátorian vigyorgott, az ő kézzel rótt könnyűzenei híreit nem fenyegette ilyen veszély, amit lemásolt, annak mutatta, akinek akarta. A lapcsinálást abba kellett hagynunk; emelt fővel vonultunk le a pályáról (az MTK is kikapott, megismételt meccsen, a döntőben, egy picurka gólocskával), nem mi veszítettünk, betiltottak minket. Nem szolgált vigaszunkra, hogy Sátori maradék népszerűsége a semmibe foszlott, megszűnt a *Könnyűzenei Hírek*, magától múlt ki, nőtt a Szabad Európa hallgatótábora.

Haragudtunk rá azért egy ideig, mintha ő tehetett volna a történelekről. Megvető, néma pillantással kísértük nyurga alakját, amint újabb törzshelyünk, a Baross utcai óra közelében trolibuszra várt. Suli után mindig elkísértem Zénót – már nem kellett a tanulószobában senyvednem –, s csak jókora kerülővel tértem haza. A villanyórától pár lépésnyire könyvespult állott, mögötte aggastyánnak látszó öregember kukolt. Megálltunk nézelődni, beleolvastunk a kötetekbe, Zénó olykor vásárolt egy-két olcsóbb darabot.

Apránként jóba lettünk az öreggel. Kikérdezgetett, mit olvasunk, ki a kedves írónk, s lassacskán többet

tudott rólunk, mint tanáraink vagy az édes szüleink. Idős barátunk, egyébként kiköpött Einstein, irodalmi szaktanácsadónkká vált, hozzá hordtam zsebpénzem mozizásból fennmaradt töredékét, el nem vásárolt uzsonna-apanázsom vastartalékát. A mi Einsteinünk is csodának számított: egy ember, aki semmit se akar tőlünk, nem kényszerít ránk elveket, szokásokat, legkevésbé szerzőket, egyszerűen felnőttként bánt velünk.

„Megyünk a szabadegyetemre”, mondtuk egymásnak Zénóval a hatodik óra után.

A többiek nem értették, de cseppet sem bántuk. A mi Einsteinünk katedráját hívtuk így, mindenki számára érthető, valamiképpen mégis titkos nyelvünkön. Nyaranta sötétedésig nyitva tartott az öreg, olyankor órákig álldogáltunk pulpitusa előtt. Félretett nekünk könyveket, s hitelbe is odaadta, beérve azzal, hogy napokkal, hetekkel később törlesztjük felgyülemlett számlánkat.

„A csoda nem ez”, mondta Zénó eltökélten azon a tavasz végi, nyár eleji meleg estén. „Majd mindjárt meghallod.”

Elővett egy kékcímkés, fekete korongot, s a lemezjátzó barna műanyagtányérjára helyezte. Készületlenül ültem a hangszóró mellett barátom udvarra néző szobájában, de már az első akkordok után megrázott, s magával ragadott valamilyen nálam nagyobb erő. Az előadó varázslata lett volna, vagy egyenesen a zeneszerzőé?

„A világ legjobb zongoristája”, dünnyögte Zénó, mielőtt rátette a tűt a lemezre.

Ha neki nem hittem volna, az élmény végképp meg kellett győzzön igazáról. Magyarul bírót jelentett németes hangzású neve, de minden más lehetett volna, csak felettünk ítélkező bíró nem. Angyal és ör-

dög, lelkünket hatalmába kerítő démon, aki nem él vissza kiszolgáltatottságunkkal, egészen rábízhatjuk magunkat. A hibátlan tökéletesség és esendő, gyarló létezésünk ellentétének kifejezője. Mindenekelőtt azonban erő sugárzott a játékból, olyan erő, amelyről eddig nem hittem, hogy földi ember birtokolhatja. Belémhatolt, átjárt, s nem hagyott többé magamra. Így még senkit se hallottam játszani. Mintha nem akart volna vége szakadni a szonátának, mintha se a komponista, se az előadó nem tudná bevégezni a művet, elválni a hangszertől, s a megbabonázott hallgatóságtól. Az utolsó akkordok után felcsattant, mit csattant, felzúgott a taps, viharos ünneplés jelezte, hogy a Beethovent játszó pianista nemcsak kettőnket fordított ki valónkból, megtette azt korábban már másokkal is.

„Gyerünk, járjunk egyet”, javasolta Zénó, miközben gondosan visszatette tasakjába az Appassionata lemezét.

Kinek is lett volna kedve a szobában időzni, bármi mást hallgatni ezután?! Mintha röpke félórányi idő alatt varázsütésre felnöttekké váltunk volna! Belénk költözött az erő. Függetlenek és szabadok lettünk. A körúti platánok alatt sétálva úgy éreztük, senki és semmi nem állhat kívánságaink és terveink útjába. Egyszerűen nem vettük tudomásul, hogy ezen a nyáron utolsó szabad vakációnkat kezdtük el. Fényévnyi messzeségbe került tőlünk az a két-három évvel ezelőtti félelmeiktől szenvedő, szorongó kiskamasz, aki rettegett a tantárgyaktól és a tanároktól. Végre nem tanévekben számoltuk a világot; ezerkilencszázhatvannégyet naptári évként vettük birtokba. Az erő hatalmat adott kezünkbe.

Harcolsz: küszködsz és elbuksz. Aztán egyszer csak azt veszed észre, hogy sok-sok küzdelem, rossz

helyezés, hátrányos futam után ott vagy az élen, pedig épp akkor már nem akartál első lenni, letettél arról, hogy győzzél, hogy elsőként szakítsd át a célzalagot. S most nyakadba szakad ez a meglepő, nem várt diadal.

S azután is mindenféle jó vár még rád. Ősszel művészettörténet szakkörbe kezdesz járni Zénóval. Meglepődtök azon, hogy az első gimiben nem szeretett ipari rajz tanárotok felnőttként kezel, úgy beszél veletek, régi képekről, szobrokról, mintha festőakadémiai növendéktársatok lenne, sőt, új filmekről is szót lehet váltani vele, együtt bogozzátok szét a *Nyolc és fél* bonyolultnak látszó szerkezetét, s a *Jules és Jim* Párizst idéző századelejei hangulatáért lelkesedtek. Ha ilyen emberek vannak a tanári karban, kit érdekel Bekeő?!

Minden jóra válik, ami veled történik. Úgy jársz-kelsz, mintha semmi rossz nem érhetne. Élvezed a helyzeted, hogy független lettél, nem kell elszámolnod senkinek. Még Mamókának sem, pedig ez nem felhőtlen öröm, inkább kudarc és felelősség. Hogy nem tudod beavatni őt az új világodba, mert a gyászán kívül nem foglalkoztatja más, ez a te csődöd is. Szeretnéd kirángatni tespedéséből, több évszak óta tartó téli álmából, de kevés hozzá az erőd, e fölött nincsen hatalmad. hiába próbálkozol, felolvasod esténként az újságot, a fontosabbnak tetsző híreket, ellenkezést váltasz ki, falakba ütközöl, feladod, esetleg később újrakezded, gondolod magadban.

Közeledett hivatalos nagykorúságunk ideje. Mi ugyan egy ideje már úgy viselkedtünk, mintha teljes jogú tagjai volnánk a felnőttek társadalmának, ám igazából bosszantott a képmutatásuk, hazudozásuk, bár néha magunk sem tudtunk meglenni csalások nélkül, azzal igényelve felmentést, hogy ha majd iga-

zán nagykorúak leszünk, nem kényszerülünk efféle félmegoldásokra. Képmutatóak lettünk volna mi is? Mindenesetre nem készültünk rá, nem ilyenek akartunk lenni. (Lehetett már tudni, hogy milyenek leszünk. Sejtettük már, kiből miféle embert farag a természet, a körülmények, szülei törekvései vagy épp felelőtlensége.)

Közben azért nem lettünk hűtlenek régi szerelmünkhöz, moziba is jártunk. A félnégyes előadás végén, szeptemberben már sötétedett, mikor kijöttünk a moziból. Újra meg újra meglepődünk a természet törvényén, a világosság fogyásán, legalább annyira, mint azon, hogy megint elkezdődött egy tanév, az utolsó gimnáziumi évünk. Úgy fogtuk föl, mint egy múltó, kellemetlen kötelezettséget, amit azért ki kell bírni valahogy. Nem sejtettünk semmit a reánk váró újabb kínokról. Rendületlen kíváncsisággal jártuk tovább a mozikat.

FEHÉRINGESEK

Kiöltözve, ha nem is a legünnepibb öltönyömben, de fehér ing, nyakkendő, zakó együttesben parádézva indultam útnak. Két villamosmegálló a Rákóczi úton a Belvárosig, aztán a Kígyó utca, majd előbb jobbra, utána balra fordulva, fölfelé a lépcsőházban a második emeletre. Vagy nem is a másodikra, hanem még feljebb, hiszen az épületben, amelyhez ez a hely tartozott, félemelettel kezdődtek a szintek. Nem tudtam, hogy ide nem kell kiöltözöködni, sőt, egyenesen divat a hanyag viselet, miként azt se tudtam, először járva itt, hogy voltaképp templomban vagyok.

Az erkély első sorában ülve végigtekintettem a zsúfolásig teli földszinti nézőtéren. Csupa fiatal arc, csak néhol egy-egy középkorúnak látszó, de valamiféle izgatottságról árulkodó profil, várakozva, hogy mi is fog történni nemsokára.

Sötét lett, éppúgy, mint bármelyik színházban. A függöny is felment, de a színpadon nem színészek várták első jelenésük kezdetét, vetítövászon bukkant elő a bordó bársony mögül. Bal egyen, az erezett, valódi vagy műmárvány oszlop tövében ovális asztalka, s üres szék várakozott. Kisvártatva előbukkant egy alacsony emberke. Köszönt, majd leült az asztal mögé.

Képeket mutogatott, akár csak egy középkori, vásárokat járó szemfényvesztő csepürágó. A mozi sötét homályában a század első felének közönséget megbotránkoztató festményeit, szobrait vetítette diafelvételen, többségében olyan műveket, amelyeket Mándli tanár úr is emlegetett művészettörténet óráin, de képmásuk nem került bele a vaskos tankönyvbe, s egy sort sem írtak róluk, vagy ha igen, nem volt benne köszönet, értéktelen darabokként célozgatott rájuk az ismeretlen szerző, melyeket azonban a mi kis emberünk finoman raccsoló hangján a modernség úttörőiként emelt magasba, a szó mindenféle értelmében, hiszen feje fölött a vásznon villogtak Picasso, Manet, Cézanne és a többiek mesterművei.

Másodszor már Zénót is sikerült idecsábítani. Nem mintha különösebb ékesszólás kellett volna hozzá; mikor meghallotta, hogy lemezesteket is rendeznek, rábeszélés nélkül jött velem. A mikrobarázdás hangverseny úgy kezdődött, hogy két nagyon erős ember kitolt a rivalda elé egy idomtalan, több hangszóróból álló falat. Más látványosság híján azt bámulhattuk a koncert másfél, két órája során. Valahol hátul a műszakiak cserélgették a korongokat a lemezjátszón, elöl Mozart, Beethoven, Bartók zenéje áradt a hangfalból. Lényegesen olcsóbban hallgathattuk végig a világ leghíresebb karmestereinek felvételeit, mintha a Zeneakadémián ülnénk.

„Ezek már mind halottak”, mondta Zénó, nem a zeneszerzőkre, a dirigensekre célozva.

Ettől fogva a stencil lett esti programjaink meghatározója. Hónap végén osztogatták a jegyirodában, s abból tudhattuk meg, mit fogunk csinálni a következő havi estéinken. Kései kimaradozásaink szolgáltatták a dolog romantikáját, izgalmát. Tizenhét-tizennyolc évesen, a nagykorúság küszöbén, személyi iga-

zolvánnyal zsebünkben már le lehetett késni a kapuzárást, férfiasan kicsöngetni a házmestert, pár fillérenyi kapupénzt nyomni a markába, s még sokáig álmatlanul bámulni a sötétbe. Akkor is gyalog sétáltunk haza, ha jóval tíz után ért véget az előadás, ha korábban, kószáltunk a Belvárosban vagy a sötétségbe vesző Duna-parton. A csendes folyó hallgatta tervezésünket, ábrándjainkat.

„Bölcsészkarra fogok járni, művészettörténetre – én a Zeneakadémiára – rengeteg képtárat, kiállítást nézek végig – még többet kell gyakorolnom, hogy koncertezhessek – egyszer ki kell jutnom Párizsba, belevetem magam a Louvre kincseibe – Beethovent akarok játszani a közönségnek.”

Nem törődünk a jelennel, csak az izgatott, ami lesz, ami lehetne.

Mamóka mindenesetre megvárt; addig nem tudott elaludni, míg nem hallotta meg cipőm koppanását a másik szoba nyikorgó padlóján. Tudtam, hogy nem alszik, azért igyekeztem némi zajjal jelezni megérkezésemet. Várt, mindegyre csak várt. Ha az már nem jöhet, akinek érkezését áhítaná, legalább én legyek otthon, a közelében.

Talán mégis filmrendező leszek inkább – gondoltam, miután végigültem vagy álltam egy-két filmvitát. Mikor vége lett a vetítésnek, nem csődültünk ki, mint a mozikból szokás, hanem a helyünkön maradtunk, vagy olykor átsétáltunk egy kisebb terembe, szemináriumi szobába. Csak az első kérdésig uralkodott inkább várakozásteljes, mintsem feszült csönd. Aztán átszakadt a gát, elindult a vélemények árja. Sokszor az éjszakai portás vetett véget a vitának, be kellett zárnia tízkor a kaput, nem maradhattunk tovább az épületben. A meghívott rendezők állták a sarat; fő-

próba volt ez számukra, bemutató előtt álló filmjeik hatását mérték le rajtunk.

„Rosszat is lehet mondani, hozzászóltam már”, villantotta ránk mélyen ülő szeméből fürkésző pillantását a divatosan homlokába fésült frizurát viselő (úristen, mit csinálna vele Czirják?!), a sajtóban ezerszer elátkozott, érthetetlennek bélyegzett rendező. Mi is csak akkor és ott tanultunk meg az ő nyelvén beszélni, megérteni és szeretni önéletrajzi forrású eseménysorát. Mert abban úgyszólván egészen biztosak voltunk, hogy így történt meg mindez, hiszen filmje címével is hirdette: *Így jöttem*.

Dehogysis mondtunk volna rosszat. Mint igazhitűek a prófétára, úgy néztünk föl reá; a kritikusok kívülrekedtek, el se jöttek, mással voltak elfoglalva.

Egy újabb alkalommal ajánlott olvasmányunk elevenedett meg a vásznon. A felkapott riportregény beletörődő hangvételt igencsak megváltoztatták a filmesek. A hangyák társadalmának mintájáról vett írói példázatot ellenkezőjébe fordították. Nem vagyunk hangyák – hirdette a filmváltozat –, többre született az ember, hogy vak erők, alantas hatalmak, olykor saját testvére, sorsosa olcsó játékszere legyen. Erről aztán megintcsak hosszasan el lehetett vitatkozni. Érvek és ellenérvek csaptak össze.

„Az ember nem arra született, hogy legyőzzék”, vágta ki végül, mint aduászt egy hozzászóló a perdtőnek tetsző érvet.

Mi is győztessé szerettünk volna válni, s mivel komolyabb ütközetet még senkivel sem vívtunk, hitünk benne, hogy nekünk minden sikerül, nem kell megismernünk a vereség, a kudarc kellemetlen ízét. Az álmodozások korát éltük – ezt a filmet is láttuk premier előtti vetítésen –, az a meggyőződés éltetett, bejön minden elképzelésünk, Zénó híres zongoraművész lesz, esetleg komponál is, én filmeket csinállok,

megtanulok olaszul és franciául, sokat járunk külföldre, s néha Párizsban találkozunk, Zénó hangversenye után gyorsan beülünk a Cinemathèque-ba a legújabb Godard- vagy Truffaut-filmhez.

Ilyesmiken ábrándozva baktattunk hazafelé. Minden este ígéretesnek bizonyult. Beletartoztunk egy közösségbe; senkit nem ismertünk ugyan a nézőtér helyet foglalók közül, mégis tudtuk, azaz inkább éreztük, részei vagyunk a társaságnak, amely estelen te összegyűlik itt, rejtett, alig észrevehető szálak kötnék szorosán egybe, s bármire hajlandók volnánk megesküdni, hogy a mellettünk ülő ismeretlen ugyanúgy gondolkodik, azt olvassa, azt szereti, akit mi is a vezérlő csillagunknak tekintünk. Ez a megérzés eltöltött egészen, míg a Rákóczi út fái alatt a késő este is zsinatoló verebek piszka rá nem ébresztett, hol is járunk tulajdonképpen.

Mégis: nemzedékké váltunk, anélkül, hogy különösebben akartuk vagy éreztük volna. Mi lettünk a fehéringesek nemzedéke. Osztálybulin, színházban vagy bármilyen eleganciát követelő helyen lelkiismeretesen hordtuk az elmaradhatatlan fehér inget. Nejlon, perlon, puplin, selyem, vászon változatokban vakított rajtunk, mint a bélyeg. Utáltam a nyakkendőt, bár, ha nem volt más választásom, néha felkötöttem. A fehér inget azonban nyakkendő nélkül is lehetett viselni. Rajtunk maradt, még akkor is, mikor a zakót, pulóvert lecsalta a meleg tavaszi napfény. Fehéringesek mégsem ettől a textildarabtól lettünk, hanem egy amatőrfilmtől.

„Ez az *Animals!*”, szisszent föl Zénó, mint akit megcsíptek.

Valóban, *A felkelő nap háza* áradt szét, folyt le a vászonzól, burkolt be minket tekervényes dallamsorába, én is jól ismertem és szerettem a számot, egyikét azoknak, melyet a Magyar Rádió is sokat játszott,

nem kellett a Szabad Európára tekerni a keresőgombot, hallottuk eleget. De itt, ebben a 16 mm-es szalagra forgatott amatőrfilmben egészen más jelentést kapott. Láttunk már jó néhány hasonló darabot, kezdetleges technikával készített, de a témája vagy a szereplői miatt érdekes kísérletet, ám ez a tizenvalahány perc rólunk szólt, s olyasmibe avatott be, ami- ben még nem lehetett osztályrészünk.

A nálunk egy-két évvel idősebb lányok és fiúk buliztak: egyikük hábét rendezett szülei hagyományos, polgári jólétről tanúskodó otthonában. Tizenöten- húszan lehettek, mind párban, a fiúk öltönyben- nyakkendőben, a lányok is az alkalomhoz illő szere- lésben, semmi kihívó különlegesség, szertelen szélső- ség, szendvics és sör, pár üveg márkásabb pia. Szolid táncok, lassabb-gyorsabb számok. Aztán egyszercsak a robbanás: épp az Animals-szám alatt kitört a bot- rány, egy féltékenykedő srác lekever egyet dacból hűtlenkedő partnernőjének. A lány kirohan a szobá- ból, a lakásból, a világból.

Párbeszédet nem tudott felvenni a rendező, ám a képek mindent elmondtak a szavak helyett. Nem kellett dialógus, anélkül is tudtuk, mi történt. Szeret- tünk volna ott lenni azon a bulin, s valamiképp ott is voltunk, láthatatlan, meg nem hívott vendégként, megfürödve az először tapasztalt hangulatban, egygé- válva a jelenlévőkkel.

Fehéringesekké lettünk. Őket választottuk, nem azokat a kutyatarisznysásokat, akik ki tudja honnét másztak elő, mindenesetre egyre nagyobb számban lepték el az előadásokat, a Duna-parti lépcsőket, a rakpartot. Oldalukon ott lógott az elmaradhatatlan tatyó, amelyről a nevüket kapták. Ez a szütyőféleség nem bőrből, műanyagból, rafiából vagy vászonból készült, hanem valamilyen lehetetlen anyagból, s in- kább emlékeztetett elhasznált lábtörlőre, háziállat

vackából előráncigált rongydarabra, kimosatlan szennyesből származó, felismerhetetlen színű zoknik szövéténekére, semmint táskaként elfogadható holmira. A kutyatarisznyások nem tetszettek, a fehéringeseket választottuk, az ő táborukba soroltunk be.

Egyébiránt alig változtunk; olyanok maradtunk, amilyenek kamaszkor előtti, még kialakulatlan gyerekvilágunk hagyott minket. Legbelül, lelkünk mélyén féltve őriztük négy-, hat-, tízéves kori lényünket. Aki gyógyíthatatlanul s reménytelenül nagykorú lett, elveszítette esélyét a nyitott, boldog életre.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VALÓSÁGOS SZTRIPTÍZ

Nemhogy a valóságban, a filmvásznon se láttam még ilyet! *Az édes élet* botrányos vetkőzőjelenete kismiska volt ahhoz képest, amit ezek a lányok műveltek. (A Fellini-film ép érzékű nézőinek nemigen tetszett a válását ünneplő fiatalasszony baráti körben megejtett sztriptíze. Züllött alakoktól hemzsegő társaságban fogott hozzá, túl nyers egyszerűséggel vált meg ruhadarabjaitól, s már-már brutális hangulat uralkodott el körülötte. *Vita* volt ez, tagadhatatlanul, mert a film hitelesítette ezt az életet, de hogy *dolce* lett volna, azt nem éreztük, bár óhajtottuk volna.)

Ezek a lányok élőben vetkőztek: egyszerűen, s mégis kiszámítottan, amatőr módon, ugyanakkor rendezett jelenetként ható előadásban, rafinált természetességgel. Azaz érthetetlenül ellentmondásosan.

Mindig este kezdték. Zénó igencsak bosszankodott, mikor meséltem róluk, de hát nem alhatott nálunk, hogy ő is láthassa a lányokat. Ez az én mozim maradt, csakis az enyém: szeszélyes rendszertelenséggel bármelyik este ismétlődő, néha több napon át szünetelő, majd újrainduló előadássorozat. Más nem láthatta.

Mesés ingyenmozikba korábban is beleütköztünk. Nem a strandon, mert ott természetesnek, s ezáltal majdhogynem közömbösnek hatott a legmerészebb

bikini is, hanem az utcán. Minden tavasszal rövidültek kissé a szoknyák, feszesebbek, s ugyanakkor libbenőbbek lettek, mikor előkerültek a télikabátok alól.

Egy júliusi hétfőn, még tavaly, hatvanháromban a Vörösmartyból jöttünk éppen, a félnégyes előadásról. Valamilyen szovjet filmet néztünk meg, kipipáltuk, könnyedén elfelejtettük, s mozi után betértünk a Múzeum-kertbe.

Szegény Arany János nem láthatta, amit szobrának háta mögött megbámultunk. (Amúgyis prűd ember hírében állott, tán még leszédül kényelmes karosszékéből, ha véletlenül hátratekint.) Az egyik vaskos korinthuszi oszlop tövében, vakációzó diákok, ráérő nyugdíjasok, gyerekeikre felügyelő anyák között egy kékruhás lány üldögélt. Akárha egyedül napozna: nyitott körző két száráként vetette szét combjait. Bő szoknyája felcsúszott, s amit nem láttunk azt hozzáképzeltük a tüneményhez. Nem kellett megerőltetni a fantáziánkat.

Lecövekeltünk a szobor mögött. Jelét se adtuk, hogy látjuk, amit látnunk adatott, de amennyire a gátlásaink engedték, fölfelé sandítottunk az oszlopok tövébe, miközben valami egészen másról beszélgettünk. Jól elraktároztuk emlékeinkbe ezt a képsort, melyet egy sötét és zárt helyen, talán egy moziban, jobban élveztünk volna.

A háromcsillagos filmekhez képest ez a valóságos lány legalább ötöt érdemelt. Igaz, az ő emlékével éppúgy nem lehetett mit kezdeni, mint a filmalakok árnyaival; tudatunk rögzítő fürdőjéből ő is bebalzsamozódva került ki. Fényképpé vált, sokáig (mindig?) megmaradó, bármikor újra előhívható fotográfiává.

De a változó, forrongó élet, a tavaszi verőfényt vagy nyári forróságot sugárzó hétköznapiak ott peregetek előttünk. Azt vettük észre, hogy más a világ, mint tavaly, hogy a hatvannégyes év viharosan törli el

a hatvanhármás emlékét, háromcsillagos filmekkel, Múzeum-kerttel együtt. Vagy csak mi változtunk meg? Másként érzékeltük a felcsigázó kacérságokat, melyeket korábban nem vettünk észre.

Testet öltött az erotika; önkéntelenül s irányíthatatlanul tört elő valahonnét, s a jogait követelte. Kiharcolta helyét az életünkben. Az utcákon, tereken élénk táruuló látványok csak megerősítették hadállásait.

Bóg teste óljában a szörnyeteg, idézte a mi Einsteinünk kedves költőjét, mikor látta, Zénóval kameraként követjük pillantásunkkal a lányok csábítgató felvonulását. Nem, a költőnek talán nincs egészen igaza. Az ösztön nem szörnyeteg. Nagy úr fölöttünk, de szelídíthető vad. Szövetségesünk is lehet, nemcsak ellenségünk. Futhatunk együtt céljaink felé, ha nem ejtjük ki kezünkől az iramlását fékező kantárt, ha nem esünk ki útközben a nyeregből. Csak jó lovasnak kell lenni.

Nekünk azonban még felkapaszkodni se igen sikerült erre a lóra, nemhogy megnyergelni, s esetleg vágtázni rajta. Olykor, így-úgy, kétforintos képek, háromcsillagos filmek erejéig, pótolva a silány valószínűséget. Ezért lehetett mindent felülmúló szenzáció a szoknyák rövidülése ezen a tavaszon.

Ha nyáron is sor kerül a Mozi Kupára, utcahosszal a Május 1 nyeri a versenyt. Az újdonságokat Pesten, a Vörös Csillagban, a Puskinban vagy a Szikrában is megnézhettem volna, másért villamosoztam a Mártírok útjára. A szünidő tizenegy hete során – utolsó szabad vakációnkon – tízszer váltottam jegyet a tükros oszlopokkal, fényes üvegkirakatokkal büszkélkedő mozi előcsarnokában.

A tágas előtérből széles lépcsősor vezetett az erkélyre. Sokszor várahoztam alatta, hol azért, mert jóval a kezdés előtt érkeztem, hogy egész biztosan kapjak jegyet, hol pedig azért, mert a suliból lógtam,

s valamiképp agyon kellett ütni az időt a híradó szignáljáig. Unatkozni nem lehetett, moziműsor mindig lapult a zsebemben, fölöslegesen, mert fejből tudtam a heti vetítési rendet, de bizsergető érzést okozott a lapozása, mint vezénylő tábornoknak csata előtt a térkép böngészése.

Így ment ez mindaddig, míg be nem köszöntött a nyár. Júniusban egyszercsak fölfedeztem az erkélyre tartó lányok parádéját. Attól fogva a műsor a zsebemben maradt.

Tündérmozi képsorai peregtek előben előttem. A szünet végén ültem csak be a nézőterre, s előadás után siettem vissza az előcsarnokba. Ez a kísérőműsor nem szerepelt az újságban, felfedezője, rendezője és forgalmazója lehettem egyszemélyben. Az élő képkockák lepipálták az odabenti mozgó gép hatását: még a legizgalmasabb krimi feszültsége is semmibe foszlott a harangként libbenő, rövid szoknyácskák műfajával összemérve.

Az ívelő bokák, a kirajzolódó térdhajlatok, a teljes hosszukban csupasz lábak hozták be a Május 1-et első helyre a versenyben. Gyönyörű lett a nyár, nem felhőzte szorongás a jövőt, hogy mi lesz szeptemberben? Új tanév, mi lehetne más? Bekeővel súlyosbítva, hogy enné meg a fene az egészet! De még utált osztályfőnökünk fenyegető alakja se homályosíthatta el a ragyogó horizontot; a lányok szünni nem akaró sorban lépkedtek fölfelé.

Zénót kihagytam a buliból. El se meséltem változatos, a fehérnemű színét és formáját illetően mindig meglepő élményeimet. Szavakkal összemaszatoltam volna az érzést (avagy szégyelltem magányos leskelődésem titkát vele megosztani). Járt nekem ez a jóvátétel. Rosszul álltak az ügyeim, Rózsa Margitkát tehetetlenül bámultam az utcán, egyoldalú szemezés

maradt a kapcsolatunk. A sors kárpótolt ezzel, gondoltam, a lányokat figyelve.

Fél év múltán eljött a borús telet, s reménytelen szerelmet feledtető vetkőzések korszaka.

Novembertől a következő év májusáig a forradalom során szétlőtt, katonáktól elhagyott, sebtében szükséglakásokká átalakított Kilián-laktanyában húztuk meg magunkat: tatarozni kezdték a lakásunkat, a házunkat, ideiglenesen kiköltöztünk az otthonunkból. Eleinte rettentően utáltam a helyet: lavórban mosakodtunk, a többi sorstársunkkal közös mellékhelyiségbe jártunk, s a gimibe is korábban kellett elindulni. De nincs az a rossz, amiben ne lenne egy kis jó is.

Egy sötét téli estén fedeztem föl, hogy az Üllői út túloldalán különleges műsor pereg. A közeli Corvin széles vásznan se lehetett jobb egyetlen film. Nem kellett otthonról elmenni, csak türelemmel kivárni a kezdés pillanatát.

Általában tíz és tizenegy között indult az élő adás. Jó negyven méterrel átellenben – mintha az Alfában az utolsó sorban ülnék – perdültek színre a lányok. Lefekvés előtt, sőt, olykor reggel is tornáztak. A vilányt sosem oltották le. Redőnyt vagy sötétítő függönyt nem ismertek.

Mintha tudták volna, hogy közönségük van.

Mintha egy feltételezett leskelődőnek játszottak volna. (Mert játszottak, ez bizonyos.)

Könnyűszerrel kizárhatták volna az eshetőségét, hogy bárki is szemtanúja lehessen gyakorlatozásuknak. Le kellett volna oltani a lámpát vagy befüggönyözni az ablakot. Egyiket se tették, viszont minden mást aprólékos kiszámítottsággal hajtottak végre.

Egészen soha nem vetkőztek le, s mindig az ablaknak háttal végezték tornájukat: kisterpesz, kareme-

lés, derékhajlítás jobbra-balra, bokafogás előrehajolva. Szorgalmasan és lelkiismeretesen csinálták, mint ha a testnevelési főiskola diákjai lennének. A befejezés is egyképpen esett meg: hálóing föl, bugyi le; fordított sorrendben soha. Az arcukat nem láttam, így csak a szokásaikkal tudtam megkülönböztetni őket; a nagyobbik melltartóban, a kisebbik anélkül tornázott.

Sietve készültem a lámpaoltásra a laktanyában. Amúgy is korán feküdtünk, mert a rozzant vaskályha nehezen fűtötte be a majdnem ötméteres belmagasságú hodályt. Mamóka aludt már, mire odaát a mutatvány kezdődött, mit sem sejtett az Üllői út két oldalát összekötő vágyakból szövődő fantázia-hídról, miként arról se lehetett fogalma, hogy a túloldali villanyoltás után ideát képzeletben folyt tovább a játék, a tornázó lányok keltette féléber ábrándok nem múltak el következmények nélkül.

Nappal sohasem láttam őket, az éjszaka lányaiként jelentkeztek, mint egy álombéli, képzelt film szereplői, holott szinte karnyújtásnyi közelségben tartózkodtak.

Nem kutattam utánuk. Megtehettem volna, hogy átsétálok a túloldali házba, megtudom, melyik lakásban laknak, hogy hívják őket. Máskor oly éber nyomozói ösztönöm most nem mozdult meg. Megelégedtem annyival, amennyit láttam belőlük.

Talán attól féltem, nappali kíváncsiszkodásom szétrombolja, semmibe foszlatja az éjszakai élőkép mitológiáját, a hétköznapi alakjuk felfedezése eltünteti azt a második, elevenebbnek tetsző belső valóságot. Egyébként szerelmes voltam. Jól megfért egymással ez a kétféle érzés és vágyódás. Margitka arcának, alakjának valósága is képekből állt össze, nem érintésből vagy más tapasztalásból, mégis égibbnek bizonyult az ugyanúgy elérhetetlen lányok utáni igencsak földi vágyakozásnál.

Az Üllői úti lányok megmaradtak élőképnek. Nézttem őket, amíg lehetett.

Aztán május közepén a szükséglakásból visszaköltöttünk kitatarozott otthonunkba. Az érettségi vizsgára már a sokszor végigjárt, régi útvonalon mentem.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A NAGY ÉRETTSÉGI

„Mi lesz belőled, kisfiam?!”

Túlontúl gyakran hallottuk az utóbbi időben ezt az inkább kétkedő, semmint biztató kérdést. Jól célzott nyílvezzőként fűrődött gyenge lábakon álló önérzetünkbe. Azt jelentette, ha továbbra is négyeseket hozol, ha nem lesz színjeles a bizonyítványod, ha nem sikerül az érettségid, megnézheted magad – nem vesznek föl egyetemre, művészeti főiskolára meg végképpen nem, hiszen oda hatalmas a túljelentkezés.

Védekeztünk, ahogy tudtunk. Zénó zongorázott, azaz gyakorolt; naponta több órán át nyúzta a nem szeretett Czerny-etűdöket, én pedig magoltam a fizikát, muszájból, félévben kettést kaptam Bekeőtől.

Azért moziba is jártunk. Felfedeztük a várost, elkalandoztunk olyan helyekre, ahol a madár se jár, legalábbis a magunkfajta, belterületen lakó jómadarak egyáltalán nem, vagy csak nagyon ritkán vetődnek el.

Zénónak volt egy széthajtható, nagyméretű Budapest térképe, melynek jobb szélére odanyomtatták az összes színház, mozi, múzeum címét, valamint a villamos-, trolis- és buszjáratok útvonalát. Kiterítettük a perzsaszőnyegen, s fölébe hasalva megkerestük azokat a vetítőhelyeket, ahol a belterületről valamiért száműzött, ám nekünk fontos filmeket játszották pár napig. (Imádtam bámulni a térképeket. Volt egy régi

iskolai atlaszom, szétszakadt lapjai csakis hegy- és vízrajzi ábrákat tartalmaztak, így tetszés szerint rajzolgathattam bele nekem tetsző új határokat, fittyet hányva az államok és politikusaik jelenére, nem törődve lakosok nyelvével, érzéseivel, szokásaival, tán mégse igaztalanabbul, mint a hadvezérek, hódítók, békediktátorok és képmutató diplomata(k).)

Januárban, a tél legközepén kivillamosoztunk Újpestre. Csak a Fényben játszották *Az éjszakát*, s annyi ellentétes véleményt, szidalmat és lelkendezést hallottunk, olvashattunk róla, hogy ilyen távolba is elhajtott a kíváncsiság. A hosszú úton a „mi lesz veled, kisfiam” kérdéstől megfertőzve felvételi esélyeinkről beszélgettünk.

„Jogi karra is beadom a papírokat.”

Tudtam persze, hogy aki művészeti főiskolára pályázik, egyidejűleg máshová is jelentkezhet, hiszen magam is ebben a cipőben jártam (vagy inkább, kényszerből, sántikáltam), mégis megdöbbenett barátom közlése.

„Anyámék akarták”, magyarázta a hihetetlen, „ez mindig biztos pálya”.

A szájába adhatták ezt a szöveget, Zénó magától nem gondolt volna ilyesmire. Elhallgattam, erre nem tudtam mit mondani.

Mire kiértünk a Fénybe, elfogyott minden jegy. Elkedvetlenedtünk. Ki hitte volna, hogy Antonioni ennyire kapós Újpesten?! Fájó szívvel mondtunk le *Az éjszakáról*, s nem kerestünk más, helybéli mozit, nem ültünk be se az Alkotmány, se a Szabadság, se a Tündér nézőterére valamilyen nem akart film vetítésére. Sok mindent ránk kényszeríthettek, de legalább ebben megőriztük a szabadságunkat. Még az Árpád út környéke sem érdekelt, nem kószáltunk el fölfedezni a vidéket, mint máskor hasonló esetben.

Nyomasztott az érettségi közelsége. Ha nem ülhettünk egy mozi sötétjének védelmében, tudatunk legaljáról felszínre tört a hónapok múlva elkövetkező, rettegett esemény. Tanáraink és szüleink, utóbbiak csupa jóakarattól, mindent el is követtek, hogy féljünk az érettségitől. Hát féltünk is, rendesen. Zénó különösen drukkos, szorongó gyerek hírében állt, még egy sima történelem-feleltetés is gyomorfájást, rémálmokat hozott rá, nem szólva egy orosz írásbeli dolgozatról.

Nemsokára megnézhettem a filmet; Óbudára buszoztam ki érte. Zénó nem ért rá, halaszthatatlan gyakorolnivalója támadt, egyedül kapaszkodtam föl a csuklós 6-osra az Üllői út sarkán. (Még mindig a Kiliánban húzódtunk meg, élvezve és kárhoztatva ideiglenes otthonunk minden előnyét és hátrányát.) Elővigyázatosan jóval előbb indultam útnak, másodszor már nem szerettem volna lemaradni a híressé vált filmről. Fölöslegesen aggódtam, a Felszabadulás moziban korántsem mutatkozott akkora érdeklődés, mint a Duna innenső felén, a pesti oldalon.

Nagyonis felnőtt igazságokba avatott be ez a film. Nem is az előttünk ismeretlen, lelkünköt idegen világ állott távol tőlünk, sokkal inkább a beszédmód, a nyelv, ahogyan az igaz és őszinte érzelmek csődjét, lehetetlenségét megmutatta. Nem erre készültünk, nem akartunk ilyen lenni, mint ez a csődbe jutott író, ez a Pontano, aki kedvtelve nézegeti saját fotóját a könyvkiadó sajtótájékoztatóján, s akit megkörményez egy nagyiparos, írja meg a családja történetét. Keserű szájjal távoztam; bár nem adtak róla sehol sem bizonyítványt, igazolást, ez a film fölért az érettségivel.

Már túlestünk az írásbeliken, május közepén járunk, amikor Zénóval újra megnéztem. Valósággal szöknünk kellett a tanulás elől, szóbelire készültünk, ezért jólesett ez a kiruccanás egykori munkásaka-

démiánk színterének közelébe, a sejtelmes nevű Delej utcába. Kalandnak vettük az Előre mozi felkutatását; itt rejtőzött valahol a kerületünkben, de még egyszer sem láttuk, csak elfogadtuk létezésének híret, mint egy kiszámított helyzetű, de felfedezetlen égitestét.

Kár, hogy filmtörténet nem szerepelt az érettségi tárgyak között. Ebből biztosan megkaptam volna a jelest, javított volna az átlagomon. Főtantárgyunk tanszéke és tékája a Tanács körút és Dohány utca sarkán helyezkedett el. A mélyben rejtőző pincemozi kitüntetett, kedves helyünkké vált. Félig-meddig titkos vetítéseire jártunk, olyanokra, melyek műsorát nem közölte egyetlen újság sem. A zártkörű bérleti előadások programját minden héten egy átlátszó üveglapra írták festékkel. Bérletet sose vettünk, nem akartunk megnézni mindenféle csacsкасágot, avult kacatot. Kezds előtt negyedórával odaálltunk a bejáráshoz és megszólítottuk a befelé igyekvőket; mindig akadt legalább egy átadó vagy eladó belépő, nem kellett sokáig kuncsorogni, bátorságon és fellépésen múlott minden.

Így fogtunk ki a műsor összeállítóin; nekünk ne vetítsenek akármilyen ócskaságot, archívumi limlomot. Az eszmei mondanivaló bűvöletében éltünk; ha egy film komoly témáról szolt, már nyert ügye volt nálunk. Hülyén hangzik, de az emberiség jövőjében gondolkodtunk. Zénó nyugtalan képzeletében ott lebegett Hiroshima gombafelhőjének rettenete. Döbent felelősségtudattal néztünk egy angol filmet, a száraz és hűvös, már-már unalmas *Pogányok idejét*, az atombombát ledobó amerikai pilóta pokoljárásának történetét.

Barázdált arcú, lepusztult figura vándorol a sivár vidéken. Egy árva fekete kisfiú szegődik a magányos alak mellé. Mintha ez a vénségesen vén lelkű férfi keresné a halált; mikor üldözői fegyverétől eltalálva

holtan összeesik, kihullik tenyeréből a legmagasabb amerikai katonai kitüntetés. Ez a film került a csúcsra, sokáig vezette közös tetszési listánkat.

Nem vettünk mindig mindent ennyire halálkomolyan. Tudtunk felszabadultan örülni egy igazán jó kalandfilmnek. Belezúgtunk a *Riói kalandba*, éppúgy, mint a *Kifulladásig*ből megismert Michel Poiccard-ba. Belmondo vagánysága, nyeglesége, kíméletet nem ismerő kockázatvállalása szívünkbe lopta az öserdei kalamajkákon átkeveredő kiskatona alakját. Beleláttuk a szegénylegény Cartouche-t, s a Szikra betört kirakatára emlékezve mi is hőökké léptünk elő. Az *Előzés* Brúnója is visszatért hozzánk. Ők kellettnek nekünk, Michel és Brúnó, a két vagány. Nem az alamuszi Pontanót akartuk utánozni, Michel Poiccard-t Párizsból, csakis őt. Taxiból kiugorva egy lány szoknyáját fellibbenteni, idegen autókat elkötni, lepedő alatt hancúrozni egy olyan fitos kis szökével, mint Jean Seberg, könnyedén pénzt szerezni, még könnyedebben elkölteni, szélbe szórni, szabadnak lenni, gátlástalannak. De nem utánoztuk: még egy sokszor látott lányt se mertem leszólítani a József körúton, nemhogy egy lenge szoknyát megemelni. Azért örültünk, hogy legalább ő megtette helyettünk.

Bűntudat nélkül szerettük Michelt. Elirigyeltük a vagányságát. Nekünk addig terjedt a bátorságunk, hogy egy szép májusi estén belepisiltünk a Dunába. Egyébként szorongtunk. Írásbeli és szóbeli között lebegve, mint az ejtőernyős ég és föld között, nem tudtuk, hol érünk talajt. A „mi lesz belőled, kisfiam” kezdetű kérdéssor mindegyikünket elbizonytalanított, tudtuk, körülbelül milyen lesz a bizonyítványunk, s a felvételi papírjainkat is beadtuk, de hogy hová járunk októberben, meg jövő ilyenkor, arra senki, még a mindig kitűnő Lastóczy sem tudta a feleletet. Csak azt tudtuk, rohamléptekkel közeledik a szóbeli napja,

a mi osztályunk kezdi a számadást június elején; a kábetűsök negyedikén kerülnek sorra.

Addig azonban még sok víz lefolyt a megáradt Dunán. Ez a tavasz is újabb felfedezéseket hozott. Nagykorúságunk esztendejében miénk lett a titokzatos, ám annál hűségesebb Budapest. Akkor és oda mehettünk, amikor és ahová csak akartunk; mindent engedett, hagyott megtörténni. Friss szellő lengette a lombokat a Nagykörút és a Városliget felé vezető sugárút későn zöldellő platánjain, a Duna-parton megjelentek az első, mindenre elszánt napozók. Fesztelenül sétálgattam, vasárnapi kedvemben messzire elkalandoztam, föl a rakparton a Margit hídig, aztán a Körúton vissza, hónom alatt az Új Írás nyomdafesték illatú friss számával, bele-beleolvasva versekbe, novel-lákba, az áradó folyót nézve, amint az is néz engem, új hódolóját a többszázezer éves, rakpartokkal alig egy évszázada kordában tartott ősi elem, a víz.

„Ha szegény apád élne, nem lenne gond a felvételi”, hallottam mostanában egyre gyakrabban ezt a mondatot otthon. Így folytatódott a „mi lesz veled így, kisfiam” kezdetű ária.

Mi lesz, mi lesz? Hát valami majd csak lesz, valahogy majd csak lesz. Ha nem sikerül a felvételim, hát majd összejön jövőre. Csöppet se izgatott a helyzetem, holott talán kellett volna, hogy izgasson.

Van úgy, hogy nem sikerül az embernek. Ilyenkor az kell, hogy valaki álljon mögötte, aki azt mondja, nem baj, próbáld meg újra.

Neki nem volt ilyen hátulszólója.

Hát megpróbálta csak úgy, magától, újra meg újra. Mindig így kellett tennie.

Különben nem a lét és nem-lét kérdését döntötte el az a nyomorult érettségi, majd a felvételi vizsga, nem róluk szólt Hamlet kérdése a híres nagymonológban.

Pár nappal a vizsga előtt, egy vasárnap este elmentek a Madách Színházba megnézni a több éve játszott, elhíresült előadást. (Nem az iskola szervezte, Bekeőnek pedig végképp semmi köze nem volt ehhez a látogatáshoz.) Csak jóval később, évek, esetleg évtizedek múlva, mindegyikük más-más időpontban, értette meg a dráma tragikus kérdésfeltevését. Lenni vagy nem lenni – ez egy pillanatig sem okozott gondot számukra. Hát persze, hogy lenni! Élni, harapni, habzsolni a frissen feltárult világot. Kipróbálni minden lehetőséget, elindulni minden úton. Legalábbis azt gondolták, hogy majd így lesz. Még sokáig hittek, reménykedtek, nem adták föl. Hamlet kérdése jó ideig érettségi tétel maradt csupán, semmi több.

Vidáman, a darab szomorú tanulságaira fittyet hányva vágtak át a városon, nem csapódtak széjjel, együtt maradtak a langyos májusi éjszakában. Budára tartottak mind, pedig egyikük se lakott a folyó túlsó oldalán. Meg akarták nézni a Várkert Kioszk magában álló, titokzatos, előttük ismeretlen épületét, ahol nemsokára bankettezni fognak; kivárhatatlanul hosszúnak tetszett a reájuk váró két hét.

A víz már elöntötte az alsó rakpartot, s ők a felső sétautat szegélyező mellvéd peremén állva könnyítettek magukon. Mind az öten, Antalfy, Erdöss, Fischer, Kíró és Lastóczky, hogy a kurázi tiszszeresére duzzadt bennük, háttal a Kioszknak, szembenézve, s hadat üzenve Pestnek, az érettséginek, a tanároknak, az egész nyomorúságos felnőtt világnak, ahová meg kell majd érkezniük, beleürítették feszülő hólyagjuk felgyülemlett tartalmát a folyóba, hadd vigye a víz, folyjon csak bele a tengerbe, egyesüljön az életet hordozó, s tovavivő őselemmel, ahogy majd egyszer ők is, mindnyájan újra vízzé, köddé, porrá válnak, eltűnnek, lefolynak a végtelen óceánba.

MIÉNK A SZABADSÁG

Az érettségi előtti napon a Lánchíd tövében készültünk a próbatételre. A padok ülökéjén sétáltunk, egyik piros deszkáról a másikra ugrottunk át. Lastóczkynak könnyedén ment a hosszú lábaival, lendületből pótolta természetadta előnyét. Kénytelenségből ugráltunk, alattunk hullámozott a Duna, a padsor műkö lábázatát nyaldosta a folyó, a Lánchídnak is hónaljáig ért a víz. Rá se hederítettünk, a tételeket memorizáltuk. Csak azt tudtuk, mit nem tudunk. Büszke lehettem volna, hogy az osztály legjobbja velem osztja meg félelmeit. Lastóczkynak volt vesztenivalója; felveszik-e építésznek vagy sem; én nemigen törődtem vele, bejutok-e a bölcsészetre, majd elrendeződnek az ügyek, gondoltam. Zénó ki se mert mozdulni, otthon ült és az évszámokat bifláza.

Hiába reménykedtünk, az árvíz nem hatolt be a gimnáziumunkba. Másnap annak rendje szerint a második emeleti díszteremben, iskolai ünnepségeink és bulijaink színterén elkezdődtek a vizsgák. A kábetűsök délután kerültek sorra, de az ábécé végén tanyázók ennél is rosszabbul jártak, még egy egész napot kellett várniuk a megmértetésre, amikor egy délelőttöt is kínosan feszengtünk végig, nemhogy huszonnégy órát.

„Éretlenekkel nem fogok kezét”, vetette oda Erdőss Zénó megjátszott göggel a délutánosoknak, mikor kiszabadult a teremből. Irigykedve néztünk utána, bármit megadtunk volna érte, Kemenes, Kovács, Lastóczy, Lányi és a többiek, ha a helyében lehetnénk.

A történelemmel és a magyarral könnyen boldogultam, annál izgalmasabban alakult a matek. Az év végén hármast kaptam, s feltétlenül javítanom kellett, hogy megmaradjanak felvételi esélyeim, a jeles érettségi ugyanis egy egész ponttal többet ért, mint a jó. Bekeő szőrös mutatójával rábökött az egyik tételre. Haboztam keveset, megbízzak-e benne, aztán minden mindegy alapon, a halálraítéltek nyugalomával elvettem az általa megjelölt cetlit. Nem jártam rosszul, de hátra volt még az orosz. Bemagolt Tatjana-monológgal, a bronzlovasról szóló verssel, Marina Raszkovával, meg az elmaradhatatlan Szása Filippovval és fasisztáival. Meglepetésünkre Koltói mindenkinek segített. Ha valamelyikünk elakadt a betanult szövegben, színházi sűgőkat megszegyenítő jártassággal lendítette tovább a félbetört mondatokat.

Csak azt nem sűgta meg senki, mi lett a feleleteink eredménye. Hogy tovább tartson a szorongásunk, még egy napot várnunk kellett. Mégis győztesnek éreztem magam. Legalább egy este és a következő délelőtt abban a hitben éltem, hogy sikerült, megvan a felvételihez kellő ráadás pont.

Másnap úgy ébredtem, mintha nyomtalanul telt volna el az elmúlt három-négy hét, s az egész középiskolában töltött négy év. A délelőttöt Max Linder társaságában töltöttem el a Május 1-ben, nem gondoltam se érettségire, se felvételire, de még névsorvégi, vizsgán szenvedő társaimra sem. Délután azonban mindenki megtudott mindent. Végzett az utolsó csoport, eredményt hirdettek.

Vigyázzban hallgattuk végig előbb az érettségi elnök, valamilyen újságíró, hál' istennek rövid beszédét, majd, szívdobogva, Bekeő felsorolását osztályzatainkról. Zénónak sikerült, nekem nem: minden tárgyból jelest kapott, míg én matekból és oroszból csak négyest. Bejött a papírforma, egy pont elúszott a lehetséges húszból. Mégse tulajdonítottam jelentőséget a veszteségnek. No persze Mamóka, annál inkább. Rögeszmésen ismételte hónapok óta hajtogatott mondatát, mi lesz, mi lesz belőled, fiam.

Kellemes, már-már tunya közönyben telt a vasárnap. Még egyszer megnéztem, most már érett fővel, a megáradt Dunát. Megnyugtató a látvány, bármilyen magasan áll is a víz, legföljebb nem jár a kettes villamos, a folyó felől nem fenyeget semmi veszély.

Egyáltalán, sehonnét sem fenyegetett veszély. Életem kialakult rendje biztonságosnak látszott. Így hittem ezt, így is kellett lennie. Idegenek szemében lustának tetszhettem, de csak én tudtam, hogy legbelül ez a látszólagos tespedtség adja a legnagyobb szabadságot, hiszen nem kötődik külső feltételekhez. Ha van kitűzött célod, nem kezdhetsz másba, nem foglalkozhatsz, törődhetsz egyéb dolgokkal, mert a célod elérését várod, a kezdet jeladását figyeled. Jobb hát különösebb cél nélkül létezni, nem akarni semmit sem. Ekkor lehetsz egészen és igazán szabad, csakis ekképpen lehetsz teljesen szabad. A mások által felparcellázott idő nem a tiéd, tanárok, szülők, munkahely, csupa idegen szándék és akarás sajátít ki magának. Legyél csak céltalan, akkor meg tudod őrizni a szabadságod. Titkos vágyaid úgyis olyan nagy erőket lendítenek meg benned, amelyek később, anélkül, hogy tudatod, akaratod értesülne róla, dolgozni kezdenek, s elvégzik rajtad a beteljesülés munkáját.

Ezért nem vettem tudomásul a sokszor fenyegetőnek látszó, könyörtelen realitásokat. Úgy véltem, s nem egészen helytelenül, ha nem gondolok rájuk, ha semmibe veszem létüket, akkor nincsenek is, megszűntek számomra. Ez nem egészen így lett a csupa nagybetűs ÉLETben, mégis el kellett kezdeni önállóan élni, bár sehogysen fűlött a fogunk hozzá, s igyekeztünk valamiképp meghosszabbítani gyerekkorunkat a tanulással. Egy egyetem vagy főiskola újabb négy-ötévnyi haladék, és, ami fő, menekülés a katonaság réme elől. Merthogy februárban részt vettünk a sorozáson, ott lebegett előttünk a nem is bizonytalan fenyegetés, ha nem sikerül a felvételi, két évig mások gondoskodnak a szabadságunkról, nappalainkról és éjszakáinkról, hogy még messzire szálló gondolatunk se lehessen szabad a néphadsereg tisztjeinek tudta nélkül. *A haza védelme a Magyar Népköztársaság minden polgárának szent kötelessége.* Az összeíráson kiosztott katonakönyvünk élén virított ez az alkotmányból idézett mondat. Szent kötelességről eleddig legföljebb az elsőáldozási hitoktatáson hallottam, de már Horváth atya, Mamóka aranyszájú Szent Jánosa sem emlegetett ilyesmit a szószékről a vasárnapi negyedegyes miséken. Füttyültem az efféle kötelezettségre. Méghogy szent?! A fenébe velük!

Csak erős idegzetű nézőknek – hirdette a műsor és egy felirat a mozi kirakatában. Mint erős idegzetű, érett nagykorúak természetesen megnéztük Zénóval ezt a japán filmet. A szokatlanul szigorú figyelmeztetés annak szólt, hogy a főhős hosszasan előkészített harakirit hajt végre önmagán. A japán öngyilkossági mód teljes pompáját aprólékos részletezéssel mutatták be, ezért lett korhatárhoz, mi több, erős idegzet-hez kötve a megtekintése. Érettségünk büszke tudatában nyugodtan ültük végig a Csokonai koradélutáni

előadását, nem lettünk rosszul, még csak nem is borzongtunk. Utólag visszatekintve, a vizsga félelmetesebbnek hatott, mint az európai ember számára valóban különleges, szertartásos, kínnal és vérrel járó önkéntes halál. Szemünk se rebbent, mert tudtuk, hogy este mindenképpen bankettezni fogunk a Várkert Kioszkban.

Az eszemká megint kitett magáért. Hála Varga-anyuka figyelmének, remek menüt ettünk végig a patinás, freskókkal díszített boltíves étteremben. Pedig nem úgy indult, hogy jól fogjuk érezni magunkat. A bankett előtt riasztó hírek terjedtek el, néhány szülő Bekeő feljelentését latolgatta. Forró Feri és Halmágyi nem is jött el a vacsorára; csak velük tolt ki osztályfőnökünk. Míg kedvenceit, a talpnyalóit fölfelé nyomta, ezt a két srácot megmagyarázhatatlan okokból utálta, lefelé rugdosta. Most már végképp nem tudtam eldönteni, hogy Bekeő mutatoujja a matektétel papirosán jó vagy rossz szándékot rejtett. Mi lett volna, ha mást húzok? Jobban vagy rosszabbul végzem? Nem tudtam a választ, mindenesetre jól megvacsoráztam. Nem ízlett annyira, mint amikor Apa ebédeltetett meg a Nagyszálló konyhájáról, de itt önálló lényként ehettem a kaszinótojást, a malacsültet, a somlói galuskát, az elfogyasztott italok mennyiségébe sem szólt bele senki. Öt éve ilyentájt Eszter érettségi bankettjét lesegettem a kerítésen kívülről, s a körbefutó óramutató lebegett a szemem előtt, amely jelezte, már rég otthon kellene lennem. Ma senki se kérhetett számon semmit, addig maradhatam el, amíg jólesik. Elvégre felnőttek volnánk már, vagy mi a szösz.

Bekeő mintha csak a közösen eltöltött két esztendő borzalmáiért akarna kárpótolni, élen járt a marháskodásban. Velünk röhögött minden bemondáson, benne volt minden játékban, ugratásban. „Most majd

megtudjátok, nyavalyások!”, hajtogatta minduntalan, de hogy mit tudunk meg, arról nem árult el semmit. Mégis többet közölt ezzel a sejtetéssel, mintha részletesen előadta volna, szerinte milyen az élet. Bumfordi módszerével adta tudunkra, hogy beszélhet ő akármit, úgyis nekünk, egyenként kell kitapasztalni a dolgok csinját-bínját, az élet titkait nem lehet útravaló batyuként odakötözni a vállunkra. Majd mi, nyavalyások, külön-külön mind megtanuljuk, milyen is a felnőtttség, amire úgy vágyakoztunk.

Elbizonytalanodva Zénóra néztem; ujjait járatta a díszes abroszon, bezárkózott abba a teremtet, második világba, amelyik megóvta minden gondtól, bánattól. Oldalba böktem, térjen már vissza közénk.

„Mi lesz holnap?”

„Mi lenne?”, válaszolta, még mindig a távolból, „megnézzük a *Húszévesek szerelmét*”.

Hát persze, hogy megnézzük, egyeztem bele tüstént, elvégre régóta játssza már a Filmmúzeum. De utána, könyörgöm, mi lesz azután, ha megnéztük, s megnézzük még a többi filmet, amit elénk vet a műsor szeszélye?!

Akarunk-e igazán felnőttek lenni?

Érdemes-e otthagyni azt a gondtalanságot, amit ez a négy, meg az előtte eltelt nyolc év, a gyerekkor jelentett nekünk?!

Alaposan megédesített feketémet kavargatva – ezt is először műveltem életemben – tünődtem, míg körülöttem vígan zsinatoltak a Hans Hansenek; mint két Tonio Kröger üldögéltünk egymás mellett, bezárulva saját kubusunkba. Talán soha, semmikor sem leszünk igazából felnőttek, gondoltam, de nem kísérleteztem, hogy hirtelen támadt felismerésemet Zénó tudomására hozzam, mert tisztában voltam azzal, ő is osztja az elképzelésem, hiszen a barátom, és azért a barátom, mert szavak nélkül is ért, elég egy félrefordított tekin-

tet, lesütött pilla, mikor tombol körülöttünk a harásnyáság, hogy tudjuk, mi nem ezt akarjuk, nem így akarjuk élni az életünket.

Másnap a Filmmúzeumban találkoztunk. Az öt rendező öt története csak abban hasonlított egymásra, hogy mindegyik szerelmes ifjacról szólt. Kettőt közülük mindörökre megjegyeztünk, Jean-Pierre Léaud-t, a becsapott párizsi diákot és Cybulskit, az életmentő varsói gázleolvasót. Becsapott pesti diák voltam én is. Az Üllői út tünderei nem kárpótoltak Rózsa Margitkáért. Mert azt is el lehet veszíteni, amit soha nem birtokoltál; nappali álmaidban, vágyaidban tiéd lett ez a piros ballonos, madonaarcú, kedves lány. Hogy még egy szót sem beszéltél vele, az nem akadály, hiheted, a tiéd ő, csak meg kell ismerkedni vele. Aztán ráébredsz, hogy egy nagy bűdös semmi a tiéd, nem ez a lány. Megkapod az első nagy pofonodat a nőktől. S ezért nem kárpótolnak a ringó-lengő szoknyák, nem szaladhatsz a Május 1-be az erkélylépcső aljához leselkedni. Nagy és mély a seb, nem gyógyítják a valóság felszínének látványosságai; a szívet ért sebekért nem kárpótolnak más testtájékok.

„Rá se ránts az egészre!”, vigasztalt Zénó, és elcipelt az Ernst Múzeumba. „Nem kell folyton moziban ülni, nézzük meg ezeket a képeket.”

Nem a festő szertelen vonalai, szokatlan látásmódja, víziószerű művei döbentettek meg, persze azok is, hanem a nagy tömeg. Nem edződünk hozzá, hogy egy múzeumban úgy kelljen kerülgetni az embereket, mint elsőhetes moziban a nézőket sikerfilm esetén. Amikor Mándli tanár úr művészettörténet-szakkörével párszor elvitt minket egy-egy kiállítóterembe valamilyen modern festő vagy grafikus tárlatára, sosem botlottunk ekkora sokaságba. Az első pillanattól fogva éreztük, hogy itt nem a gimná-

ziumban emlegetett modernséget látjuk a falakon. A világ föl nem ismert borzalmainak és gyönyörűségeinek körképét ismerhettük meg a zezugos járatú kiállítóteremben. Harc, gyilkosságok, próféták, gépek és szerkezetek, nagy-nagy cselekvési elszántság, amely mégis csődbe visz, elpusztít mindent, ami él. A civilizáció bünbeesése, a hittanórán emlegetett eredendő bűnnél is súlyosabban latba eső vétek – az emberiség kárhozata.

Nem bírtam a teremben maradni. A Tinódi előtt, az utcán vártam meg Zénót. Némán ballagtunk végig a Körúton, a látvány felzaklatott, s elvette a szavunkat.

„Jó lenne így tudni”, törte meg a csendet Zénó úgy a József utca táján, mielőtt a könyvesember pultja elé értünk. Einsteinünk csak két óra körül nyitott ki, birtokba vettük hát a bodegáját, magunkénak érezve a terepet, ahonnét senki jöttment el nem zavarhat minket. Éppen Rózsa Margitka vonult át a zöld jelzésen. Bámultam, mint üstökös után az égbolton, hiába okozott oly sok fájdalmat.

„Tudtad, hogy festeti a haját”, állította inkább, semmint kérdezte aztán Zénó.

„Az lehetetlen”, dadogtam még mindig megbabonázva, hitetlenül.

„Az apja fodrász. Azért olyan jó a frizurája a csajnak.”

Nem akartam elhinni. Rózsa Margitka nem hazudott nekem, talán ha úgy történt volna, hogy figyelemre méltat, együtt járunk egy ideig, aztán ejt, nem neheztelnék rá annyira, mint így, hogy semmi sem történt közöttünk. Haragudtam rá, s minden rosszat feltételeztem, de azt mégsem, hogy festeti a haját. Most még ez is!

Az igazi rossz odahaza várt.

„Megjött az értesítésed a sorozásról.”

Mamóka sem tudott jobb hírrel fogadni. Hogy mikor felvételizek, azt még nem sejtettem, de a Magyar Néphadsereg kerületi kiegészítő parancsnoksága ki-nyújtotta utánam a csápjait.

A sorozás előtti napon még moziba se volt kedvem menni, annyira nekikeseredtem. Ha csak a fele igaz azoknak a mendemondáknak, amiket a seregbeli rémségekről hallottunk regélni, végünk van. Ott azután nem egyetlen Bekeő szívja vérünket, lopja időnket, aláz porig, hanem mindenki. Szorongtunk, nagy volt a tét. Zénó különösen izgult: betűt elvértve még lehet látni a hadak urainál, de kottát és zongorát aligha. Magolta tovább a történelmet, abból kellett felvételiznie a jogra. Én meg alaposan megborotválkoztam a hadfiak tiszteletére, tükörsimára gyalultam a képemet, hátha gyermeki arcom meghatja a szőrös-szívű tiszteket.

Végül az egyéves szolgálathalasztás feliratú bélyegzőt a vérnyomásmérőnek köszönhettem. Félelmemben, hogy ősztől besoroznak a seregbe, úgy felszökött a vérnyomásom, hogy a tapasztalt katonaoorvos riadtan fogdosta a pulzusomat. A tetanuszoltást azért belevágta a faromba, de ennyivel megúsztam a délelőttöt. Boldogan rohantam a Művészbe megnézni *Az álmok utcáját*. A másnapra feledhető görög film érdektelenségbe vészett – a haladék, az egyéves halasztás tartozott a megvalósult álmok sorába. Tizenkét hónap alatt annyi minden történhet: kitör a világbeke, megvalósul az általános és teljes leszerelés. A hadseregeket szélnek eresztik, a tiszteknek új szakmát kell tanulniuk. A mi Kennedynk atomcsendje után ez se volna lehetetlen.

Szegény Zénót alkalmasnak találták, ha nem veszik fel, mehet valahová vidékre egyenruhásnak.

Az írásbeli előtt több társammal együtt eltévedtünk a bölcsészkar zegzugos folyosóin. Egy arab számmal

jelölt ajtó előtt váraoztunk, miközben a járatos többség már írta a dolgozatát a római számú ajtó mögötti teremben. Jutott azért még feladat nekünk is, mire rájöttünk hibánkra, és sietve berontottunk a valódi helyszínre. Suttogva diktálta a felügyelő tanár a feladatokat; a felét se értettem a nyelvészeti kérdéseknek. Ez a hajó nélkülem készült elindulni a kikötőből.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

FOTOGRÁFIÁK

Az ember mindig kerülőutakra lép, kitérőket keres, igazi szándékait nem meri bevallani – néha még önmagának sem. Inkább ráhagyja a világra, amit az tőle akar, amit róla hisz – legyint és befelé fordul. Nagy kitalálásokban élünk, rosszakaratúan nevezhetnénk hazugságnak is, mindenesetre nem valljuk be az igazságot, hagyjuk elsikkadni, eltűnni, helyette a langyos közmegegyezés állóvizében pancsikolunk, udvariaskodunk egymással, „jaj, csak nehogy megbántsam az érzékenységet” jelszóval takarózva sumákolunk.

Hát nem és nem!

Legalább egyszer, egyetlenegyszer mindenkinek föl kellene lázadnia, bevallani mit akar, mit gondol a világról, a többiekről. Nem lehetünk mindvégig mocskos kis szemforgatók, akik képmutató holdként mindig a kívánatos felünket tartjuk az emberiség elé. Nem lehet mindörökké rejtőzködni. Lesz, ami lesz, titkainkat meg kell mutatni az idegeneknek.

Igazság, franciául vérité.

Cinema vérité: a film kendőzetlen, meztelen valósága.

Az a fajta valóság, melyet annyira titkolunk, hogy csak a legszélesebb nyilvánosság előtt merjük bevallani. Ahogyan azoknak a francia filmeknek a szerep-

lői, akik a megfelelő helyre letett kamera előtt mondják el véleményüket, vallomásukat, titkaikat.

Még az érettségi előtt valóságos egyetemi képzést kaptam a fehéringesek és a kutyatarisznyások sorai-ban. Nem este, hanem délután kezdődtek a vetítések, csak úgy, félig-meddig titokban mutatták be ezeket a életmetszeteket, melyeket a párizsi utca forgatagában, vagy egy afrikai líceum növendékei, fehérek és feke-ték között vettek fel a kamera jelenlétének tudatában, de akként tárva elénk, mint titkos megfigyeléseket. Mintha mikroszkóp alatt lestük volna a rejtekező csodát, a lélek működését, a bizalmas vallomásokban feltáruló érzéseket. Nem telt meg a nézőtér, csak a legkíváncsiabbak, a legkitartóbbak és a legelszántab-bak vállalkoztak a felfedező expedícióra, hogy e tü-körbe tekintve megtudják, kicsodák valójában.

Önállónak lenni – ez mindnyájunk álma, vágyaink netovábbja. Kamaszkorunkban ezért vettünk előleget cigizésekkel, 18 éven felülieknek szóló filmek meg-nézésével, rövid szoknyák bámulásával a reánk váró jövőből. Most, hogy nagykorúak lettünk, mégsem éreztünk semmit abból a bizsergető vágyakozásból, amit korábban átéltünk felnőtt cselekedeteink köz-ben. Elmúlt, elszökött a varázs.

Egyszercsak a fényképezőgép vált a felnőttégem je-lévé. Maák Tibi bukkant föl hirtelen, meglátogatott, hogy elbüszkélkedjen, magántanulóként letette az érett-ségít. Hozta a fényképezőgépét és hozta az öccsét is.

Elindultunk, mint világot felfedező riporterek, ma-sinával a nyakunkban, én is vittem az elfelejtett fény-képezőgépet. El is hittük, hogy felnőttek vagyunk, hiszen mellettünk lépkedett Tomika, Tibor tízéves öccse, akire vigyáznunk kellett.

Szorgalmasan kattintgattam a gépet, ám Maák Tibi rám szólt, akármikor ne nyomjam le az expo-nálógombot.

„Meg kell rendezni a képet”, mondta biztatva. „Ez is olyan, akár egy film. Másodpercenként huszonnégyet kell exponálni és kész a mozi”, fitogtatta technikai tudását.

Bementünk a Belvárosba, aztán ki a Duna-partra. Még javában tartott az áradás, sikerült lencsevégre kapni a nagy vizet. Fura érzéssel néztem le a Lánc-hídról három héttel azelőtti önmagamra, amint Las-tóczyval ugrálva a padokon a tételeket mormoltuk. Inkább öt évvel korábbi, vakációt kezdő, ugyancsak júniusi sétánkra emlékeztetett ez az út, amikor Mayer Pistával bemerészkedtünk a Vörösmarty térre, semmint arra a szorongásos, vizsga előtti délutánra. Akkor szemünkkel, fülünkkel s minden érzékszervünkkel vettük birtokba a világot, amelyet most egy masina közbejöttével mechanikusan is rögzíteni próbáltam. A múltó pillanatnál maradandóbb emléket akartunk kizsarolni a látványból, amely körülvelt. Tibi folyton a keresőjébe lesett, aztán mégse kattintott.

„Nem olyan jó a perspektíva”, hangoztatta minduntalan. Néha azért csinált egy-egy felvételt, nem úgy mint én, aki az első tekercs lelkesedésében rögtön mindent meg akartam örökíteni.

Nagyot szusszantunk a Halászbástyára fölérve; a városon széttekintve szemünk bizonyult a legjobb fényképezőgépeknek. Eszünkbe se jutott exponálni, szemhéjunkt végezte helyettünk a műveletet. Mindent rögzítettünk, amit láttunk, még ha akkor és ott nem is tudtunk erről; évek múlva elő lehetett venni az emlékeket. Színesen és felnagyítva bújtak elő a képkockák, holott a gépeinkbe fekete-fehér filmszalagok lettek befűzve: hol jártunk és mit csináltunk Maák Tibivel és kisöccsével hármásban június utolsó péntekjén, egy napfényes, meleg délutánon, ezerkilencszázhatvanötben. (A papírképek elkallódtak az évek során, egyetlenegy maradt meg, mert azt Tibor-

tól kaptam. Engem ábrázol, amint Tomikával a budai felső rakpart kőpárkányán ülünk. A gyerek fölfele néz, talán egy repülőgépet les a Duna fölött, én meg a megáradt folyóval és a pesti part házsoraival a hátam mögött, géppel a nyakamban, árnyékolt tekintettel nézem a semmit. Az eltelt négy év minden szenvedése és az eljövendő négy és negyven év fájdalma arcomon; egy leérettségizett, lábát a semmi talaján megvetni próbáló, még csak nem is egyetemista, volt diák.)

Szombaton azért megnézek egy zenés-táncos, amerikai revüfilmet, de vasárnap semmi mozi, irány a város. El kell löni a maradék képkockákat, hogy mielőbb beadhassam előhívásra a negatívot. Betévedek a Margitszigetre, ahová apa halála óta egyikünk se tette be a lábát, tabuvá vált számunkra ez a Duna által közrefogott földdarab. Végiggyalogolok az árnyas fasorok alatt, mellékutakra térek, hogy a strand felé tartó tömeget elkerüljem, aztán a Víztoronynál visszafordulok. Nincs erőm a szállóig elmenni.

A hídon Budára fordulok. Fő utca, Vár alja. Mit is fényképezhet egy kezdő fotográfus a városban? Tornokok és templomok. Kupola a hegy tetején. Végül egy szenzáció, az épphogy fél éve álló Erzsébet-híd Szent Gellért püspök égre emelt keresztjének tövéből. Megannyi elveszett dokumentuma ennek a vasárnapnak.

(Odahaza rántott hús és friss saláta. Bevált, régi ízek, az idei paprika harsogása a fogak alatt. Mamóka elégedett, jól sikerült az ebéd, lehet menni a temetőbe, mint minden vasárnap három és fél év óta.)

Alig győzöm kivárni a hétfőt, hogy mehessek a tekerccsel az OFOTÉRT-ba. Nagy csalódás lesz, fölöslegesen hajtom az időt. A fényképezőgép mást lát; a szem az igazi felvevőgép; a masina még a legjobb, legdrágább is, halovány utánzatát képes másolni annak, amit emlékeink savas fürdőjében rögzítünk a

látottakról. Semmiféle technikai trükk vagy tökéletesség nem tudja odavarázsolni a fotográfiára az érzést, melyet a kattintás idején átéltünk.

Az egyik csalódást azonnal követte a másik. Egy körúti Keravill kirakatában fölfedeztem érettségi tablónkat. Tudtam persze, hogy abban az üzletben díszeleg, de eszem ágában se volt emiatt fölkeresni a boltot. Bezzeg Eszter tablója annak idején! Az földobott, és napokra, hetekre nyugtalanná tett, mert érzelmi szálak fűztek egy képhez a sok közül, nehezen múló szerelmem nyomait kerestem a kirakat előtt. A mi tablónkon csupa férfi, a női tanárok valahogy lemaradtak róla. Se a klimaxos biológiatestőrő, se a Turait váltó ifjú kémiatestőrő nem került föl rá. De rajta vigyorgott a félnótás orosz tanárunk, akit naponta láttunk éveken át, ott tündökölt Radványi, a magyar szakos, aki József Attila döbbenetes, először érthetetlen két sorát, *a sirt, hol nyugszik atyja, / kellene megbotoznia* erdélyi népszokásra hivatkozva magyarázta, s Merényi se maradt le, a köszívű latinos. Középen pedig osztályfőnökünk, Bekeő fotója díszlett, ám rajta volt még tablónkon Gallai képmása is, ragaszkodtunk hozzá, hogy ott legyen. Czirják se maradhatott le, neki aztán mindenképpen kellett a képmások között szerepelnie, hiszen alig akadt a srácok sorában olyan, akit ne kévelt volna föl legalább egyszer a gimnázium négy, vagy ha a felső tagozatot is hozzáadjuk, a nyolc év alatt. Történelemtanárunk, a szeretve tisztelt Farkas Imre zárta a sort, aki állócsillag módján tartotta helyét a mellette politikai biztosként megforduló Barmos-félékkel szemben. És mindebből semmi se volt rajta a képeken, a körúti járókelők mitsem vettek észre belőle, csak bennem, bennünk lehetett meg ez a tudás. Hát akkor fityfenét se ér az egész fényképezés!

Harmincöt fej, harmincöt frissen érettségizett diák, harmincöt jelölt az életre, harmincöt reménye harmincöt családnak, nem olyan rég anyuka dédelgetett kis kedvencei, most meg sorozáson átesett, nagykorú embernövekmények, akikről ebben az órában még nem tudható, melyiküket várja az egyetemi padsor, melyiküket a néphadsereg félelmetesnek tetsző drillje, melyiküket kényszerűségből vállalt munkahely. Ebben a percben még bármit el lehetett képzelni, reménykedni, várakozni. Előttünk állt még az egész nyár, de már éreztük, ez nem igazi vakáció lesz. Lebegtünk a bizonytalanságban, s valamelyest élveztük az utolsó, ráadás lehetőséget a semmittevésre.

Zénó kétszeresen is reménykedhetett: a Zeneakadémián minden selejtezőn túljutott, a jogon is kiváló írásbelit csinált. Késve kezdett, elkapkodott egyetemi szereplésem után különösebben nem áltathattam magam, mégsem esett rosszul a bizonytalanság. Majd csak lesz valahogy, gondoltam, vállrándítással térve napirendre helyzetem fölött. Jövőre is tartanak felvételiket, s a hadsereg legalább egy évig békén hagy, így okoskodtam.

Már-már felnőtt szemmel néztük újra a régi filmeket. Úgy tettünk, mintha mi is átéltük volna a béke első napján lelőtt lengyel diák, a délvidékről az északi nagyvárosba vetődő négy olasz fiútestvér, meg a gátlásos mamlasz és az életművész drámájához hasonló élethelyzeteket. Mibennünk is megvolt a hamuvá vagy gyémánttá változás lehetősége, mi voltunk Rocco és testvérei, s szerettünk volna Brúnóhoz hasonlóan mindenáron mindenkit megelőzni, sikeresnek lenni, miközben lassú léptekkel közeledett a mi ábrándozásaink korának befejezése. Fogyott a július, észrevétlenül rövidülő nappalaival lopakodott a még nyarat idéző, de már a titkokkal teli ősszel kacérkodó augusztus.

„Mi lesz veled, kisfiam?”

Naponta visszacsengett fülemben a féltő anyai szívvel elrebegett kérdés, pedig Mamóka mostanában már nem mondogatta, mintha beletörődött volna abba, hogy majd megoldódik valahogy legfőbb gondja. Nem tudtam, mi lesz, sejtelmem sem volt róla. Fellini filmrendezőjének, Guidónak tanácstalansága és bizonytalansága költözködött belém. Ha egy negyvenes, sikeresnek elkönyvelt férfi ekkora válságba kerülhet, holott van mire büszkén visszanézzen, akkor a felnőttkor küszöbe előtt toporgó már nem diák, még nem egyetemi polgár megengedheti magának, hogy ne tudja, mi lesz belőle. Például híres zongoraművész, természetesen, világhírű koncertező, a klasszikus darabok értelmezését megújító, a hagyományt módjával tiszteletben tartó virtuóz. És filmrendező, aki jó történeteket mesél a nézőknek, de egy kicsit mindig belecsempészi legtitkosabb érzéseit a műveibe. Magam írom és rendezem a filmeket, és Zénó szerzi hozzájuk a zenét, feltéve, ha kedve tartja. Mert semmit se erőltetünk a másokra, ez alapszabály. Szabadok vagyunk, függetlenek még egymástól is. Ha Zénó éppen Buenos Airesben ad koncertet, Chopint játszik az argentinoknak, pótolom a hiányát, klasszikus zenét keresek a filmemhez, s ha nem tetszik se Vivaldi, se Mozart, az utolsó pillanatban, többszöri átszállás után az óriásgépből holtfáradtan előtántorgó jóbarát csak úgy, mellékesen eldúdolt-elfütyült dallamára építem a perforált szalag hangcsikjára fölkerülő ütemeket.

Hittük, hogy így lesz.

Egészen másként alakult minden.

Július végén Zénó elutasító döntést kapott a Zeneakadémiától: megfelelt, ám hely hiányában nem vehetik fel. Alig huszonnégyszer óra múltán megérkezett a másik, ezúttal vaskosabb boríték. A jogról jött a pak-

saméta, melyben értesítették, hogy szeptembertől az ELTE nappali tagozatos hallgatója lett; igazából mégse vált boldoggá ettől. Amennyire megnyugtatta a szüleit, hogy fiuknak mégiscsak tisztos polgári foglalkozása lesz, Zénóra rossz hatással volt ez a sikere. Közlékeny, felszabadult énje eltűnt a vaskövetkezetességgel érvényesülő tények nyomása alatt. A fellebbezést, majdnem titokban ugyan, de azért beadta. És bámulta a pianínó csukott fedelén a barna erezetet.

Fogytak a napok, s az én értesitésem sehogysem akart megjönni. Augusztus elején, mikor már lassan a fellebbezési határidő letelt, végre rászántam magam, és másodszor is elvesztem a bölcsészkar labirintusában. Megtudtam, amit amúgyis sejtettem már.

„Mit keres itt, nincs félfogadási idő”, förmedt rám egy első emeleti, sötét bútorokkal, iratszekrényekkel zsúfolt irodában a vénlány-szerű ügyintéző. Hát tényleg semmi keresnivalóm nem volt abban az épületben, derült ki a nagy kegyesen kikeresett felvételi anyagomból. Elveszett a boríték, vagy elmulasztottak értesíteni, mindegy volt immár. Mi a fenét akarok ebben a barátságtalan házban, hiszen nem tanár, filmrendező szeretnék lenni.

Leballagtam a híd tövébe, az alsó rakpart alatt húzódó lépcsőkre. A víz már visszahúzódott a medrébe, a fokokon, mint útjukra várakozó madarak a villanydróton, fiatalok üldögéltek. Ráértem. Semmiképp se akartam hazamenni még. Nem tudtam, hogyan közöljem a hírt Mamókával. Néztem a közömbös folyót, amint zöldesszürke hullámaival fölvet, majd elnyel egy-egy vastagabb ágat, gallyakat, a levonuló ár utolsó nyomait. Fölöttem, a lépcsőket szegélyező keskeny járdacsíkon egy harangszoknyás lány közeledett a Szabadság híd felől. Nyomába szegődtem, s a hepehupás macskaköveken elbillegtem a Lánchídig, s még tovább, a sóderrel felszórt rakparti sétányon a Margit híd felé.

AZ UTOLSÓ MOZIELŐADÁS

Vágyak születnek bennünk, tervek formáját öltik, felruházkodnak erővel, akarattal, anélkül, hogy befolyásolni tudnánk működésüket. Később, éppoly alakíthatatlanul, mint ahogyan keletkeztek, egyszerre elveszítik nemrég eleven hatásukat, s visszahullanak a homályos, gyöngye sejtések laza szövetű, kiismerhetetlen tartományába. Megszabadulunk tőlük, mintha nem is léteztek volna. Föl- és letűnésüket nem lehet se győzelemként, se vereségként átélni. Egyszerűen megtörténik velünk. Tanulhatunk belőle: világismeret birtokába juthatunk, a megértés és önismeret mélyebb rétegéig. Különbösen se tizenharc, se harminchat, de még ötvennégy évesen se lehetsz biztos magadban, hogy egyáltalán mit is akarsz kezdeni az életeddel.

Mit akarok?

Nem tudom, ez az egyetlen megfelelő válasz. Nem tudom, hogy mit akarok.

Király lenni egy ismeretlen, alattvalók nélküli országban.

Úr és szolga egyszerre.

Soha fel nem nővő, mozibajáró gyerek.

Mindörökké diák.

Akármi és semmi sem.

Magányos sétáló, gondolkodó.

Kudarcok elviselője. (Merthogy kudarcok soroza-
tából áll az élet, tudni kell elviselni azt a néhány győ-
zelmet is.)

Augusztus utolsó estéjén Sátorival nem jutottunk
be a Filmmúzeum bérleti előadására. Nem beszéltük
meg a találkozást, véletlenül keveredtünk egymás
mellé, ám se együtt, se külön-külön nem sikerült be-
lépőt szereznünk. Hoppon maradtunk, nélkülünk
kezdtek odalenn az olasz film vetítését, megszállott-
ságunk nem ért célt.

Mégse maradtam mozi nélkül. Jobb híján beültem
az Urániába a *Háry János*hoz.

„Magyar filmet nem nézek meg”, vetette oda Sá-
tori. Ellenszenvvel viseltetett minden iránt, ami ma-
gyar, pedig angломániáját nem jutalmazta a felvételi
bizottság, őt sem vették föl a bölcsészkarra, ugyan-
úgy álláskeresőben járt, mint én.

Nekem viszont mozi kellett, mindegy, hogy mi-
lyen, a vetítő gyógyító sötétje, hogy ezen az utolsó
nyári estén ne maradjak egyedül. Már az utca is
szürkületbe burkolózott, ilyenkor, augusztus végén
hét óra tájban gyújtják föl a közvilágítást, de az a
benti félhomály megóvott az évszakok kiszámítha-
tó, mégis szertelennek tetsző változékonyságától, a
külvilág kiszámíthatatlan, mindig váratlannak ható
csapásaitól.

Másnap furcsállkozva nézegettem az évnyitóra
igyekvő matrózbúzós lányok, sötét öltönyös fiúk
hadát. Először életemben nem lehettem közöttük.
Zénóhoz igyekezve tébláboltam egy kicsit a
könyvesember pultjánál. Ő szerencsére nem kér-
dezte meg, mit akarok voltaképpen, pedig most
tudtam.

„Gyerünk a Gutenbergbe”, javasoltam Zénónak
percekkel később. Már leszoktam az omniázásról,

nem a szüleimtől hallott, hanem a mai nevén emlegettem a mozit.

„Nincs kedvem”, dűnnyögte barátom leszegett fejjel. Fenemód rossz hangulatban találtam.

„Pedig Rióba utazhatnánk”, kecsegtettem a lehetőséggel. Ez hatott; útnak indultunk.

Újra láthattuk Belmondót, végigcsináltuk vele a lehetetlenebbnél is lehetetlenebb kalandokat, eljutottunk a braziliai őserdőbe, üldöztünk és menekültünk, győztünk és veszítettünk, s legelőbb is szerelmesek lettünk a sejtelmes Françoise Dorléacba, míg végül, eseménydús víkendünkről visszatérve, unott képpel jelentettük ki mi is, á, nem történt semmi különös.

Szeptember első hetében jelentkeztem egy kezem ügyébe került álláshirdetésre. El kellett helyezkedjek, nem élhetek örökké Mamóka nyakán. A szállítmányozó cég, amely adminisztrátort keresett, egy szűk belvárosi mellékutcában működött. Az alacsony mennyezetű, iratszekrényekkel teli szobában kedélyes, kövérkés férfi fogadott.

„Mennyit kérek?”, hozott zavarba rögtön az első kérdésével. Hebegtem-habogtam, négy egész öt tizedes érettségi bizonyítványomat nyújtogattam feléje, de ő fűtyült rá, a folyton csengő telefonokat kapkodta föl, sofőröket utasított, göngyölegeket sztornózott, szerelőműhellyel tárgyalt. Beszélgetései közben engem tanulmányozott, vajon mennyire tudna használni.

„Ezer forintot”, böktem ki végre egy hosszabb telefonálási szünetben, mire emberem fölfonta szemöldökét, de nem szólt semmit, a telefonja után nyúlt.

Könnyű szívvel hagytam ott a fuvarost a papírjai között. Tudtam, ebből az állásból semmi sem lesz, de nem bánkódtam miatta. Mamóka annál inkább; dolgoznom kell, hajtogatta folyton; magamban igazat is

adtam neki. Dolgoztam. Egy házunkbeli idős hölgynek segítettem könyveket rakodni. A lakásfelújítók magára hagyták, a bútorokat még csak-csak a helyükre lökdösték, de a fölpúpozott könyvhalmokhoz nem nyúltak. „Túl sok betű van bennük”, nevettek, és távoztak. Vera néni irányított, s én rakosgattam a polcokra a régi köteteket. Úgy éreztem magam, mintha valamelyik Múzeum körüti antikváriumban lennék.

„Látom, megbecsülöd őket. Helyesen teszed. A könyveknek lelkük van, megérik, ha durván nyúlnak hozzájuk.” Így tanítgatott a nyugdíjas vegyészmérnök asszony. Majdnem mindegyik kötethez fűződött valamilyen emléke. Az egyiket akkor olvasta, mikor megboldogult férje udvarolt neki, a másikat Auschwitzban meggyilkolt barátnőjétől kapta ajándékba, a harmadikat első fizetéséből vette.

Kétszáz forintot adott a munkámért, húsz jó mozi-jegy teljes árát. Úgy éreztem, gazdag vagyok, bármit megengedhetek magamnak: taxival mehetnék a Margitszigetre, dupla adag tejszínhabos fagylaltot rendelhetnék a Nagyszálló teraszán, vagy akármelyik osztályon felüli étteremben végigehetném az étlapot. Nem tettem egyiket sem, ehelyett színházjegyet vettem, s a maradék pénzt elvermeltem rosszabb időkre.

Egy amerikai filmet láttam tavaly, s most végre igazságot szolgáltatathattam az alapjául használt szindarabnak. *Az ifjúság édes madara* nem más, mint az idő rettenetes tigrise. Elnyel, felzabál mindent, elrabolja az álmainkat, és cserébe semmit se ad meg, amire vágyakozunk. Egyetlen bizonyosság ez a gonosz, ketyegő bomba – az idő. Nem vár ránk, fakép-nél hagy, ha lemaradunk a pillanatról. Rózsa Margitka már sohasem lehet az enyém, a gimnázium négy évét se játszhatom le újra, Mayer Pista se lesz a bará-

tom többé. Ami elmúlt, zárvány, emlék, lehullott őszi levél... De hopp! Amire emlékezünk, azt még a kegyetlen idő se veheti el, sőt, minél távolabbra kerülünk múltunktól, annál édesebb lesz.

Gyorsan meg akartam osztani Zénóval a színházban szerzett tapasztalataimat, ám amikor másnap felmentem hozzájuk, barátomat latin szavak magolása közepette találtam. Merényi bosszút állt a rémoperáért. A gimiben kiröhögtük a latinosokat, milyen jó nekünk Borossal, a némettanárral. És tessék, most biflázhatta Zénó a deklinációkat, nominativus, accusativus, genitivus, et cetera...

„Igyekezz”, pattant be a szobába az anyja. „Ha készen leszek a mosogatással, kikérdezlek.”

Nem maradhattam tovább. Magára hagytam barátomat a lecsukott zongorafedéllel eltemetett álmaival, a második névszóragozás mintájával.

Servus.

Servum.

Servi.

Servo.

„Hát, szervusz. Majd látjuk egymást.”

Van, aki nem tud mást, mint nemet mondani. Érzi, hogy amit a sors képébe öltözködött család, iskola, élet kínálgat megoldásként, el kell utasítani.

Van, aki tud alkut kötni, vállalni olyasmit, amit nem érez magáénak, s szolgál csöndesen, hogy majd, egyszer, talán, szerencsés körülmények között rá tudja kényszeríteni akaratát a világra, s akkor az majd szolgál neki. A világ azonban alkalmasint nem szolgál senkinek, közömbös velünk szemben. Ha engedelmeskedsz, ugyanúgy fittyet hány, mintha nemet mondva lázadsz ellene. Nincsenek ugyanis érzései. Te csak egy picike, teljes-

séggel elhanyagolható tény vagy benne. Rád se hederít, ha saját utadon jársz, ha nem jelentkezel a csapatába. Nem kapsz jutalmat érte, de büntetést sem. Nem is olyan rettentő nagy tehát a szabadság ára. Csak tudni kell nemet mondani.

Nemet kellett mondjak Mándli tanár úrnak is. A Vas utcában futottunk össze, a Színház- és Filmművészeti Főiskola utca fölé nyúló, üvegtéglával kirakott védőtetője alatt.

„Ide jársz?“, kérdezett igenlő választ várva.

Ráztam a fejem, holott semmit se igeneltem volna szívesebben, mint ezt. Egykoron nem szeretett, később művészettörténet tanárként igencsak megkedvelt mesterünk nem mutatott csalódást. Ő, aki egyszer kesernyés büszkeséggel bevallotta, hogy egyidős ezzel a századdal, tudta jól, mennyit kell áldozni az álmokért, míg azok esetleg kegyeskednek megvalósulni; festőművészként nem ismerték el, taníthatott ipari rajzot, meg biológiát, értetlen, utálkozó magunkfajta sihedereknek.

„Nem baj. Majd jövőre sikerül.” Szép ősz fejével biztatóan biccentett hozzá.

Persze, hogy sikerül. Ha kivárod, minden sikerül. Lám, az *Ossessionét* is megnézhetted végre a Film-múzeumban ezen a szeptemberi délutánon, mielőtt kedves tanároddal találkoztál volna. Vetítés közben időnként le kellett álljanak, mert külön szalagon futott a hang és külön a kép. Egyáltalán nem bántam; végre találkozhattam a filmmel, melyet valóban megszállottan látni akartam. A ponyvaregényt, amiből készült, közvetlenül érettségi előtt olvastam, de tudtam, nem a bűntény izgalmas benne, hanem azok a szenvedélyek, melyek addig sodorják az embert, hogy a törvények ellenére cselekedjék. A film végképp meggyőzött róla, hogy léteznek magasabb rendű szenvedélyek az ösztönnél. Egy nő tekintete, von-

zó testisége csapdaként is szolgálhat; egy férfi barátsága több fogódzót adhat az életbenmaradáshoz. Ha a szenvedélyek egészen elragadják józan ítélőképességünket, zsákutcába fut a sorsunk. A baráti szó a legutolsó, mely visszatarthat szörnyűségek elkövetésétől. S épp ezt nem láthatta Zénó, mert latint magolt, s vacsora után anyja kikérdezte a betanult deklinációkat.

Vészesen fogytak a napok.

Mamóka egyik délután a temetőből hazaérve titokzatosan suttogetta.

„Mégiscsak apád fog segíteni rajtunk.”

Pár nap múlva megtudtam a sejtelmes mondat indokát. Mamóka temetőben megismert barátnője, hasonlóképp megözvegyült sírszomszéd szerzett állást nekem. Szeptember utolsó napján kiváltottam a munkakönyvemet. A reménytelenül sivár Mező Imre úti irodában, a sírkert és a rendőrlaktanya szomszédságában, tíz forint ellenében kezembe nyomtak egy címeres, csokoládébarna könyvecskét. Az egyelőre kitöltetlen rovatok élén ott állt az írás, idézet az alkotmányból: *A Magyar Népköztársaság társadalmi rendjének alapja a munka. Minden munkaképes polgárnak joga, kötelessége és becsületbeli ügye, hogy képességei szerint dolgozzék. A dolgozók munkájukkal, munkaversenyben való részvételükkel, a munkafegyelem fokozásával és a munkamódszerek tökéletesítésével a szocialista építés ügyét szolgálják.*

Bumm! Ezt megkaptam. Tehát munkaversenyeken fogok részt venni. Akkor nekem valami olyan helyen kellene dolgoznom, ahol filmeket vagy színházi előadásokat lehet nézni. De bármennyit kószáltam a környéken, sehol egy mozi, csak füstös, lepusztult talponállókba botlottam.

Másnap tüzetes orvosi vizsgálaton estem át, még vért is vettek tőlem, valamilyen vállalati törvény miatt volt szükség erre az egész délelőttömet elrabló tortúrára. Rögtön megutáltam őket emiatt; épphogy ebédre hazaértem, ugrott a délelőtti előadás.

Aztán sok-sok délelőttön át szóba se kerülhetett a mozi. Még nem tudatosodott bennem, hogy ez a hely nem politechnika, innen nem lehet elhúzni a csíkot, bármennyire tombol is Barmos, a néphatalom éber őrzője, itt dolgozni kell, legalábbis jelen lenni, hét előtt blokkolni a kapunál, fél négyig a helyeden maradni, hogy a főnököd, nem, nem az osztályfőnököd, csak Kertész kartárs, munkahelyi főnököd megtalálja, feladatot adhasson, hogy ne lógasd azért az egyezerhatvan forintért a lábadat.

De mielőtt még kezdetét vette volna hosszú rabszolgaságom, előttem állt egy egész hétvége. Az utolsó.

Szombaton ugyanúgy megjelent a Film Színház Muzsika, mint máskor, ugyanúgy három forintba került, mint az előző és a következő héten. Volt magyar filmbemutató is, de messzire elkerültem, teljeséggel hidegen hagyott a hadsereg életéről szóló vígjátékocska, hogy milyen szép és jó a katonaélet. (Egy frászt szép és jó.) A lapban cikkek, fotók, műsorok, a tévében este Orson Welles egyik filmje. Nincsen hol megnézzem, mert Zénóékhoz nem megyek, nem és nem. Inkább egy utánjátzó, utoljára, legutoljára még ifjúsági mozibérlettel. Most még lehet, amit a jövő héten, mikor dolgozó felnőtt leszek, már nem, egy ötvenért jegyet váltani a Gorkijba délután.

Marasztalom a múltó perceket, csak minél tovább tartson a sötétség. A moziterem jótékony homálya összekeveredett, egybefolyt a komor történettel és az odakinn reám várakozó ismeretlen, fenyegető jövőddel. Rómeó és Júlia szerelmét szétzúzzák a gyilkos körülmények, az egymásnak rendeltéknek bujkálniuk, és

pusztulniuk kell, de nem ám a középkorban, hanem a legújabbkori barbárok diktatúrájában. Nem a korlátolt szülők zord ellenségeskedése miatt, ellenben a minden életet felörlő, valamennyi szépséget, tisztaságot, ártatlanságot összetörő rémuralom tombolásában.

A *Rómeó, Júlia és a sötétség* vetítéséről, a neonfényesen is sötét utcákra lépsz ki. Ott állsz szombat este háromnegyed hatkor, október másodikán, ezerkilencszázhatvanötben, reményeiddel, magányoddal az Akácfa utca sarkán. Szemben veled a Nemzeti Színház napok alatt eltüntetett épületének helyén palánkfalal körülvett üres tér, mintha egy hajdani grund tért volna vissza a város szívébe.

Választhatsz, hogy a Körúton indulsz-e hazafelé, vagy egykori általános iskolád azóta megváltoztatott nevű utcáján, vagy esetleg kis kerülővel, a Rákóczi úton és a Vas utcán át. S egyáltalán, haza akarsz menni már? Mi vár rád otthon? Nem jobb-e kitérőt tenni még?

„Vártál már nagyobb ügyekre is.” (Mondta volna Zénó, ha itt van melletted.)

Túl sokáig ácsorogsz a sarkon, de miért is tűnne föl bárkinek, hogy egy ipse, egy jelentéktelen alak, a RIV golyóscsapágy reklámjának világító glóriájával feje fölött egy üres telek sarkán tanácstalanul bámulja egy másik üres telek kerítésére felragasztott, egyébként ilyen távolságból olvashatatlan hirdetések. Még két éve sincs, hogy odaát, a Nemzeti nézőterén Bekeő sziszegte felétek intelmeit, s éppen egy éve, ide, a színház mellé jártál le a frissen megjelent Népsportért, amelyben az olimpia előző napi magyar sikereiről olvashattál. Most nincs ott semmi, csak a nagy üresség, a város életéből kimetszett tér, ahol egyszer emelkedni fog valamilyen épület, vagy nem fog emelkedni semmilyen épület.

Lassacskán mégis elindulsz, ugyan nem tudod, miért éppen arra, amerre a lábaid visznek, de majd egyszer, sokára, meg fogod érteni, hová visz az utad. Addig jócskán leperreg a filmedből sok-sok kocka, néha el is szakad, de az előadás folytatólagos, megállíthatatlanul perreg a történet, csak nézed, vagy belépsz a szereplők közé, ez mindegy lesz majd.

Józsefváros, Szigliget
1993–1996

Országos Széchényi Könyvtár

Fekete Sas Könyvkiadó Bt.
Felelős kiadó Fazakas István
Felelős szerkesztő Székely Sz. Magdolna
Készült a szekszárdi Séd Nyomdában
Kiadványszám 45
ISBN 963 8254 36 X

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Az **Odeon Art Video Kft.** célja, hogy videón megjelenesse a filmművészet klasszikus darabjait, kortárs magyar és külföldi alkotásait. Kiadónk eddig forgalmazott mintegy 300 értékes alkotást. Katalógusunkban szerepelnek többek között Bergman, Buñuel, Blier, Cassavetes, Enyedi, Fassbinder, Fellini, Greenaway, Gothár, Hartley, Hitchcock, Jarmusch, Kaurismäki, Kieslowski, Lee, Szász, Tarkovszkij, Visconti, Wenders, Welles filmjei

A kiadó címe

Odeon Art Video

Budapest, 1136 Hollán Ernő u. 7.

tel-fax: 349-2776, tel: 329-2065

Odeon Regionális Médiaoktatási Központ

e-mail: odeon@c3.hu

Az **Odeon tékában** kb. 3000 fajta film található, a kölcsönzött kazetták között az értékes művészfilmek mellett vendégeink megtalálják a Magyarországon forgalmazott szórakoztató és ifjúsági filmek legjobbait is.

Odeon Art Téka, Budapest, 1136 Hollán Ernő u. 7.

tel-fax: 349-2776, tel: 329-2065

Tabán Odeon, Budapest 1016 Krisztina krt. 87-89.

tel: 1568-162

Corvin Odeon, Budapest Corvin Mozipalota

tel: 3139-896

BUDAPEST FILM

KULTURÁLIS SZOLGÁLTATÓ KFT.
1054 BUDAPEST, Báthori u. 10.

A művészfilmek magyarországi forgalmazója a

Budapest Film

A közelmúlt nagyszerű bemutatói

Michelangelo Antonioni: Túl a felhőkön

Tim Robbins: Ments meg, Uram!

Theo Angelopoulosz: Odüsszeusz tekintete

Mike Leigh: Titkok és hazugságok

Peter Greenaway: Párnakönyv

Robert Altman: Kansas City

Joel Coen: Fargo

Aki Kaurismäki: Gomolygó felhők

David Lynch: Útvesztőben

Emir Kusturica: Cigányok ideje

Eric Rohmer: A nyár meséje

Az ősz és a tél ujdonságai

Szász János: Witman-fiúk

Szergej Bodrov: Kaukázusi fogoly

Lars von Trier: Hullámtörés

Bille August: Jeruzsálem

Enyedi Ildikó: Tamás és Juli

Keresse és szeresse a jó filmeket, megtalálja őket a

Budapest Film műsorán

a Művész, a Szindbád, a Tabán mozikban!

Kelecsényi László
1947-ben született Budapesten.

Megjelent kötetei:

Zbigniew Cybulski (1978)
Latinovits Zoltán (1981, 1989)
Vaszilij Suksin (1983)
Karády Katalin (1984, 1989)
A múlt lépcsői (1992)
Túl merész képzelet (1994)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

870,-Ft.

ISBN 963 8254 36 X

9 789638 254368

CORVIN MOZI

CORVIN MOZI

CORVIN MOZI

CORVIN MOZI

CORVIN MOZI

CORVIN MOZI

CORVIN MOZI